

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra obecné lingvistiky

DISERTAČNÍ PRÁCE

Mgr. Martina Dostál

**SOCIÁLNÍ FUNKCE JAZYKŮ A POSTOJE K MATEŘSKÉMU A NÁRODNÍMU
JAZYKU Z POHLEDU MLADÝCH INDONÉSANŮ**

Social Functions of Languages, and Attitudes Towards the Mother Tongue
and the National Language from the Perspective of Young Indonesians

PODĚKOVÁNÍ

Jsem velice ráda, že mohu touto cestou poděkovat Katedře asijských studií a Katedře obecné lingvistiky FF UP, jejichž členové a odborní pracovníci mi byli velikou inspirací a motivací v době, kdy jsem na těchto pracovištích působila, a jejichž přítomnost v období samotného psaní této práce jsem velmi postrádala.

Terénní výzkum, který jsem v Indonésii prováděla v roce 2013 bych nemohla uskutečnit bez finanční podpory z fondu Mobilita studentů FF UP a bez stipendia indonéské vlády Darmasiswa. Oba stipendijní programy mi umožnily navštívit země a žít na místech, jež bych bez finanční pomoci v období studií jinak navštívit nemohla, přitom čas strávený na těchto místech ovlivnil celý můj budoucí život.

Z celého srdce děkuji vedoucímu práce PhDr. Tomáši Petřů, Ph.D. za trpělivost a nesmírnou vstřícnost, s níž mou práci vedl, za pečlivou kontrolu a odborné rady v různých fázích psaní a za motivaci a vlídnost, s níž jsem se z jeho strany vždy setkala. Velmi si toho vážím.

Za odborné rady děkuji rovněž Františku Kratochvílovi, M.A., Ph.D., který velice obohatil můj pohled na celé téma a motivoval mě se tématu věnovat z jiných úhlů a ještě hlouběji.

Děkuji svému manželovi Filipu Dostálovi, který vždy podporoval lingvistu a antropologa uvnitř mě, přestože to dlouhodobě znamenalo mnohem větší zátěž také pro něj. Děkuji mu také za pomoc se zpracováním kontingenčních tabulek, bez nichž bych práci nikdy nedokončila.

Během mého terénního výzkumu, který je stěžejní částí této práce, mi pomohla celá řada lidí z různých částí Indonésie – s překlady, korekturami, s audionahrávkami, s kontakty, s ubytováním... Indonésané jsou nejvstřícnější lidé, jaké jsem kdy poznala, a nevím, zda bych byla schopná sama provést tak rozsáhlý výzkum nebýt právě této vstřícnosti a nápomocnosti.

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Cairns, 30. června 2024

Mgr. Martina Dostál

ABSTRAKT

Cílem této disertační práce je zachytit změny ve vývoji jazykové situace v Indonésii, které započaly ve 20. letech 20. století přijetím nového národního jazyka indonéštiny. Vlivem prosazování indonéštiny ve strategických oblastech, jakými jsou především vzdělávání, administrativa a hromadné sdělovací prostředky, postupně dochází k dominantnímu postavení indonéštiny na úkor regionálních jazyků.

Metodou kvantitativního dotazníkové šetření, jež bylo provedeno v pěti různých geograficko-lingvistických částech Indonésie, byly zjišťovány sociální funkce a preference v používání jazyků mezi indonéskými studenty vysokých škol. Rozsáhlá analýza výsledků, publikovaná v této práci, má za cíl rozšířit datovou základnu pro zkoumání tohoto tématu. Vzájemným srovnáním současné jazykové situace v regionech jsou zde definovány hlavní příčiny změn, jež mohou podle některých odborníků v nejzazším případě vést až k zániku místních jazyků, a je zde nastíněno, zda je možné jim do určité míry zabránit nebo je zpomalit.

V práci jsou prezentovány rovněž výsledky výzkumu postojů k mateřským jazykům a k indonéštině, jež byl proveden technikou spojitých masek, a na jejichž základě vyvozujeme vztah mezi postoji k jazykům a sociálními funkcemi jazyků ve zkoumaných oblastech.

Klíčová slova: postoje k jazykům, technika spojitých masek, sociální funkce jazyka, indonéština, palembangština, makasarština, javánština, sundština, balijsština, jazykový posun, smíšený jazyk

ABSTRACT

The aim of this dissertation is to identify the changes in the evolving language situation within Indonesia, which began in the 1920s with the adoption of the new national language, Indonesian. Because of the promotion of Indonesian in strategic areas, such as education, administration and mass media, Indonesian is gradually becoming dominant at the expense of regional languages.

The social functions and preferences in the use of languages among Indonesian university students were determined by the quantitative questionnaire survey method, which was carried out in five different geographical-linguistic parts of Indonesia. The extensive analysis of the results published in this work, aims to expand the database for the investigation into this topic. By comparing the current linguistic situation in these regions, the main determinants of changes are defined here, changes which, according to some experts, may in the worst-case lead to the extinction of local languages. Further, it is outlined whether it is still possible to prevent such an extinction altogether or at least slow down the process to a certain extent.

The work also presents the results of research carried out on attitudes towards mother tongues and Indonesian, which was carried out using the matched-guised technique, and on which basis the relationship between attitudes towards languages and the social functions of languages in the investigated areas have been deduced.

Keywords: language attitudes, the Matched Guise Technique, social functions of language, Indonesian language, Palembangnese language, Makassarese language, Javanese language, Sundanese language, Balinese language, language shift, mixed language

ABSTRAK

Tujuan disertasi ini adalah untuk mengidentifikasi perubahan situasi bahasa yang berkembang di Indonesia, yang dimulai pada tahun 1920-an dengan diadopsinya bahasa nasional baru, bahasa Indonesia. Karena promosi bahasa Indonesia di bidang-bidang strategis, seperti pendidikan, administrasi, dan media massa, lambat laun bahasa Indonesia menjadi dominan dengan mengorbankan bahasa daerah.

Fungsi dan preferensi sosial dalam penggunaan bahasa di kalangan mahasiswa Indonesia ditentukan dengan metode survei kuesioner kuantitatif, yang dilakukan di lima wilayah geografis-linguistik Indonesia yang berbeda. Analisis ekstensif dari hasil yang diterbitkan dalam disertasi ini, bertujuan untuk memperluas basis data untuk penyelidikan topik kedudukan dan fungsi bahasa daerah dan bahasa nasional. Dengan membandingkan situasi linguistik saat ini di wilayah-wilayah tersebut, penentu utama perubahan ditentukan di penelitian ini, perubahan yang menurut beberapa ahli, dalam kasus terburuk dapat menyebabkan kepunahan bahasa lokal. Selanjutnya, diuraikan apakah masih mungkin untuk mencegah kepunahan tersebut sama sekali atau setidaknya memperlambat proses sampai suatu batasan tertentu.

Karya tulis ini juga menyajikan hasil penelitian yang dilakukan tentang sikap terhadap bahasa ibu dan bahasa Indonesia, yang dilakukan dengan menggunakan teknik *matched guise*, dan hal yang mendasari kesimpulan hubungan antara sikap terhadap bahasa dan fungsi sosial bahasa di daerah yang diteliti memiliki telah disimpulkan.

Kata Kunci: sikap bahasa, teknik *matched guise*, fungsi sosial bahasa, bahasa Indonesia, bahasa Palembang, bahasa Makassar, bahasa Jawa, bahasa Sunda, bahasa Bali, pergeseran bahasa, bahasa campuran

Obsah

Úvod	1
1. Nacionalismus, etnicita a jazyková identita v Indonésii	5
1.1 Nacionalismus a etnicita v Indonésii	5
1.2 Jazyková situace v Indonésii a jazyková identita	11
1.3 Zkoumání jazykové identity a postojů k jazykům v Indonésii.....	19
2. Metodologie provedeného šetření.....	30
2.1 Dotazníkové šetření zaměřené na sociální funkce a jazykové preference	31
2.1.1 Aplikace metody	31
2.1.2 Vyhodnocení výsledků.....	34
2.1.3 Respondenti výzkumu	38
2.2 Technika spojitých masek	43
2.2.1 Aplikace metody a kategorie hodnocení mluvčích.....	44
2.2.2 Ideální text neboli jak se vyrovnat s problémem stylové neutrality	46
2.2.3 Ideální bilingvní mluvčí, překladatelé a otázka komunitní pravosti	48
2.2.4 Respondenti výzkumu	49
2.2.5 Vyhodnocení výsledků.....	50
2.3 Lokace výzkumu	53
2.3.1 Palembang	53
2.3.2 Semarang.....	55
2.3.3 Bandung.....	58
2.3.4 Denpasar.....	62
2.3.5 Makasar	66
3. Výsledky provedeného šetření	70
3.1 Domácí prostředí a komunikace s příslušníky stejného etnika	70
3.1.1 Palembang	71

3.1.2 Semarang	75
3.1.3 Bandung.....	79
3.1.4 Denpasar.....	84
3.1.5 Makasar	88
3.1.6 Shrnutí	91
3.1.7 Chronologické srovnání	95
3.2 Komunikace s příslušníky jiného etnika.....	101
3.2.1 Palembang	101
3.2.2 Semarang.....	103
3.2.3 Bandung.....	105
3.2.4 Denpasar	107
3.2.5 Makasar	109
3.2.6 Chronologické srovnání	111
3.3 Formální komunikace	113
3.3.1 Palembang	114
3.3.2 Semarang.....	117
3.3.3 Bandung.....	121
3.3.4 Denpasar.....	125
3.3.5 Makasar	128
3.3.6 Chronologické srovnání	132
3.4 Školství.....	135
3.4.1 Palembang	136
3.4.2 Semarang.....	140
3.4.3 Bandung.....	144
3.4.4 Denpasar.....	148
3.4.5 Makasar	151
3.4.6 Chronologické srovnání	155
3.5 Mluvený a psaný projev.....	157

3.5.1 Palembang	158
3.5.2 Semarang	163
3.5.3 Bandung.....	168
3.5.4 Denpasar.....	169
3.5.5 Makasar	174
3.5.6 Chronologické srovnání	178
3.6 Místní jazyky symbolem identity	181
3.6.1 Jazyková identita v Palembangu z hlediska funkcí jazyků	181
3.6.2 Postoje k jazykům a jazyková identita v Palembangu technikou spojitých masek	189
3.6.3 Jazyková identita v Semarangu z hlediska funkcí jazyků	195
3.6.4 Postoje k jazykům a jazyková identita v Semarangu technikou spojitých masek	200
3.6.5 Jazyková identita v Bandungu z hlediska funkcí jazyků	205
3.6.6 Postoje k jazykům a jazyková identita v Bandungu technikou spojitých masek ...	209
3.6.7 Jazyková identita v Denpasaru z hlediska funkcí jazyků	215
3.6.8 Postoje k jazykům a jazyková identita v Denpasaru technikou spojitých masek ..	220
3.6.9 Jazyková identita v Makasaru z hlediska funkcí jazyků	224
3.6.10 Postoje k jazykům a jazyková identita v Makasaru technikou spojitých masek..	228
Diskuze na závěr	233
Seznam použité literatury	244
Seznam grafů	254
Seznam tabulek	260
Přílohy.....	262

EDIČNÍ POZNÁMKA

V textu a prezentovaných grafech byly za účelem zpřehlednění označení zkoumaných jazyků nebo frekventovaně se opakujících termínů použity zkratky. Mezi zastoupené české zkratky patří: MJ – mateřský jazyk, M – muži, Ž – ženy, C – celkem. Frekventovaně použitými indonéskými zkratkami jsou:

BI – *bahasa Indonesia* – indonéština

BD – *bahasa daerah* – regionální jazyk; také místní, oblastní, etnický jazyk

BP – *bahasa Palembang* – palembangština

BJ – *bahasa Jawa* – javánština

BS – *bahasa Sunda* – sundština

BB – *bahasa Bali* – balijština

BM – *bahasa Makassar* – makasarština

Bbugis – *bahasa Bugis* – bugiština

Barab – *bahasa Arab* – arabština

BC – *bahasa campur* – smíšený jazyk

V textu byly použity počestěné výrazy u toponym, pojmenování etnických skupin a jazyků, které jsou předmětem tohoto výzkumu. U těch, které ještě nejsou v češtině zažité, jsem obvykle vycházela z některého již existujícího pojmenování, např. u *bahasa Sunda*, *orang Sunda* jsem vycházela z již zaužívaného výrazu Sundské ostrovy, a používám tedy termíny sundský, sundština a Sundové atd. Název sulaweského města Makasar používám v počestěné podobě tak, jak je uveden v *Indexu českých exonym* Tomáše Beránka.

V práci používám údaje vycházející ze sčítání lidu z roku 2010. Jedním z důvodů je, že sběr dat pro tento výzkum probíhal již v roce 2013 a údaje z roku 2010 jsou tedy velice relevantní. Druhým důvodem je, že ačkoliv proběhlo sčítání lidu také v roce 2020, jeho výsledky nejsou ještě zdaleka zpracovány do té hloubky jako ty z censu 2010 a obzvláště data týkající se jazyků jsou prozatím velice strohá. Jako další zdroj dat o indonéských jazycích jsem využívala webové stránky a publikace *Ethnologue*, které na základě dostupných dat shromažďují veškeré informace o žijících jazycích a slovy autorů jsou trefně označeny za „katalog metadat o žijících jazycích“ (<https://www.ethnologue.com/>).

Úvod

V akademickém roce 2009–2010 jsem měla poprvé možnost jako student v rámci stipendijního programu Darmasiswa strávit rok v Indonésii, konkrétně na Jávě na Státní univerzitě v Semarangu (Universitas Negeri Semarang, UNNES). Tento pobyt nejenom posunul můj žebříček hodnot a ukázal mi, kam až hranice vstřícnosti ze strany místních lidí vůči cizinci mohou dosáhnout, ale nezvratně ovlivnil také oblast mého akademického zájmu. Na přelomu let 2012–2013 jsem se do Indonésie vrátila znovu, tentokrát již s konkrétním záměrem pro zpracování mé disertační práce. Tento „konkrétní“ záměr prošel přirozeně sérií obměn a změn. Mou základnou byl během druhého pobytu Palembang a tamní *Universitas Sriwijaya*, kde jsem mimo jiného absolvovala kurz sociolingvistiky a poprvé se setkala s dřívějšími socio-lingvistickými výzkumy, především s publikací *Postavení a funkce palembangštiny (Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang)* od R. M. Arifa a kol., která mi posléze posloužila jako předloha k provedení mého vlastního výzkumu v Palembangu a v dalších čtyřech geo-lingvistických oblastech Indonésie, jmenovitě v Semarangu, Bandungu, Denpasaru a Makasaru.

Tématem této práce jsou sociální funkce indonéštiny a regionálních jazyků a jejich použití v každodenních komunikačních situacích, a dále postoje k jazykům a vnitřní motivace mluvčích k jejich použití. Jedná se o srovnávací studii, která byla provedena mezi studenty vysokých škol, a jejímž hlavním cílem bylo rozšíření datové základny k tématu současné jazykové situace a dlouhodobě probíhající jazykové změny v Indonésii. Zvolená skupina respondentů nám přináší jednak náhled na jazykovou volbu, preference a postoje u současné mladé vzdělané generace, a zároveň také určitou vizi, jak se může jazyková situace do budoucna vyvíjet, vlivem vzrůstající vzdělanosti obyvatel, urbanizace, internacionalizace a vnitřní migrace obyvatel. James Sheddon (2003a: 535) poznamenává, že právě studenti jsou sociální skupinou, jejíž jazykový styl bude pravděpodobně sloužit jako vzor pro nastupující generace. Zároveň si zde dovoluji zdůraznit, že výzkum byl prováděn ve velkých městech, a výsledky tedy referují o tomto konkrétním prostředí, které je více ovlivněno vnějšími vlivy – migrace, globalizace, internacionalizace, turismus, modernizace a urbanizace a s tím související míchání etnik a dominance indonéštiny spojená se vzděláním, sdělovacími prostředky a společenskou mobilitou. Bylo-li by šetření prováděno na jiném vzorku společnosti, např. mezi obyvateli

vesnic, řidiči městské hromadné dopravy či místními prodavači, získané výsledky by mohly odrážet odlišnou jazykovou realitu.

Všechny lokality, kde byl tento výzkum prováděn, jsou hlavní města provincií. Zkoumané regionální jazyky zde čítají miliony uživatelů, a z hlediska jazykové vitality bychom je tudíž mohli zařadit k jazykům, kterým nehrozí zánik, ani výrazné ohrožení. Přesto v odborné literatuře narážíme na názor, že také jazyky s takto širokou základnou mluvčích mohou být v ohrožení, a že probíhající jazyková změna směrem k preferenci indonéštiny může být nezvratná. Anderbeck (2013: 3) uvádí jako příklad jazyka „příliš velkého, aby neuspěl“ (*too big to fail*) gorontálštinu. Ačkoliv se jedná o jazyk samostatné provincie s více, než milionem mluvčích, mladá generace volí často jako jazyk komunikace výhradně indonéštinu. Anderbeck tvrdí, že od osamostatnění Gorontala od provincie Severní Sulawesi v roce 2000, Gorontálci ztratili potřebu tolik prosazovat svou identitu, tedy činit tak mimo jiné aktivním používáním svého jazyka. Dalším z výrazných hlasů volajících po záchraně jazyků v Indonésii jsou např. lingvistky Abigail C. Cohn a Maya Ravindranath (2014), které důrazně upozorňovaly na ohrožení i těch největších indonéských jazyků včetně javánštiny a sundštiny, a to především vlivem uplatňování indonéštiny v doménách, kde dříve převládaly místní jazyky, a také vlivem úbytku mezigeneračního přenosu jazyka (zde se autorky odkazovaly ke studiím Smith-Hefner 2009, Kurniasih 2006 nebo Adelaar 2010).

Také tento výzkum zaznamenává probíhající jazykové změny, nejsignifikantnější příklon k indonéštině byl zjištěn v Makasaru, kde většinová komunikace ve všech testovaných komunikačních doménách probíhá v indonéštině. Většina respondentů v Makasaru rovněž uvedla indonéštinu jako svůj mateřský jazyk. V roce 1995 napsal Ariel Heryanto (1995: 5), že indonéština je produktem jazykového plánování, inženýrství a rozvojových programů, že nevychází z komunitních aktivit každodenního života jejích uživatelů, ani není nikomu mateřským jazykem. Zdůrazňoval, že lidé se indonéštinu učí v autorizovaných institucích jako jazyk, kterým nemluví jejich rodiče. Sčítáním lidu v roce 2010 však bylo zjištěno, že indonéštinu jako jazyk každodenní komunikace (*bahasa sehari-hari*) doma používá více, než 42,5 milionu lidí, a je tak druhým nejfrekventovanějším jazykem používaným v domácím prostředí hned po javánštině. Proto bylo také v tomto výzkumu přihlíženo k mateřskému jazyku respondentů a mateřský jazyk se stal jedním z kritérií vyhodnocování při analýze výsledků.

Dalším parametrem hodnocení bylo pohlaví respondentů. Dřívější výzkumy (Smith-Hefner 2009, Kurniasih 2006; oběma je věnován prostor v kapitole *Zkoumání jazykové identity a postoje k jazykům v Indonésii*) poukázaly na rozdíl v postojích k místním jazykům a indonéštině ze strany mužů a žen. Shromážděná data v rámci tohoto výzkumu nám umožnila

ověřit tento trend a preferenci na základě pohlaví, a rozšířit tak datovou základnu k této problematice. Ačkoliv téma genderu nebylo na počátku hlavním předmětem této práce, ale spíše jejím vedlejším produktem, výsledky tohoto výzkumu v mnoha oblastech potvrzují „sociolingvistické vzorce vyplývající z kvantitativních výzkumů zabývajících se urbánními společenskými dialekty, kdy ženy, bez ohledu na společenskou třídu či věk, používají standardní formu jazyka více než muži“ (Romaine 2000, 101).

Zde prezentovaný výzkum byl veden dvěma rozdílnými metodami. První z nich bylo přímé dotazníkové šetření zjišťující, jaký jazyk dotázaní obvykle používají nebo preferují v konkrétních situacích. Položené otázky mapují soukromou i veřejnou sféru používání jazyka, od komunikace v rámci rodiny, přes každodenní situace mimo domov, v průběhu školní docházky a při návštěvě náboženských či státních institucí, až po psanou komunikaci.

Druhou aplikovanou metodou je technika spojených masek, která nepřímou cestou zjišťuje postoje k jazykům, v našem případě postoj respondentů k indonéštině a k vlastnímu místnímu jazyku.

Výzkum byl proveden v roce 2013, přičemž toto období můžeme vnímat jako jakýsi bod zlomu v „návratu“ k regionálním jazykům. V prvním desetiletí třicátého století předala generální vláda kompetence za péči o místní jazyky a kulturu regionálním vládám, které převzaly zodpovědnost za propagaci, péči a revitalizaci kulturního dědictví regionů. V rámci těchto snah byl do kurikula zaveden nový vyučovací předmět *muatan lokal* (v překladu „místní obsah“¹), jehož náplní je studium o kultuře a tradicích a v některých případech také studium místního jazyka. Některé regionální vlády zavedly také povinnost používat místní jazyky ve sdělovacích prostředcích². Domnívám se, a možná pouze pevně věřím, že všechny tyto snahy, společně s intenzivním zájmem o problematiku úbytku mluvčích místních jazyků, pomalu povedou k obrácení trendu a posílení místních jazyků v jejich tradičních doménách.

Práce obsahuje tři rozsáhlé kapitoly, úvod a závěr. První kapitola *Nacionalismus, etnicita a jazyková identita v Indonésii* se člení na tři podkapitoly věnující se kromě nacionalismu a etnicitě především otázce jazykové identity a výzkumech o ní v minulosti provedených. Druhá kapitola *Metodologie provedeného šetření* popisuje aplikované metody bádání a vysvětluje, jak byla analyzována a statisticky ověřována získaná data.

¹ Kurikulární aktivity k rozvoji kompetencí, které jsou přizpůsobeny regionálním charakteristikám a potenciálu (včetně regionálních výhod, jejichž materiál nelze seskupit do existujících předmětů). Zdroj: *Kamus Besar Bahasa Indonesia (Velký slovník indonéštiny [online])*.

² Odkaz na jednotlivé zákony je dostupný v *Seznamu použité literatury*.

V metodologické části práce se rovněž věnuji jednotlivým lokacím výzkumu a respondentům obou metod výzkumu. Třetí kapitola představuje kompletní výsledky tohoto výzkumu. V podkapitolách *Domácí prostředí a komunikace s příslušníky stejného etnika*, *Komunikace s příslušníky jiného etnika*, *Formální komunikace*, *Školství*, *Mluvený a psaný projev*, *Místní jazyky symbolem identity* analyzuji výsledky podle konkrétních témat a komunikačních situací. Analýza výsledků techniky spojených masek je zveřejněna v kapitole *Místní jazyky symbolem identity*.

Na základě získaných dat, která jsou sama o sobě velice informativní a přinášejí rozsáhlý zdroj nových informací ke zkoumanému tématu, a kombinací obou aplikovaných metod, se pokouším zodpovědět následující otázky:

1. O čem vypovídá signifikantní zastoupení indonéštiny jako mateřského jazyka mezi respondenty?
2. Naplňují regionální jazyky (*bahasa daerah*) funkce, které jsou jim vytýčeny v rámci politiky národního jazyka (Alwi – Sugono 2003, xv), tedy
 - a) jsou primárním jazykem domácího prostředí a každodenní komunikace v rámci zkoumané oblasti;
 - b) jsou jazykovým prostředkem a symbolem regionální a kulturní hrdosti a identity;
 - c) jsou podpůrným prostředkem národního jazyka?
3. Mají-li regionální jazyky silné zastoupení v každodenní komunikaci, jsou zjištěné postoje k jazykům pozitivní?
4. Mají-li regionální jazyky slabé zastoupení v každodenní komunikaci, jsou zjištěné postoje k jazykům negativní?
5. Liší se jazykové preference u mužů a žen?
6. O čem vypovídá silné zastoupení jazykové kombinace BI-BD (*bahasa Indonesia* a *bahasa daerah*) a co je smíšený jazyk?
7. Je v Indonésii možné obrácení směru jazykového posunu³?

³ Termín obrácený jazykový posun přejímáme z knihy od Joshuy Fishmana *Reversing Language Shift* (1991).

1. Nacionalismus, etnicita a jazyková identita v Indonésii

“Or maybe the person asking ‘Who are you?’ already knows your name. Maybe it is you looking in the mirror. Here obviously some more profound form of identity is being sought. Who are you really? Who are you deep down? Now the answers come far less easily, because who one is ‘deep down’ can never be fully captured and articulated in words.”

(Joseph 2004, 1)

1.1 Nacionalismus a etnicita v Indonésii

Nacionalismus i etnicita jsou složitě definovatelné pojmy, v obou případech jde zjednodušeně o pocit, princip či myšlenku spojenou se sounáležitostí k nějakému většímu celku, skupině lidí definované rovněž jen velmi nepevnými hranicemi, nikoliv o konkrétní veličinu. V následujících odstavcích se pokusím vymezit tyto dva pojmy či myšlenky tak, jak je možné je chápat na území Indonésie.

Indonésie, tedy Indonéská republika je ostrovní stát rozkládající se na 1 919 440 km² na více než 17 500 ostrovech, z nichž je asi 6 tisíc obydlených. Současný počet obyvatel přesahuje 273 milionů. Indonéská republika je administrativně rozčleněna na 38 provincií⁴, které částečně kopírují územní a kulturní oblasti některých indonéských etnických skupin. Přestože se zde nabízí použití termínu kulturní a etnické „národy“ Indonésie, bude v této práci využíváno pojmů „etnika“ či „etnické skupiny“, aby nedocházelo k matení a záměně etnických národů s politickým (indonéským) národem.

Suku bangsa (etnická skupina, kmen) jsou oficiálně definovány jako etnické a kulturní skupiny obyvatel, jejichž původ je vrozený, zděděný, spojuje je kulturní systém, identita a atributy příslušné každé ze skupin, přičemž etnická příslušnost se bude dědit také v generacích následujících a každý jedinec je povinen se ztotožnit a převzít etnickou kulturu, identitu

⁴ Tři nové provincie Jižní Papua (*Papua Selatan*), Střední Papua (*Papua Tengah*) a Horní Papua (*Papua Pegunungan*) byly oficiálně vyhlášeny 11. listopadu 2022.

a atributy svých rodičů (Na'im – Syaputra 2011, 4–5). V případě potomků ze smíšených manželství pak toto etnické dědictví závisí na patriarchální (např. Javanci nebo Batakové) nebo matriarchální tradici (např. Minangkabau) každého etnika.

Ačkoliv je dnes Indonésie opakovaně proklamována jako jeden z kulturně nejrozmanitějších států světa, diverzita a s ní spojená etnicita zde nebyla odjakživa samozřejmá a představa o geograficky zakotvených komunitách se začala formovat až s příchodem Nizozemců a s misionářskými a administrativními aktivitami, jež jejich přítomnost provázely (Goebel 2013, 4–5). Indonéské souostroví bylo rozčleněno do rozdílných etnických celků na základě používaného jazyka, kulturní a literární tradice a tradičního zvykového práva v 70. letech 19. století. Znalosti o existenci etnických skupin, o jejich zvycích, jazyce atd. nabývali Nizozemci díky vlastní potřebě spravovat efektivně kávové plantáže, zajišťovat infrastrukturu (silnice, telefony, elektřinu atd.), šířit tištěné materiály administrativní a později i vzdělávací povahy, přičemž pochopitelně naráželi na rozdílnost mezi jednotlivými regiony a skupinami místních obyvatel. První polovina 20. století byla obdobím „rozmachu“ etnických skupin ve smyslu šíření povědomí o zvyklostech, jazyce, hudbě apod., s rozvojem rozhlasu a tisku vznikaly místní rozhlasové stanice, které pouštěly tradiční hudbu a vysílání probíhalo v místním jazyce, zatímco v literatuře byl střet kultur oblíbenou součástí zápletky. Od 20. let 20. století se součástí diskuze o etnických skupinách stala také tematika sjednocení etnických skupin v jeden politický národ, jímž měla být samostatná Indonésie osvobozená od nizozemské nadvlády (Goebel 2013, 7–8). Sneddon (2003b, 100) uvádí, že mnozí z mladých intelektuálů, kteří se zasazovali o národní indonéskou myšlenku, studovali a žili v Nizozemí, kde fungovali jako jednotná skupina a kde také získali povědomí a ideu o společné identitě. Tyto nacionalistické snahy vyústily přísahou mladých (*Sumpah Pemuda*) vyslovenou na Druhém kongresu mladých (*Kongres Pemuda Kedua*) v roce 1928, která definovala tři hlavní myšlenky: jednu vlast, jeden národ a jeden jazyk, a zahájila tak cestu formování národního jazyka indonéštiny a prosazování jeho používání mezi lidmi obývajícími indonéské ostrovy. O původu a vývoji indonéštiny podrobně píše např. Sneddon (2003b), Alisjahbana (1976), Petru (2011 a 2012) a další.

Podle sčítání lidu, které proběhlo v roce 2010 a podle encyklopedií a přípravných dokumentů, na jejichž základě sčítání lidu probíhalo (Na'im – Syaputra 2011, 4–5) se v Indonésii nachází více než 1300 různých etnických skupin. Nejpočetnější je javánské etnikum, které dosahuje majoritního počtu téměř v každé oblasti v Indonésii a jehož celkový počet byl v roce 2010 95,2 milionu lidí čili 40,22 % z celkové populace. Druhou nejpočetnější etnickou skupinou jsou Sundové dosahující počtu 36,7 mil., tedy 15,5 %. Třetí jsou Batakové

v počtu 8,46 mil. (3,58 %) následování „ostatními sulaweskými etniky“ (*Suku asal Sulawesi lainnya*) se 7,6 mil. příslušníků a pátí Maduřané v počtu 7,18 mil. (3 %). Pro potřeby sčítání byly některé menší příbuzné skupiny zařazeny do většího celku – do nadřazených skupin, např. mezi Javánce jsou zařazeni také Osing, Tengger, Samin, Bawean/Boyan, Naga, Nagaring a další z ostrova Jáva, mezi Bataky jsou zahrnuti Batak Angkola, Batak Mandailing, Batak Pakpak Dairi, Batak Simalungun, Batak Tapanuli, Batak Toba a Dairi a mezi „ostatní sulaweská etnika“ patří 208 různých skupin s výjimkou etnických skupin Makassar, Bugis, Minahasa a Gorontalo. Na rozdíl od mnoha milionových etnik se v Indonésii nacházejí také stovky malých etnických skupin či kmenů, např. 446 etnik, která všechna pocházejí z provincií Papua a Západní Papua, dohromady zahrnují „pouhých“ 2,7 milionů obyvatel, tedy 1,4 % všech obyvatel Indonésie. Neexistuje žádná etnická skupina, která by se definovala jako *Suku Indonesia* neboli „indonéské etnikum“.

V následující tabulce prezentuji přehled 30 nejpočetnějších etnických skupin tak, jak byly zveřejněny v oficiální publikaci ke sčítání lidu v roce 2010 (Na'im – Syaputra 2011, 9). Přestože v této práci vycházíme z oficiální klasifikace, jak u přehledu etnických skupin, tak co se týče jazyků Indonésie, je na místě poznamenat, že aplikovaná metoda není zcela schopna zachytit skutečnou realitu etnicity. Aris Ananta a kol. v publikaci *A New Classification of Indonesian Ethnic Groups* poukazují na fakt, že metoda sebeidentifikace, která se běžně používá u sčítání i jiných průzkumů, nemůže být zcela přesná. Autoři tvrdí, že úskalím této metody je fluidita celého konceptu a možnost v případě indonéského sčítání lidu uvést pouze jednu etnickou skupinu, s níž se tázaný sebeidentifikuje. Např. člověk, který se narodil v manželství rodičů pocházejících z různých etnických skupin, se sám může identifikovat podle etnika matky, otce, nebo žádného z nich. Etnické skupiny Indonésie jsou tradičně propojeny s konkrétním teritoriem, vyrůstá-li tedy jedinec mimo své „tradiční“ území, či mimo „domov“ svých rodičů, může se jeho etnická sebeidentifikace odvíjet od fyzického prostředí, v němž žije. Předpokládá se, že měření identity bude v budoucnu v důsledku intenzivnější mobility a míšení obyvatel čím dál komplikovanější, a že se více a více lidí bude považovat za příslušníky více než jedné etnické skupiny (Ananta 2014: 3–4).

Počet a procentuální vyjádření obyvatel podle etnika

Etnická skupina	Počet	%	Pořadí
<i>Suku asal Aceh</i>	4 091 451	1,73	14
<i>Batak</i>	8 466 969	3,58	3
<i>Nias</i>	1 041 925	0,44	30
<i>Melayu</i>	5 365 399	2,27	10
<i>Minangkabau</i>	6 462 713	2,73	7
<i>Suku asal Jambi</i>	1 415 547	0,6	25
<i>Suku asal Sumatera Selatan</i>	5 119 581	2,16	10
<i>Suku asal Lampung</i>	1 381 660	0,58	26
<i>Suku asal Sumatra Lainnya</i>	2 204 472	0,93	21
<i>Betawi</i>	6 807 968	2,88	6
<i>Suku asal Banten</i>	4 657 784	1,97	11
<i>Sunda</i>	36 701 670	15,5	2
<i>Jawa</i>	95 217 022	40,22	1
<i>Cirebon</i>	1 877 514	0,79	24
<i>Madura</i>	7 179 356	3,03	5
<i>Bali</i>	3 946 416	1,67	15
<i>Sasak</i>	3 173 127	1,34	16
<i>Suku Nusa Tenggara Barat lainnya</i>	1 280 094	0,54	27
<i>Suku asal Nusa Tenggara Timur</i>	4 184 923	1,77	12
<i>Dayak</i>	3 009 494	1,27	17
<i>Banjar</i>	4 127 124	1,74	13
<i>Suku asal Kalimantan lainnya</i>	1 968 620	0,83	22
<i>Makassar</i>	2 672 590	1,13	20
<i>Bugis</i>	6 359 700	2,69	8
<i>Minahasa</i>	1 237 177	0,52	29
<i>Gorontalo</i>	1 251 494	0,53	28
<i>Suku asal Sulawesi lainnya</i>	7 634 262	3,22	4
<i>Suku asal Maluku</i>	2 203 415	0,93	22
<i>Suku asal Papua</i>	2 693 630	1,14	19
<i>Cina</i>	2 832 510	1,2	18

Tabulka 1 *Etnické skupiny Indonésie (Na'im – Syaputra 2011, 9).*

Tento rozsáhlý úvod plný čísel trefně charakterizuje multikulturní skutečnosti čtvrté nejlidnatější země světa. Indonéska republika vznikla, stejně jako mnohé další post-koloniální země, na principu zachování plurální či polyetnické společnosti již dříve „existující“ jako jednotné teritorium pod koloniální správou. V řadě těchto nových států (Mauricius, Malajsie, Indie, některé africké země) neexistoval žádný předkoloniální stát, který by bylo možné oživit (Eriksen 2012, 190), a z rukou kolonizátorů tak bylo uzurpované teritorium vyrváno jako celek, který se měl stát nezávislým státem. Indonéska republika byla vyhlášena Sukarnem v roce 1945 a absolutní nezávislosti bylo dosaženo v roce 1949 po neúspěšné snaze Nizozemska získat kolonie zpět (Dubovská – Petrů – Zbořil 2005: 259–289). Indonéský národní model byl založen na konceptu jednotného indonéského národa tvořeného rozdílnými kulturními národy rozesetými po obrovském souostroví, přičemž jejich nejednotný původ predestinoval vizi o založení nové politiky, která by sjednotila skupiny různého etnika, velikosti, kontaktu s moderním světem a zkušeností s koloniální nadvládou (Bertrand 2004, 28).

John S. Furnivall se v roce 1944, kdy byl pád kolonialismu již cítit ve vzduchu, domníval, že nacionalismus v budoucích bývalých koloniích nemá šanci na úspěch a že prostředí jsou příliš divergentní na to, aby se dokázala svobodně sjednotit a vyřešit problém identit. Tvrdil, že výsledkem nacionalismu bude štvání jedné etnické komunity proti druhé, že se společnost ještě více roztrhne a situace v jihovýchodní Asii se promění ve strašidelnou anarchii (Furnivall 1944, 468–469). Přestože se tento scénář do důsledků nenaplnil, již během indonéského nacionalistického hnutí mezi lety 1920 a 1940 se indonésští reformátoři potýkali s různými politickými alternativami o směřování země, z nichž některé přetrvaly jako aktuální problémy až dodnes. Nacionalisté se soustředili na vytvoření národa založeného na nezávislosti, moderních evropských principech sebeurčení a demokracie, zatímco opozice zdůrazňovala potřebu sociální revoluce a favorizovala přijetí komunistického programu. Islamisté pak prosazovali indonéský národ, jehož různorodost bude sjednocena pomocí jediného náboženství – islámu. Jednou z dalších překážek, s níž se museli zakladatelé státu vyrovnat, bylo politické ovlivnění regionů ze strany Nizozemců mezi lety 1945 a 1949. V době, kdy Nizozemci nad Indonésií znovuzískali teritoriální kontrolu, začali, navzdory unitárnímu státnímu modelu přijatému novou Indonéskou republikou, podporovat a vytvářet samosprávné státy pod svou nadvládou a s nimi federální systém. V roce 1949 dokonce na sedm měsíců vznikla Republika spojených států indonéských (*The Republic of the United States of Indonesia, RUSI*) či Spojené státy Indonésie, která však byla brzy znovu nahrazena unitárním systémem (Dubovská – Petrů – Zbořil 2005: 299). Jednota státu byla vyzdvihnuta na

symbolickou úroveň a stala se součástí ústavy, a přestože federální státy souhlasily se sjednocením státu, měly také stálý zájem na získání autonomie.

Dalším kritickým článkem indonéského národního modelu bylo vytvoření kategorie vyloučených a marginalizovaných skupin. Přestože se mělo jednat o občanský koncept státu, tedy že občanství mělo být garantováno všem lidem žijícím v bývalé Východní Indii, postavil je diferenciací proces mimo státní konstrukci „indonéskosti“ (*Indonesian-ness*) (Bertrand 2004, 45). Skupinami vytlačenými na okraj společnosti byli kmenové a izolované komunity žijící v odlehlých či hornatých oblastech, daleko od urbánních center. Byly považovány za druhořadé a primitivní obyvatelstvo nedosahující civilizační úrovně moderní indonéské společnosti. Další ostrakizovanou kategorií byli „*non-pribumi*“, tedy obyvatelstvo původem neindonéské, bez ohledu na místo narození, používaný jazyk či rodinnou propojenost s místními obyvateli. Do této kategorie patřili např. etničtí Číňané, Indové, Arabové či lidé pocházející z Evropy (Hoon 2006, Suryadinata 1999, Rysová 2011, 2014). Přestože by se dalo říci, že vzhledem k množství etnických a náboženských skupin, které se v Indonésii nachází, se jedná o oblast relativně klidnou, jako o nekonfliktní o ní hovořit nemůžeme. V průběhu druhé poloviny 20. století došlo k několika, často dlouhodobým, etnickým či náboženským konfliktům způsobeným a) institucionalizací marginalizovaných a vyloučených skupin⁵ (např. Dajakové utlačováni Maduřany na Kalimantanu či agrese vůči etnickým Číňanům v 60. a v 90. letech), b) nesouhlasem s centrální indonéskou vládou a touhou po autonomii (Východní Timor, Papua, Západní Papua, Aceh).

Srovnali-li bychom mapu zobrazující administrativní členění na provincie a jinou zobrazující přibližně etnické skupiny v Indonésii, všimli bychom si výrazného geografického překrytí. Je evidentní, že administrativní členění země vychází z etno-geografického rozložení souostroví. V čele každé z provincií stojí guvernér, provincie mají své vlastní zákonodárné orgány a dělí se na další správní celky (Evans 2020). Devět z celkového počtu třiceti osmi provincií disponuje zvláštními, výsadními právy a užívá vyšší míry autonomie. Jedná se o provincie Aceh, Jakarta, Yogyakarta, Západní Papua, Jižní Papua, Jihozápadní Papua, Střední Papua, Horní Papua a Papua. Aceh a provincie Papuy získaly své výsadní postavení zjednodušeně díky vytrvalému úsilí se osamostatnit a prosadit svou samostatnost na základě etnické či náboženské diferenciaci od zbytku Indonéské republiky. Stejně jako Východní Timor byly dnešní provincie Papuy označeny za součást Indonésie, přestože nesdílely revoluční

⁵ Jež začala de facto sociálním inženýrstvím v podobě vládního programu *transmigrasi* (pozn. T. Petrů).

a nacionalistický sentiment, který panoval ve zbytku země. Pro obyvatele Východního Timoru i Irian Jaya neznamenal začlenění do Indonésie osvobození, ale naopak ztrátu jejich vlastní identity a svobody. Demokratizace a vývoj událostí v 90. letech pak vedly ke zvýšení etno-nacionalistických požadavků, jejichž konečným výsledkem bylo osamostatnění Východního Timoru v roce 1999 a získání zvláštní autonomie provincií Papua a Západní Papua za vlády Megawati Sukarnoputri (Dubovská – Petrů – Zbořil 2005: 342–352; Bauw 2016). Na rozdíl do výše zmíněných byl Aceh na počátku ideovým i finančním příznivcem a aktivním spolupracovníkem revoluce a jeho postoj se změnil k negativnímu až během nezávislé indonéské vlády. Aceh od začátku vystupoval jako silný podporovatel nového samostatného státu, pevně stojícího na pilířích regionální a náboženské, tj. islámské identity v boji proti nizozemské nadvládě. Teprve po vyhlášení samostatného indonéského státu, kdy bylo zřejmé, že vládnoucí špička nesdílí celkovou islamizaci jako jednotnou ideu pro nově se formující národ, a kdy Aceh nebyl, i přes zásluhy na revoluci, podle vlastních očekávání jmenován samostatnou provincií, začaly se cesty centrální vlády a acežské regionální vlády rozcházet a vedly k rebeliím separatistického rázu. Situace se stále zhoršovala, v 70. letech vzniklo *Hnutí za svobodný Aceh* požadující samostatnost v hospodaření s nerostným bohatstvím, které se na území Acehu nachází, a svobodu v aplikování islámského práva šaría, do provincie byli vysláni indonéští vojáci, aby situaci stabilizovali. Válka, jež následovala, skončila teprve v roce 2005, kdy byla Acehu uznána zvláštní autonomie a vládní vojska byla vykázána mimo jeho území (Dubovská – Petrů – Zbořil 2005: 352–357; McGibbon 2004).

1.2 Jazyková situace v Indonésii a jazyková identita

Chceme-li hovořit o současné jazykové situaci v Indonésii, můžeme na ni nahlížet z mnoha úhlů. Stručně v této kapitole zmíním rozdělení jazyků podle jejich politického statusu a jazykové demografie, podrobněji se budu věnovat otázce jazykové vitality a na závěr se zaměřím na otázku jazykové identity.

Národním jazykem země je indonéština (*bahasa Indonesia*), která slouží jako úřední jazyk na národní i regionální úrovni, je jazykem sdělovacích prostředků a jazykem národní literatury a v první řadě také jazykem vzdělávání na všech stupních školství. Indonéština je přirozeně jazykem mezikulturní komunikace a je proklamována jako symbol národa a národní identity (Alwi – Sugono 2003, xv-xvi). Od svých počátků indonéština prošla obrovským

vývojem a navzdory kritickým hlasům o její nekompletnosti především v oblasti gramatiky a slovní zásoby a neosobnosti v užívání, se stala funkčním prostředkem ve všech výše zmíněných oblastech a pro mnohé Indonésany primárním jazykem komunikace (Sneddon 2003b: 14–18).

Hlavní funkcí regionálních jazyků (*bahasa daerah*) je jejich použití v domácím prostředí a v rámci regionu, nesou silnou funkci symbolickou, jsou symbolem regionální hrdosti a identity a mají sloužit jako podpůrný prostředek nejenom regionální kultury a literatury, ale i kultury a literatury národní. Neoddělitelnou součástí jazykové mozaiky jsou rovněž cizí jazyky, jež jsou definovány jako jazyky mezinárodní komunikace a také jako pomocný nástroj k modernizaci indonéštiny (Alwi – Sugono 2003, xv-xvi).

Podle sčítání lidu v roce 2010 uvedla většina obyvatel jako odpověď na otázku, jaký jazyk používají v každodenní komunikaci, jazyk regionální. Největší procentuální zastoupení mají regionální jazyky na ostrově Maluku (99,3 %), v provincii Severní Sulawesi (99,1 %), na Střední Jávě (98,0 %) a na Jižní Sumatře (97,4 %). 79,5 % obyvatel starších 5 let doma používá regionální jazyk, 19,9 % používá indonéštinu a 0,3 % používá některý cizí jazyk. V porovnání s výsledky sčítání v roce 1990 se procento lidí používajících indonéštinu v domácím prostředí postupně zvyšuje. V roce 1990 se jednalo o 10,7 % populace, což znamená, že se za 20 let počet uživatelů indonéštiny v domácím prostředí téměř zdvojnásobil. Hlavními faktory, které přispívají k vzrůstajícímu zastoupení indonéštiny v domácím prostředí, je častější meziethnická komunikace v rámci nejbližšího okolí, způsobena vlivem transmigrace a urbanizace, což potvrzují také výsledky, které ukazují, že majoritně se indonéština používá v každodenní komunikaci pouze v pěti provinciích, jsou jimi DKI Jakarta (90,7 %), Západní Papua (69,7 %), Souostroví Riau (58,7 %), Severní Sumatra (55,6 %) a Východní Kalimantan (53,5 %) (Na'im – Syaputra 2011, 22), přičemž všechny tyto oblasti kromě Jakarty byly hlavními centry transmigračního přílivu obyvatel z přelidněných oblastí, především z Jávy, Bali a Madury⁶. Sneddon hovoří o rozmachu indonéštiny na úkor regionálních jazyků, přičemž zmiňuje především populaci žijící ve městech, mezi níž vzrůstá počet monolingvních mluvčích. Uvádí příklad, že přestěhuje-li se rodina do města, je pravděpodobné, že doma budou její členové stále používat regionální jazyk, nicméně že budou v každodenním kontaktu s lidmi z jiných regionů,

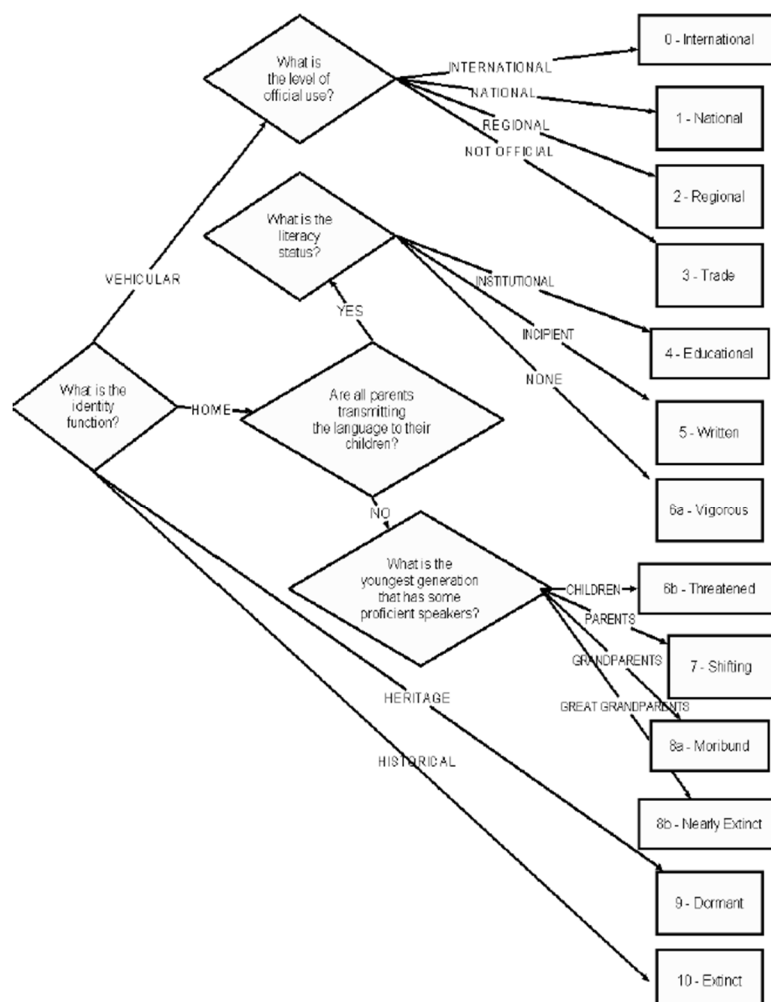
⁶ Vládní program „transmigrace“ čili přemístění obyvatel probíhal v Indonésii v podstatě již od nadvlády Nizozemců. Hlavním cílem transmigrace bylo 1) ulevit populačnímu přetlaku na Jávě, 2) zajistit ekonomický rozvoj na vnějších ostrovech, 3) zabezpečit a chránit okrajové regiony Indonésie a 4) posílit kulturní asimilaci, politickou integraci a hospodářskou konsolidaci k vytvoření jednotné Indonésie a společné národní identity (Abdoellah 1987: 180).

s nimiž budou hovořit převážně v indonéštině. Jejich děti budou doma mluvit regionálním jazykem, ale s kamarády a ve škole budou používat indonéštinu, a jakmile založí rodinu, budou s vlastními dětmi hovořit indonésy a pouze možná regionálním jazykem. Tyto děti pak již budou mít pravděpodobně pouze pasivní nebo žádnou znalost regionálního jazyka (Sneddon 2003b: 201–202). Touto „třígenerační ztrátou jazyka“, typickou rovněž pro imigranty do anglicky mluvících zemí, argumentují také např. Ravindranath a Cohn (2014) ve svém apelu na ochranu, jak malých tak velkých indonéských jazyků.

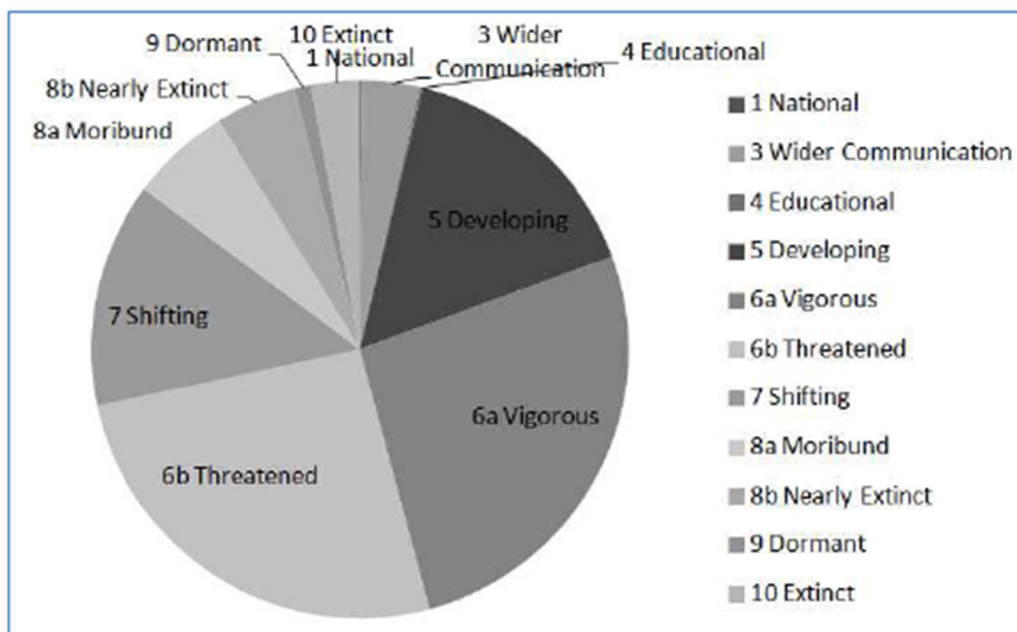
Vitalitou a odolností regionálních jazyků Indonésie se detailně zabývá Karl Anderbeck (2013) v článku *Portraits of Indonesian Language Vitality*. Článek vychází z mnoha relevantních souhrnných zdrojů (Florey 2005, Himmelmann 2010, Lewis⁷ 2009, Wurm 2007 aj.), z terénních výzkumů a v nejzazším případě z předpokladů odborníků specializujících se na konkrétní oblasti. Míra vitality je hodnocena na „rozšířené stupnici mezigeneračního narušení“ EGIDS (*Expanded Graded Intergenerational Disruption Scale*) vytvořené M. Paulem Lewisem (2010) a vycházející z dřívější stupnice GIDS (*Graded Intergenerational Disruption Scale*), již publikoval J. Fishman v roce 1991. Klasifikace jazyků GIDS a EGIDS třídí jazyky z perspektivy jazykového posunu (*language shift*), přičemž nejdůležitějším faktorem jazykového posunu je zde mezigenerační přenos jazyka (Anderbeck 2013, 4–5). Níže uvádím Lewisův rozhodovací strom pro klasifikaci jazyků na „rozšířené stupnici mezigeneračního narušení“, z níž vycházeli, jak autoři *Ethnologue*, tak i K. Anderbeck, viz **graf 1**.

Z 523 indonéských jazyků (z celkově předpokládaných 725 jazyků Indonésie), o nichž se Anderbeckovi podařilo nasbírat dostatek informací, je celkem 91 zařazeno v kategoriích *skomírající, téměř vyhynulý, nečinný a vyhynulý*, viz graf níže. Rychle se zvyšující počet jazyků zahrnutých v těchto kategoriích je příkládán jak hlubšímu zájmu o tuto problematiku, který odhaluje nové informace, tak změnám ve společnosti, které přinášejí především u mladé generace jiné preference v používaných jazycích, a s tím související potencionální odklon od jazyků mateřských a regionálních. Jazykové preference úzce souvisí s ekonomickým chováním, jímž je v případě Indonésie vnitřní migrace (transmigrace) a urbanizace (Anderbeck 2013, 16). Níže uvedený **graf 2** zobrazuje rozložení indonéských jazyků na základě jejich vitality tak, jak jej kvalifikoval Karl Anderbeck na základě „rozšířené stupnice mezigeneračního narušení“ EGIDS.

⁷ Lewis, Simons a Fennig se v publikované verzi *The Ethnologue, Languages of the World* (2013) pokusili shromáždit veškeré světové jazyky a kategorizovat je podle stupnice EGIDS. *The Ethnologue* je společně s indonéským sčítáním lidu 2010 hlavním zdrojem konkrétních čísel, na který se v této práci odkazují.

Graf 1 Rozhodovací strom pro klasifikaci jazyků na „rozšířené stupnici mezigeneračního narušení“ EGIDS (Zdroj: Anderbeck 2013, 6).

Graf 2 Přibližné rozdělení indonéských jazyků podle vitality. (Zdroj: Anderbeck 2013, 3)

Překlad: 1. národní, 3. širší komunikace, 4. vzdělávací, 5. rozšiřující se, 6a. živoucí, 6b. ohrožený, 7. měnící se, 8a. skomírající, 8b. téměř vyhynulý, 9. nečinný, 10. vyhynulý.

Jedním z dalších motivačních faktorů je snaha o vyšší dosažené vzdělání přinášející lepší pracovní možnosti. Právě vzdělávání a školství, společně s administrativou, jsou jazyková prostředí, jimž v Indonésii vévodí národní jazyk. Až do přelomu století byla indonéština více méně jediným podporovaným jazykem vzdělávacího systému. Regionální jazyky mohly být, bylo-li to nutné, využívány jako vyučovací jazyky v nižších třídách školní docházky, tj. od první maximálně do čtvrté třídy. (Kurniasih 2006, 6–7). Gerald Roche v článku *The Necropolitics of Language Oppression* poukazuje na fatálnost vyloučení jazyků z úředních institucí včetně škol na úkor národního jazyka. Tato postupná „sociální smrt jazyků“ nemusí být provázena skutečným fyzickým násilím, naopak k ní často, stejně jako v případě Indonésie, dochází ve státem řízených procesech, které se zdají neškodné nebo dokonce pozitivní, jako je budování státu, ekonomický rozvoj, modernizace, urbanizace či pokrok obecně (Roche 2022, 37). „Cesta od školství ke smrti vede častěji nepřímou. Začíná se školami, které zcela vylučují určité jazyky, a nutí tak žáky (neefektivně) studovat v jazyce, který neznají, nebo ve školách, které uplatňují substraktivní bilingvismus⁸ se záměrem postupně jazyky studentů ze vzdělávacího procesu odstranit“ (Roche 2022, 39). Se změnou hierarchie jazyků ve společnosti souvisí také „hluboce nesvobodná volba“, jíž činí rodiče ve snaze chránit a pečovat o své děti, kteří potomkům předávají dominantní jazyk, namísto vlastního jazyka (Roche 20122, 41), jak můžeme sledovat i v jazykovém chování matek např. ve výzkumu K. Kurniasih (2006) prezentovaném v následující kapitole.

Obrat ve vývoji přinesly až změny v zákonech o vzdělávacím systému, jež nabyly v platnost na začátku nového tisíciletí. Centrální vláda vydala *Zákon č. 20 roku 2003 o systému národního vzdělávání* (*Undang-Undang Nomor 20 Tahun 2003 Tentang Sistem Pendidikan Nasional*), který specifikoval důležitost vzdělávání o regionu a předával regionálním vládám převzít zodpovědnost za studium regionálních kultur, tradic a jazyků. V mnoha regionech později vznikl nový vyučovací předmět „mulok“ (*muatan lokal*), v překladu doslova znamenající „místní obsah“, jehož náplň mají v kompetenci regionální vlády či jednotlivé vzdělávací instituce, z nichž některé kurikulum rozšířily také o výuku regionálních jazyků (*Kementrian Pendidikan dan Kebudayaan*⁹ 2022). V současné době oficiální výuka regionálních jazyků probíhá na Jávě a na Bali, dvě hodiny výuky týdně jsou podle regionů vyhrazeny javánštině, sundštině a balijštině, některé regionální jazyky jsou vyučovány jako součást vyučovacích hodin zaměřených na regionální kulturu. Tyto změny, jakkoliv prakticky

⁸ Subtraktivní bilingvismus je fenomén běžný mezi dětmi imigrantů. Vztahuje se k procesu, v němž akvizice druhého jazyka způsobí úpadek původního jazyka.

⁹ Ministerstvo školství a kultury.

jsou náročné (nedostatek kvalifikovaných učitelů tohoto zaměření, neexistence výukových materiálů, osnov (Haerudin 2018, 255) atp.) a jejichž míra efektivity se projeví teprve v budoucnu, poukazují na změnu v uvažování ze strany centrální vlády i vlád regionálních ve snaze o posílení kulturního povědomí a kulturního dědictví a potenciálu jednotlivých regionů, a s tím související snahu o zvrácení rychlého úbytku mluvčích regionálních jazyků a o revitalizaci jazyků.

V závěru této kapitoly bych se chtěla ještě krátce zmínit o identitě, či identifikaci, na niž v této práci nahlížíme z pohledu antropologického, tzn. jako na identifikaci sociální (Eriksen 2007, 64). Ta se zjednodušeně zabývá tím, do jaké skupiny jedinec náleží, s kým se identifikuje a jak fungují hranice mezi námi a nimi. Identita je vnímána jako kontinuálně probíhající proces, nikoliv jako něco, co buď vlastníme, nebo ne. „Z mnoha identifikací, které v komplexních společnostech zakládají příslušnost jedince, můžeme stručně vyjmenovat jako některé z možností jazyk, domov, příbuzenství, národnost, etnickou příslušnost, rodinu, věk, vzdělání, politický pohled, sexuální orientaci, sociální vrstvu, náboženství a pohlaví“ (Eriksen 2007, 65). Eriksen uvádí, že každý jedinec je souborem mnoha osobností, přičemž identifikace probíhá v procesu identifikování se s někým jiným a kontrasty jsou stěžejními momenty této identifikace. Cílem této práce bylo přispět k celkovému obrazu toho, kdo jsou a jak se identifikují současní mladí Indonésané, konkrétně na základě jazykové identity. Pokoušíme-li se o všeobecnou identifikaci např. na Jávě, jako charakteristiku jedince předjímáme přibližně, a minimálně, tento soubor osobností: Indonésan, Javánec, muslim (či jiné vyznání), student, mladý, moderní člověk, muž či žena. A tyto příslušnosti se pak snažíme podložit na základě výše zmíněných identifikací. Je Indonésan, protože se narodil v Indonésii, žije v Indonésii, mluví indonésky, do nějaké míry respektuje integritu Indonésie. Je Javánec, protože se narodil na Jávě, žije na Jávě, má rodiče nebo jednoho z rodičů Javánce nebo žije v javánském prostředí. Každý se může identifikovat mnoha způsoby, přičemž tyto identifikace stojí vedle sebe, jedna druhou nevylučuje. Skutečnost, že se někdo identifikuje jako Indonésan, nebrání tomu, aby byl také hrdý příslušník např. javánského etnika. Zmnohačetní-li se Sneddonův příklad urbanizovaných rodin, který jsme popsali v úvodní části této kapitoly, dá se nicméně očekávat, že Indonésie jako polyetnický národ, kde nacionalismus reprezentuje tzv. nadetnickou formu národní identity, přestane jednoznačně platit, a že se i mezi lidmi pocházejícími tradičně z některé z etnických skupin objeví takoví, kteří se budou chtít identifikovat jako etničtí Indonésané bez jiné etnické příslušnosti.

Tímto přímo narážíme také na otázku jazykové identity, nebo lépe řečeno jazykových identit. Indonésie má více jazyků, než jakákoliv jiná země v asijsko-pacifickém regionu (Sneddon 2003b, 196) a většina obyvatel je minimálně bilingvní. Andriyanti (2019, 110) uvádí, že jazykový repertoár mladého člověka z Yokyarkarty zahrnuje javánštinu (nížkou a vysokou variantu), indonéštinu, arabštinu a angličtinu. Například v provincii Severní Maluku, oblasti etnicky a jazykově velice diverzní, obyvatelé nezřídka kromě mateřského jazyka používají i některý další z místních jazyků, a dále jako třetí jazyk malajštinu v pozici *lingua franca* (Bowden 2012, 314). Důležitá je také úloha urbánních center regionů a tamní jazyky, jež nezřídka slouží jako jazyky širší komunikace dané oblasti. Sneddon (2003b, 203–204) uvádí např. bandžarštinu (*bahasa Banjar*), jež je, společně s indonéštinou, jazykem meziethnické komunikace v provinciích Jižní, Severní a Východní Kalimantan. Další je např. manadská malajština (*Manado Malay, bahasa Manado*), která slouží jako místní *lingua franca* v provincii Severní Sulawesi. Používání jazyků širší komunikace má nicméně také negativní dopad na vitalitu malých místních jazyků, jejichž mluvčí začínají jazyky širší komunikace uplatňovat jako první jazyk (Sneddon 2003b, 203–204).

Leoš Šatava v knize *Jazyk a identita etnických menšin* představuje dvě základní koncepce zabývající se fenoménem etnicity. První z nich je koncepce „buď – anebo“, jež vychází z představy národa coby organického kolektivního subjektu, homogenní společnosti se sdíleným jazykem, kulturou a mravy. Druhá koncepce „nejen – ale i“ je lépe uplatnitelná v multikulturních společnostech a její podstatou je snaha o propojení a koexistenci majoritní a minoritní složky, o pohled na všechny kultury jako součást společného bohatství ve společnosti. Ačkoliv se tyto koncepce liší co se týče výchozích principů i způsobů uplatňování, u obou přetrvává myšlenka etnické pospolitosti a její kultury (Šatava 2009, 17–20). S vlivem globalizace a multikulturalismu se rozšířily názory, že národní či etnická identita jsou pouze uměle vytvořené koncepty, na něž je možno nahlížet jako na imaginární, abstraktní a relativní společenský konstrukt (např. Anderson 1983). Kritickou analýzu „národa“ a „lidu“ následuje dekonstrukce idey o rozlišných jazycích (Blommaert – Rampton 2012, 11), na místo nich se prosazuje pojem „jazykový repertoár“, který lépe vystihuje použití jazyka konkrétním jedincem. Zatímco jazyk v tradičním smyslu je ujednání mezi lidmi, které bylo vytvořeno akademicky jako samostatný systém (Matras 2020, 4), „jazykový repertoár“ nevychází z apriorních předpokladů o vazbách mezi původem, výchovou, znalostmi a typy jazyka, ale vztahuje se k individuálnímu, velmi proměnlivému uchopení množství různých sdílených stylů, rejstříků a žánrů, které jedinec v průběhu života nabývá a které vznikají v reálném čase a na

konkrétních místech (Blommaert – Rampton 2012, 11–12). Tento koncept dále Matras rozpracovává v knize *Language Contact*, v níž prezentuje přístup k jazyku z funkční perspektivy, kde je komunikace definována jako konkrétně zacílená (*goal-driven*) společenská aktivita. Mluvčí jsou zde prezentováni jako aktéři, kteří využívají jazyk k dosažení svých cílů, přičemž uplatňují veškeré jazykové kódy a individuální struktury jazyků – konstrukce, tvary slov, fonologii atd., které znají (Matras 2020, 4). Namísto jazyků, jež jsou přesně definovány a striktně ohraničeny, definuje autor jazykové vybavení mluvčích rovněž jako „repertoáry“ a poukazuje na fakt, že uživatelé jazyků mají nekonečné množství možností k překročení přesně ohraničených struktur, a jejich míšení je způsob, jímž vyjadřují svou identitu (Matras 2020, xv). „Zralí vícejazyční mluvčí se neustále snaží udržet kontrolu nad svým komplexním repertoárem forem a struktur a vybrat ty, které jsou vhodné pro daný kontext. Kontextově vhodný výběr nemusí nutně odpovídat oddělení „jazyků“. V některých kontextech mohou být určité typy mezijazykového „míchání“ a „vkládání“ společensky přijatelné a mohou představovat efektivní cílenou komunikaci (Matras 2020, 4).“

Matrasova kniha otevírá a diskutuje mnohé otázky, které jsou naprosto stěžejní ke zkoumání bilingvismu či multilingvismu, jak v Indonésii, tak obecně. Termín „bilingvní“ je často asociován se schopností používat každý jazyk na úrovni monolingvních mluvčích, což se ovšem neshoduje se skutečností. Bilingvní mluvčí mohou mít určité preference nebo vzorce, v nichž v konkrétním kontextu dominuje jeden jazyk nad druhým. Bilingvní mluvčí mají však kromě schopnosti vést monolingvní konverzaci také schopnost „porovnávat“ jazyky během konverzace, přičemž míchání jazyků je zde proces zcela zásadní (Matras 2020, 65).

S volbou jazyka v konkrétní situaci a prostředí u bilingvních a multilingvních mluvčích úzce souvisí teorie jazykových domén, kterou v roce 1972 představil Joshua Fishman a jež je součástí metodologické základny této práce. Fishman se pokusil rozdělit různé oblasti použití jazyka do skupin, na základě komunikačních interakcí a jazykové volby, které pojmenoval domény (*domains*). Jednalo se o snahu sjednotit hlavní shluky interakcí, které se vyskytují v multilingvním prostředí a zahrnují skupiny partnerů komunikace. Domény vycházejí ze sociálního chování mluvčích, z komunikačních situací, v nichž jsou zapojeni konkrétní lidé, prostředí a čas, ale které se dají zároveň sloučit do skupin také podle použití konkrétního jazyka (varianty, dialektu, stylu atd.), který skupiny mluvčích použijí spíše, než jiný (Fishman 1972, 80). Fishmanovy původní domény, které byly od prvního uveřejnění nesčetněkrát variovány pro potřeby konkrétních výzkumů a prostředí zkoumání, byly rodina, přátelé, náboženství, vzdělání a zaměstnání, přičemž rodinná doména hrála důležitou roli i v jeho dalších teoretických dílech, v nichž zdůrazňoval zásadní úlohu mateřského jazyka, ať už jeho hlavní

úlohu v aplikaci systému GIDS nebo později také v teorii o „obráceném jazykovém posunu“ (*reversing language shift*) (García – Schiffman 2006, 19).

Za určitých socio-historických okolností, se může celá komunita nebo generace projevovat stejnými tzv. „stabilizačními znaky mezijazyka“¹⁰. Tyto společné znaky jsou velice běžné v řeči jazykových menšin, které jsou více či méně vystaveny většinovému jazyku. Vzniklé etnolekty pak mohou sloužit jako znaky identity, společně s vlastním tradičním jazykem komunity (Matras 2020, 80). S používáním etnolektů se setkáváme také v Indonésii, přičemž nejvíce evidence pochází z Jávy (Goebel 2010, 2015; Manns 2010; Tamtomo 2012). Tamtomo například analyzoval mluvenou řeč skupinky mladých lidí v Semarangu, jednalo se o různorodou komunikaci mezi čtyřmi kamarády pocházejícími ze stejného prostředí, všichni právě ukončili středoškolské vzdělání. Tamtomo zjistil, že všichni mluvčí střídali oba jazyky na základě kontextu podle toho, o jakém tématu hovořili, a dále podle toho, v jakém jazyce byla konverzace iniciována. Konverzace rovněž zahrnovala jako jazykový prostředek podobu jazyka, již Tamtomo nazývá „bilingvní médium“ (*bilingual medium of conversation*), kdy mluvčí střídali prvky obou jazyků v rámci jedné komunikační jednotky, neovlivnění změnou situačního nebo tematického kontextu. Dalšími prvky jazykových promluv byly řídce anglické výrazy a prvky slangu mladých *bahasa gaul* (Tamtomo 2012, 21). Přestože se tato práce nezabývá řečovou analýzou, či analýzou psaných textů, obsah této kapitoly se pokouší nastínit komplexnost jazykové situace v lokalitě výzkumu. Všechny aplikované varianty jazyka reprezentují jak individuální, tak skupinovou identitu mluvčích. Konkrétním výzkumům na toto téma se věnujeme v následující kapitole.

1.3 Zkoumání jazykové identity a postojů k jazykům v Indonésii

V následující kapitole prezentujeme několik výzkumů, jež se věnovaly zkoumání jazykové situace a postojů k jazykům v Indonésii. Postoje k jazykům byly v Indonésii převážně zjišťovány otevřenou metodou zkoumání – tázané osoby byly přímo tázány na názory, postoje a používání jazyků. Technika spojitých masek byla použita pouze jednou, a to ve výzkumu

¹⁰ Mezijazyk (*interlanguage*) je varianta cílového jazyka, kterou používá individuální student. Tato podoba jazyka se může v různém kontextu lišit a rovněž se dále vyvíjet v procesu učení. Tradiční přístupy hovořily o mezijazyku jako o nekompletní a deficitní verzi jazyka, zatímco současná teorie jej vnímá jako kombinaci tří systémů – předchozí znalosti jazyků konkrétního studenta, varianty budoucího jazyka a studentovy rozvíjející se varianty jazyka (Matras 2020, 78).

Kristen Leigh Anderbeck v roce 2010. Autoři všech níže zmíněných výzkumů zjišťujících postoje k jazykům zahrnuli do zkoumání také otázky týkající se frekvence, funkcí a prostředí, kdy a kde je který ze zkoumaných jazyků používán. Domnívám se, že hlavním důvodem pro toto dvou a vícestranné šetření, je, stejně jako v mém případě, názor, že aplikací více metod současně se nám podaří podat ucelenější obraz jazykového rozvrstvení.

Kristen Leigh Anderbeck publikovala v roce 2010 knihu *Language Use and Attitudes Among the Jambi Malays of Sumatra*, v níž představila výzkum provedený technikou spojitých masek na Sumatře v provincii Jambi. Jambi popisuje jako region, kde je mnoho minoritních jazyků ohroženo možným jazykovým posunem, k němuž dochází v důsledku rychle se měnící společnosti (Anderbeck 2010, 1).

Anderbeck zkoumala technikou spojitých masek postoje k jazykům v okolí hlavního města provincie Jambi, tedy vztah k indonéštině (*bahasa Indonesia*, dále také BI) a *jambijské malajštině* (*Melayu Jambi*, dále také MJ) celkem mezi 273 respondenty. Současně se v dotazníkovém šetření zaměřila také na prostředí a situace, v nichž jsou jazyky používány, a to mezi 293 respondenty. Za funkční mesolekt¹¹ a jazyk reprezentující jazykový posun označila jambijskou indonéštinu (*bahasa Indonesia Jambi*). Anderbeck použila při aplikování techniky spojitých masek krátký text o batikovém průmyslu v Jambi, který nechala namluvit celkem čtyřmi mluvčími, dvěma muži a dvěma ženami, měla tedy osm nahrávek, které doplnila o jednu falešnou, jejímž smyslem bylo zamezit odhalení opakování hlasů¹². Autorka ve své studii uvádí, že bylo velmi složité najít mluvčí pocházející z Jambi Seberang, kde byl průzkum prováděn, jejichž jazyková kompetence by byla dostatečně vysoká pro oba testované jazyky, a kteří by byli schopni v obou jazycích dobře číst a mluvit. Mluvčími se tedy stali lidé, kteří byli původem z Jambi Seberang, dosáhli však vyššího vzdělání, a tedy i lepšího sociálního statusu, a nebyli dále obyvateli oblastí, kde byl průzkum prováděn. Z hodnocení respondentů vyplynulo, že nepoznali, že šlo o mluvčí ze sociálně vyšší třídy, ani že se mluvčí indonéštiny a jambijské malajštiny shodovali (Anderbeck 2010, 19–20). Anderbeck zvolila k hodnocení mluvčích sérii deseti otázek formulovaných „Zní tato osoba jako...?“, na něž mohly osoby tázané odpovědět „ano“, „nevím“ nebo „ne“:

1. *Zní tato osoba jako někdo, kdo pochází z Jambi?*

¹¹ Varianta jazyka v kreolském kontinuu, která je prostředníkem mezi akrolektem (varianta jazyka v kreolském kontinuu, která se nejvíce blíží standardní podobě významného mezinárodního jazyka) a basilektem (varianta jazyka v kreolském kontinuu, která se nejvíce liší od akrolektu).

2. *Zní tato osoba jako státní zaměstnanec?*
3. *Zní tato osoba jako někdo ve vedoucím postavení?*
4. *Zní tato osoba jako někdo, kdo dokončil střední školu?*
5. *Zní tato osoba jako někdo, kdo dokončil univerzitu?*
6. *Zní tato osoba moudře?*
7. *Zní tato osoba jako někdo přátelský?*
8. *Zní tato osoba důvěryhodně?*
9. *Rozumíš této osobě snadno?*
10. *Má tato osoba příjemný hlas?*

Výsledky šetření ukázaly, že mladí a vzdělaní respondenti používají jambijskou malajštinu méně a mají k ní rovněž v porovnání s indonéštinou méně pozitivní vztah. Potvrdily také, že jambijskou malajštinu používají více ženy než muži, a že ji rovněž pozitivněji vnímají. V otázkách společenského postavení byli obecně pozitivněji hodnoceni indonéští mluvčí. Ale rozdíly v hodnocení indonéštiny a jambijské malajštiny byly celkově velmi malé (Anderbeck 2010, 31–33).

Součástí téhož výzkumu byl také samostatný dotazník zaměřený na každodenní používání a koexistenci indonéštiny a jambijské malajštiny, který obsahoval otázky související **1) s prostředím**, v němž se komunikace odehrává: *Jak často mluvíš jambijskou malajštinou/indonéštinou? Jak hodně se jambijská malajština používá?*, **2) s partnery komunikace**: *Mluvil jsi někdy indoněsky s někým z vaší vesnice? Jak mluvíš s rodiči/kamarády/ostatní rodinou?*, **3) s reakcemi**, které používání obou jazyků vyvolává: *Když mluvíš doma/v sousedství indoněsky, jaká je reakce okolí? a) jsou potěšeni, b) neutrální, c) považují mě za arogantního; Přeješ si, aby tvoje děti uměly dobře indoněsky/jambijskou malajštinu?; Jaké jsou tvé pocity, když slyšíš veřejný projev v indonéštině/v jambijské malajštině/v jiném etnickém jazyce?; Potěšilo by tě, kdyby byly knihy/noviny/písně/televizní programy v jambijské malajštině?* V dotazníku byly vhodně skloubeny otázky zaměřené jak na užívání jazyka, tak na zjištění postojů k jazykům.

Výsledky ukázaly, že téměř 100 % respondentů mluví jambijskou malajštinou doma a v sousedství. 60 % ji používá také na veřejných místech, např. v mešitách, na tržištích nebo v místním zdravotním středisku, zatímco v nemocnici a v obchodním centru volí ke komunikaci indonéštinu. Anderbeck nezaznamenala, že by docházelo k jazykovému posunu v komunikaci mezi rodiči a dětmi. Uvádí, že 98 % tázaných rodičů mluví na své děti jambijskou malajštinou, a ty jí v 99 % komunikují zpět. Z hlediska jazykové vitality je toto zjištění velmi důležité,

v mnoha bilingvních společnostech, např. v přistěhovaleckých komunitách v anglicky mluvících zemích, ale i jinde ve světě, nejsou-li děti vedeny k aktivnímu používání mateřského jazyka, začnou v komunikaci se svými sourozenci a rodiči upřednostňovat jazyk vzdělávání, rozumí svému mateřskému jazyku, ale je pro ně těžší jej plnohodnotně používat, a tak se např. děti přistěhovalců v Austrálii uchylují k angličtině (Zhang L. – Tsung L. – Qi X. 2023), mladí Vietnamci v Česku k češtině (Nekvapil – Sloboda – Wagner 2009: 41). Výzkum Kristen L. Anderbeck nicméně jazykový posun u jambijské malajštiny v komunikaci v rámci rodiny nepotvrdil.

Přestože je jambijská malajština hlavním jazykem používaným v mešitách a stejně tak během svatebních a pohřebních obřadů (80 %), při soukromé modlitbě ji volí pouze 32 %, zatímco 58 % dotázaných se modlí v indonéštině. Tuto tendenci můžeme zaznamenat také v dalších jazykových skupinách. Stálo by jistě za to v samostatném výzkumu zjistit, co mluvčí k této jazykové volbě vede, a zda je Bůh především autorita, k níž je vhodné obracet se v indonéštině, stejně jako např. při komunikaci se státními orgány (65 %).

Ačkoliv je jambijská malajština dominantním jazykem ve všech situacích každodenního života a respondenti výzkumu odpovídali velmi pozitivně také na otázky týkající se jejich vztahu, obluby a hrdosti, s níž jazyk používají, na otázku *Kdyby se ve školách používala pouze jambijská malajština nebo pouze indonéština, kterou školu byste zvolili pro své děti?*, 64 % tázaných odpovědělo, že by si vybralo školu, kde se bude vyučovat výhradně v indonéštině, a pouhých 16 % školu, kde by byla jazykem výuky jenom jambijská malajština. Tázání rovněž vítají jambijské noviny, televizní programy a písně (90 %), ale knihy vydávané vládou upřednostňují v indonéštině, přičemž hlavním důvodem je, že je snazší jim tak rozumět (Anderbeck 2010, 23–31).

Asim Gunarwan, velmi produktivní indonéský jazykovědec věnující se postojům k jazykům, jazykovému užívání a jazykovému posunu, provedl řadu výzkumů ve vícero jazykových prostředích, kde se spolužívají indonéština a místní jazyky (*bahasa daerah*, dále také BD), konkrétně *lampungština* (*Bahasa Lampung*, dále také BL), *balijština* (*Bahasa Bali*, dále také BB), *javánština* (*Bahasa Jawa*, dále také BJ) a *bandžarština* (*Melayu Banjar*, dále také MB). Na rozdíl od výše zmiňovaného výzkumu, v němž Anderbeck neprokázala v rodinném prostředí změnu v jazykových preferencích od jambijské malajštiny k indonéštině a jambijská malajština byla vyhodnocena jako téměř výhradní jazyk, který se v domácím prostředí používá, Gunarwan posun od místních jazyků k indonéštině, k němuž napříč generacemi dochází, zřetelně zaznamenává. Mezi 233 dotazovanými, kteří se účastnili jeho

výzkumu v Lampungu na jižní Sumatře v roce 1994, byly zastoupeny všechny věkové skupiny od mladších dvaceti let až po starší šedesáti let. Zatímco respondenti věkových skupin 50–60 let a nad 60 let (celkem 27 respondentů) odpověděli, že v domácím prostředí používají BL vždy/téměř vždy, odpovědi věkové skupiny 41–50 let (celkem 27 rsp) variovaly mezi téměř vždy/vždy a BL>BI. Ve věkové skupině 31–40 let (celkem 64 rsp) převažovala odpověď BL>BI, zatímco věková skupina 21–30 (celkem 84 rsp) odpověděla, že používá oba jazyky stejně, případně že doma používá oba jazyky, ale BL více. Věkově nejmladší skupina, tj. tázání mladší 20 let, (celkem 34 rsp) odpověděli, že doma mluví oběma jazyky stejně, případně že používají oba jazyky, ale více BI (Gunarwan 2006, 98–99).

Tendence k častějšímu využívání BI v domácím prostředí byla zjištěna také v dalších Gunarwanových studiích. V balijském výzkumu respondenti všech věkových skupin od 21 do přes 60 let uvedli, že doma hovoří balijsky vždy/téměř vždy, dotazovaní mladší 20 let uvedli, že užívají balijštinu a indonéštinu ve stejné míře. Dále bylo zjištěno, že také mladé balijské rodiny používají v komunikaci s dětmi častěji indonéštinu. V javánském výzkumu používají BJ vždy/téměř vždy respondenti věkových kategorií od 41 let výše, tázání spadající do věkové skupiny 31–40 let používají jak BJ, tak BI, přičemž BJ častěji. Tázání ve věku 21–30 let uvedli, že používají oba jazyky ve stejné míře a skupina mladší 20 let, že používají BJ i BI stejně, nebo se přiklání k BI (Gunarwan 2006, 100).

Ke zjišťování postojů k indonéštině a místním jazykům používal Gunarwan krátkého dotazníku, v němž se měli respondenti v pětistupňovém hodnocení vyjádřit k desíti tvrzením. Níže uvedený příklad zjišťoval postoje k banjarštině (*bahasa Banjar*)¹³, kterou se hovoří na jihu ostrova Kalimantan.

- (1) *Banjarština je krásný jazyk.*
- (2) *Banjarština je nositelem vysoké kultury.*
- (3) *Jako Banjaran jsem hrdý na to, že dokážu mluvit banjarsky.*
- (4) *Je třeba vynaložit veškeré úsilí na zachování banjarštiny.*
- (5) *Cítím se dobře, když na mě někdo mluví banjarsky.*
- (6) *Rád mluvím banjarsky s ostatními Banjarany.*
- (7) *Je třeba, aby se banjarština nadále rozvíjela.*

¹³ **Banjarština** nebo **bandžarština** (*bahasa Banjar*) je austronéský jazyk, který má necelých 6 miliónů mluvčích. Banjarané jsou domorodí obyvatelé jižního Kalimantanu, kteří se odtud jako zdatní obchodníci přemístili také do jiných částí Indonésie. Banjarština se používá v provinciích Jižní Kalimantan, Východní Kalimantan a Střední Kalimantan, kde je považována za lingua franca. Na Západním Kalimantanu se používá častěji malajština.

(8) *Banjarština by se měla vyučovat ve školách ve všech oblastech, kde tvoří většinu obyvatel Banjarové.*

(9) *Vláda by měla být v rozvíjení banjarštiny aktivnější.*

(10) *Je nezbytné prosazovat používání banjarštiny v domácnostech banjarských rodin.*

(Gunarwan 2001, 4)

Dotazovaní mohli hodnotit na stupnici od 1 do 5, přičemž 5 zastupovala *rozhodně souhlasím*, 4 *souhlasím*, 3 zastupovala neutrální postoj, 2 *nesouhlasím* a 1 *rozhodně nesouhlasím*. Konečné výsledky ukazovaly velmi silné pozitivní cítění vůči banjarštině s celkovým hodnocením 4.155. Některá tvrzení byla hodnocena známkou 3–4, šlo o tvrzení *Banjarština je krásný jazyk. Je třeba, aby se banjarština dále rozvíjela.* a *Je nezbytné prosazovat používání banjarštiny v domácnostech banjarských rodin.* Gunarwan toto zdůvodňuje tím, že samotní Banjarané nepovažují propagaci jazyka v domácnostech za tak důležitou, jelikož jej doma už používají. Studie dále odhalila, že respondenti ženského pohlaví projevují pozitivnější postoje k banjarštině, ale hodnocení se snižuje současně se snižujícím se věkem respondentek. Tázání s vyšším vzděláním hodnotí banjarštinu méně pozitivně. Míru hodnocení naopak nijak neovlivnilo, kde tázání žijí, zda ve městě nebo mimo něj (Gunarwan 2001, 6–8).

Na rozdíl od výzkumů v javánsko-indonéském a balijsko-indonéském prostředí, zkoumání banjarštiny ukazuje, že mladí lidé, včetně věkové skupiny do 20 let, v domácím prostředí stále používají banjarštinu vždy/téměř vždy, nebo banjarštinu častěji než indonéštinu. Gunarwan tvrdí, že banjarština je vzácným příkladem prozatímního nepodlehnutí vlivu indonéštiny v domácím prostředí, přestože v názvu článku naznačuje, že i zde je možné pozorovat prvky diglosie.

Stejná metoda k zjišťování jazykových postojů byla aplikována také ve městech Yogyakarta a Surabaya vůči javánštině. Také zde měli respondenti vyjádřit svůj souhlas či nesouhlas s výše uvedenými výroky. Celkový výsledek získaný od 194 respondentů byl 4,094, tj. *souhlasím*. Nebyl zaznamenán významný rozdíl mezi vnímáním respondentů z Yogyakarta („centrum javánské tradiční kultury“), u nichž bychom teoreticky mohli očekávat silnější postoje zastávající své javánství – *kejawaan*), a respondentů ze Surabayi. Rovněž nebyl nalezen žádný významný rozdíl v odpovědích respondentů žijících ve městě nebo mimo město, ani mezi hodnocením mužů a žen. Posun však lze pozorovat v hodnocení věkových skupin, kde se míra positivity snižuje s klesajícím věkem respondentů (Gunarwan 2002, 927).

Anderbeck i Gunarwan zkoumají nejen postoje k jazykům, ale součástí jejich výzkumů je zároveň také zjišťování funkcí místních jazyků a četnosti jejich používání. Cílem je

kombinací obou těchto metod dokázat, že frekvence užívání místních jazyků se snižuje, a existuje tudíž potenciální hrozba, že mohou časem zcela vymizet v důsledku klesajícího zájmu a znalostí. Za zásadní považuje Gunarwan domácí prostředí, v němž by měly být místní jazyky užívány zcela výhradně. Shodně zdůrazňuje také významnou roli rodičů, kteří jsou hlavními předavači a učiteli jazyka, a jsou tedy stěžejním faktorem v udržování jazykové vitality. Také Dwi Wulandari (Wulandari 2013) ve své teoretické studii poukazuje na skutečnost, že na rozdíl od indonéštiny, která má status národního jazyka, a má tudíž širší využití ve veřejné sféře a školství, dnešní javánština se používá jako jazyk lidový a jeho použití je omezeno právě převážně na rodinné prostředí, které tím pádem získává zásadní úlohu pro jeho zachování. Výzkumy prokázaly, že vzrůstá počet domácností, kde je hlavním komunikačním jazykem indonéština, a stejně tak, že se zhoršuje znalost javánštiny u mladších mluvčích, kteří např. dokáží komunikovat nižší variantou javánštiny *ngoko*, ale stydí se hovořit vysokou variantou javánštiny *kromo*, která je mnohem komplikovanější (např. Ravindranath a Cohn 2014). V současnosti je indonéština primárním jazykem většiny formálních událostí, a na diglosní linii tak zastupuje vyšší jazykovou variantu, zatímco místní jazyky teoreticky zastupují variantu nižší. Pozitivní postoje k místním jazykům jsou tedy zcela stěžejní pro jejich zachování, stejně jako pro udržování a posilování místních kultur.

V rámci širšího výzkumu, v němž Yacinta K. Kurniasih (2006) zkoumala, jak faktory pohlaví a sociálních tříd ovlivňují jazykovou volbu dětí a jejich rodičů v Yogyakarta, byly provedeny také rozhovory s dětmi o jazykových postojích a preferencích v jejich rodinách. Výsledky tohoto výzkumu ukázaly, že zejména dívky pocházející ze střední třídy silně preferují indonéštinu před javánštinou a chovají vůči indonéštině pozitivnější postoje. Níže citované rozhovory potvrzují, že indonéštinu preferují také v domácím prostředí:

- „Javánsky? Já neumím mluvit javánsky! # My spolu doma vždycky mluvíme indonésky.“¹⁴
- „Myslím, že odmalička... Maminka na mě vždycky mluvila indonésky. Cítím se divně, když mluvím javánsky...“¹⁵

¹⁴ Orig: „Jawa? Saya nggak bisa! Di rumah sami semua bicara pakai Indonesia kok.“... (Kurniasih 2006, 21)

¹⁵ Orig: „Sejah dari kecil tuh, saya kira... Ibu selalu pakai Indonesia. Rasanya lucu kalau saya bicara Jawa.“ (Kurniasih 2006, 21)

- „*Moji rodiče prodávají na tržišti solené ryby. Oba mluví pořád javánsky! Oni nejsou vzdělání! Maminka myslí, že indonéština je pro vzdělance. Já mluvím plyně javánsky, alespoň myslím! Ale ve škole mluvím jenom indonésy, protože tak mluví všechny holky!*“¹⁶
(Kurniasih 2006, 21)

Naopak rodiny pracující třídy doma převážně používají javánštinu, což potvrzují výňatky z rozhovorů dívek z těchto rodin:

- „*Maminka na nás děti doma vždy mluví nízkou javánštinou, ale na prarodiče nebo staré lidi mluví vysokou javánštinou. Někdy na nás mluví i indonésy...*“¹⁷
- „*Tatínek i maminka na nás děti mluví javánsky, nízkou i vysokou variantou... Ale maminka vždycky říká, že ve škole musím mluvit indonésy.*“¹⁸
(Kurniasih 2006, 19)

Z rozhovorů vyplynulo, že javánštinu doma obvykle používají oba rodiče, především pak v rodinách z pracující třídy, nicméně v obou prostředích, tedy v rodinách střední i pracující třídy jsou hlavním javánským „motorem“ otcové. Právě ti javánštinu nejčastěji používají a pomáhají dětem s domácími úkoly z javánštiny. Otcové zároveň přesvědčují, především syny, aby také mluvili javánštinou, jak níže potvrzuje několik případů chlapců z rodin z pracující třídy:

- „*Tatínek mluví javánsky na mě a mou starší sestru. Všichni doma mluvíme javánsky! Jen maminka někdy trochu používá indonéštinu, aby nám připomněla, že si máme udělat úkoly. Často říká, že všechno, co se týká školy, musí být v indonéštině!*“¹⁹

¹⁶ Orig: „Orang tua saya jual ikan asin di pasar. Ya mereka pakai Jawa terus! Wong nggak sekolah kok mereka! Kata Ibu Indonesia untuk orang sekolahan. Ya, Jawa saya lancar! Tapi di sekolah pakai Indonesia terus, karena semua cewek begitu!“ (Kurniasih 2006, 21)

¹⁷ Orig: „Di rumah Ibu selalu pakai Ngoko kepada kami, anak-anak, tapi Krama dengan simbah atau orang tua. Ibu juga pakai Indonesia kepada anak-anak“... (Kurniasih 2006, 19)

¹⁸ Orig: „Bapak dan Ibu selalu pakai Jawa, Ngoko dan Krama ke anak-anaknya, ... Tapi, Ibu selalu bilang saya harus pakai Indonesia di sekolah.“ (Kurniasih 2006, 19)

¹⁹ Orig: „Bapak bicara pakai Jawa kepada saya dan mbak saya. Semua pakai Jawa di rumah! Hanya Ibu kadang pakai Indonesia pas menyuruh kita bikin PR atau tugas sekolah. Ibu suka berkata 'Semua yang berurusan dengan sekolah harus Indonesia!'“ (Kurniasih 2006, 20)

- „*My jsme Javánci! Mluvíme javánsky. Jenom ve škole používám javánštinu i indonéštinu, ale jen k zaměstnancům školy. Moji rodiče mluví k učitelům ve škole vysokou javánštinou.*“²⁰

(Kurniasih 2006, 20)

Zatímco v rodinách pracující třídy je javánština hlavním jazykem domácího prostředí, rodiče a děti střední třídy častěji používají indonéštinu. Javánština je ale rozhodně jazykem, který by na základě vlastních tvrzení znát měli:

- „*Přestože můj tatínek a bratr umí mluvit javánsky a často v javánštině vtipkují, maminka a já mluvíme indonésky. Maminka říká, že je to tak jednodušší! Ano... Tatínek mi pomáhá s úkoly z javánštiny.*“²¹
- „*Vím, že tatínek chce, abych se učil javánsky. Často javánsky mluví, obzvláště když se na mě zlobí! Maminka a my (děti) mluvíme hodně indonésky! Ona používá jedno nebo dvě javánská slova...a jenom nízkou javánštinu.*“²²
- „*Maminka na mě a na mou mladší sestru mluví indonésky. Asi je to lehčí než javánsky. Tatínek mluví javánsky více, ale já trávím více času s rodinou maminky. Umím nízkou javánštinu, ale bojím se mluvit vysokou variantou.*“²³

(Kurniasih 2006, 22)

Kurniasih (2006, 25) zdůrazňuje, že to, jak jsou vnímány javánština a indonéština ve vzdělávání, vede k vyšší frekvenci používání indonéštiny v domácím prostředí. Na druhé straně však poukazuje také na patriotismus a zaznamenaný důraz na používání javánštiny mezi obyvateli. Tento výzkum odhalil rozdíl v používání jazyků mezi pracující a střední třídou a možná více překvapivě také mezi dívkami a chlapci či matkami a otci. Autorka tvrdí, že příčinou mohou být rozdílné hodnoty, kdy pro muže je důležitější skupinová solidarita

²⁰ Orig: „Ya Kami kan orang Jawa! Ya bicara Bahasa Jawa. Hanya di sekolah, saya bicara Jawa dan Indonesia, hanya kepada pegawai sekolah. Bapak-Ibu saya pakai Krama kepada guru saya di sekolah.“ (Kurniasih 2006, 20)

²¹ Orig: „Meskipun, papah dan adik laki-laki bisa pakai Jawa! Mereka sering bercanda pakai Jawa. Mami dan saya pakai Indonesia. Mami bilang lebih gampang! Ya... papah yang bantu PR Jawa saya.“ (Kurniasih 2006, 21)

²² Orig: „Saya ngerti papah mau saya belajar Jawa. Papah sering pakai Jawa lho, apalagi kalo lagi marah sama saya! Mamah dan kami anak-anak pakai Indonesia selalu! Kadang Mamah pakai satu dua kata Jawa. Hanya Ngoko.“ (Kurniasih 2006, 22)

²³ Orig: Mami pakai Indonesia ke saya dan adik perempuan. Mungkin karena lebih gampang dari Jawa. Papa sering pakai Jawa, tapi saya tinggal dekat sama keluarga mami. Saya bisa Ngoko tapi takut pakai Krama.“ (Kurniasih 2006, 22)

reprezentovaná v tomto případě používáním javánštiny. Zatímco ženy se přiklánějí k indonéštině, jež reprezentuje současný posun ve společnosti a vzdělávání.

Geograficky rozsáhlý lingvistický výzkum byl proveden také v **hraničních oblastech Indonésie**. Postavení a úloha místních jazyků, indonéštiny a cizích jazyků byla testována na souostroví Riau, na západním a východním Kalimantanu, na severním Sulawesi a na souostroví Malé Sundy. Výsledky, jež jsou v článku uvedeny, jsou průměrem výsledků zjištěných ve všech zkoumaných oblastech. Autoři článku (Sugono – Utomo – Hardaniwati – Subiyatningsih 2011) zjistili, že téměř 50 % tázaných *vždy* (z nabídky odpovědí: *vždy, často, někdy, příležitostně, zřídka, nikdy*) používá místní jazyk v domácím prostředí, naopak 20 % uvedlo, že místní jazyk v domácím prostředí nepoužívá *nikdy*. Více než 20 % dotázaných *vždy* používá indonéštinu, zatímco 30 % by indonéštinu *nikdy* nepoužilo. Pouze necelých 10 % doma *vždy* používá kombinaci místního jazyka a indonéštiny, *příležitostně* ji volí 33 % dotázaných. Přibližně 50 % zkoumaných subjektů uvedlo, že *nikdy* nepoužívají místní jazyk v širší společnosti a přibližně stejný počet dotázaných označil, že v tomto kontextu *vždy* používá indonéštinu. 60 % dotázaných rovněž označilo, že *vždy* používají indonéštinu v pracovním prostředí, zatímco pouze 5 % *vždy* použije místní jazyk (Sugono – Utomo – Hardaniwati – Subiyatningsih 2011, 170–172).

Součástí stejného výzkumu bylo také zjišťování postojů k jazykům. Respondentům bylo k vyjádření předloženo pět tvrzení:

- 1) *Místní jazyk zaujímá vedle indonéštiny významnou úlohu.*
- 2) *Místní jazyk může sloužit k upevňování vazeb nebo stmelování přátelství.*
- 3) *Místní jazyk budí dojem zaostalosti.*
- 4) *Budu své děti učit místní jazyk.*
- 5) *Kdyby existovala nějaká skupina, která se věnuje místnímu jazyku, stal bych se jejím členem.*

Respondenti s těmito tvrzeními mohli *naprosto souhlasit, souhlasit, nesouhlasit* nebo *naprosto nesouhlasit*, přičemž středem stupnice byla možnost *nerozumím* (Sugono – Utomo – Hardaniwati – Subiyatningsih 2011, 181–182). 80 % dotázaných naprosto souhlasilo nebo zcela souhlasilo s tvrzením, že místní jazyk zastává vedle indonéštiny významnou úlohu. 90 % naprosto souhlasilo nebo souhlasilo s tím, že místní jazyk pomáhá prohlubovat vztahy mezi

mluvčími. 52 % dotázaných odmítlo tvrzení, že místní jazyk symbolizuje zaostalost²⁴, nicméně 4 % s tímto tvrzením naprosto souhlasilo a 34 % souhlasilo. 60 % dotázaných souhlasilo nebo naprosto souhlasilo s výukou místního jazyka ve školách, 25 % bylo proti. Poslední dvě tvrzení a jejich výsledky nám nejlépe naznačují současné tendence a možné budoucí rozvrstvení jazyků. Autoři článku vysvětlují nezájem o výuku místních jazyků ve školách tím, že jsou tyto jazyky vnímány jako něco přirozeného, jako jazyky, který umí děti automaticky používat a k nimž nepotřebují instrukce. Budou-li však místní jazyky považovány za zaostalé, zastaralé a nebude-li jim věnován prostor ve školství, existuje také nebezpečí, že mohou postupně splynout či vymizet. O silícím vlivu a postavení indonéštiny svědčí devadesáti procentní souhlas dotázaných s tvrzením, že indonéština ulehčuje navazování přátelství a že používáním indonéštiny se zvyšuje inteligence obyvatel (Sugono – Utomo – Hardaniwati – Subiyatningsih 2011, 173). Přes 80 % tázaných potvrdilo, že používají indonéštinu stále častěji a že, byli-li by v nadřazené pozici ve státní správě, požadovali by po svých podřízených důsledné používání indonéštiny. Navzdory silící pozici indonéštiny 70 % respondentů nesouhlasilo s tvrzením, že by indonéština mohla časem místní jazyk nahradit.

Velmi zjednodušeně bychom mohli na základě výše zmiňovaných studií shrnout, že kromě domácího prostředí zaujímá indonéština čím dál silnější postavení v každodenním životě obyvatel a že postoje vůči indonéštině jsou mezi bilingvními mluvčími velmi pozitivní. Indonéštině se díky jazykové politice indonéského státu velmi dobře daří, je respektována jako jazyk oficiální a vzdělávací sféry a slouží jako jazyk interetnické, a nezdědka i intraetnické komunikace mezi lidmi, kteří se navzájem neznají. Přestože se četnost používání místních jazyků snižuje a eliminuje na domácí prostředí, postoje k nim jsou velmi pozitivní a silně vlastenecké, místní jazyky symbolizují etnické identity a jsou nositeli kulturního dědictví mluvčích.

²⁴ V textu článku bylo toto tvrzení přepsáno jako "BD (bahasa daerah) indicates backwardness", tedy jak zmiňuji výše „místní jazyk budí dojem zaostalosti“, nicméně v přidružené tabulce byla stejná kategorie pojmenována "sign of insufficient education", tedy „značí nedostatečné vzdělání“, což podle mého názoru není totéž.

2. Metodologie provedeného šetření

Tato kapitola se věnuje metodám, které byly použity při vedení terénního výzkumu, jehož výsledky jsou v této práci předkládány. Výzkum byl prováděn od října 2012 do března 2013 a jeho cílovou skupinou byli studenti vysokých škol. V kapitole *Výsledky provedeného šetření* k němu referuji jako k „výzkumu 2013“, nejčastěji v podkapitolách chronologického srovnání. Výzkum byl realizován v pěti geografických a současně sociolingvistických oblastech – v Palembangu na Jižní Sumatře, v Bandungu na Západní Jávě, v Semarangu ve Střední Jávě, v Makasaru na Jižním Sulawesi a v Denpasaru na Bali. V uvedených geografických oblastech byly mapovány dvě sféry používání jazyků: **1) sociální funkce indonéštiny a místních jazyků a 2) vztah či postoje k indonéštině a používanému místnímu jazyku**. Ke zjišťování funkcí jazyků byla zvolena *přímá metoda dotazníkového šetření* a ke zkoumání postojů k jazykům byla použita *technika spojitých masek*.

Sběr dat v každé z testovaných geografických oblastí trval přibližně dva až čtyři týdny, na některá místa, konkrétně do Palembangu a Bandungu jsem se musela vracet opakovaně z důvodů vnějších okolností, kterými jsou v Indonésii častá zpoždění zapříčiněná odlišným, pomalejším vnímáním času, označovaným jako „gumový čas“ (*jam karet*), svátky a prázdninami (*liburan*), deštěm (*hujan*), přílišným horkem (*panas*), dopravními zácpami (*macet*) apod. Zkušební test a první testování obou metod bylo provedeno v Semarangu na Střední Jávě, kde jsem měla možnost využít svých kontaktů na Universitas Negeri Semarang, konzultovala jsem zde své záměry s profesory vyučujícími indonéštinu i javánštinu a mé obrovské díky si zaslouží Dr. Yusro Edy Nugroho, Prof. Abdurrachman Faridi a Sita Nurmasitah, M.A.. Měla jsem díky nim možnost pod odborným vedením upravit oba dotazníky a získala jsem kontakty na další spolehlivé osoby, jež mi později pomohly s překladem textu do ostatních testovaných místních jazyků. Díky akademickému zázemí jsem v Semarangu rovněž poměrně snadno získala kýžený počet respondentů, zatímco na ostatních místech jsem se již musela spolehnout na vlastní invenci a aktivitu, na indonéskou vstřícnost a ochotu pomoci a na „známé známého, kteří mají známého, který má známého“, který by mi mohl pomoci. Při provádění výzkumu jsem v každé oblasti oslovila různé respondenty pro každou z aplikovaných metod, aby tak bylo předejito odhalení podstaty techniky spojitých masek a skutečnému záměru jejího použití.

Při provádění jakéhokoliv zkoumání v Indonésii je důležité mít na paměti možné technické překážky, které mohou podobný výzkum ovlivnit, časově prodloužit i znemožnit,

nejsme-li dobře připraveni. Elektřina a internet často nefungují, přičemž výpadky mohou trvat i několik hodin denně. Některá místa včetně vyučovacích prostor nemají základní technické vybavení, někdy ani elektrickou zásuvku. Praktickým problémem bylo také, jak naložit s nashromážděnými vyplněnými dotazníky, z každé oblasti bylo získáno téměř 1200 stránek dokumentů. Vzhledem k časovým možnostem a náročnosti práce jsem nebyla schopna výsledky přímo zpracovávat a vzhledem k váhovým parametrům jsem je nebyla schopna ani všechny převážet z jednoho místa na druhé, a zasílala jsem je proto do České republiky postupně poštou.

2.1 Dotazníkové šetření zaměřené na sociální funkce a jazykové preference

Ke zjišťování společenských funkcí zkoumaných jazyků a okolností, za jakých mluvčí volí, zda použít indonéštinu nebo místní jazyk, bylo použito kvantitativní přímé metody zkoumání, a to konkrétně dotazníku.

2.1.1 Aplikace metody

Dotazník byl distribuován v kampusech univerzit mezi studenty a obsahoval 58 otázek, na které mohli dotázaní zvolit odpověď ze čtyř nabídnutých možností. Položené otázky zahrnují soukromou i veřejnou sféru užívání jazyka. První část otázek je zaměřená na konverzace probíhající v rámci rodiny a v sousedství. Následující otázky zjišťují, jaký jazyk dotázaní používají v každodenních situacích mimo domov, např. při hovoru s policistou, u doktora, na tržišti nebo s úředníky. Nechybí otázky zaměřené na volbu jazyka v průběhu vzdělávacího procesu, dotázaní mají odpovědět, jaký jazyk volili či volí v komunikaci se spolužáky, učiteli, během a mimo vyučování ve všech stupních vzdělávání. Dotazník zahrnuje také otázky týkající se užívání jazyka v náboženském prostředí, v mešitě či kostele, jaký jazyk je pro uživatele během náboženských aktivit srozumitelnější a který je v rámci těchto aktivit preferován mluvčími. Do dotazníku jsem stejně jako Kristen L. Anderbeck (2010), ve výzkumu o použití jambijské malajštiny (viz str. 28–30) zahrnula dotaz na jazyk, který tázaní nejčastěji volí při osobní modlitbě. Dále zjišťuji použití jazyka v rámci formálních a oficiálních hromadných

setkání. Posledních osm otázek se zaměřuje na psanou komunikaci, např. jaký jazyk tázání používají při psaní osobních nebo naopak pracovních a formálních dopisů nebo emailů, jaký jazyk používají při vkládání příspěvků na *Facebook*, *Twitter* nebo jiné internetové sociální sítě, aj. Kompletní verze dotazníků v indonéštině je dostupná v příloze této práce.

Zadané otázky vypadaly například takto:

Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan keluarga (anak, suami, isteri, menantu, atau keluarga lain) di rumah?

- a) *Bahasa Indonesia*
- b) *Bahasa Sunda*
- c) *Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda*
- d) *bahasa lain:*

Jaký jazyk používáš doma, když mluvíš se členy rodiny (děti, manžel, manželka, zeť nebo snacha apod.)?

- a) *indonéštinu*
- b) *sundštinu*
- c) *indonéštinu a sundština*
- d) *jiný jazyk:*

Při tvorbě tohoto dotazníku jsem jako předlohu použila dotazník, který byl aplikován v Palembangu při rozsáhlém výzkumu zabývajícím se shodným tématem o čtyřicet let dříve, přesně mezi lety 1974/1975 a 1978/1979, v práci o něm referuji podle roku publikování jako o „výzkumu 1981“. Jednalo se o celonárodní projekt vedený Centrem jazykového vzdělávání a rozvoje (*Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa*) spadajícího pod Ministerstvo vzdělávání a kultury (*Departmen Pendidikan dan Kebudayaan*)²⁵ a jeho cílem bylo zmapování tehdejší jazykové situace a v podstatě ujištění se, že indonéština je jako národní jazyk „rozsáhle a správně používána jako prostředek národní komunikace“ (Arif a kol. 1981, v). Shodné téma bylo zkoumáno celkem v desíti provinciích, potažmo jazykových oblastech, a to konkrétně 1. v Aceh (pod vedením *Universitas Syiah Kuala*), 2. na Západní Sumatře (*IKIP Padang*), 3. na Jižní Sumatře (*Universitas Sriwijaya*), 4. na Jižním Kalimantanu (*Universitas Lampung*

²⁵ Dnes tyto instituce fungují pod názvy *Badan Pembinaan dan Pengembangan Bahasa* a *Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan*.

Mangkurat), 5. na Jižním Sulawesi (*IKIP dan Balai Penelitian Bahasa Ujungpandang*), 6. na Severním Sulawesi (*Universitas Sam Ratulangi*), 7. na Bali (*Universitas Udayana*), 8. na Západní Jávě (*IKIP Bandung*), v Yokyakartě (*Balai Penelitian Bahasa Yokjakarta*) a 10. na Východní Jávě (*IKIP Malang*). V každém regionu byl výzkum zpracován vlastním způsobem, každá z univerzit či jazykovědných institucí zvolila originální způsob zkoumání, nejednalo-se tedy o jednotný projekt, co se zpracování týče. Výsledkem bylo vydání desíti samostatných publikací diskutujících problematiku v jednotlivých regionech. Pro tento výzkum jsou geosociolingvisticky relevantní publikace:

- BAGUS, I. Gusti Ngurah a kol. (1981). *Kedudukan dan fungsi Bahasa Bali*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan.
- KASENG, Syahrudin a kol. (1978). *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Makassar di Sulawesi Selatan*. Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan.
- ARIF, R. M. a kol. (1981). *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan.
- KARTINI, Tini a kol. (1985). *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Sunda di Jawa Barat*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan.
- NABABAN, P.W.J. a kol. (1992). *Survei Kedwibahasaan Di Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, 1992. 125 s. ISBN 979 459 207 2.²⁶

Přestože byly přístup a zpracování nejednotné a pro každou z oblastí jedinečné, poskytují nám zajímavý zdroj informací k vzájemnému srovnání a posuzování, ať už chronologicky či geolingvisticky. Jak už bylo zmíněno výše, jako vzor jsem použila dotazník, který byl aplikován v Palembangu a který je podle mého názoru nejdetailnější ve výběru kladených otázek. Vlastní dotazník jsem upravila především v sekci o psané komunikaci, která se za období čtyřiceti let změnila nejvýrazněji, přibývalo užívání internetu a sociálních sítí a proměnila se také míra formálnosti psané korespondence.

²⁶ Velice relevantní by byla také publikace od Supomo Pujosudarmo (1982) *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Jawa*, kterou se mi bohužel přes veškeré možné pokusy nepodařilo získat.

2.1.2 Vyhodnocení výsledků

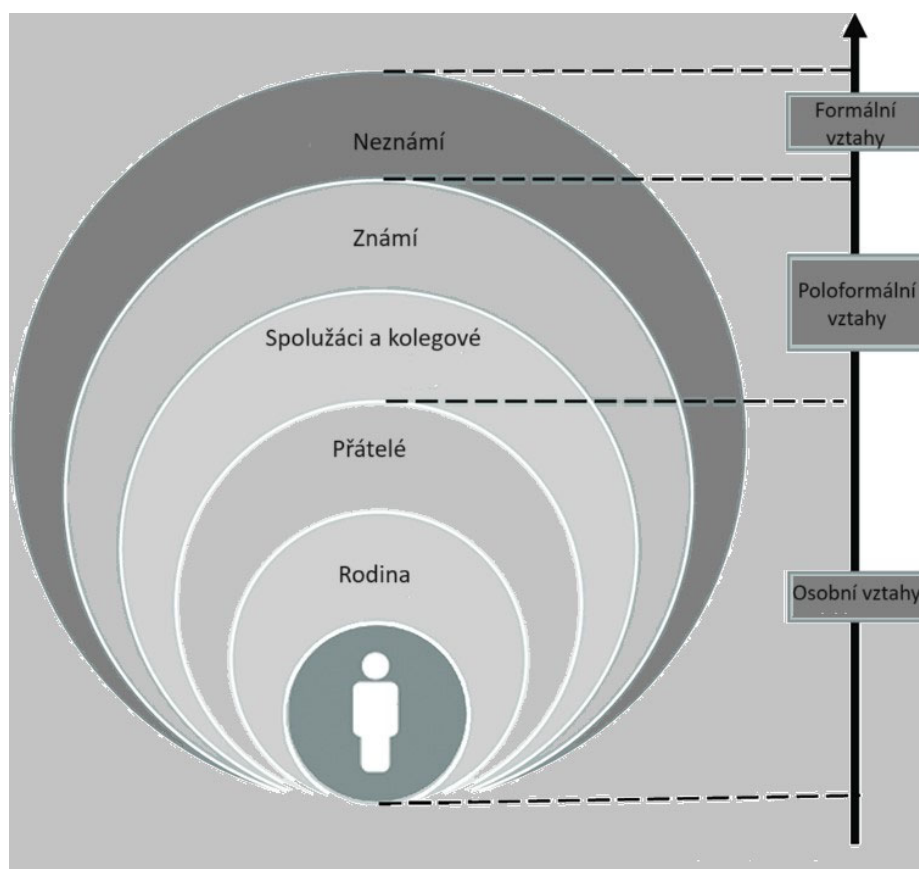
Výsledky provedeného terénního výzkumu jsou roztrženy do šesti kapitol podle komunikačních domén na základě oficiálního rozdělení jazyků, tzn. podle vyhrazených jazykových funkcí nastavených jazykovou politikou státu (Alwi – Sugono 2003; *Peraturan Presiden Republik Indonesia Nomor 63, 2019*).

Z povahy otázek byly vyhodnoceny čtyři hlavní domény, které jsou předmětem kapitol 1 *Domáci prostředí a komunikace s příslušníky stejného etnika*, 2 *Komunikace s příslušníky jiného etnika*, 3 *Formální komunikace*, 4 *Školství*, kde vždy analyzujeme sérii otázek vztahujících se ke konkrétním prostředí. U kapitol 5 *Mluvený a psaný projev* a 6 *Místní jazyky symbolem identity* analyzujeme jednotlivé otázky, tj. situace, které není možné sloučit podle prioritního jazyka do domén a jsou zde zařazeny tematicky. Níže uvádím přehled obsahu jednotlivých kapitol a očekávaný výsledek založený na vládou definovaných sociálních funkcích jazyků.

1. **Domáci prostředí a komunikace s příslušníky téhož etnika.** V této kapitole očekáváme silné zastoupení mateřských jazyků. Domáci prostředí, sousedství, čtvrť, v níž dotázaní žijí, jsou tradičně i oficiálně doménami mateřských jazyků. Ačkoliv na domácí a vnitroetnickou komunikaci nahlížím jako doménu, je to velice zjednodušující koncept, o to více, jedná-li se o bi- či multilingvním prostředí. Matras (2020) nebo Spolsky (2023) poukazují na individuální prostředí rodiny (především u smíšených párů a rodin), na vliv okolí, kde rodina žije, původ rodičů, jazyk vzdělávání atp.
2. **Komunikace s příslušníky jiného etnika.** V této kapitole očekáváme dominanci indonéštiny. Mezietská komunikace je prakticky i oficiálně doménou indonéštiny. Ačkoliv v některých oblastech slouží jako médium mezietské komunikace jiný jazyk širší komunikace (Anderbeck 2013, Sneddon 2003b), v tomto výzkumu tuto tendenci nenacházíme.
3. **Formální komunikace.** Administrativa a formální komunikace jsou oficiálně doménou indonéštiny, předpokládáme tedy dominantní postavení indonéštiny. V této práci se věnujeme také otázkám formální komunikace na lokální úrovni, kde očekáváme silnější zastoupení místních jazyků, a to především u komunikace se zástupci občanů čtvrti nebo vesnice (*Pak Rukun Tetangga, Pak Rukun Kampung*) a pověřenými osobami v náboženské instituci. Tyto osoby obvykle spadají do okruhu známých, do okruhu osobních nebo poloveřejných společenských vazeb, viz **graf 3**.

4. **Školství.** Oficiálním jazykem vzdělávání je indonéština, předpokládáme proto, že dominantním jazykem, obzvláště během vyučování, bude indonéština. Vzhledem k osobním vztahům, jež jsou v průběhu školních let navazovány, jak mezi žáky, tak mezi učiteli, předpokládáme vznik blízkých osobních vztahů a možné jazykové chování podobné tomu v domácí doméně a mezi příslušníky téhož etnika. Dalším vlivem, který jazyk ve školském prostředí v Indonésii může ovlivnit, je zahrnutí regionálních jazyků do školského kurikula, k němuž dochází od roku 2003, a jímž se může částečně obrousit ostrá hranice mezi oficiálním a regionálním jazykem ve školském prostředí.
5. **Mluvený a psaný projev.** Předpokládáme, že volba jazyka bude ovlivněna kontextem a partnerem komunikace. Formální komunikace, např. úřední dopis, pracovní korespondence, budou psány převážně v indonéštině, zatímco neformální písemná komunikace s rodinou, přáteli atp. bude psána převážně indonéštinou.
6. **Místní jazyky symbolem identity.** Tato kapitola obsahuje výsledky přímé dotazníkové metody k relevantním otázkám, kde očekáváme přítomnost jazyků během aktivit kulturního a náboženského kontextu, např. pohřby nebo veřejné vyprávění tradičního příběhu, v lokálních náboženských institucích. V této kapitole rovněž představuji výsledky o postojích k jazykům získané metodou spojených masek.

Ačkoliv jsou sociální funkce jazyků přesně vytýčeny a specifikovány ústavou (*Undang-Undang Dasar 1945*) a později blíže specifikovány zákonem (*Undang-Undang No. 24 Tahun 2009 tentang Bendera, Bahasa, dan Lambang Negara*), každá komunikační situace je rovněž a nejenom ovlivněna účastníky konkrétní komunikace (Matras 2020, 336), v jakém prostředí se odehrává, co je tématem komunikace a co je jejím účelem (Kořenský – Hoffmannová – Müllerová 2013). **Graf 3** znázorňuje sociální vztahy jedince z hlediska osobní blízkosti. Tyto sociální kruhy nám kromě Fishmanovy teorie domén slouží jako vodítko k analýze výsledků. Kategorizaci osobních vztahů jedince pomocí grafu koncentrických kružnic a množství přátel rozpracoval a zpropagoval psycholog a antropolog Robin Dunbar. Ten také uvádí jako jeden ze sedmi pilířů přátelství společný jazyk nebo dialekt (Dunbar 2010, 25). Graf 3 přehledně zobrazuje, jak se vztahy projevují na preferovaném jazyce. V komunikaci s rodinou a přáteli, tedy v komunikaci blízké a intimní, se frekventovaně setkáváme s jazykem regionálním (případně s jiným jazykem rodinné domény), se spolužáky, kolegy a známými, tedy ve škole, v městitě a v dalších poloformálních prostředích se nejčastěji setkáváme s kombinací obou jazyků. S neznámými lidmi, ve formálních situacích, dominuje indonéština.

Graf 3 Sociální kruhy: intimní vs formální komunikace²⁷

Výsledky šetření jsou prezentovány v koláčových a sloupcových grafech, vždy podle geografických oblastí. Grafy zobrazují výsledky v procentech, reálná čísla jsou uvedena v doprovodném textu. V textu a prezentovaných grafech byly za účelem zpřehlednění označení zkoumaných jazyků nebo frekventovaně se opakujících termínů použity zkratky. Mezi zastoupené české zkratky patří: MJ – mateřský jazyk, M – muži, Ž – ženy, C – celkem. Frekventovaně použitými indonéskými zkratkami jsou:

BI – *bahasa Indonesia* – indonéština

BD – *bahasa daerah* – regionální jazyk; také místní, oblastní, etnický jazyk

BP – *bahasa Palembang* – palembangština

BJ – *bahasa Jawa* – javánština

BS – *bahasa Sunda* – sundština

BB – *bahasa Bali* – balijština

BM – *bahasa Makassar* – makasarština

²⁷ Graf byl modifikován z knihy Jingwei Wu *Private and Public on Social Network Sites*, kde byl publikován pod původním názvem „Social Circles on SNSs according to Social Distance“. Zdroj: WU, JingWei 2017: 39.

Bbugis – *bahasa Bugis* – bugišťina

Barab – *bahasa Arab* – arabšťina

BC – *bahasa campur* – smíšený jazyk

V každé oblasti dělím respondenty nejdříve **podle mateřského jazyka** (indonéšťina či regionální jazyk) a sleduji, zda a jak se v používání a preferenci jazyků liší, tedy například zda respondenti v Denpasaru, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk balijšťinu, použijí balijšťinu/indonéšťinu častěji, či naopak méně frekventovaně než respondenti, kteří definovali jako svůj mateřský jazyk indonéšťinu, a pokud ano, v jakých doménách. Ačkoliv koncept mateřského jazyka není jednoznačný, tím méně v multilingvním prostředí, je jím obvykle rozuměn jazyk nebo dialekt, který osoba používá v domácím prostředí (Joseph 2010, 183). Během realizace dotazníkového šetření byl termín respondentům vysvětlen.

V grafech kromě celkových výsledků znázorňuji také hodnocení **podle pohlaví** respondentů. Jak jsem již zmínila v úvodu práce, dřívější výzkumy, prokázaly, že ženy mají silnější tendence k používání indonéšťiny než muži, případně mají k indonéšťině pozitivnější postoj (Smith-Hefner 2009, Kurniasih 2009, Andriyanti 2019). Smith-Hefner (2009) i Kurniasih (2009) uvádí, že nejsilnější tendence k používání indonéšťiny mají dívky střední třídy (tzv. nová vzdělaná střední třída), které jsou podle svých tvrzení k používání indonéšťiny vedeny doma více než chlapci (Kurniasih 2009) a které také uvažují o používání indonéšťiny do budoucna v komunikaci se svými dětmi (Smith-Hefner 2009).²⁸ Takto se znovu ocitáme u kategorizace EGIDS, kde mezigenerační přenos jazyka hraje stěžejní úlohu v zachování a udržení jazyků.

Všechny tyto výzkumy byly provedeny na Jávě, proto rozšíření dat na toto téma i v jiných geografických oblastech považuji za velice přínosné a důležité. Počty mužů a žen ve zkoumaných oblastech nemají ekvivalentní zastoupení, např. v Palembangu se přímé dotazníkové metody zúčastnilo 80 žen a 19 mužů, zde je nepoměr mezi muži a ženami nejvýraznější. Při analýze výsledků na základě pohlaví nicméně pracuji s celým setem odpovědí spadajících pod konkrétní doménu, např. v kapitole *Domácí prostředí a komunikace s příslušníky téhož etnika* vycházím celkem z 990 odpovědí, z nichž 800 poskytli ženy a 190

²⁸ Výzkumy ukazují, že ženy hrají opakovaně dominantní úlohu, dochází-li ve společnosti k jazykovému posunu. Smith-Hefner (2009) na základě vlastních i přejatých zjištění argumentuje, že určitá forma používání jazyka může zvýšit šance společenského postupu, např. v získání zaměstnání, partnera z vyšší společenské třídy, zařazení se mezi vyšší společenskou třídu svým vystupováním, vyšším vzděláním, či zvolením odpovídajícího jazykového rejstříku, který cílené hodnoty reprezentuje, a že ženy, více než muži, aktivně kultivují, přizpůsobují řeč za účelem společenského postupu a zlepšení životní situace.

muži. Zda je rozdíl v používání indonéštiny a místních jazyků mezi ženami a muži statisticky signifikantní, jsem ověřovala Chí-kvadrátovým testem nezávislosti (...I Chí-kvadrát test v kontingenčních tabulkách) s použitím online kalkulačky Chi Square Calculator 2x2 (socscistatistics.com).

Při určování hladiny významnosti vycházím ze standardně stanovené hladiny významnosti $\alpha = 0.05$. U statisticky signifikantních výsledků je v legendě uveden symbol * pro statisticky signifikantní výsledky s p-hodnotou mezi 0.05–0.01, ** pro statisticky signifikantní výsledky s p-hodnotou mezi 0.01–0.001 a *** pro statisticky signifikantní výsledky s p-hodnotou <0.001. Jsou-li výsledky statisticky nevýznamné, není kategorie označena žádným symbolem.

Nejobsáhlejší je zpracování kapitol o Palembangu, vždy jako úvodní podkapitoly, které obsahuje mnoho obecných informací nebo vysvětlení, které jsou platné také pro ostatní regiony a jazyky, a které pro zbytečnou repetitivnost již znovu neopakují.

2.1.3 Respondenti výzkumu

V každé z geografických oblastí jsem pro přímou dotazníkovou metodu oslovila přes sto studentů, nicméně některé z dotazníků jsem musela vyřadit, ať již protože nebyly kompletní nebo respondenti pocházeli z jiné oblasti aj. V této podkapitole uvádím konkrétní čísla respondentů podle lokací výzkumu.

Palembang

Výzkumu v Palembangu se zúčastnilo celkem 99 respondentů ve věku 17 až 24 let, všichni v té době jako studenti univerzity dlouhodobě žili v Palembangu. 71 z nich označilo jako svůj mateřský jazyk palembangštinu, z nich bylo 61 žen a 10 mužů, a 28 indonéštinu – 9 mužů a 19 žen (viz **tabulky 2 a 3**). Nikdo z dotázaných neuvedl jako mateřský jazyk oba jazyky.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BI	9	19	28
BP	10	61	71
Celkem	19	80	99

Tabulka 2 Palembang: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BI	47%	24%	28%
BP	53%	76%	72%
Celkem	100%	100%	100%

Tabulka 3 Palembang: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Semarang

Do výzkumu v Semarangu se zapojilo celkem 103 studentů, z nichž 84 uvedlo jako svůj mateřský jazyk javánštinu, 15 indonéštinu a 4 kombinaci obou jazyků. Vidíme zde silné zastoupení javánštiny jako prvního jazyka. **Tabulka 4** zobrazuje celkový počet respondentů výzkumu a konkrétní hodnoty poměřující, kolik respondentů celkem označilo jako svůj mateřský jazyk BI, BJ nebo BI–BJ. Celkem 84 respondentů uvedlo jako svůj mateřský jazyk javánštinu, z toho bylo 59 žen a 25 mužů. 8 žen a 7 mužů uvedlo jako mateřský jazyk indonéštinu, 4 ženy označily jako svůj mateřský jazyk BI–BJ. Vzhledem k nečetnému počtu zástupců ve skupinách s mateřským jazykem BI a BJ-BI a vzhledem k velice podobným tendencím, co se týče užívání jazyků, je v části analýzy sdružuji dohromady jako jednu skupinu.

Tabulka 5 zobrazuje procentuální rozložení, kolik procent mužů a kolik procent žen v kategorii pohlaví uvádí jako svůj mateřský jazyk javánštinu, kolik indonéštinu a kolik BI – BJ.

Mateřský jazyk	Ženy	Muži	Celkem
BJ	59	25	84
BI	8	7	15
BI – BJ	4	0	4
Celkem	71	32	103

Tabulka 4 Semarang: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Mateřský jazyk	Ženy	Muži	Celkem
BJ	83%	78%	82%
BI	11%	22%	15%
BI – BJ	6%	0%	4%
Celkem	100%	100%	100%

Tabulka 5 Semarang: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Bandung

Bandungského výzkumu se zúčastnilo celkem 76 respondentů, z toho 55 žen a 21 mužů, viz **tabulky 6 a 7**. Respondenti se dělí do tří jazykových skupin podle mateřského jazyka. 47 % respondentů, tj. celkem 36 studentů, uvedlo jako svůj mateřský jazyk indonéštinu; druhá skupina čítající 31 zástupců (41 %) uvedla jako svůj mateřský jazyk sundštinu. Poslední skupina uvedla jako svůj mateřský jazyk kombinaci sundštiny a indonéštiny. S respondenty, kteří svým mateřským jazykem označili kombinaci dvou jazyků, jsme se setkali už u výzkumu na Jávě, kde se jednalo pouze o čtyři osoby a vzhledem k jejich jazykovým tendencím v užívání jazyků, jsme se je pro zpracování výsledků a snazší vizualizaci rozhodli zařadit ke skupině s mateřským jazykem indonéštinou. V případě Bandungu nejsou preference této skupiny jednoznačné a nekorelují přímo s tendencemi jiné skupiny, proto jsem se rozhodla analyzovat je samostatně, ačkoliv se jedná pouze o devět respondentů (12 %). Vzhledem k nízkému počtu respondentů v této skupině prezentuji tyto výsledky jako možné tendence a preference v jazykovém užívání, které mladí lidé, studující vysokou školu ve městě, vykazují, nicméně bez ambice hledat zde signifikantní relevanci.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BI	8	28	36
BI – BS	3	6	9
BS	10	21	31
Celkem	21	55	76

Tabulka 6 Bandung: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BI	38%	51%	47%
BI – BS	14%	11%	12%
BS	48%	38%	41%
Celkem	100%	100%	100%

Tabulka 7 Bandung: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Denpasar

V **tabulkách 8 a 9** znázorňujeme rozložení respondentů podle mateřských jazyků a pohlaví v Denpasaru. 40 % respondentů uvedlo jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, 56 % balijsčinu a 4 % balijsčinu a indonéštinu. Jak už bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, respondenti s mateřským jazykem indonéštinou rozhodně nevykazují nulovou znalost místních jazyků a v některých případech místní jazyk používají i v domácím prostředí. Skutečnost, že indonéštinu uvedlo jako svůj mateřský jazyk celých 40 % dotázaných, nicméně vypovídá o změně percepce ve společnosti.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BB	42	15	57
BI	24	17	41
BB - BI	2	2	4
Celkem	68	34	102

Tabulka 8 Denpasar: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BB	62%	44%	56%
BI	35%	50%	40%
BB - BI	3%	6%	4%
Celkem	100%	100%	100%

Tabulka 9 Denpasar: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Makasar

Jak vyplývá z **tabulek 10 a 11**, místní respondenti pocházející z vysokoškolského prostředí téměř v 80 % uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu. Pouze v osmi případech byla jako mateřský jazyk uvedena makasarština a ve 12 případech bugiščina. Všichni respondenti, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu a byli zařazeni do této analýzy, pocházejí z Makasaru či jeho okolí, jejich příklon k indonéštině tedy nevznikl v důsledku přemístění či migrace. Celkové výsledky výzkumu jsou výrazně ovlivněny vysokým zastoupením indonéštiny jako prvního jazyka, což mě původně vedlo k myšlence analyzovat skupinu všech respondentů jako jeden celek, bez ohledu na uvedený mateřský jazyk. Nakonec jsem se rozhodla k zachování jednotné podoby vyhodnocování tak, jak byla provedena u ostatních jazykových skupin, tzn. samostatně byly analyzovány odpovědi respondentů

s mateřským jazykem indonéštinou, makasarštinou a případně i bugištinou u otázek, jež nejsou definovány jako interakce s makasarsky hovořícími mluvčími²⁹.

Dalším důvodem, proč preferuji nahlížet na tyto skupiny odděleně je, navzdory nedostatečnosti zkoumaného vzorku respondentů s mateřským jazykem makasarštinou, sledování tendencí, které se projevily u jazykových skupin analyzovaných v ostatních geografických oblastech, a to příklon respondentů, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, používat v určitých situacích regionální jazyk (*bahasa daerah*), často v interakci v sousedství a ve škole se spolužáky či během kulturních aktivit. U ostatních zkoumaných jazyků bylo zjištěno, že dotázaní dokáží regionální jazyk použít (např. při vyprávění), přestože to není jejich jazyk mateřský. Tyto případné tendence jsou stěžejní pro zachovávání jazyků a jsou z hlavních důvodů, proč jsem se nakonec rozhodla analýzu na základě mateřského jazyka provést.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BI	36	41	77
BM	7	1	8
Bbugis	9	3	12
Celkem	52	45	97

Tabulka 10 Makasar: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

Mateřský jazyk	Muži	Ženy	Celkem
BI	69%	91%	79%
BM	13%	2%	8%
Bbugis	17%	7%	12%
Celkem	100%	100%	100%

Tabulka 11 Makasar: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.

²⁹ Tzn. byla-li otázka položena neutrálně např. *Jaký jazyk používáš v bance?*, do vyhodnocování jsme ji více méně pro zajímavost zařadili za účelem sledování míry použití mateřských jazyků, byla-li však otázka definována např. *Jaký jazyk použiješ při hovoru s makasarským kamarádem?*, do vyhodnocování jsme ji nezařadili. Mezi etnická komunikace mezi Makasary a Bugisy přesahuje rámec této práce a otázky kladené v dotazníku nebyly definovány tak, aby tento typ interakce a vztahů dostatečně a správně zjišťovaly.

2.2 Technika spojitých masek

Druhá metoda, jež byla při terénním výzkumu použita, se nazývá technika spojitých masek (*The Matched Guise Technique*) a jedná se o metodu, která byla vyvinuta v 70. letech Wallacem Lambertem³⁰ za účelem zkoumání postojů k jazykům bez vědomí tázaných osob. V následující podkapitole se věnuji vlastnímu zpracování této metody, nicméně s ohledem na její vývoj a na její výhody a nevýhody, jak jsou analyzovány v sekundární literatuře, viz níže. Důvodem, proč se této metodě věnuji více do detailů, je skutečnost, že před provedením tohoto výzkumu nebyla v českém akademickém prostředí metoda velice známá. Kromě Jana Chromého, který jí věnoval v roce 2009 teoretický článek publikovaný v *Naší řeči*, si nejsem vědoma, že by ji někdo z českých akademiků aplikoval, anebo se jí dále věnoval. Domnívám se proto, že je zde k tomu vhodný prostor.

Technika spojitých masek ve svém původním provedení probíhá tak, že bilingvní mluvčí namluví totožný text pod dvěma jazykovými maskami, to znamená ve dvou jazycích, případně jazykových variantách. Respondenti, kterým je řečeno, že uslyší různé mluvčí, následně na základě poslechu hodnotí charakter a vlastnosti „každého“ mluvčího do předpřipraveného formuláře bez vědomí, že se jedná o tutéž osobu. Výsledkem je získání informací, jakým způsobem jsou hodnoceny jednotlivé nahrávky, tedy jazyky či jazykové varianty. Obvykle je využíváno minimálně dvou mluvčích, tedy čtyř nahrávek, které se vzájemně prokládají, aby se snížilo riziko odhalení, přičemž častá je kombinace mluvčích ženského a mužského pohlaví.³¹ Někdy se také používá dalších mluvčích jako tzv. vycpávek (*fillers*) s cílem předejít odhalení hlavních mluvčích (Sloboda 2017).

³⁰Wallace E. Lambert (31. prosince 1922–23. srpna 2009) byl kanadský psycholog, profesor na McGillově univerzitě 1954–1990). Patří mezi zakladatele a přední osobnosti psycholingvistiky a sociolingvistiky, výrazně přispěl k rozvoji sociální a mezikulturní psychologie (meziskupinové postoje, hodnoty při výchově dětí, psychologické důsledky života v multikulturní společnosti), jazykového vzdělávání (francouzský zařazovací program), a bilingvismus (měření jazykové dominance, postoje a motivace ke studiu druhého jazyka a sociální, kognitivní a neuropsychologické vlivy bilingvismu).

³¹ Použití této metody a jejích výsledků bylo poprvé uveřejněno v článku W. Lamberta „A Social Psychology of Bilingualism“ v roce 1967. Wallace Lambert se problematikou bilingvismu a možnými metodami jeho zkoumání zabýval již od 50. let. Testování prováděl na bilingvních mluvčích angličtiny a francouzštiny v kanadském Québecu. Od roku 1958 aplikoval Lambert s kolegy tuto metodu několikrát, poprvé společně s Hodgsonem, Gardnerem a Fillenbaumem v roce 1960, kdy byla situace mezi anglickými a francouzskými Kanaďany v Québecu velmi vypjatá, a dokonce se spekulovalo o odtržení provincie Québec od zbytku Kanady.

Výsledky šetření tehdy ukázaly, že hodnotící skupina – anglicky mluvící studenti univerzity – hodnotila mluvčího s francouzskou maskou velmi negativně v porovnání s mluvčím s jazykovou maskou anglickou. Tohoto mluvčího pak hodnotili jako hezčího, urostlejšího, inteligentnějšího, spolehlivějšího, milejšího, ambicióznějšího a charakternějšího, a v hodnocení se shodovali jak bilingvní, tak monolingvní mluvčí. Ještě překvapivější byly výsledky, které vyplynuly z totožného testu, kde byli hodnotící skupinou francouzsky mluvící studenti univerzity

2.2.1 Aplikace metody a kategorie hodnocení mluvčích

Aplikování této metody má několik fází – příprava textů a evaluačního dotazníku, pořízení nahrávek bilingvních mluvčích, provádění šetření a vyhodnocení výsledků. Metoda je také náročnější, co se týče potřebného technického vybavení. A v neposlední řadě je mít na paměti také možná negativa této techniky (detailněji viz níže), a předejít případným pochybením. Otázkám míry, vnímání, autentičnosti stylu, otázce neutrality a dalším se podrobně věnuje Garrett (2010, 57–59). Pro vlastní výzkum jsem se rozhodla aplikovat metodu v podobě, kterou původně navrhl a poprvé v roce 1960 použil Wallace Lambert, tj. respondenti poslouchají nahrávku dvou perfektně bilingvních mluvčích – muže a ženy – v našem případě hovořících jednou v indonéštině a jednou v mateřském jazyce testované skupiny, celkem tedy čtyři texty. Po poslechu každé z nahrávek jsou respondenti požádáni, aby vyplnili připravený jednostránkový dotazník, v němž hodnotí předpokládané vlastnosti a fyzické charakteristiky mluvčího.

V dotazníku (viz **tab. 12**) bylo zahrnuto celkem 19 vlastností, jež mohly být hodnoceny na stupnici 1 až 5, přičemž číslo 5 označovalo nejvyšší hodnocení u pozitivních vlastností. Příkladem vlastností byly například mladý a starý, chytrý a hloupý, vzdělaný a nevzdělaný, moderní a konzervativní, upřímný a lhář atd. Přestože některé z dvojic mohou působit mírně nelogicky a z jazykového úhlu pohledu jako nepřesná antonyma, termíny byly pečlivě zvoleny na základě stereotypického označování v rámci testovaných skupin, např. upřímný (*jujur*) a lhář (*bohong*), dobrosrdečný, hodný (*baik hati*) a vychytralý (*licik*), trpělivý (*sabar*) a vznětlivý (*mudah marah*). Poslední dvacátou kategorií bylo zaměstnání mluvčích, kde respondenti mohli zvolit buď jednu z nabízených možností, nebo uvést vlastní návrh. Tuto kategorii jsem se nakonec rozhodla z hodnocení vyřadit kvůli nesprávnému zadání.

stejněho věku, vzdělání a ze stejné společenské třídy. Také ti totiž hodnotili mluvčího s anglickou jazykovou maskou pozitivněji než francouzsky mluvčího. Mluvčího s anglickou maskou vyhodnotili jako inteligentnějšího, spolehlivějšího, oblíbenějšího a charakternějšího. Mluvčí s francouzskou jazykovou maskou byl pak označen jako laskavější a zbožnější, nicméně v mnoha ohledech byl hodnocen ještě negativněji, než byli-li hodnotiteli angličtí mluvčí (Lambert 1972, s. 307–308).

Lambert provedl za spolupráce svých kolegů stejnou metodou ještě řadu dalších studií, v nichž se kromě situace v Québecu a dalších oblastech severní Ameriky soustředili např. na postoje k jazykům mezi Araby a Židy v Izraeli a v neposlední řadě na obecné aspekty platnosti této metody: od kolika let jsou děti schopny hodnotit vlastní postoje vůči jazykům, a tedy vůči společnosti a etnické různorodosti, jaké vlivy ovlivňují hodnocení respondentů a co je třeba mít na zřeteli při interpretaci dat.

Evaluační dotazník						
	5	4	3	2	1	
1. Muda (mladý)						Tua (starý)
2. Badannya tinggi (vysoký)						Badannya kecil (malý vzrůstem) ³²
3. Cantik/Tampan (krásná/pohledný)						Kurang cantik/tampan (škaradý)
4. Cerdas (chytrý)						Bodoh (hloupý)
5. Rajin (pilný)						Malas (líný)
6. Berpendidikan (vzdělaný)						Tidak berpendidikan (nevzdělaný)
7. Pemimpin (vedoucí, vůdčí)						Pengikut (podřízený, následující)
8. Percaya diri (sebevědomý)						Tidak merasa yakin (nejistý)
9. Ambitius (ambiciózní)						Tidak ambitius (neambiciózní)
10. Modern (moderní)						„old fashion“, kuno (staromódní)
11. Murah hati (velkorysý)						Pelit/Bakhil (lakomý)
12. Sopan (zdvořilý)						Tidak sopan (nezdvořilý)
13. Setia (věrný, loajální)						Tidak setia (neloajální)
14. Orang yang menyenangkan (sympatický)						Orang yang tidak di sukai (nesympatický)
15. Jujur (upřímný)						Bohong (lhář)
16. Ramah (přátelský)						Tidak ramah (nepřátelský)
17. Materialis (materialista)						Sederhana (jednoduchý)
18. Baik hati (dobrosrdečný, hodný)						Licik (mazaný, vychytralý)
19. Sabar (trpělivý)						Mudah marah (vznětlivý)

Tabulka 12 *Technika spojitých masek – evaluační dotazník*³³

Výsledkem aplikování této metody je hodnocení respondentů a vyjádření jejich názoru na totožného mluvčího, jednou hovořícího indonésy a jednou např. makasarsky. Jelikož jde o jediného mluvčího, dozvídáme se názor mluvčích na osobu hovořící konkrétním jazykem, rovněž tedy na použitý jazyk a hodnoty a identitu, které daný jazyk reprezentuje.

2.2.2 Ideální text neboli jak se vyrovnat s problémem stylové neutrality

Dengan 17.508 pulau, Indonesia adalah negara kepulauan terbesar di dunia. Di sinilah tiga dari enam pulau terbesar di dunia berada: Kalimantan, Sumatera, dan Papua. Namun jangan heran bahwa hampir 60% penduduknya tinggal di Pulau Jawa, padahal luasnya hanya 7% dari seluruh wilayah Indonesia. Uniknya lagi, ada empat pulau yang kedaulatannya dikuasai bersama-sama dengan pemerintah negara tetangga.

Indonesia memiliki kekayaan flora dan fauna yang luar biasa. Namun selain karena keindahan alamnya, banyak wisatawan mancanegara memuji keramahan orang Indonesia. Berdasarkan survey The Smiling Report 2009, Indonesia adalah negara paling murah senyum di dunia. Indonesia, bersama Hongkong, juga dinobatkan sebagai negara yang terbaik dalam mengucapkan salam.

Indonésie je se svými 17 508 ostrovy největší souostroví zemí na světě. Nacházejí se zde tři ze šesti největších ostrovů světa: Kalimantan, Sumatra a Papua. Nebuďte překvapeni, ale skoro 60 procent obyvatel žije na ostrově Jáva, přestože její rozloha činí jen 7 procent celého území Indonésie. Zajímavé také je, že čtyři ostrovy jsou současně spravovány vládami sousedních zemí.

Indonésie je výjimečně bohatá na faunu a floru. Ale kromě krás přírody mnoho zahraničních návštěvníků chválí hlavně indonéskou pohostinnost. Na základě průzkumu The smiling report 2009 je Indonésie nejusměvavější zemí světa. Indonésie a Hongkong byly také vyhlášeny nejlepšími zeměmi ve zdraví.

³² Dotazování na fyzický vzhled použil již Wallace Lambert ve své kanadské studii. Ačkoliv jsem nejdříve považovala hodnocení fyzických znaků jako nevhodné a v podstatě zbytné, při delším přemýšlení jsem se rozhodla tyto kategorie ponechat. Označit někoho jako hezkého nebo škaredého na základě poslechu nám přináší informaci o „líbivosti“ nebo „sympatiích“ vůči mluvčímu, lépe vůči naší představě o mluvčím. Fyzická výška, obzvláště v asijských zemích včetně Indonésie, je rovněž považována za obecný znak krásy.

³³ Kompletní verze dotazníku, která byla v rámci výzkumu použita, se nachází v příloze.

Při volbě textu, kteří mluvčí prezentují, je velice důležitá jeho neutralita, tedy aby respondenti nehodnotili text a to, co mluvčí říká, namísto mluvčího samotného. Jazykovědci, kteří se tzv. *otázkou authenticity stylu* (*The Style Authenticity Question*) zabývají (např. Garrett 2010, 57–59; Giles – Bourhis, 1976) doporučují zvážit možnost použití přirozeně mluveného jazyka, tedy nikoliv textu čteného, aby nahrávka zněla co nejpřirozeněji, přičemž obě možnosti mají svá pro a proti. V rámci tohoto výzkumu bylo přistoupeno ke čtení předem připraveného textu. Za prvé, aby bylo zabráněno chybám či dialektickým odchylkám v použitém textu. Jako nemluví testovaných regionálních jazyků bych nebyla schopna zkontrolovat, zda je spontánně namluvený text v místním jazyce v pořádku či nikoliv, a jeho přečtení mi v tomto ohledu dávalo větší záruku. Za druhé předpřipravený text pomohl odstranit jazykové nedostatky některých mluvčích, jelikož existovalo drobné riziko, že vybraní mluvčí by nemuseli kvůli vcelku běžnému míchání obou jazyků namluvit texty zcela bezchybně. Čtený text také neobsahuje tak výrazné emoční zabarvení jako mluvená řeč, je neutrálnější, zatímco projevené emoce či osobité prvky mluvené řeči by mohly odhalit, že se jedná o totožného mluvčího.

Dalším bodem je problematika správného zvolení textu neboli Garrettem definovaná „otázka neutrality“ (Garrett 2010, 57–59). Při volbě textu bychom se měli vyvarovat všech společenských, rasových, obsahových i stylových aspektů, které by mohly ovlivnit hodnocení během testování. Pro náš výzkum byl zvolen jednoduchý text o Indonésii a jejích ostrovech, který uvádíme výše. Jakkoliv je tento text neutrální společensky, rasově i obsahově, stylově mohl být více neutrální. Během prezentování výsledků tohoto výzkumu na konferenci ISMIL³⁴ v roce 2014 Gabriella Hermon³⁵ poukázala velmi správně na fakt, že zvolený text není typický pro konverzaci v domácím prostředí nebo se sousedy na ulici. Některá použitá slovní zásoba, např. *fauna*, *flora* a *survey* rovněž spadají spíše do jazykového prostředí, kde je nezbytná určitá míra vzdělání. Cílovou skupinou tohoto konkrétního výzkumu byli výhradně studenti vysoké školy, proto text považuji za dostatečně neutrální a vhodný pro zvolenou cílovou skupinu.

³⁴ ISMIL – *International Symposium on Malay/Indonesian Languages*. ISMIL 19 proběhl 13.-15. června 2014 na ostrově Procida v Itálii.

³⁵ Gabriella Hermon je americká lingvistka, jedna z předních odbornic na jazykovou akvizici u dětí v Jakartě. Mezi hlavní předměty jejího zájmu patří tvoření otázek malajskými mluvčími na sumaterském venkově.

2.2.3 Ideální bilingvní mluvčí, překladatelé a otázka komunitní pravosti

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, překlady indonéského textu do místních jazyků, byly provedeny univerzitními profesory pocházejících z jednotlivých měst. Dalším krokem bylo hledání ideálních bilingvních mluvčích k nahrání dvoujazyčných textů. Zaměřovala jsem se na studenty nebo vyučující místních jazyků, kteří byli současně schopni zkontrolovat a vyjádřit se k textu v místním jazyce, který jsem s sebou již měla přeložený. Obvykle jsem musela oslovit až dvacet osob, než jsem získala mluvčího, který dokázal hovořit v indonéštině i místním jazyce zcela přirozeně, bez nepřirozeného přerušování, zaškobrtávání nebo výrazných prvků mluvy, které by mohly odhalit, že se ve dvou jazycích jedná o totožného mluvčího. Zde bylo nutné jednat strategicky a nedávat najevo, že některá z nahrávek je například zcela nepoužitelná, a zdvořile skrývat, že potřebuji pouze dva mluvčí, ty nejlepší. Pro nedostatečnou znalost indonéštiny jsem byla nucena v přípravné fázi testování nahradit mluvčího v Makasaru, na Bali jsem k tomtéž kroku přistoupila z důvodu nepřirozeného projevu při nahrávání místního jazyka. Během provádění výzkumu jsem několikrát narazila na situaci, kdy úroveň znalostí obou jazyků u mluvčích nebyla stejně vysoká, jako ještě větší problém se ukázala neschopnost číst text, častěji v místním jazyce, který je pro mnoho lidí používán převážně jako jazyk mluvený, nikoliv jako jazyk psaný.

Zásadním souvisejícím tématem je zde „otázka komunitní pravosti“, jak ji pojmenovává Garrett. Ten poukazuje na skutečnost, že některé regionální varianty jazyka se dále dělí na další specifitější varianty a je tedy nezbytné brát u mluvčích i respondentů v potaz také tento komunitní faktor, viz dvě studie o postojích k jazykům k velštině (Garrett 2003, 58). V indonéském prostředí musíme kromě regionálních variant zohlednit také hierarchičnost místních jazyků. Například v javánštině, ale také u ostatních austronéských jazyků, je typické používat hierarchické varianty jazyka podle společenské situace a podle toho, kdo je partnerem komunikace. Každý z těchto hierarchických jazykových registrů, nejčastěji jde o tři, může mít vlastní gramatická pravidla, vlastní slovní zásobu i prosodii. V javánštině se tyto hierarchické úrovně nazývají *ngoko*, *madya* a *krama*. *Ngoko* je hovorový neformální jazyk užívaný mezi přáteli nebo blízkými příbuznými. Je také používán nadřizenými vůči podřizeným, staršími vůči mladším atp. *Krama* je zdvořilostní a velmi formální jazykový styl, který se používá mezi mluvčími stejného společenského žebříčku, kteří si chtějí navzájem vyjádřit respekt, používají jej mladší vůči starším a podřizení vůči nadřizeným. *Krama* je rovněž jazykem oficiálních veřejných vystoupení či oznámení. *Madya* je střední variantou javánštiny, která stojí na hierarchickém žebříčku mezi *krama* a *ngoko*, použili by ji lidé na ulici, kteří se navzájem neznají

a neznají svůj společenský status, případně nechtějí při rozhovoru působit ani příliš formálně ani příliš neformálně (Poedjosoedarmo 1968). Jazykovou variantu *madya* jsme zvolili jako nejvhodnější pro účely testování technikou spojitých masek. S překladem textu a se svým pohledem na problematiku mi to v tomto ohledu velmi pomohl Dr. Yusro Edy Nugroho, S. S., M. Hum. z Universitas Negeri Semarang. Podobně jako u javánštiny bylo nutné se zamyslet nad variantou každého z testovaných jazyků a zvolit tu nejneutrálnější, jak geograficky, tak co se týče společenské hierarchie a použití.

2.2.4 Respondenti výzkumu

Níže uvedená **tabulka 13** uvádí počty respondentů, kteří se zúčastnili testování metodou spojitých masek v jednotlivých geografických oblastech. Všichni respondenti byli univerzitní studenti ve věku mezi 20–25 lety. Kromě místa pobytu (viz horní osa tabulky) je v tabulce zobrazen také uvedený mateřský jazyk respondentů, znázorňující, že významná část respondentů uvedla jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, nejvíce v Denpasaru 43 % (37/86) a v Makasaru 40,5 % (32/79). V analýze výsledků kromě celkového výsledku sledujeme také, zda je rozdílný mateřský jazyk respondentů jedním z parametrů, který ovlivňuje výsledky hodnocení. Např. v Denpasaru zjišťujeme, zda se výsledky liší, je-li mateřský jazyk hodnotitelů indonéština nebo balijština, v Makasaru pozorujeme chování hodnotitelů u všech třech dominantních jazyků, tj. indonéštiny, makasarštiny i bugištiny.

V Bandungu se testování technikou spojitých masek zúčastnilo pouze třicet tři respondentů, k těmto výsledkům přistupujeme pouze orientačně a pro srovnání, zda se spíše shodují nebo odlišují od ostatních testovaných oblastí.

Bahasa Ibu (Mateřský jazyk)	Tempat tinggal (Místo pobytu)				
	Semarang	Makassar	Palembang	Bandung	Denpasar
Bahasa Indonesia	20	32	21	8	37
Bahasa Bali	0	0	0	0	48
Bahasa Batak	1	1	0	0	0
Bahasa Belitung	0	0	3	0	0
Bahasa Bima	0	1	0	0	0
Bahasa Bugis	0	28	0	0	0
Bahasa Jambi	0	0	3	0	0
Bahasa Java	70	0	7	0	1
Bahasa Konso	0	1	0	0	0
Bahasa Makassar	0	14	0	0	0
Bahasa Mandar	0	1	0	0	0
Bahasa Melayu	0	0	1	0	0
Bahasa Palembang	0	0	58	0	0
Bahasa Sunda	0	0	0	25	0
Bahasa Toraja	0	1	0	0	0
Celkem	91	79	93	33	86

Tabulka 13 Technika spojitých masek: Počet respondentů.

2.2.5 Vyhodnocení výsledků

Výsledky šetření jsou zobrazeny v sloupcových grafech podle povahy zkoumaných vlastností. Odpovědi z každé geografické oblasti jsou zobrazeny ve třech kategoriích – *Vnější znaky*, *Vlastnosti ovlivňující mezilidské vztahy* a *Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání*, přičemž každá tato kategorie má samostatný graf.

Statistická významnost výsledků byla ověřována **párovým t-testem** neboli **t-testem pro dva závislé výběry** (*matched-pairs t-test*) (Dostál ©2024, 105–108). Tento test se běžně používá k porovnávání středních hodnot dvou populací. Jsou porovnávány dva vzorky, přičemž

vzorky z jednoho pozorování mohou být spárovány se vzorky z druhého pozorování. V našem případě touto metodou párujeme, jak totožní respondenti – jedná se tedy o neměnnou veličinu, hodnotili mluvčí nebo mluvčího hovořící rozdílnými jazyky. Tímto testem testujeme nulovou hypotézu, tedy předpoklad, že rozdíl středních hodnot je nulový, jelikož se jedná o jednu a tutéž hovořící osobu. Do kalkulačky pro párový t-test (*Paired t test calculator - dependent t-test calculator (statskingdom.com)*) byly vloženy informace o vzorku respondentů – n , dvě rozdílná skóre – x a y . Vypočítáváme rozdíl ($z_i = y_i - x_i$) mezi dvěma pozorováními pro každý pár, z nichž následně získáme, jak průměr rozdílů těchto dvou skóre m_z , tak směrodatnou odchylku průměru $SE(m_z)$. Vložením zjištěných hodnot do vzorce $T = \frac{m_z - 0}{SE(m_z)} = \frac{m_z}{\frac{s_z}{\sqrt{n}}}$, v našem případě do online kalkulačky, zjistíme *p-hodnotu*, tj. hladinu významnosti, pro párový test, tedy je-li zjištěná odchylka statisticky signifikantní (Math and Stats Support Centre, dostupné z: *pairedtest.pdf (muni.cz)*).

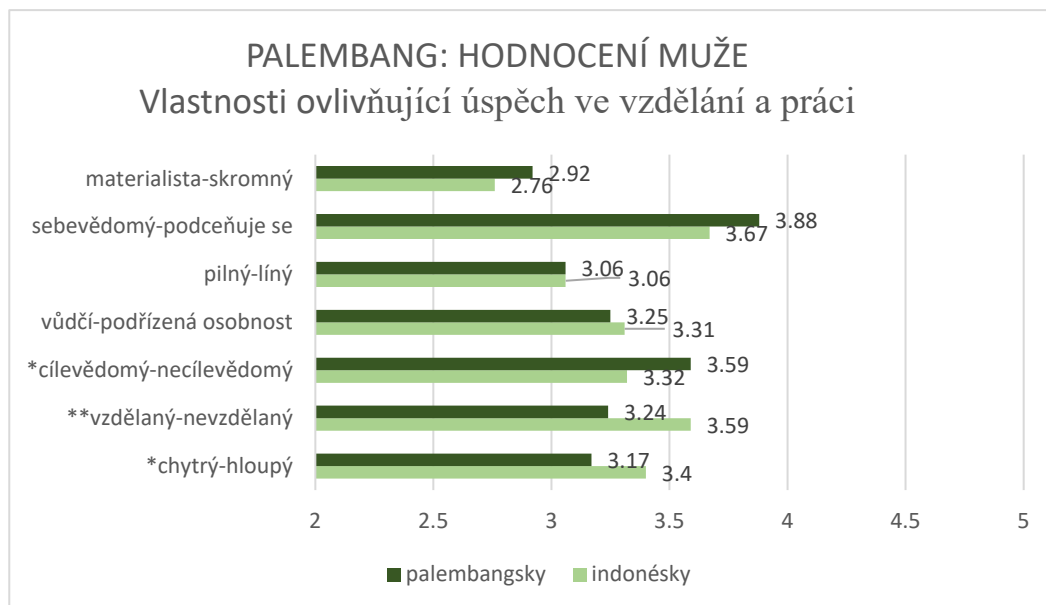
Při určování hladiny významnosti v našem výzkumu vycházíme ze standardně stanovené hladiny významnosti $\alpha = 0.05$. Součástí sloupcových grafů analyzujících techniku spojitých masek bude u statisticky signifikantních výsledků uveden symbol * pro statisticky signifikantní výsledky s *p-hodnotou* mezi 0.05-0.01, ** pro statisticky signifikantní výsledky s *p-hodnotou* mezi 0.01-0.001 a *** pro statisticky signifikantní výsledky s *p-hodnotou* <0.001. Jsou-li výsledky statisticky nevýznamné, není vlastnost označena žádným symbolem.

Příklad grafu

Níže uvedený graf zobrazuje hodnocení mužského bilingvního mluvčího v Palembangu. Tmavě zelenou barvou je zobrazeno, jak byl mluvčí respondenty hodnocen v kategorii vlastností vztahujících se k vzdělání a práci, hovořil-li v palembangštině. Světle zelená barva označuje míru hodnocení, hovořil-li indonésky. Čísla napravo od sloupců znázorňují získanou průměrnou bodovou hodnotu všech respondentů. Zobrazení všech grafů uvádíme v bodovém rozmezí mezi dvěma a pěti body, viz spodní osa. V tomto bodovém rozmezí se pohybuje hodnocení všech mluvčích, pro lepší zřetelnost grafu proto uplatňujeme tuto číselnou osu, nikoliv bodové rozmezí 1–5.

*Míra statistické významnosti je označena hvězdičkami před názvem vlastností. U prvních čtyř vlastností tedy nebyla zaznamenán statisticky signifikantní rozdíl. U vlastností cílevědomý-necílevědomý a chytrý-hloupý byl zaznamenán signifikantní rozdíl s *p-hodnotou**

0.05-0.01. U vlastnosti vzdělaný-nevzdělaný byla zaznamenán statisticky významný rozdíl s p-hodnotou 0.01-0.001.

Graf 4 Příklad grafu analyzujícího dílčí výsledky zjištěné metodou spojitých masek.

2.3 Lokace výzkumu

V následující sekci představujeme místa, v nichž byl výzkum prováděn. V každé podkapitole se věnujeme jedné z geografických oblastí, místní populaci s ohledem na používané jazyky. Zmiňujeme některé výzkumy, které byly v jednotlivých lokacích provedeny, zabýváme se podmínkami ve školství a ve sdělovacích prostředcích, jako hlavních vlivech na postavení jazyků.

2.3.1 Palembang

Palembang leží na východním pobřeží jižního cípu ostrova Sumatra. Je hlavním městem provincie Jižní Sumatra a po Medanu je druhým největším městem na Sumatře. Patří mezi nejstarší města malajského souostroví i jihovýchodní Asie a jeho historie se datuje od 7. století n.l., kdy na tomto území vládlo království Srivijaya.

Palembangština – *Bahasa Palembang*, někdy také nazývána *Bahasa Musi* podle stejnojmenné řeky, na níž město leží a která je jedním z hlavních symbolů města, nebo *Bahasa Sekayu* podle stejnojmenného etnika (*Suku Sekayu*), jež obývá oblasti kolem řeky Musi, je mluvený jazyk, který se používá na Jižní Sumatře a je silně rozšířen v severní části provincie, proti proudu řeky Musi až k pohoří Bukit Barisan a po proudu řeky Musi až po východní pobřeží. Palembangštinou se mluví také v severovýchodní části provincie Lampung a v několika malých příhraničních oblastech v provinciích Jambi a Bengkulu.

Palembangština je živým jazykem, který jeho uživatelé preferují především v mluvené neformální komunikaci s rodinou a v rámci vlastního etnika (Arif a kol. 1981, 1). *Ethnologue* označuje palembangštinu za jazyk „širší komunikace“, což znamená, že ji používají všechny věkové skupiny v domácím prostředí, na tržištích a v rámci vesnic a rodných čtvrtí (*kampung*)³⁶. Jazyk širší komunikace označuje jazyk používaný v rámci širšího regionu, jenž volí mluvčí jiných menších jazyků téhož regionu k vzájemné komunikaci např. v práci, ale dominuje také ve sdělovacích prostředcích. V Indonésii je jazyků širší komunikace něco přes dvacet (Anderbeck 2013, 12). Palembangština je preferována při vyprávění lidových příběhů a zpívání písní. V odvětvích jako zdraví nebo zemědělství sleduje *Ethnologue* preference sdílené, na

³⁶ Výraz *kampung* v překladu znamená vesnice, používá ale i výraz označující oblast v okolí bydliště uvnitř většího města, dalo by se říct čtvrt.

rozdíl od vzdělávání či náboženství, kde je upřednostňována indonéština (ethnologue.com: musi 29.8.2016). Správnému používání palembangštiny a udržování jejího postavení a frekvence užívání pomáhají rozhlasová a televizní vysílání. Místní televizní stanice *Sriwijaya TV* a *Palembang TV* vysílají částečně v palembangštině a zaměřují se mimo národního vysílání také na lokální témata. Existuje palembangsko-indonéský slovník i gramatika jazyka *Tata Bahasa dan Kamus Baso Palembang*³⁷ z roku 2009. O teoretickém zájmu o palembangštinu svědčí např. publikace *Proses Morfologis Bahasa Melayu Palembang*³⁸ nebo dřívější *Morfologi dan Sintaksis Bahasa Melayu Palembang*³⁹. K palembangštině nenacházíme veliké množství teoretických prací, nějaké diplomové práce či vědecké články přesto existují. Výrazný nárůst zájmu o posilování palembangštiny a kladení důrazu na její používání můžeme sledovat především po roce 2000.

Palembangština má dvě jazykové úrovně, jsou jimi *Bahasa Palembang halus* – uhlazená či zdvořilá palembangština a *Bahasa Palembang sehari-hari* – hovorová palembangština. Zdvořilá palembangština je jazykem tradičně užívaným pro komunikaci s rodiči a staršími členy rodiny, s významnými členy společnosti a osobami v nadřazeném postavení, přednostně jako jazyk významných kulturních a společenských událostí (svatby, oslavy narození, pohřby a během tradičních obřadů *adat*). Hovorová palembangština je jazykem komunikace mezi osobami stejného věku nebo postavení a s osobami věku mladšího. Arif (1981, 4) uvádí, že vytříbená palembangština z každodenní komunikace již téměř vymizela.

Podle sčítání lidu v roce 2010 čítala populace provincie Jižní Sumatra 7 450 394 občanů. *Ethnologue* odhaduje, že mluvčích palembangštiny bylo v době sčítání přibližně 3,1 milionu. 6 158 908 obyvatel odpovědělo, že umí mluvit indonésky a 509 532 uvedlo, že indonésky mluvit neumí. Znalost indonéštiny byla definována schopností rozumět, co druhý říká, a schopností hovořit tak, aby mu bylo rozuměno. Odpovědi na otázku, zda umí mluvit místním jazykem, v tomto případě palembangsky nebyly doposud zpřístupněny. Největší procento nemluvčích indonéštiny spadá nepřekvapivě do věkových skupin od 5 do 9 let a dále od 75 let výše. Dá se však jednoduše usuzovat, že jakmile se nejmladší děti zařadí do vzdělávacího procesu, jejich neznalost indonéštiny se změní ve znalost. V následujících dvaceti či třiceti letech od sčítání se rovněž sníží procento starých lidí, kteří indonéštinu neovládají v důsledku postupného vymírání nejstarších generací, jež nahradí část populace, která již nyní indonéštinu ovládá.

³⁷ Amin, B. M., Amin, A. A., Amin, M., & Tadjuddin, Z. A. M. (2009). *Tata Bahasa dan Kamus Baso Palembang*. Palembang: Yayasan Madrasah Najahiyah.

³⁸ Yasiroh, N. (2013). *Proses Morfologis Bahasa Melayu Palembang*. Universitas Negeri Yogyakarta.

³⁹ Aliana, S. A., Nursato, S., Arifin, S. S., Soetopo, S., & Waif, M. (1987). *Morfologi dan Sintaksis Bahasa Melayu Palembang*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.

2.3.2 Semarang

Semarang je hlavním městem provincie střední Jáva, leží na severním pobřeží ostrova a dodnes slouží jako jeden z hlavních javánských přístavů. Patří mezi deset nejlidnatějších měst Indonésie, jeho obyvateli jsou většinou Javánci, silné zastoupení zde mají také příslušníci čínského etnika⁴⁰.

Obyvatelé Semarangu a oblastí střední a východní Jávy používají jako jazyk každodenní komunikace javánštinu (*Bahasa Jawa*), která zastává mezi indonéskými jazyky jedinečné postavení. Prvním důvodem je, že se jedná o regionální jazyk s největším počtem mluvčích, jako svůj rodný jazyk ji při sčítání lidu v roce 2010 uvedlo přes 68 milionů mluvčích⁴¹ (Na'im – Syaputra 2011, 47), přičemž autoři dále uvádějí, že konkrétně v provincii Střední Jáva, kde byla prováděna část tohoto výzkumu, označilo javánštinu jako jazyk, který používají v domácím prostředí, 98 % z dotázaných. Mimo střední a východní Jávu má javánština výrazné zastoupení mluvčích také v dalších částech Indonésie, nejvíce na západní Jávě, ale je rozšířena také na ostrovech Papua, Sulawesi, Maluku, Kalimantan a na Sumatře (*Ethnologue: Languages of Indonesia*, 49), kam v rámci transmigračních programů odcházeli a odcházejí nemajetní obyvatelé z přelidněných oblastí, nejvíce právě z Jávy a Madury (Abdoallah 1987, 181). Druhým důvodem je prominentnost javánštiny. Ve dvacátých letech 20. století, kdy se přední představitelé národního hnutí za samostatnou Indonésii rozhodovali o jednotném národním jazyce, byla javánština jedním z hlavních kandidátů. Rozhodnutí nakonec padlo na v té době teprve vznikající a formující se indonéštinu, přičemž hlavními důvody byly mimo jiné obavy z možných mezietnických střetů, které by prioritizace jednoho jazyka a jedné kultury na úkor ostatních mohla vyvolat, a vzhledem k silnému politickému a ekonomickému postavení Jávy rovněž obava z postupné javanizace celé země (Sneddon 2003b, 104–105).

V rámci klasifikace jazyků EGIDS jazykovědci javánštinu řadí do kategorie jazyků vzdělávacích (4 – *educational*), což znamená, že je tento jazyk mimo běžnou komunikaci šířen také prostřednictvím institucionalizovaného systému vzdělávání. Jazyky spadající do této kategorie jsou, co se týče vitality a životnosti, považovány za neohrožené, nicméně problematika ohroženosti a vitality i velkých indonéských jazyků byla za posledních několik

⁴⁰ Např. Rysová, Martina (2014). The Ethnic Chinese in Indonesia: What makes the Chinese Chinese? *Dálný Východ* 2014, roč. IV, č. 1, s. 22–33.

⁴¹ Tato kategorie sčítání lidu zahrnuje obyvatelé ve věku nad pět let. Celkový počet obyvatel javánského etnika přesahoval 95 milionů obyvatel.

desetiletí v rámci akademické obce diskutována mnohokrát (např. Steinhauer 1994, Anderbeck 2014, Ravindranath – Cohn 2014), viz kapitola *Jazyková situace v Indonésii a jazyková identita*.

Variety javánštiny se dělí na základě geografie podle regionů a dále na základě hierarchie. Zde rozlišujeme základní jazykové varianty – nízkou a vysokou javánštinu. Neformální *nízkou javánštinu* (*basa Jawa Ngoko*) mezi sebou používají lidé, kteří se dobře znají, je v ní komunikováno vůči osobám mladším nebo osobám s nižším společenským postavením. Na opačné straně hierarchického žebříčku stojí tzv. *vysoká javánština* (*basa Jawa Krama*), varianta vysoce zdvořilá, která se používá vůči osobám starším a společensky váženým a jejíž méně formální variantou je tzv. střední javánština (*basa Jawa Madya*) (Poedjosoedarmo 1968, 57). Kodiran (1999: 300) zmiňuje u každé z těchto variant ještě několik dalších podvariant, u vysoké javánštiny např. *basa Kedhaton* (palácový jazyk) používaná v královském paláci, u nízké javánštiny např. *basa kasar* (hrubý jazyk), kterou podle autora používají mluvčí, jsou-li rozzuřeni nebo někoho proklínají. V javánštině tradičně neexistovaly situace komunikačně neutrální, mluvčí volili variantu jazyka na základě věku a svého momentálního společenského postavení vůči svému komunikačnímu protějšku. Autorky Ravindranath a Cohn (2014, 71–72) upozorňují na výzkumy potvrzený odklon od používání vysoké javánštiny (*krama*), nahrazované buď indonéštinou nebo nízkou javánštinou (*ngoko*), přičemž obojí je považováno za komunikačně snazší a společensky vyrovnanější, vysoká javánština je navíc mluvčími současné generace vnímána jako příliš komplikovaná. Autorky naznačují, že posun od vysoké javánštiny směrem k indonéštině může být časem následován jazykovým posunem také od nízké varianty (*ngoko*), o čemž svědčí větší zastoupení indonéštiny v domácím prostředí. Rodiče a prarodiče vnímají změnu u současné generace nejednoznačně, na jedné straně se obávají, že neznalost vysoké javánštiny v podstatě značí ztrátu respektu vůči starším a že bude negativně přijímána sousedy a příbuznými. Současně však vnímají důležitost indonéštiny pro úspěšné vzdělání svých dětí a jejich postup na společenském žebříčku. Velmi zajímavá je pozice dnešních prarodičů, kteří nemají tolik prostoru a síly pro vštěpování jazykových dovedností svým vnoučatům a současně si s nimi chtějí vytvořit blízký, vřelý o otevřený vztah (Smith-Hefner 2009, 69).⁴²

Javánština je na Jávě součástí povinného kurikula. V roce 2009 bylo vydáno vládní nařízení č. 24, předávající kompetence v péči o regionální kulturu a jazyky regionálním vládám

⁴² Tento argument se shoduje s tvrzením, které jsem mnohokrát slyšela v Austrálii od českých prarodičů (přistěhovalců první generace), kteří byli svými dětmi (druhé generace s hlavním jazykem angličtinou) požádáni, aby na svá vnoučata hovořili pouze česky. Tito prarodiče nehdolali dát všanc vztah se svými vnoučaty, která by jim jako jediným nerozuměla, a neměli by tak možnost si vytvořit vzájemný hluboký a láskyplný vztah, a z tohoto důvodu s nimi důsledně česky nemluvili.

(Sugiyono 2022⁴³). V roce 2013 pak vyšlo regionální vládní nařízení č. 32, které ustanovilo javánštinu jako jeden z povinných předmětů kurikula. Javánština je vyučována v rámci vyučovacího předmětu *Muatan Lokal* (*Lokální vzdělávání*, v přesném překladu „místní obsah“) od základní školy až po vyšší střední školu, přičemž kromě jazyka se tento předmět věnuje také místní kultuře a historii a tradičním hodnotám. Jeho hodinová dotace je 72 hodin za rok, což odpovídá asi dvěma vyučovacím hodinám týdně. Verrysaputro a Subekti poukazují na komplexnost studia jazyků, kde kýžené kompetence zahrnují poslech, psaní, čtení a mluvení, přičemž důležitou úlohu v tomto hrají také výukové materiály, které studentům vysvětlují aspekty javánské kultury, a působí tak na rozvíjení osobností studentů (Verrysaputro – Subekti 2023, 23). Javánština je v současnosti nejčastěji zapisována latinkou, vyskytly se však také návrhy, že by součástí studia javánštiny bylo také javánské tradiční písmo *Hanacaraka* či *Carakan*⁴⁴. Tradiční javánské písmo je příbuzné např. s písmem balijským a v minulosti se hojně používalo především v centrech sultanátů – v Solu a Yokyakartě, dnes tento typ písma plní spíše symbolickou úlohu a nachází se na městských orientačních značeních v některých javánských městech (Iskandar a kol. 2023, 22), nicméně revitalizační snahy se jej rovněž dotýkají.

V roce 2016 bylo vydáno regionální nařízení týkající se masových médií a veřejného vysílání. Jeho předmětem bylo rozšíření vysílání lokálních televizních a rozhlasových stanic o pořady v javánštině, věnující se především lokálním událostem a propagujícím javánskou kulturu a tradice. Povinná doba vysílání s místním obsahem nebyla stanovena, ale doporučena byla minimálně jedna hodina denně. Předsedkyně *Komise pro indonéské oblastní vysílání v Yokyakartě* Agnes Dwi Rusiyanti zdůraznila důležitost přítomnosti regionálních jazyků v každodenním životě a vysvětlila, že vysílání by mělo být koncipováno tak, aby mu lidé rozuměli, ne tedy nezbytně ve vysoké javánštině (Rajendra 2018). Televizní stanice, které výraznou část programu vysílají v javánštině jsou např. *JTV* se sídlem v Surabaye, která je mezi diváky oblíbená pro velké množství uveřejňovaného místního obsahu a která ve vybraných programech vysílá v surabayském dialektu (Bogaerts 2017), nebo *Jokja TV* (*jogiatv.tv*) se sídlem v Yokyakartě, jejíž programová náplň se přibližně z 80 procent věnuje místní tematice, jak v indonéštině, tak v javánštině. Goebel (2014, 1–2) poukazuje na oblibu především

⁴³ Publikováno na webových stránkách *Badan Pengembangan dan Pembinaan Bahasa* (Ústav pro rozvoj a péči o jazyk), který funguje pod *Ministerstvem školství, kultury, výzkumu a technologie* (*Kementarian Pendidikan, Kebudayaan, Riset dan Teknologi*).

⁴⁴ Oba názvy *Hanacaraka* i *Carakan* se používají jako pojmenování javánské abecedy. Název *Hanacaraka* vychází z pojmenování prvních pěti znaků javánské abecedy, zatímco termín *Carakan* pochází z javánského slova „caraka“, které označuje „dopis“ nebo „posílka“. Každý znak této abecedy reprezentuje souhlásku spojenou s inherentní samohláskou, přičemž samohlásku je možné modifikovat použitím diakritických znamének.

zábavních pořadů, tzv. *cinetron* s místním obsahem (*local content cinetron*). Jeho analýza vybraných pořadů zaznamenává kromě použití místních jazyků také silné zastoupení smíšeného jazyka, a Geobel diskutuje, jak použití jazyků v rámci vysílání reprezentuje jazyky v současné společnosti a současně jejich propojení s širším sociolingvistickým diskurzem spojeným s kapitalismem, globalizací a superdiverzitou (Goebel 2014, 1–2).

Co se týče výukových a deskriptivních materiálů, o javánštině byla publikována řada gramatik, slovníků i učebnic, přičemž mnohé byly vydány v posledním desetiletí v souvislosti s výše zmíněnými změnami ve školství. Obsah místních tištěných periodik, např. *Suara Merdeka*, *Solopos*, *Harian Jokja* aj., je publikován převážně v indonéštině pouze s příležitostnými texty v javánštině. Od roku 1933 až do dnes týdně vychází časopis *Penjekar Semangat* (překl.: Posel radosti), jehož obsah je celý v javánštině a obsahuje povídky, příběhy na pokračování, komiksy a poezii. Rozvoj prózy a poezie je rovněž motivován zvenčí, každý rok je udělována cena *Rancage*⁴⁵, již inicioval sundský spisovatel Ajip Rosidi v roce 1989, a která je udělována za nejlepší literární počín roku v javánštině, balištině a sundštině.

2.3.3 Bandung

Bandung (dříve také Bandoeng) je hlavním městem provincie Západní Jáva, nachází se asi 140 km jihovýchodně od Jakarty a je čtvrtým nejlidnatějším městem Indonésie. Přes své dnes moderní vzezření a přelidněnost je město Bandung významným kulturním centrem s dlouhou historií. Během nizozemské kolonizace se pro své chladnější klima stal oblíbeným výletním a rekreačním centrem Nizozemců i původních obyvatel, kteří sem z Batávie jezdili za zábavou a odpočinkem, a dokonce se uvažovalo o přesunutí hlavního města z Jakarty právě sem. Bandung je obklopen čajovými plantážemi, je centrem módy a textilního průmyslu a dnes také předním centrem technologie.

Původním a majoritním etnickým obyvatelstvem Bandungu a západní Jávy jsou Sundové (angl. *Sundanese*, indo. *Orang Sunda*, sund. *Urang Sunda*), kteří jsou v Indonésii druhou nejpočetnější etnickou skupinou po Javáncích, a podle sčítání lidu v roce 2010 dosahuje jejich počet asi 36,7 milionů (Na'im – Syaputra 2011, 37). Západní část Jávy – provincie

⁴⁵ Literární cena *Rancage* byla v roce 1989 založena sundskými kulturními osobnostmi, mezi hlavní z nich patří Ajip Rosidi, Erry Riyana Harjapamekas, Edi S. Ekajati. Cena byla původně udělována pouze za sundskou literaturu, ale od roku 1994 byla rozšířena také pro javánské spisovatele, od roku 1998 mezi spisovatele balijské. Každý rok jsou ceny udělovány ve dvou kategoriích – za nejlepší knihu a za přínos na poli jazyka a literatury. Pro sundské spisovatele existuje ještě ocenění *Samsudi* udělované za sundskou literaturu pro děti.

Západní Jáva, Banten a Jakarta, stejně jako západní část centrální Jávy je Sundry nazývána *Tatar Sunda* nebo *Pasundan*, což v překladu znamená *sundská země*. Předpokládá se, že Sundové se na Jávu přeplavili z Tchaj-wanu přes Filipíny mezi lety 1500 až 1000 př.n.l. Existuje ale také např. hypotéza, že předci dnešních Sundů pocházejí z tzv. Sundalandu, dnes potopeného rozlehlého souostroví, které formuje Jávské moře, Malajský poloostrov a Sundský průliv.⁴⁶

Mateřským jazykem většiny Sundů je sundština, která v době našeho výzkumu čítala přibližně 32,4 milionů mluvčích⁴⁷, což jí staví na třetí místo co do počtu mluvčích po javánštině a indonéštině (Na'im – Syaputra 2011, 56)⁴⁸. Sundština patří mezi austronéské jazyky a je úzce příbuzná s javánštinou a malajštinou, s nimiž také sdílí určitou část slovní zásoby. Stejně jako ostatní austronéské jazyky má několik hierarchických úrovní, v různých regionech se navíc nacházejí různé dialektické varianty, z nichž některé bývají považovány za méně či více rafinované a uhlazené. Za nejčistší a nejzdvořilejší sundštinu se považuje varianta z oblasti Priangan, kam náleží také Bandung a Cianjur, přičemž dialekt Cianjur zde zmiňujeme především proto, že je považován za nejs sofistikovanejší. Naopak za sundštinu nižší úrovně jsou považovány dialekty používané v severních oblastech západní Jávy, např. Banten, Krawang, Bogor a Cirebon. (Harsojo 1999, 307–308).

Ethnologue (2010) kategorizuje sundštinu jako „rozvíjející se jazyk“ (*developing language*). Tato kategorie zahrnuje žijící jazyky, které jsou přenášeny ústně napříč všemi generacemi uživatelů a jejichž psaná forma je používána částí společnosti. Pravopis a psané materiály, stejně jako úroveň vzdělání jsou však nedostačující pro posun do vyšší kategorie mezi jazyky vzdělávání (*educational*), které mají silnou základnu uživatelů, jež jazyk používá pro psaní a čtení, a také oficiální vzdělávací instituce (Anderbeck 2013, 13).

Dnes je sundština psána především latinkou, ale existuje snaha o revitalizaci a znovuzaužívání tradičního sundského písma *Kaganga* vytvořeného ze staroindického písma *Pallawa*, které se v sundském království používalo od 14. do 18. st. n. l., načež bylo zčásti

⁴⁶ Tato teorie je prezentována v knize Stephena Oppenheimera *Eden in the East: the Drowned Continent of Southeast Asia*. London: Weidenfeld 1998.

⁴⁷ Toto číslo zastupuje počet obyvatel, kteří uvedli, že sundštinu používají doma v každodenní komunikaci. Census u této kategorie sčítá uživatele jazyka starší pěti let. Vzhledem k tomu, že děti do pěti let jsou skupinou před zahájením školní docházky, předpokládáme, že zde bude mít sundština jako mateřský jazyk velmi silné zastoupení.

⁴⁸ Harsojo (1999, 310) zmiňuje proměnu sundské populace, k níž během 20. století došlo, alespoň jak je známo na základě existujících zdrojů. Na začátku 20. století mělo sundské obyvatelstvo čítat pět milionů občanů, zatímco podle sčítání lidu v roce 1961 měl počet Sundů dosahovat až 20 milionů. Tuto informaci zde uvádím pouze pro zajímavost a uvědomění se, že počet mluvčích nehraje v problematice ohroženosti velkých indonéských jazyků rozhodující úlohu.

nahrazeno psanou javánštinou a zčásti pegonem (indo. *Askara Pegon*; tj. modifikované arabské písmo k zápisu javánštiny, sundštiny a madurštiny)⁴⁹. S příchodem indonéštiny tato písma plošně nahradila latinka. V roce 1996 vešlo v platnost *Regionální nařízení pro provincii Západní Jáva* č. 6, jehož předmětem bylo zachování, rozvoj a péče o jazyk, literaturu a písmo. Po dlouhých dohadech se písmem, které nejlépe splňovalo zadaná kritéria včetně toho, že by písmo mělo odrážet sundskou identitu, stalo původní sundské písmo *Aksara Sunda Kuno*, jež bylo přejmenováno jednoduše na „sundské písmo“ (*Aksara Sunda* či *Sunda Baku*). Nové sundské písmo se nicméně uchytilo spíše symbolicky, našli bychom jej na cedulích označujících názvy ulic v Bandungu a několika dalších městech na západní Jávě, využívá se v reklamě, umění nebo turismu.

Od roku 1996 bylo vydáno ještě několik dalších regionálních nařízení, které měly za cíl posílit pozici sundštiny a její postavení vůči indonéštině, podpořit rozvoj literatury i vzdělávání v sundštině. Od roku 2003 bylo na základě ústavního článku č. 20 oficiálně podpořeno používání regionálních jazyků jako jazyků výuky v první a druhé třídě základní školy. Na základě tohoto zákona proběhla také částečná decentralizace vzdělávacích osnov, díky níž získaly provincie zodpovědnost za zahrnutí studií o kultuře a regionu, včetně jazyků, do výukových osnov. Západní Jáva zavedla sundštinu jako povinný předmět s hodinovou dotací dvě vyučovací hodiny týdně, od roku 2006 pak v celé škále od mateřských školek až po vyšší střední školu (SMA). To se ovšem neobešlo bez komplikací a těžkostí pro studenty, a to v první řadě pro ty, pro něž sundština nebyla mateřským jazykem nebo jazykem, který znají, v druhé řadě pro všechny, kteří pocházejí z oblastí, kde se používá jiný dialekt sundštiny, než její standardní verze (Moriyama 2010, 256–260). Další překážkou byl nedostatek kvalifikovaných učitelů či studijních materiálů (Haerudin 2018, 28). Mimo vzdělávání byla sundština jedním z regionálních nařízení nově povýšena na „druhý úřední jazyk“, který je možné používat v úředních záležitostech regionální povahy a mnoho úřadů má určen jeden den v týdnu pro komunikaci v sundštině (Moriyama 2010, 255).

Také ve veřejných sdělovacích prostředcích má sundština silné zastoupení, např. rádio *RRI Bandung* vysílá několik pořadů výhradně v sundštině, věnuje se sundské kultuře a zve do vysílání významné sundské osobnosti (Hasandinata 2014, 51–52). Programy v sundštině nabízejí také např. televizní stanice *TVRI Jawa Barat* (klik.tvri.go.id/detailchannel/TVRI_CH_09) nebo *Bandung TV* (<https://www.bandungtv.tv/>), které sundsky vysílají zprávy, kulturní rubriku i některé zábavní programy. Existují noviny a

⁴⁹ Atlas of Endangered Alphabets. Dostupné z: <https://www.endangeredalphabets.net/alphabets/sundanese/> (6.3.2023).

časopisy a vznikají také knihy psané v sundštině. Mezi nejznámější periodika patří jedny z předních novin na západní Jávě *Pikiran Rakyat* (www.pikiran-rakyat.com), které publikují pravidelně také články v sundštině. Převážně kultuře a místním záležitostem se věnuje také bandungský týdeník *Galura* (galura.pikiran-rakyat.com).

Navzdory těmto oficiálním snahám je ve vzdělaných společenských kruzích stále evidentní obava ze ztráty sundštiny a v posledních dvaceti letech jsou prováděna různá zkoumání a měření, snažící se zjistit míru tohoto ohrožení. Část prací je více méně teoretickými lamentacemi nad místní jazykovou situací, některé z těchto výzkumů však přinášejí zajímavý vhled do problematiky. Haerudin (2018) se zabýval úlohou rodičů v procesu udržování a zachovávání sundštiny. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 138 rodičů, z nichž 125 používá místní jazyk na dennodenní bázi a 110, kteří se snaží o vštípení správného používání jazyka i svým dětem. Všichni rodiče souhlasí, že by se jejich děti měly učit také místní kultuře, přes 80 procent souhlasí s nácvikem tradičního tance, tvořením batiky a procvičováním jazyka. 106 rodičů souhlasí s tím, aby byla sundština jazykem výuky a většina sama používá sundštinu, když hovoří s učiteli na půdě školy. Autor zdůrazňuje důležitost správného vyjadřování, používá anglický termín *speaking manners*, (sund. *undak-usuk*), označující v podstatě správné používání jazyka na základě tradiční hierarchie ve společnosti. Tvrdí, že „správné vyjadřování vytváří harmonii v komunikaci a zachovává pragmatický postoj v mluvené řeči, vštěpuje vzájemný respekt mezi lidmi a vytváří porozumění pro chování v lidské společnosti“ (Haerudin 2018, 30). Autor se přiklání k tvrzení, že sundština má pragmatické využití v konkrétních situacích a znalost „zásad správného chování“ *undak-usuk* pomáhá mluvčím správně jazyk používat. Tento přístup je v rámci snah o zachování správného používání jazyka zcela zásadní, přesto právě v tomto ohledu tradiční jazyky naráží na nechuť mladých mluvčích používat zdvořilé varianty jazyků a raději se v situacích, které zdvořilost vyžadují, přiklánějí ke spisovné indonéštině, která je jednodušší a méně hierarchicky zatížená. Autoři Topan Sopyan a Gartika Pandu Bhuana provedli výzkum zabývající se jazykovým posunem mezi sundskými studenty, z něhož vyplynulo, že dotázaní téměř v 90 procentech považují sundštinu za staromódní, ale především, že se v ní necítí jistí. Autoři článku upřesňují, že se jedná o etnické Sundry, kteří obvykle používají sundštinu v konverzaci se svými rodiči, rodinou a blízkými kamarády, a kteří věří, že udržování sundštiny je důležité. I přesto však v komunikaci s vyučujícími nebo neblízkými osobami preferují indonéštinu. Komunikují-li s vyučujícím, obávají se, že v sundštině udělají chybu, a projev se tudíž nezdvořile (Sopyan – Bhuana 2022, 68–69).

2.3.4 Denpasar

Denpasar je hlavní město ostrova a provincie Bali. Bali je jediným hinduistickým ostrovem na celém indonéském souostroví a každodenní život je úzce spjat s vírou, která je směsicí hinduismu, buddhismu, malajského kultu předků s animistickými a magickými praktikami. Obyvatelstvo se tradičně dělilo do čtyř kast na bráhmany – kněží a vzdělance, kšatrije – vojáky a bojovníky, vaišie – obchodníky, řemeslníky a zemědělce a na nejnižší kastu šúdry – služebníky a dělníky. Bali je proslulé jako turistická destinace, velická část populace se ale věnuje také zemědělství, hlavními pěstovanými plodinami jsou rýže, sladké brambory, maniok, kokos, různé druhy tropického ovoce a v menším rozsahu i káva (*Encyklopedia Britannica*).

Podle sčítání lidu v roce 2010 má Bali přes 3,9 milionů obyvatel, z toho cca 3,18 milionu uvedlo balijštinu jako jazyk každodenní komunikace (*bahasa yang dipakai sehari-hari di rumah*), cca 368 tisíc uvedlo jako první jazyk indonéštinu a necelé 4,5 tisíce obyvatel Bali hovoří cizím jazykem (Na'im – Syaputra 2011, 30). V celé Indonésii se nachází celkem přes 3,37 milionů mluvčích balijštiny, což ji v roce 2010 činilo devátým nejpoužívanějším jazykem Indonésie zastupujícím 1,57 procent celkového obyvatelstva (Na'im – Syaputra 2011, 47–48). I Nyoman Suwija (2017, 14) charakterizuje balijštinu jako jazyk, který „je nejenom odrazem komunity, ale také odrazem všech aspektů balijského etnického žití. Balijšтина je navíc zároveň jazyk místní a jazyk mateřský, jazyk instrukcí ve společnosti. Je jazykem, který nás uvádí do domácností a všech oblastí balijského života. Balijšтина je jeden z velkých oblastních jazyků Indonésie, protože je stále živá, zachovaná a je komunikačním nástrojem balijského etnika.“

Balijšтина – *bahasa Bali* patří stejně jako javánština či sundština mezi austronéské jazyky. A stejně jako u zmíněných jazyků existují také rozdílné úrovně balijštiny na základě hierarchie ve společnosti. „Vysoká balijšтина“ – *bahasa Bali halus* nebo v balijštině *Basa pakraman* („jazyk mravů“) se používá mezi vyšší kastou a během významných událostí, jakými jsou svatby, pohřby, chrámové ceremonie, během zvykových a náboženských událostí a setkání, oznámení či zdravic tradičních a náboženských obřadů, ale také např. při setkání učitelů atp. „Střední balijšтина“ – *bahasa Bali madya* má své uplatnění v komunikaci s neznámými lidmi, rodiči nebo vyučujícími a je v podstatě formou zdvořilého jazyka. „Nízká balijšтина“ – *bahasa Bali kepara*, v balijštině také *basa pasuitrayan* je jazyk sloužící ke vzájemné komunikaci mezi kamarády a lidmi se stejným zaměřením, např. mezi studenty, farmáři, spolupracovníky, prodáváči na trzích atd. (Suwija 2017, 14).

Ethnologue balijštinu kategorizuje jako „rozvíjející se jazyk“ (angl. *developing language*), tzn. charakterizuje ji jako aktivně používaný jazyk, jež je do jisté míry podložený literaturou psanou ve standardizované formě jazyka, ale nemá dostatečnou základnu uživatelů, která by jej aktivně používala k psaní a čtení. V první polovině 20. století společně s rozvojem indonéštiny bylo tradiční javánské a balijské písmo, které se do té doby používalo, nahrazeno latinkou (*Ethnologue* 2015, 21, 146). Za účelem ochrany balijského písma a zajištění jeho zastoupení na veřejných místech bylo v roce 2018 vydáno nařízení guvernéra, které nařizuje, aby byly názvy míst, budov a destinací na informačních cedulích ve městech uvedeny také v balijském písmu. Paramarta (2022) podotýká, že toto nařízení podporuje více než informační úlohu psané balijštiny její funkci symbolickou, jelikož nápisy jsou přepisem již existujících latinských názvů, nejedná se tedy o balijské výrazy a lexikum.

Navzdory výraznému kulturnímu a historickému zázemí se balijšтина stejně jako ostatní indonéské regionální a etnické jazyky potýká s následky implementace indonéštiny jako národního jazyka a současně s provázejícími jevy všech moderních společností, jakými jsou urbanizace a celkově vyšší míra migrace, vyšší vzdělanost obyvatel, globalizace a pravděpodobně také silnější individualismus u mladé části populace. Balijská kultura je na ostrově nicméně všudypřítomná a žijící a velmi pozitivně reflektovaná jak místními lidmi, tak všemi, kteří Bali navštíví. Turismus na Bali hraje v udržování balijského jazyka velmi pozitivní úlohu. Turisticky významná místa generují silné etnické povědomí, které posiluje důležitost etnicity pro všechny, kteří v turistickém průmyslu pracují, a kteří na oplátku vkládají úsilí do udržování a pěstování vlastní kultury a náboženství včetně jazyka (Darmasetiyawan 2022).

Teoretické práce na téma balijského bilingvismu a používání jazyků potvrzují tendence charakteristické pro jazykový posun, tj. ubývání používání balijštiny v domácím prostředí, naopak přibývá „pomáhání si“ indonéštinou v situacích, kdy se mluvčí cítí nejistě, lidé neznají správné výrazy nebo se bojí chybovat, aby se nedostali do společensky nepříjemné situace. Haruya Kagami (2015) provedl jednoduchý průzkum mezi žáky základních a nižších středních škol v Denpasaru, Gianyaru, Ubudu a v městské části Bona. Především v Denpasaru a Gianyaru výsledky potvrzovaly velice silnou preferenci indonéštiny v domácím prostředí v komunikaci s rodiči a kamarády, a to i přesto, že oba rodiče tázaných žáků byli Balijsci. V denpasarské základní škole z celkového počtu 45 žáků 29 uvedlo, že doma používá balijštinu, ale v komunikaci s kamarády všichni používali indonéštinu. Na denpasarské nižší střední škole převládala indonéština rovněž v komunikaci doma s rodiči balijského původu, z celkových 38 respondentů uvedlo 32 indonéštinu jako jazyk domácí komunikace a 35 jako jazyk komunikace s přáteli. V Ubudu a Boně byly tendence opačné a většina žáků uvedla jako jazyk domácího

prostředí i komunikace s kamarády balijštinu (Kagami 2015, 155–156). Kagami argumentuje, že úbytek balijštiny v domácím prostředí je nejvíce ovlivněn jazykovým chováním rodičů, jejich sociálním zapojením mimo domov a jejich plány do budoucna. Pro ty, kteří například doufají, že jejich děti budou studovat mimo Bali, je indonéština jako jazyk meziethnické komunikace a úředního styku opravdu jazyk primární (Kagami 2015, 165–166).

Velice zajímavé jsou studie mapující jazykový posun v prostředí, kde je primárním jazykem vysoká balijštiny a kde je používání mateřského jazyka v jeho elitní podobě v podstatě podmínkou k aktivní účasti, jsou jimi náboženské obřady v chrámech a aktivity v královském paláci. Darmasetiyawan (2022) analyzoval jazykové chování vybraných osob balijského původu během náboženských obřadů, na vládních i regionálních úřadech a v paláci královské rodiny. Potvrdil, že indonéština mluvčím slouží v případě, že se nedovedou v balijštině dostatečně vyjádřit nebo neznají správnou slovní zásobu. Z deseti osob osm použilo vyšší variantu jazyka vůči knězi a všem ostatním klíčovým osobám obřadů, vůči nadřízeným a starším a vůči členům královské rodiny, zatímco zbylé dvě osoby zvolili indonéštinu, přestože balijsky umí. Testované osoby se většinou shodly, že nesprávné použití balijštiny, a to i použití vyšší varianty v nesprávném kontextu (vůči příteli apod.) může vést k narušení konverzace i k negativnímu ovlivnění osobních vztahů. Autor nalézá také rozdíly na základě pohlaví. Z deseti sledovaných osob (5 mužů a 5 žen) prokázaly čtyři ženy velmi dobrou znalost vysoké varianty balijštiny, u mužů pouze dva, což autor vysvětluje tím, že balijské muži jsou považováni za hlavu rodiny a je jim tedy, i jazykově, proječován respekt. Tento názor vysvětluje dobrou znalost zdvořilé formy jazyka ze strany žen, zatímco muži, kteří ji v každodenní komunikaci nepoužívají, ji tolik neovládají. Za zajímavé zjištění považuje, že některé ženy z královské rodiny, jejichž znalost balijštiny je na vysoké úrovni a které dodržují správné používání vyšší varianty vůči starším členům rodiny, nepoužívají vyšší variantu jazyka vůči vlastním manželům, ačkoli je to tradičně vyžadováno. S tendencí žen vyhýbat se použití vyšší varianty jazyka nebo preferování indonéštiny vůči (svým) mužům se setkáváme také např. u Smith-Hefner (2009) nebo Kurniasih (2006).

Přestože indonéština opanuje různé sféry společenského života na Bali, I Nyoman Darma Putra, profesor indonéské literatury na Humanitní fakultě Univerzity Udayana, zdůrazňuje, že díky změnám v přístupu vůči balijštině, vlivem propagace a podpory jejího užívání v posledních dvaceti letech⁵⁰, kterou nicméně vnímáme u všech zkoumaných jazyků, dochází naopak k nárůstu v používání balijštiny, a charakterizuje Bali jako dynamickou

⁵⁰ Putrův článek byl publikován v roce 2008, takže dnes v roce 2023 už se jedná o více než třicet revitalizačního úsilí.

bilingvní společnost. Profesor Putra vyzdvihuje několik stěžejních oblastí, které v tomto procesu hrají dominantní úlohu. Stejně jako javánština a sundština je také balijšťina vyučována ve školách jako samostatný předmět. Ačkoliv je hodinová dotace tohoto předmětu pouze dvě vyučovací hodiny týdně (na rozdíl od indonéštiny, která má hodinovou dotaci čtyři až pět hodin za týden, i angličtiny, u níž jde o čtyři hodiny výuky týdně), cílem předmětu je získat si pozitivní vztah k jazyku, žáci ve vyšších ročnících jsou vedeni ke čtení a psaní v balijšťině a učí se *makidung* – čtení a přeřikávání či přezpívávání tradičních textů *kidung*, které je historicky důležitou součástí tradičního a náboženského života na Bali. Toto přeřikávání textů, k němuž dříve docházelo v malých skupinkách „mužských milovníků literatury“, je dnes součástí televizních a rozhlasových vysílání a cílí na široké publikum. Tyto pořady jsou vedeny interaktivně, tedy se zapojením diváckého a posluchačského publika a jsou jim věnovány až dvě hodiny vysílacího času denně, a kromě zpívání a přeřikávání textů se věnují také jejich interpretaci (Putra 2008). Hlavní televizní stanici vysílající jak v indonéštině, tak v balijšťině, je Bali TV (balitv.tv), která byla založena v roce 2002, a kde „hinduismus, reprezentace balijské kultury (tak jak ji konstruuje Bali TV) pro současné Bali a balijšťina hrají prominentní roli v jejím programu“ (Bogaerts 2017). Divácky TV Bali cílí rovněž na turisty a krajanské komunity a některé programy a reklamy vysílá také v cizích jazycích. V obou jazycích vysílají rovněž lokální rádiové stanice, např. RRI Denpasar, Global FM Bali nebo Genta Bali FM.

Hlavním tištěným médiem je deník Bali Post, jehož hlavní obsah je publikován v indonéštině, ale obsahuje i články v balijšťině, které se věnují zprávám z regionu, kulturním událostem apod. (balipost.com).

Vznikají také moderní díla balijské literatury od novel, přes drama až po poezii a balijská současná literatura je jednou z oceňovaných v rámci literární ceny Rancage (*Hadiah Sastra Rancage*), která je udělována za zásluhy a rozvoj regionálního jazyka a literatury.

Už v roce 1980 byl vytvořen počítačový software na psaní v balijském písmu, díky němuž psaná balijšťina nestrádá v moderním světě technologií. Od roku 1994 také funguje Správní rada pro balijský jazyk a literaturu (*Badan Pembina Bahasa, Aksara dan Sastra Bali*), jejíž náplní je právě poradní funkce ve věcech podpory balijšťiny, kromě již zmíněného také čerpání krajských fondů za účelem dalšího rozvoje, výzkumu atp.

„Bali překonává modernizační a globalizační tlak, který přináší turismus, masmédia a telekomunikace. Pozitivní vnímání Baličů ve vztahu k vlastní kultuře a nepřetržitá vládní podpora a podpora masmédií přispívají k posílení funkcí a rolí balijšťiny jako symbolu balijské etnické identity.“ (Putra 2008, 152)

2.3.5 Makasar

Makasar, indonésky *Makassar*, dříve *Ujung Pandang* (i *Ujungpandang*) je hlavním městem provincie Jižní Sulawesi (*Sulawesi Selatan*) a největším městem východní Indonésie. Nachází se na jihovýchodním pobřeží ostrova Sulawesi (dříve nazývaným *Celebes*) a díky své strategické pozici je jedním z nejvýznamnějších indonéských přístavů. Historicky hrál důležitou úlohu v období již před příchodem Portugalců, kdy sloužil jako hlavní centrum sultanátu Gowa, a následně Nizozemců, za jejichž přítomnosti byl dokonce na krátkou dobu zvolen hlavním městem Nizozemské východní Indie (1946–1949).

Jižní Sulawesi je etnicky velmi diversní, hlavními etniky jsou Bugisové (*Bugis*), Makasarové (*Makassar*), Toradžové (*Toraja*) a Mandarové (*Mandar*) (Mattulada 1999, 266). Bugisové jsou podle sčítání lidu v roce 2010 osmou nejpočetnější etnickou skupinou Indonésie s asi 6,3 miliony příslušníků, k Makasarům se přihlásilo 2,6 milionů osob (Na'im –Syaputra 2011, 30). Jukes (2019, 5) zdůrazňuje, že samotné město Makasar jako hlavní regionální centrum administrativy, vzdělání a ekonomiky láká velké množství imigrantů, včetně uprchlíků z nepokoji zmíněného Centrálního Sulawesi a Maluku, i velké množství studentů pocházejících ze Sulawesi i ostatních částí východní Indonésie. Poukazuje na silnou pozici střední třídy, zatímco Makasarové, přestože jsou nejpočetnějším etnikem, ve městě zastávají spíše pozici nižší třídy. Tato charakteristika je velice důležitá a může být jedním z vysvětlení výsledků tohoto výzkumu.

Po jazykové stránce je jižní Sulawesi, na rozdíl od ostatních námi testovaných oblastí, různorodější. Místními jazyky, jejich příbuzností a mírou podobnosti se zabývala řada badatelů. Z počátku 20. století zmiňme alespoň misionáře s antropologickým a lingvistickým přesahem N. Adrianho a A.C. Kruyta a H. van der Veena, v druhé polovině 30. let se klasifikaci jazyků věnoval úředník nizozemské koloniální vlády S. J. Esser, na jehož práci v 60. letech navázal R. Saltzner. Další vlna odborného zájmu probíhala v 70. a 80. letech, kdy nezávisle na sobě pracovalo několik badatelských skupin, přičemž část z nich ve spolupráci s Hasanuddinovou univerzitou prováděla výzkum založený na porovnávání lexikální složky místních jazyků, a podle míry vzájemné podobnosti v rámci lexika je klasifikovala do příbuzenských skupin. Tyto výzkumy patří mezi stěžejní práce tvořící jádro jazykových znalostí o tomto regionu, zasloužili se o ně Donald a Sharon Barrovi ve spolupráci s Dr. S. Salombe (*Languages of Central Sulawesi* 1979), Timothy a Barbara Fribergovi (*Geografi dialek bahasa Bugis* 1985), Thomas a Kathryn Laskowske (*Seko* 1990) a v oblasti jižního Sulawesi Charles E. Grimes a Barbara D. Grimes (*Languages of South Sulawesi* 1987). V práci z roku 1987 Grimesovi identifikovali

dvacet rozdílných jazyků patřících k jihosulaweské větvi a ty dále zařadili do deseti skupin podle příbuznosti. V roce 2000 pak Charles Grimes uveřejnil zrevidovanou verzi *Spices from the East: Papers in Languages of Eastern Indonesia*, jež identifikuje 29 jazyků roztříděných do osmi jazykových rodin.

Nejpočetnější z jihosulaweských jazyků je bugišťina (*bahasa Bugis*), kterou podle censu z roku 2010 uvedlo jako jazyk každodenní komunikace (*bahasa sehari-hari*⁵¹) 3,5 milionů lidí (Na'im – Syaputra 2011, 47–48). Podle censu z roku 2000 používalo bugišťinu 5 milionů lidí, *Ethnologue* (2015, 145) ji kategorizuje jako jazyk „širší komunikace“, tzn. že je používána všemi věkovými skupinami v domácím prostředí, na tržištích a v rámci vesnic a rodných čtvrtí (*kampung*) a že je jazykem společné komunikace mezi mluvčími menších regionálních jazyků. Asi půl milionu osob jí mluví jako druhým jazykem. Mezi mluvčí bugišťiny jako druhého jazyka patří příslušníci několika nečetných etnických skupin žijících na jižním a ve středním Sulawesi, např. *Kodeoha*, *Lemolang*, *Moronene*, *Rahambuu*, *Selayar* a *Wotu*. Bugišťina byla v *Ethnologue* označena jako rozrůstající se jazyk (*increasing*), nicméně podle údajů ze sčítání lidu se počet mluvčích snižuje.

Nejodlišnější či nejvzdálenější ostatním jihosulaweským jazykům jsou jazyky zařazené do tzv. „makasarské rodiny“, kam mimo makasarštinu patří také jazyky Bantaeng, Selayar, přímořské Konjo (indo. *Konjo Pesisir*, angl. *Coastal Konjo*) a horské Konjo (indo. *Konjo Pegunungan*, angl. *Highland Konjo*). S ostatními jihosulaweskými jazyky se po lexikální stránce shodují pouze ze 43 % (Grimes–Grimes 1987, 25), což indikuje jejich brzké oddělení od proto-jihosulaweského jazyka (Jukes 2015, 672).

Makasarština (*bahasa Makasar*) je na jižním Sulawesi v pořadí druhým jazykem s největším počtem mluvčích, při sčítání lidu v roce 2010 ji v celostátním měřítku označilo jako jazyk každodenní komunikace 1,6 milionů osob. *Ethnologue* (2015, 76), jež vychází ze statistických údajů z roku 2000, uvádí 2,1 milionů mluvčích makasarštiny jako prvního jazyka, 400 tisíc uživatelů makasarštiny jako druhého jazyka a poukazuje rovněž na mluvčí čínského etnika, kteří používají makasarský dialekt jako primární jazyk. Makasarština spadá podle *Ethnologue* pod status ohrožených jazyků (*threatened*)⁵², kam jsou zařazeny jazyky, které ústně používají všechny generace, ale pouze někteří z poslední generace rodičů jej předávají svým dětem (Lewis 2010). Mezi ohrožené jazyky patří i jazyky s písemnou tradicí, u nichž naopak

⁵¹ V Censu je to přesně definováno jako jazyk, který se dennodenně používá doma, tj. *bahasa yang dipakai sehari-hari di rumah*.

⁵² S uváděnými 2,1 miliony uživatelů se v této kategorii jedná o nejpočetnější jazykovou skupinu, další zde zařazené jazyky čítají od pouhých desítek až po statisíce uživatelů.

upadá ústní přenos. Anthony Jukes píše, že v porovnání s ostatními jazyky východní Indonésie se makasarština co se týče jazykové ekologie těší dobrému zdraví. Používá se rozsáhle ve venkovských oblastech a chudších částech Makasaru, a přestože ve vyšších třídách společnosti hraje výraznou roli indonéština, makasarština je důležitou součástí etnické identifikace. V urbánním prostředí je také velice časté přepínání a míchání jazyků, k němuž podle Jukese ve venkovském prostředí tolik nedochází (Jukes 2019, 30).

V roce 2016 byl guvernérem provincie Jižní Sulawesi vydán místní předpis č. 2 (*Peraturan Daerah Provinsi Sulawesi Selatan Nomor 2 Tahun 2016*⁵³), který pojednával o důležitosti zahrnutí tématu lokální kultury do školního vyučování. Toto nařízení zdůrazňovalo důležitost zachování a znalosti regionální kultury, tradic a místních jazyků a propagaci regionálního kulturního dědictví, nicméně nespécifikovalo přesnou podobu výuky, doporučenou hodinovou dotaci či náplň výuky, a tyto parametry zůstaly v kompetenci školám a vzdělávacím institucím. Z dostupných zdrojů, jimiž jsou většinou novinové články, vyplývá, že některé školy aplikovaly shodný systém jako je uplatňován např. na Jávě, což jsou dvě hodiny výuky týdně, ale jiní o kultuře Jižního Sulawesi učí prostřednictvím písniček, tradičních her, vybarvování obrázků atp.

K rozvoji a posílení místních jazyků slouží také veřejné sdělovací prostředky. Televizní stanice *Fajar TV* a *TVRI Sulawesi Selatan* vysílají podobně jako v ostatních výše zmíněných provinciích část obsahu v makasarštině, především místní zprávy a informace o regionálních kulturních akcích apod. Také rádiové stanice, např. *Telstar*, *I-Radio Makassar* nebo *Smart FM* vysílají část obsahu v makasarštině. Sitti Rabiah podotýká, že makasarština nemůže plnohodnotně naplňovat funkci podpory regionální kultury tak, jak ji definuje národní jazyková politika (viz Alwi – Sugono 2003), protože neexistují časopisy ani noviny, jež by byly kompletně publikovány v makasarštině. Rozhlas podle Rabiah vysílá makasarsky lokální zprávy a písně, ale nevyužívá dostatečně potenciálu, který sdělovací prostředky na rozvoj jazyka mají (Rabiah 2012, 3). Jukes upozorňuje na přílišnou obtížnost psaného jazyka a písma, a tvrdí, že tradiční makasarské písmo číst nikdo neumí, ale zároveň se lidé přirozeně brání zápisu v latině, v níž jsou zvyklí psát indonésy. Domnívá se však, že vlivem sociálních médií a komunikací skrze sms zprávy se tento stav bude měnit (Jukes 2019, 30).

S revitalizačními snahami je spojený také teoretický zájem o jazyky Jižního Sulawesi. Dostupné jsou např. odborné časopisy *Panrita: Jurnal Bahasa dan Sastra Daerah serta Pembelajarannya* nebo *Retorika: Jurnal Bahasa, Sastra, dan Pengajarannya*, přičemž oba se

⁵³ Dostupné z: [See33d0e5fb803687edd5ed50f3b9498.pdf \(sulselprov.go.id\)](https://sulselprov.go.id/See33d0e5fb803687edd5ed50f3b9498.pdf) (8.6.2024).

zabývají jazykovědou, literaturou a pedagogikou. Z odborných publikací zmíním např. učebnici gramatiky *Tata bahasa Makassar*, kterou vydalo Centrum pro tvorbu a vývoj jazyka (*Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa*), nebo syntaktickou příručku *Sintaksis bahasa Makassar* z roku 2005, jejímž autorem je Kembong Daeng.

3. Výsledky provedeného šetření

3.1 Domácí prostředí a komunikace s příslušníky stejného etnika

Do této kategorie bylo zahrnuto celkem deset otázek týkajících se komunikačních situací v domácím prostředí či v prostředí blízkého okolí bydliště, na místním tržišti, s místními lidmi a při komunikaci s lidmi stejného etnického původu, a předpokládáme tudíž u uživatelů stejného jazyka. V této kategorii byly vyhodnocovány následující otázky^{54,55}

1. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan keluarga (anak, suami, isteri, menantu, atau kelaurga lain) di rumah?***
Jaký jazyk používáte, když mluvíte doma s rodinou (děti, manžel, manželka, zeť nebo jiní členové rodiny)?
2. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan keluarga (anak, suami, isteri, menantu, atau keluarga lain) di tempat lain (restoran, bioskop, mall, dan lain-lain)?***
Jaký jazyk používáte s rodinou (děti, manžel, manželka, zeť nebo jiní členové rodiny) na jiném místě (restaurace, kino, nákupní středisko a jiné)?
3. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan tamu orang Palembang yang berkunjung ke rumah Anda?***
Jaký jazyk používáte, když k vám domů přijdou na návštěvu palembangští hosté?
4. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan tetangga dan kenalan sesama orang Palembang?***
Jaký jazyk používáte, když mluvíte se sousedy nebo známými, kteří jsou z Palembangu?
5. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan sanak keluarga berkumpul bersama-sama di rumah mengenai hal-hal seperti perkawinan, kematian dan lain-lain?***
Jaký jazyk používáte doma s příbuznými, když hovoříte o událostech jako jsou svatby, úmrtí atp.?
6. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para undangan orang Palembang yang hadir pada upacara doa selamat, pernikahan, dan lain-lain?***
Jaký jazyk používáte s pozvanými hosty z Palembangu, kteří se účastní společné modlitby, svatby atd.?
7. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbelanja di warung-warung di kampung?***
Jaký jazyk používáte, když nakupujete ve stáncích ve vesnici/v obci?
8. ***Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbelanja di toko-toko orang Palembang di kota?***
Jaký jazyk používáte, když nakupujete ve městě v obchodech, které vlastní palembangští majitelé?

⁵⁴ Otázky jsou zde uvedeny tak, jak byly položeny v Palembangu. V ostatních oblastech byly názvy jazyků, míst atd. upraveny pro konkrétní prostředí.

⁵⁵ Kompletní seznam otázek v pořadí, jak bylo aplikováno během testování, se nachází v příloze práce.

9. *Bahasa apa yang Anda pakai waktu ketemu dengan para sahabat kenalan yang orang Palembang?*
Jaký jazyk používáte, když se potkáte s kamarádem z Palembangu?
10. *Bahasa apa yang Anda pakai waktu menceritakan cerita atau dongeng kepada anak-anak atau keluarga di rumah?*
Jaký jazyk používáte, když vyprávíte příběh nebo pohádku doma dětem nebo rodině?

Koláčové grafy zobrazují celkové výsledky vyplývající z odpovědí na všechny výše zmíněné otázky. Ve sloupcových grafech jsou zobrazeny výsledky „vybraných otázek“ z této kategorie, jež detailněji zobrazují jazykové preference respondentů v situačním kontextu.

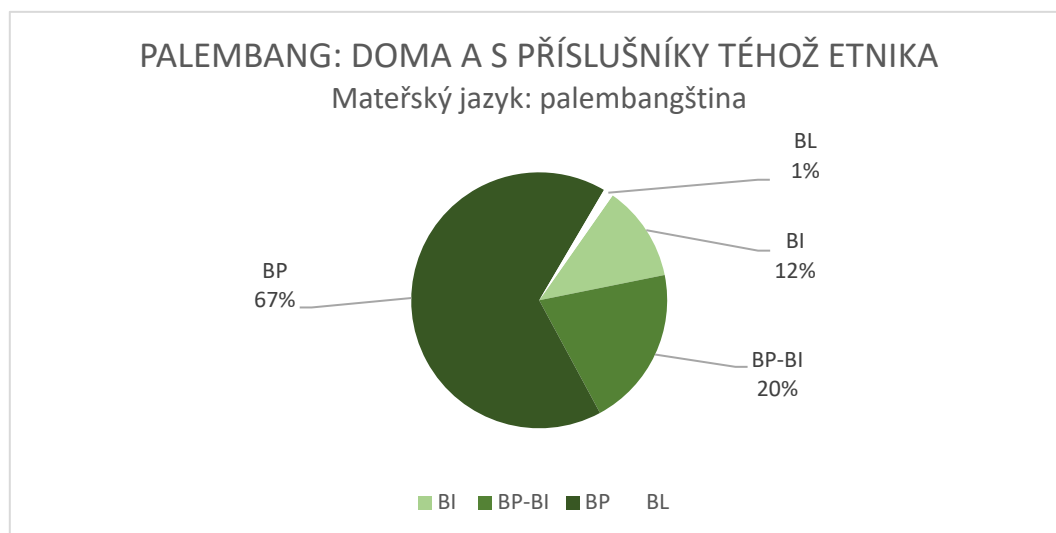
Oficiálně je místním jazykům přisuzována úloha dominantního jazykového prostředku v rámci domácího prostředí a místní komunity (Alwi – Sugono 2003). Ačkoliv určitá část testovaných osob tento předpoklad naplňuje, velká část respondentů nepoužívá regionální jazyk ani doma, ani v rámci běžné každodenní komunikace, ať už je příčinou mateřský jazyk testovaných osob nebo individuální preference v konkrétní situaci. Důležitým zjištěním je, že bez ohledu na mateřský jazyk respondentů sledujeme vyšší frekvenci používání regionálního jazyka v komunikačních situacích, kdy jsou partnerem komunikace sousedé, místní prodejci atp. Respondenti, kteří v domácím prostředí používají indonéštinu, v určitém komunikačním kontextu volí jazyk regionální. Tato skutečnost, která je platná ve všech geografických oblastech dokazuje, že používání jazyků je motivováno jak partnery komunikace, tak komunikačním prostředím, a plně se shoduje s J. Fishmanovou teorií domén (1972), v níž Fishman definoval tři faktory ovlivňující jazykovou volbu, jimiž jsou téma, vztah rolí, tzn. účastníci komunikace, a prostředí, tedy kde se komunikace odehrává. Chronologické srovnání s dřívějšími výzkumy a porovnání mezi jednotlivými geografickými oblastmi uvádíme v kapitolách 3.1.6 a 3.1.7.

3.1.1 Palembang

Z celkových 99 respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu v Palembangu, 71 osob uvedlo jako svůj mateřský jazyk palembangštinu a 28 osob indonéštinu.

Graf 5 zobrazuje, jaký jazyk preferují v konverzačních situacích doma, s rodinou a s příslušníky stejného etnika **respondenti s mateřským jazykem palembangštinou**. V 67 % volí palembangštinu, ve 20 % používají kombinaci indonéštiny a palembangštiny a pouze ve 12 % procentech indonéštinu. Tedy z celkového počtu 710 odpovědí použijí palembangštinu ve 471 komunikačních situacích, ve 144 případech volí kombinaci palembangštiny a

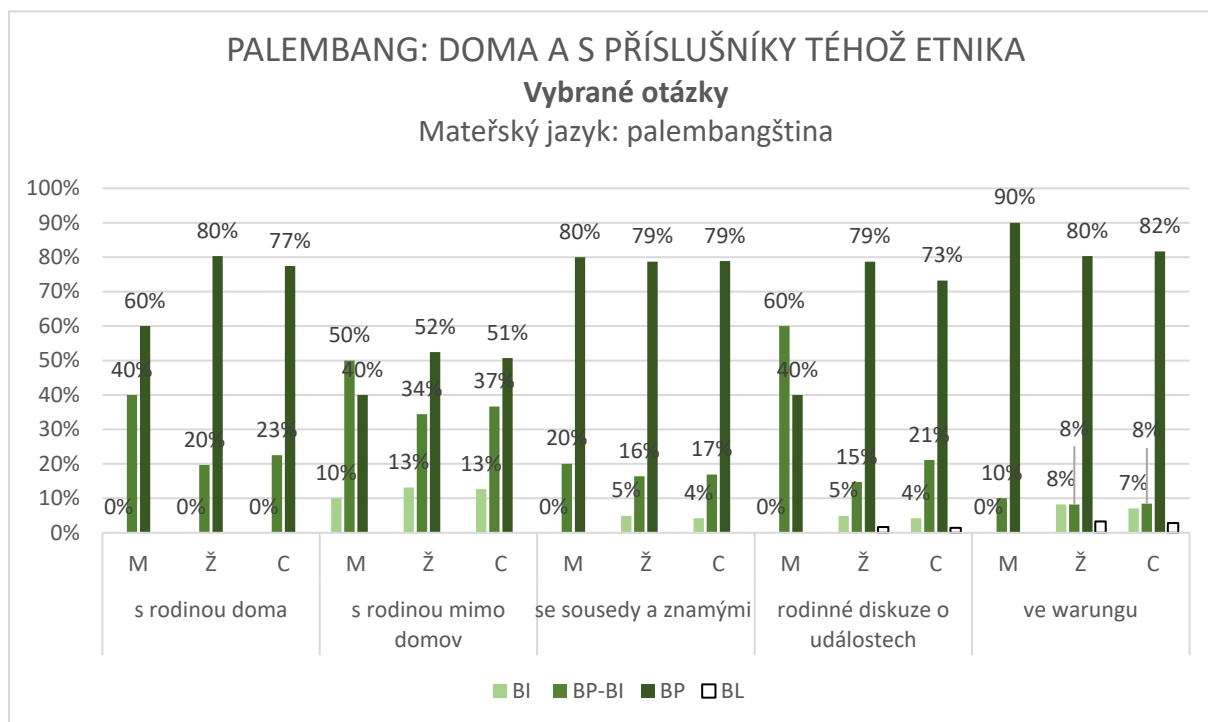
indonéštiny (BP-BI) a v 86 případech indonéštinu. Indonéštinu preferují během oslav a setkání oficiálnějšího rázu, kterých se účastní palembangští hosté (viz otázka č. 6), a pro vyprávění příběhu (viz otázka č. 10). Kombinování palembanštiny a indonéštiny je častější v komunikaci s rodinou mimo domov (viz otázka č. 2) a při nákupech ve městě (viz otázka č. 8).

Graf 5 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BP.

Graf 6 zobrazuje odpovědi na konkrétní otázky, přičemž zde nacházíme několik zajímavých aspektů. Ke komunikaci doma s rodinnými příslušníky volí 77 % (55/71) dotázaných palembangštinu a 23 % (16/71) kombinaci obou jazyků, nikdo z respondentů neoznačil indonéštinu. Změníme-li však konverzační prostředí, změni se také jazyk, kterým respondenti hovoří, a to navzdory tomu, že účastníci konverzace jsou stále titíž členové rodiny. V kině, v restauraci či v nákupním centru by 51 % (36/71) dotázaných zvolilo k hovoru s rodinou palembangštinu, 37 % (26/71) kombinaci palembangštiny a indonéštiny a 13 % (9/71) indonéštinu. Podobně, při nákupech ve městě u palembangských prodejců, by 59 % (42/71) dotázaných ke komunikaci zvolilo BP, 25 % (18/71) kombinaci jazyků a 13 % (9/71) indonéštinu. Nakupují-li dotázaní ve *warungu* v rodné čtvrti, jiný jazyk než čistě palembangštinu by použilo pouze 17 % (13/71) z nich. Podobné tendence nalézáme také při diskutování o závažných rodinných tématech, např. v diskuzi o svatbách, úmrtích apod. V kruhu rodinném řeší tato témata 73 % (52/71) dotázaných v palembangštině, ostatní pak převážně kombinují oba jazyky. Hovoří-li však s palembangskými hosty a účastníky svatby a např. během společné modlitby přímo během této události, 48 % (34/71) dotázaných by hovořilo palembangsky, 23 % (16/70) oběma jazyky a 30 % (21/71) dotázaných by zvolilo indonéštinu.

Největší příklon k indonéštině sledujeme v této kategorii u mluveného projevu. Na otázku, v jakém jazyce by doma vyprávěli příběh či pohádku, pouze 35 % (25/71) odpovědělo, že by zvolilo palembangštinu, 21 % (15/71) by použilo kombinaci jazyků a 41 % (29/71) by příběh vyprávělo indonéscky.

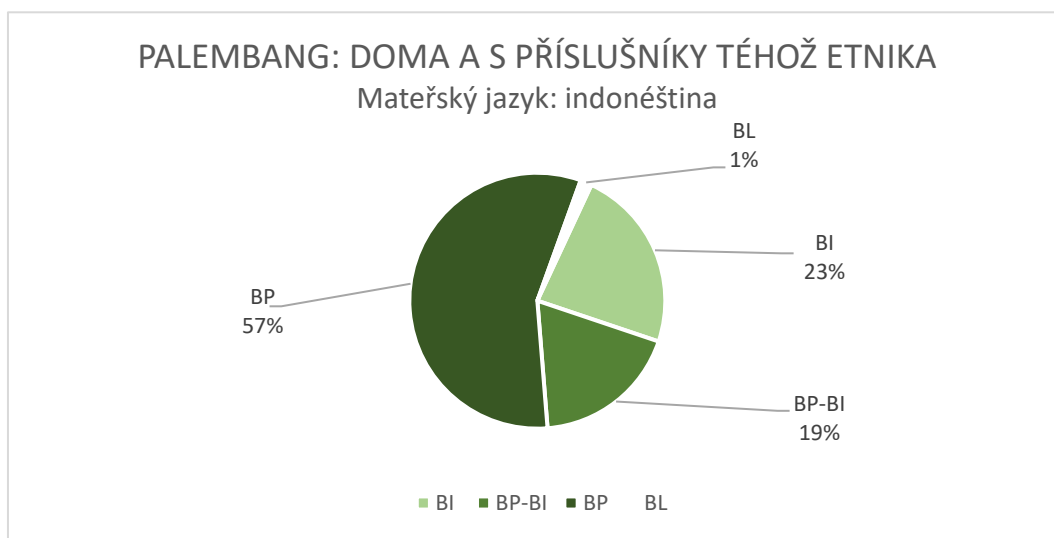
Graf 6 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BP

Indonéštinu jako mateřský jazyk uvedlo v Palembangu 28 z celkového počtu 99 dotázaných. **Graf 7** znázorňuje, že přestože uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, v konverzačních situacích v domácím prostředí, s členy rodiny a s příslušníky stejného etnika by z celkových 280 komunikačních situací v 57 % (159/280) použili palembangštinu, v 19 % (52/280) kombinaci BP-BI a ve 23 % (65/280) by použili indonéštinu.

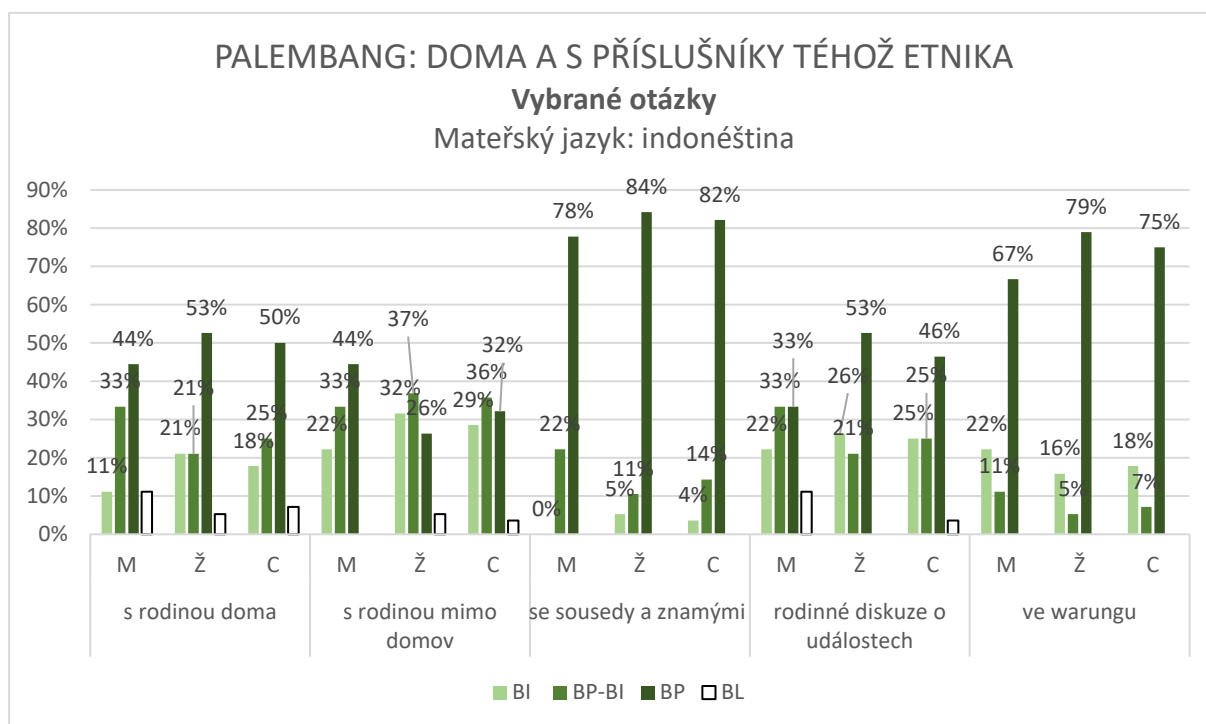
Graf 8 podrobně znázorňuje, že během konverzačních situací doma s přímými rodinnými příslušníky by 50 % (14/28) z této skupiny dotázaných komunikovalo palembangsky, téměř 25 % (7/28) kombinaci indonéštiny a palembangštiny a 18 % (5/28) indonéštinou. Na otázku zjišťující, jakým jazykem komunikují s příslušníky stejného etnika mimo členy rodiny, se sousedy a známými (viz otázka č. 4), odpověděli v 82 % (23/28) případů, že nejčastěji použijí palembangštinu. Dvě situace, v nichž můžeme sledovat dominantnější příklon k použití indonéštiny, jsou shodně jako u předcházející skupiny, když hovoří s hosty svatby, pohřbu či jiné společné události během této události – 43 % (12/28) by použilo indonéštinu, 32 % (9/28) palembangštinu a 25 % (7/28) kombinaci obou jazyků. Druhá situace,

kde výrazně převládá použití indonéštiny je mluvený projev před členy rodiny, k vyprávění příběhu by indonéštinu použilo 46 % (13/28) respondentů, 36 % (10/28) by příběh vyprávělo palembangsky a 18 % (5/28) by kombinovalo oba jazyky.

Přestože tato skupina uvedla jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, nezaznamenáváme zde odklon od palembangštiny. Naopak, dochází-li ke komunikaci s jinými palembangskými mluvčími, ať už při náhodném setkání se sousedy či známými, při nákupu ve městě i ve vlastní čtvrti, převládá v těchto případech výrazně palembangština nad indonéštinou.

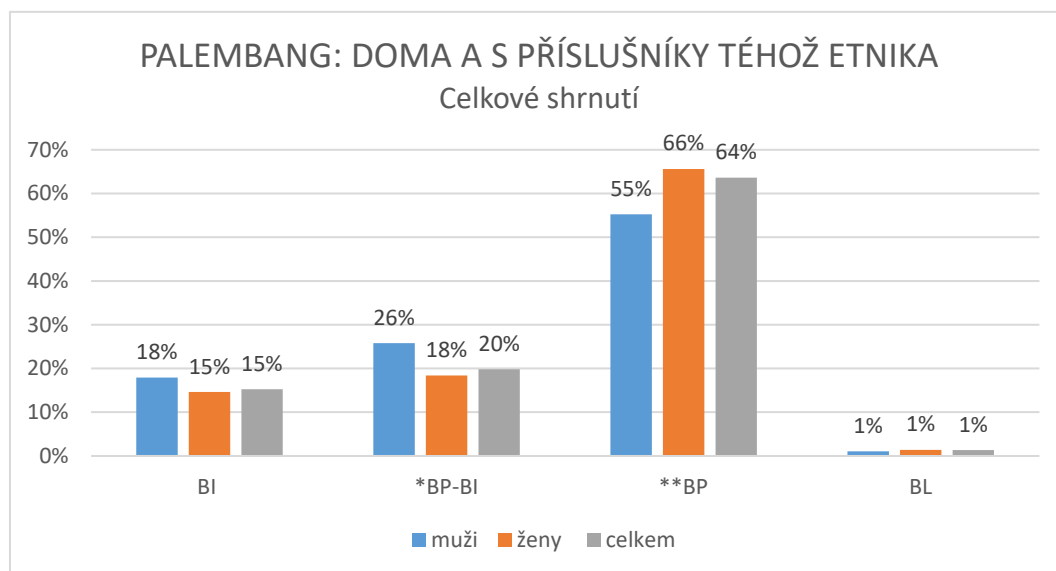
Graf 7 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI.

Graf 8 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI.

V **grafu 9** srovnáváme odpovědi všech respondentů v této doméně bez ohledu na mateřské jazyky na základě pohlaví respondentů. Z tohoto srovnání vyplývá, že ženy použijí palembangštinu o 11 % více, než muži, kteří naopak mírně převyšují jak v použití indonéštiny, tak v míšení palembangštiny a indonéštiny.

9

Graf

Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.

3.1.2 Semarang

V Semarangu se výzkumu zúčastnilo celkem 103 respondentů, přičemž 84 z nich jako svůj mateřský jazyk uvedlo javánštinu, 15 indonéštinu a 4 lidé indonéštinu i javánštinu. Respondenty jsme na základě těchto informací rozdělili do dvou skupin. Do první skupiny spadají ti, jejichž mateřským jazykem je javánština, do druhé byly zařazeni respondenti, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli indonéštinu nebo kombinaci BJ-BI.

Graf 10 zobrazuje procentuální zastoupení používaných jazyků ve všech vybraných situacích vnitroetnické komunikace z pohledu respondentů, kteří uvedli jako svůj **mateřský jazyk javánštinu**. Z celkového počtu 840 komunikačních situací zaměřených na komunikaci doma, v rámci rodiny a s komunikačními partnery stejného etnického původu, by tato skupina respondentů použila javánštinu v 62 % (526/840) situací, ve 27 % (224/840) by použila kombinaci indonéštiny a javánštiny a v 9 % (75/840) by použila indonéštinu. Ačkoliv se jedná o komunikační situace uvnitř jedné etnické skupiny, vidíme, že javánština zde sice převládá,

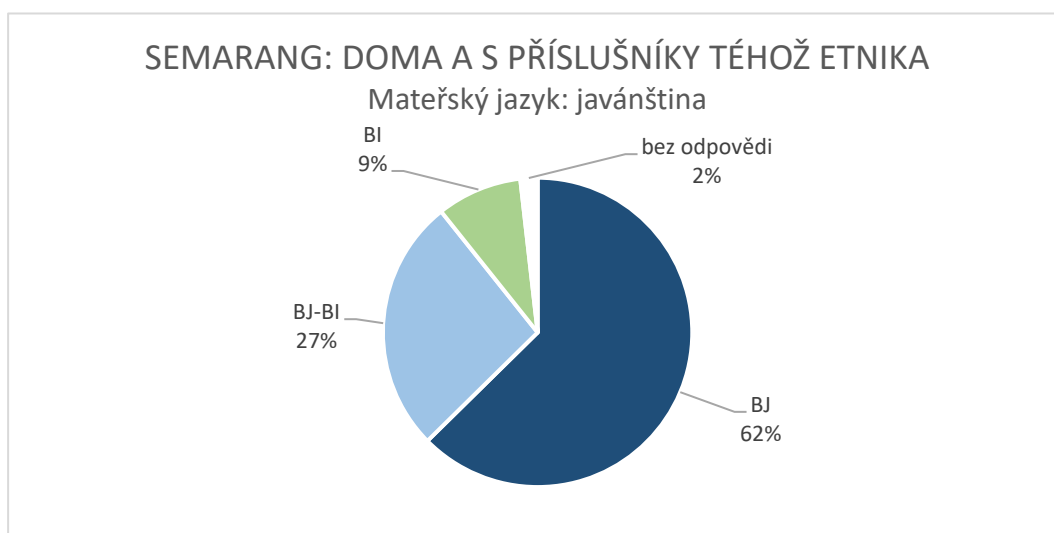
ale silné zastoupení má rovněž kombinace BJ-BI. Ke kombinaci jazyků a k indonéštině se dotázaní v nejvyšší míře přiklání v komunikačních situacích mimo domov, konkrétně jdou-li do nákupního centra, do kina, do restaurace atp., a to i jedná-li se o návštěvu těchto zařízení s členy vlastní rodiny a zaměstnanci jsou javánského původu.

V **grafu 11** představujeme výsledky některých vybraných otázek z této kategorie. Během již zmiňované komunikace s členy rodiny mimo domov by pouze 50 % dotázaných zvolilo čistě javánštinu, 45 % dotázaných se v tomto případě přiklání ke kombinaci BI-BJ a necelých 5 % volí indonéštinu. V obchodech a podnicích v nákupních centrech nebo ve městě při komunikaci s prodáváči stejného etnika, má největší zastoupení indonéština s 35 % (30/84), dále javánština s 33 % (28/84) a BI-BJ s 28 % (24/84).

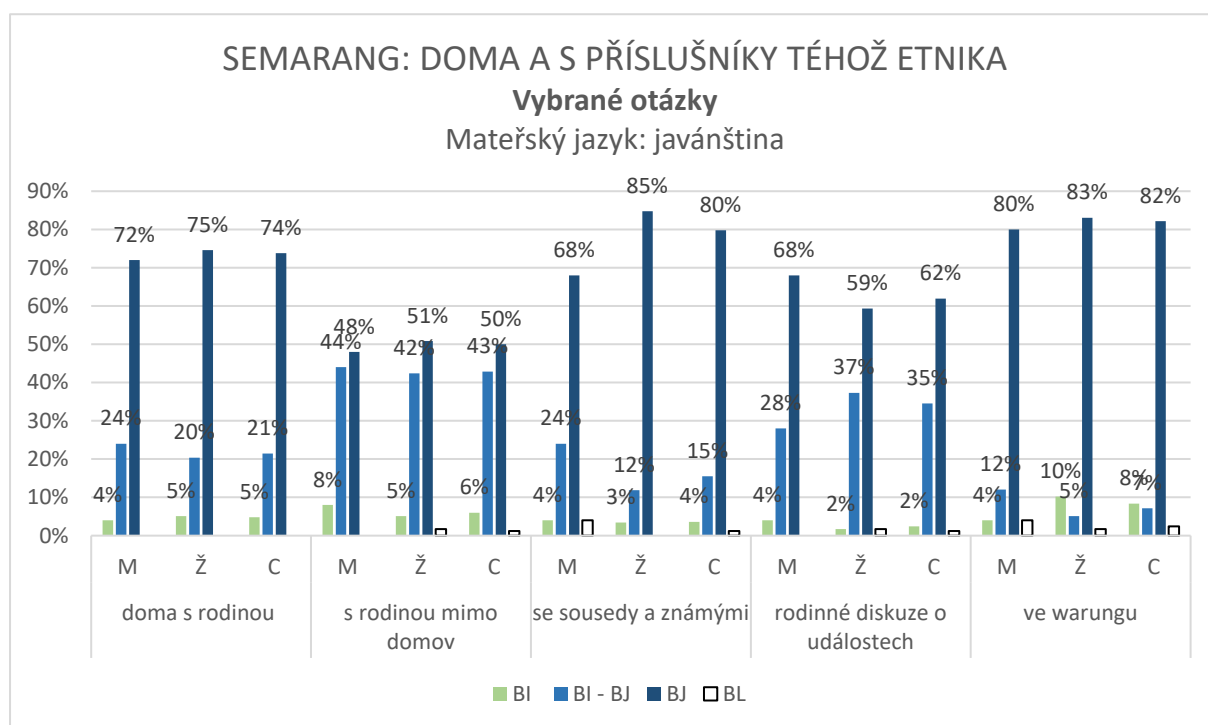
Naopak, komunikují-li dotázaní se známými a sousedy (*tetangga dan kenalan sesama orang Jawa*), mají větší tendenci používat čistě javánštinu. 74 % (62/84) dotázaných by použilo javánštinu doma v každodenní komunikaci s rodinnými příslušníky, 80 % (65/84) s návštěvou javánského původu probíhající v domácím prostředí, 80 % (65/84) se sousedy a známými a 82 % (69/84) jdou-li nakupovat nebo se najíst do místního *warungu*. Zajímavé je, že míra použití javánštiny je o něco vyšší, komunikují-li s osobami mimo domov, což potvrzuje výrazný vliv jak prostředí, tak partnerů komunikace, stejně tak důležitost a vliv jazykové komunity na udržování jazyka.

Další situací na jazykovém pomezí jsou témata formální povahy či důležité rodinné události (svatby, pohřby, obřady atp.). Během plánování a diskuzí na tato témata doma v širším rodinném kruhu by 63 % (52/84) dotázaných použilo javánštinu, 33 % (29/84) kombinaci BI-BJ a 2, 5 % (2/84) indonéštinu. Během konání takových událostí, kdy jsou přítomni i členové širší rodiny, sousedé a hosté, by javánštinu použilo 60 % (50/84) respondentů, 36 % (30/84) BI-BJ a 3,5 % (3/84) indonéštinu.

Poslední otázka spadající do kategorie komunikačních situací v domácím a vnitroetnickém prostředí je mluvený projev, tj. vyprávění příběhu před členy rodiny. Tato komunikační situace je odlišná než devět zbývajících, jelikož se v podstatě nejedná o rozhovor, ale o vyprávění soustavného textu, které je formováno rozdílnými jazykovými prostředky a klade vyšší nároky na znalost a kompetenci v jazyce. 40 % (34/84) dotázaných by příběh vyprávělo javánsky, 36 % (30/84) by kombinovalo BI-BJ a 18 % (15/84) by hovořilo indonésy.

Graf 10 Semarang: Doma a s příslušníky stejného etnika. MJ: BJ.

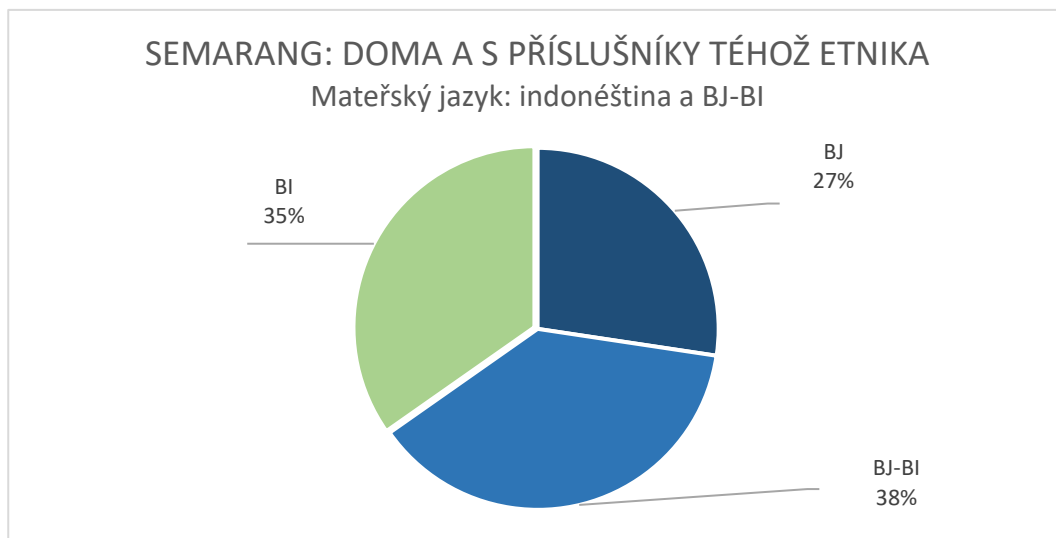

Graf 11 Semarang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BJ.

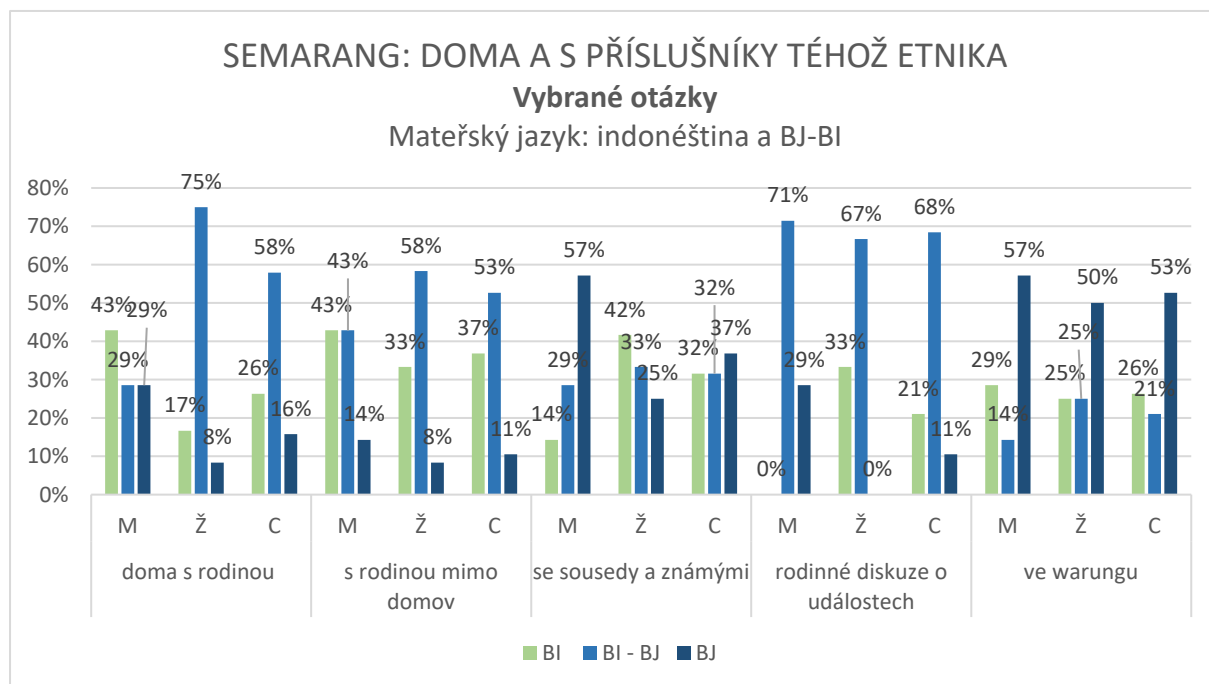
Graf 12 zobrazuje procentuální rozdělení v použití jazyků v domácím prostředí tak, jak odpověděli **respondenti s mateřským jazykem indonéštinou** a ti, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli současně **indonéštinu i javánštinu**. Zaznamenáváme zde mnohem prominentnější zastoupení indonéštiny a kombinace BJ-BI. Zatímco skupina s mateřským jazykem javánštinou v celkovém hodnocení používá v 62 % (526/840) javánštinu, skupina s mateřským jazykem

indonéštinou a BJ-BI volí čistě javánštinu pouze v 27 % (52/190), indonéština je celkově zastoupena v 35 % (66/190) a BJ-BI v 38 % (72/190).

Graf 13 zobrazuje, že přestože je u této skupiny respondentů zastoupení indonéštiny mnohem prominentnější, v některých konkrétních komunikačních situacích preferují použití javánštiny, a to především, je-li partnerem komunikace osoba stejného etnika, tedy sousedé, známí nebo lidé z blízkého okolí. Nejvíce respondentů, ať už s mateřským jazykem indonéštinou nebo javánštinou, volí javánštinu při návštěvě *warungu*.

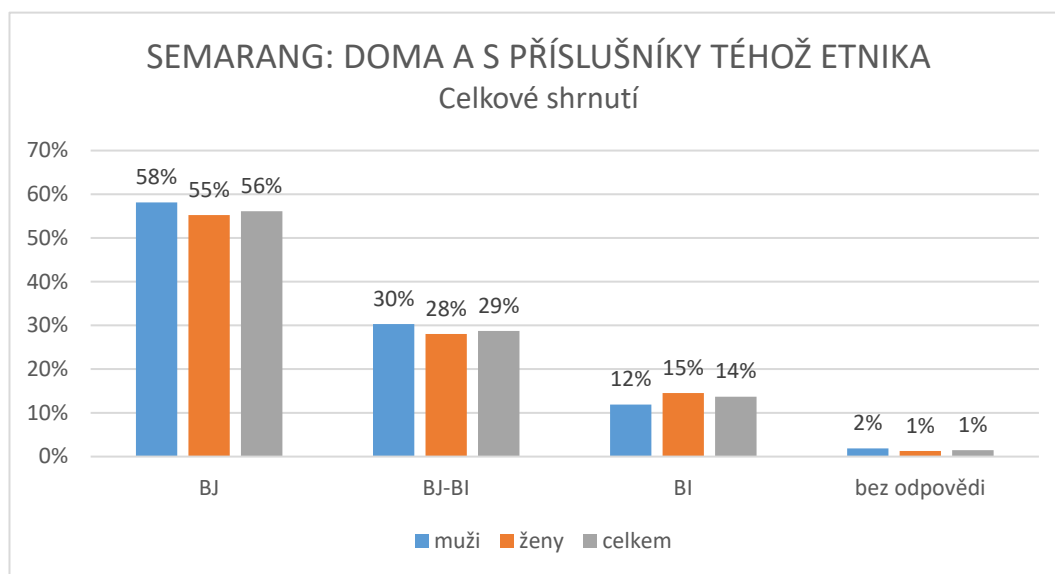
Graf 12 Semarang: Doma a s příslušníky stejného jazyka. MJ: BI a BJ-BI.

Graf 13 Semarang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI a BJ-BI.

Graf 14 shrnuje získaná data bez ohledu na mateřský jazyk respondentů. V celkovém výsledku neshledáváme statisticky signifikantní rozdíl mezi hodnocením mužů a žen.

Statisticky signifikantní rozdíl jsme ovšem zaznamenali ve skupině s mateřským jazykem BI a BJ-BI, kde z celkového počtu 190 odpovědí v této doméně, by muži použili javánštinu ve 47 % situací, zatímco ženy pouze v 17 %. Naopak indonéštinu by ženy ve skupině BI a BJ-BI zvolili ve 42 % situací, zatímco muži pouze ve 23 %.

Graf 14 Semarang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.

3.1.3 Bandung

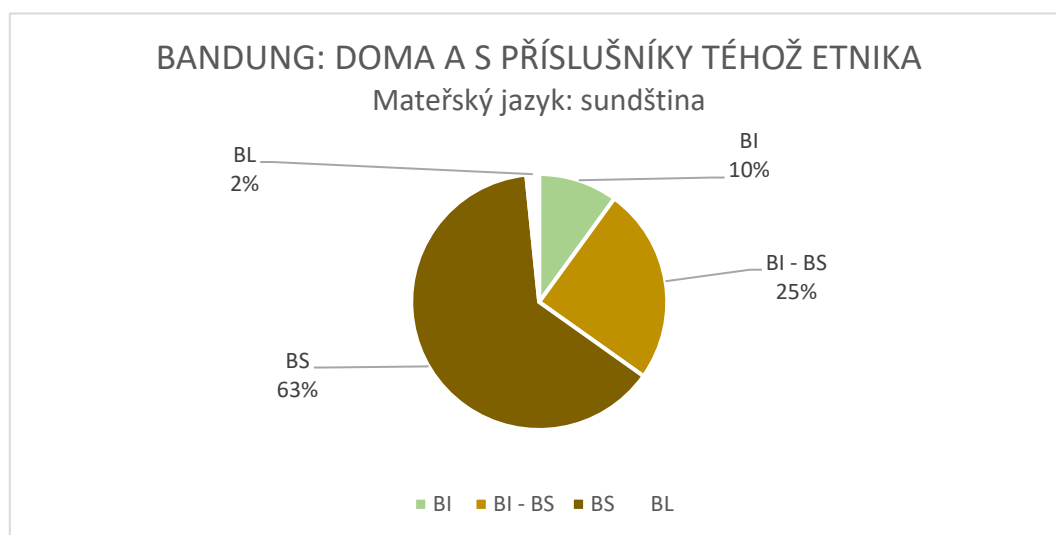
Výzkumu v Bandungu se zúčastnilo 76 respondentů, z nichž 31 uvedlo jako svůj mateřský jazyk sundštinu, 36 indonéštinu a 9 sundštinu a indonéštinu. V kategorii o domácí a vnitroetnické komunikaci, již se tato kapitola věnuje, bylo získáno a analyzováno celkem 759 odpovědí.

Graf 15 zobrazuje celkové rozložení jazyků v domácím prostředí a v prostředí rodné čtvrti podle respondentů s mateřským jazykem sundštinou. Respondenti by v 63 % (197/310) případů použili sundštinu, ve 25 % (77/310) kombinaci indonéštiny a sundštiny a v 10 % (31/310) indonéštinu.

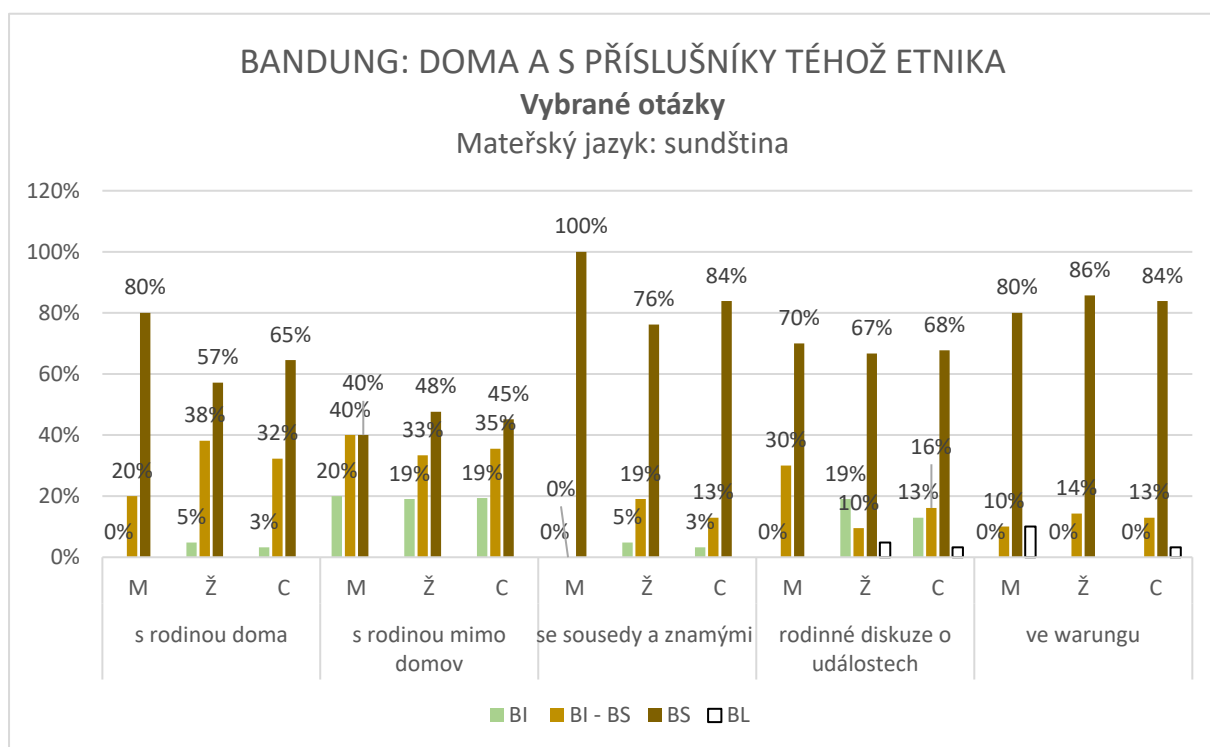
Detailní zobrazení některých konkrétních otázek uvádíme v **grafu 16**. Nejvyšší zastoupení sundštiny evidujeme v komunikaci se sousedy a známými, kde by respondenti

sundštinu použili v 84 % (26/31) případů, stejně jako při interakci ve *warungu*. Doma s rodinou sundštinu použije 65 % dotázaných (20/31), kombinaci obou jazyků v domácím prostředí používá 32 % (10/31) respondentů a čistě indonéština je v domácím prostředí přítomna zcela zanedbatelně. K jejímu nárůstu dochází v komunikaci se členy rodiny, vyrazí-li např. do kina, nákupního centra nebo do restaurace, přesto i zde má největší zastoupení sundština se 45 % (14/31), po ní kombinace obou jazyků s 35 % (11/31) a teprve potom indonéština s 19 % (6/31). Diskutují-li dotázaní v rámci rodiny o rodinných oslavách či událostech, použijí sundštinu průměrně v 68 % (21/31).

U mužů celkově v domácí doméně sledujeme mizivé zastoupení indonéštiny, použijí ji pouze, jsou-li s rodinnými příslušníky mimo domov. Také u žen je použití indonéštiny velmi nízké, mnohem frekventovaněji však používají kombinaci sundštiny a indonéštiny.

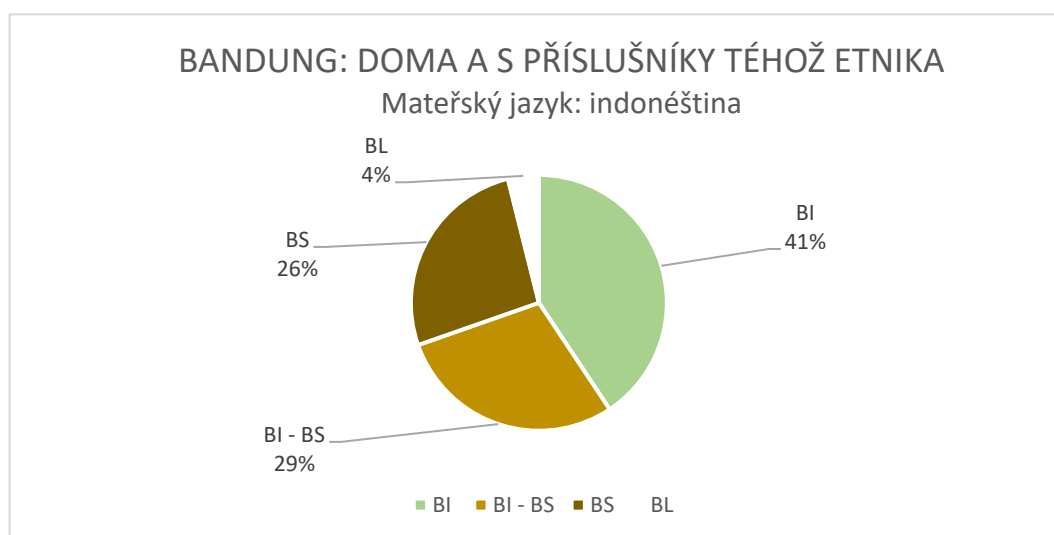

Graf 15 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BS.

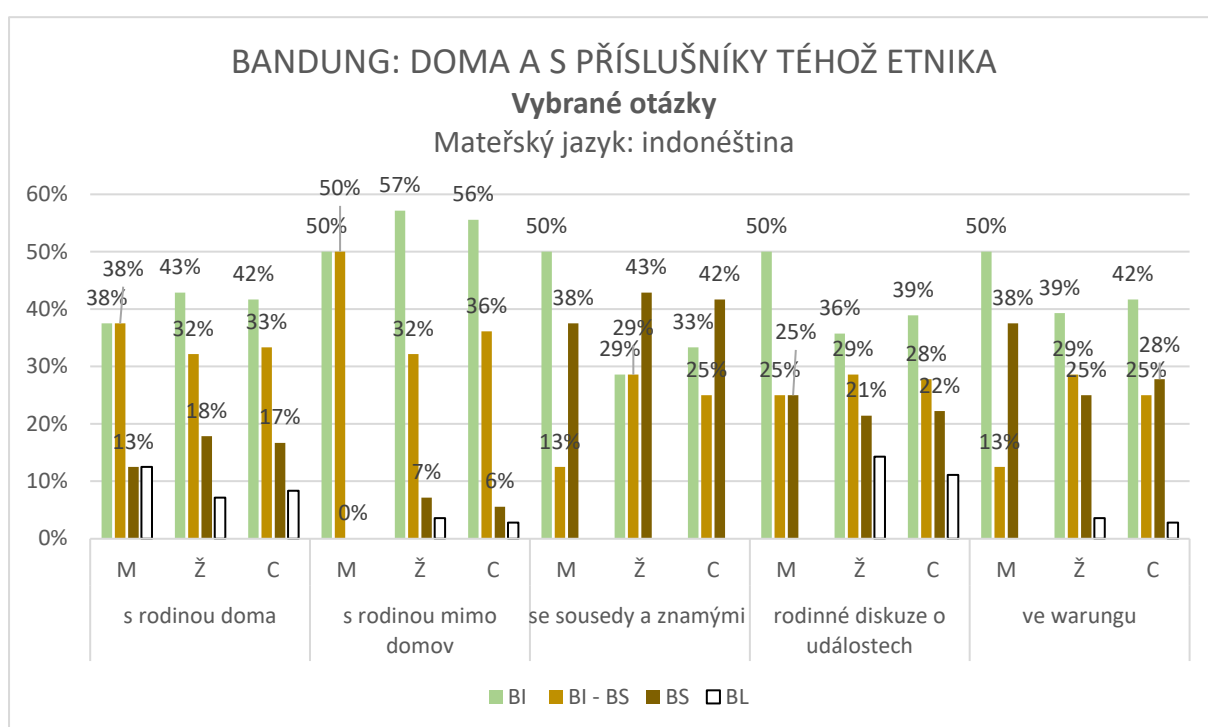
Graf 16 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BS.

V grafu 17 vidíme rozložení jazyků skupiny respondentů s mateřským jazykem indonéštinou. Indonéština je v domácí doméně zastoupena ve 41 % (146/359), sundština z 26 % (95/359) a kombinace sundštiny a indonéštiny dosahuje 29 % (104/359).

Graf 17 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI.

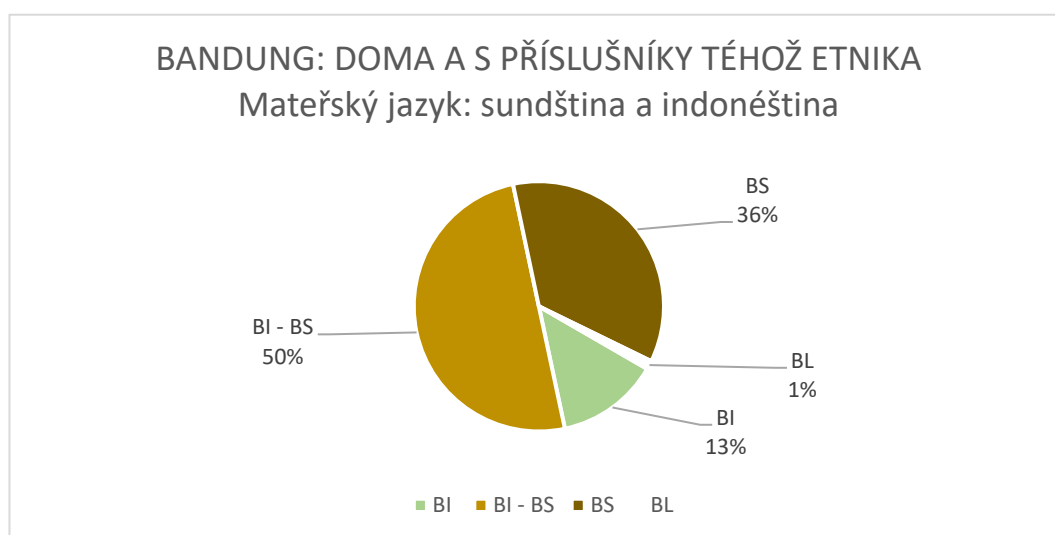
Graf 18 nabízí detailní rozbor odpovědí na pět vybraných otázek zahrnutých v této kategorii. Na rozdíl od skupiny s mateřským jazykem sundštinou, zde vidíme výrazně vyšší zastoupení indonéštiny, která má dominantní postavení ve všech vybraných situacích, s výjimkou interakce se sousedy a známými a také v komunikaci se sundskou návštěvou⁵⁶, kde je nejčastěji používaným jazykem sundština. Tato skutečnost potvrzuje silné postavení sundštiny v rámci komunity a vliv komunity a nejbližšího okolí na volbu jazyka v konkrétní situaci a vlivem účastníků komunikace. Zatímco doma by v této jazykové skupině použilo sundštinu jen 17 % (6/36) dotázaných, se sousedy a známými je to 42 % (15/36) a se sundskou návštěvou 53 % (19/36).

Graf 18 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI.

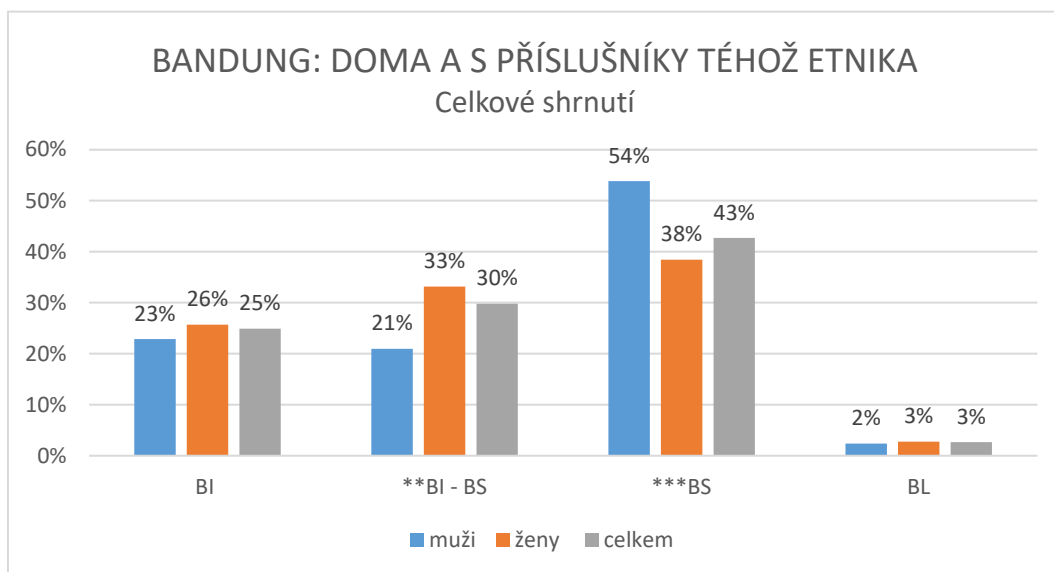
⁵⁶ Tato otázka není součástí grafu Vybraných otázek. Respondenti s mateřským jazykem indonéštinou by v interakci se sundskou návštěvou použili v 53 % (19/36) sundštinu, ve 31 % (11/36) indonéštinu a ve 14 % (5/36) oba jazyky.

Graf 19 zachycuje rozložení jazyků v domácím prostředí pro skupinu s mateřským jazykem BS-BI. Na prvním místě s celkově 50 % (45/90) je právě kombinace BS-BI, na druhém sundština s 36 % (32/90) a na třetím indonéština s 13 % (12/90). V této kategorii vycházíme z odpovědí pouze devíti respondentů, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli indonéštinu i sundštinu. U mužů v této skupině jsme ve všech komunikačních situacích vnitroetnické komunikace zaznamenali velmi silnou preferenci sundštiny a minimální zastoupení indonéštiny. Ženy naopak preferují kombinovanou variantu BS-BI, přičemž v komunikačních situacích s rodinou má silné zastoupení také indonéština a v komunikačních situacích v rámci komunity (sousedé, *warung*) ji doplňuje sundština. Znovu zde tedy sledujeme silný vliv okolí, který motivuje mluvčí hovořit místním jazykem, ačkoliv doma respondenti více uplatňují indonéštinu.

Graf 19 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BS-BI.

Graf 20 zobrazuje celkové zastoupení zkoumaných jazyků napříč komunikačními situacemi bez ohledu na uvedený mateřský jazyk, pouze na základě pohlaví respondentů. Stejně jako v detailních grafech 16 a 18, i zde z celkového hodnocení vyplývá, že muži v domácím prostředí preferují sundštinu, použijí ji v 54 % (113/210) případů veškeré komunikace v rámci rodiny a vlastní etnické komunity. Jazyková preference u žen jde napříč všemi jazyky, ve 38 % (211/549) komunikačních situací použijí sundštinu, ve 33 % (182/549) kombinaci BS-BI a ve 26 % (141/549) indonéštinu. V Bandungu byl potvrzen výrazný statisticky signifikantní rozdíl v preferenci sundštiny mezi muži a ženami a středně signifikantní rozdíl v použití kombinace obou jazyků.

Graf 20 *Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.*

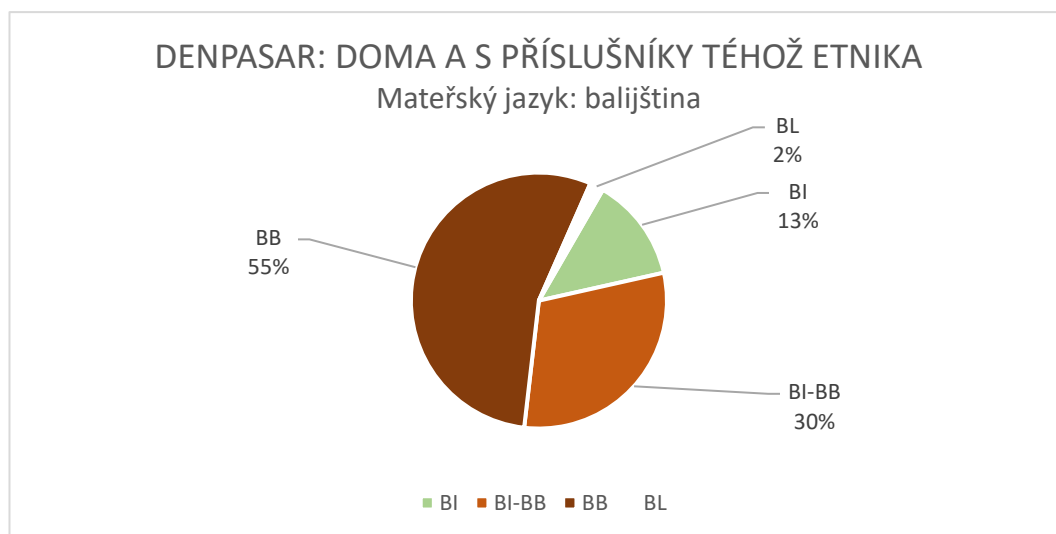
3.1.4 Denpasar

V Denpasaru bylo na otázky týkající se domácího prostředí a každodenních setkání získáno celkem 1020 odpovědí, z toho 570 od respondentů s mateřským jazykem balijsčinou a 450 od respondentů, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli indonéštinu nebo indonéštinu současně s balijsčinou.

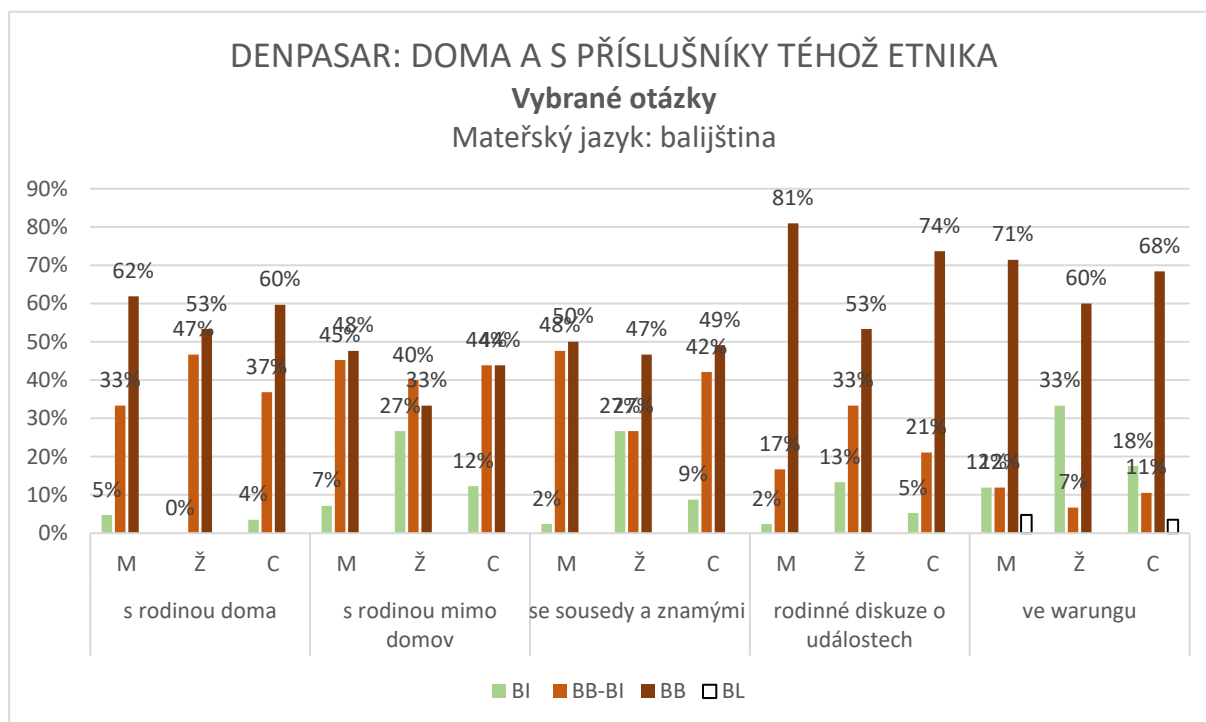
Grafy 21 a 23 zobrazují, v kolika procentech ze všech odpovědí respondenti uvedli, že použijí balijsčinu, indonéštinu nebo kombinaci obou jazyků. Domácí prostředí, nejbližší komunita a sousedství jsou považovány za doménu regionálních jazyků, proto je předpokladem převažující zastoupení balijsčiny, především u skupiny **s mateřským jazykem balijsčinou**. **Graf 21** zobrazuje, že balijsčinu v této kategorii použije 55 % (312/570) dotázaných, 13 % (75/570) použije pouze indonéštinu a 30 % (173/570) kombinaci obou jazyků.

Podíváme-li se na detailnější rozbor některých otázek (**graf 22**), vidíme, že v přímé komunikaci doma s rodinou použije balijsčinu celkem 60 % (34/57) osob z této skupiny dotázaných, tuto volbu následuje s 37 % (21/57) kombinovaná varianta BI-BB. Indonéštinu dotázaní nejvíce použijí, komunikují-li prodejci v obchodních centrech. Naopak, k nejfrekventovanějšímu použití balijsčiny dochází během konverzací týkajících se významných rodinných událostí (svatby, pohřby, oslavy), kdy balijsčina naplňuje 74 % (42/57), při konverzaci s balijskou návštěvou 65 % (37/57) a ve *warungu*, kde balijsčina pokrývá 68 %

(39/57) komunikace. Ve všech těchto situacích dotázaní balijštinu použijí častěji než v domácím prostředí.

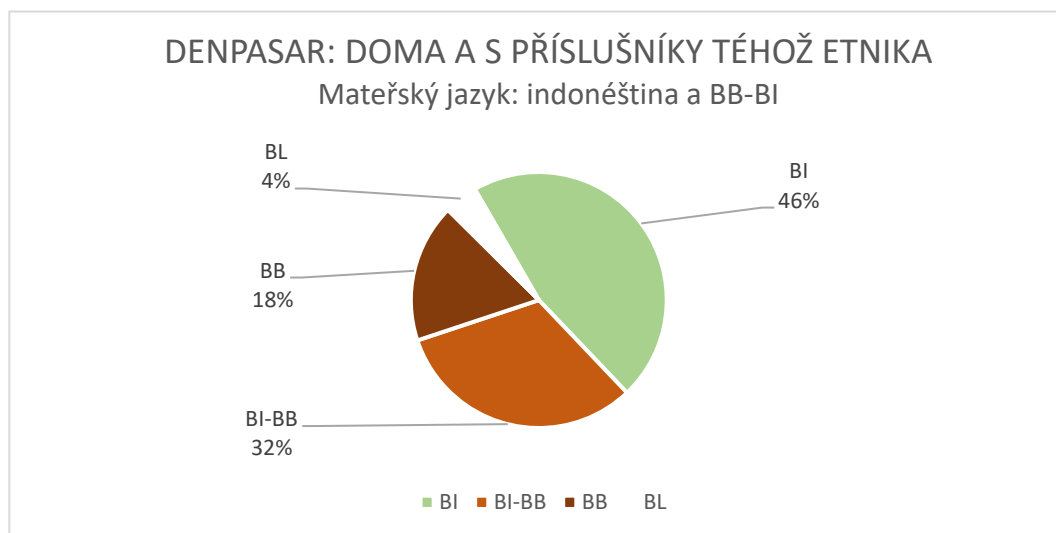

Graf 21 Denpasar: Domácí komunikace s příslušníky téhož etnika. MJ: BB.

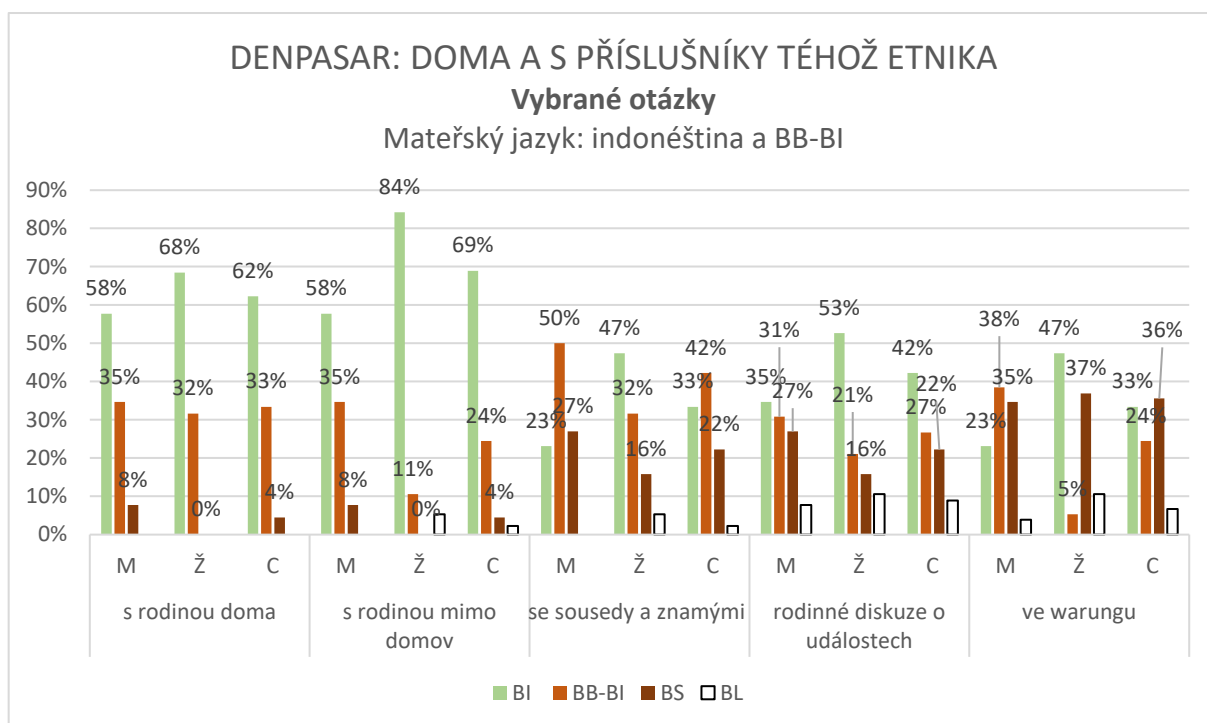
Graf 22 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika: Vybrané otázky. MJ: BB.

Respondenti v Denpasaru s mateřským jazykem indonéštinou použijí jako nejfrekventovanější jazyk domácí a vnitroetnické komunikace indonéštinu, a to ve 46 % (208/450). Ve 32 % (144/450) probíhá konverzace v indonéštině i balijštině a pouze 18 % (79/450) konverzace v balijštině (**graf 23**).

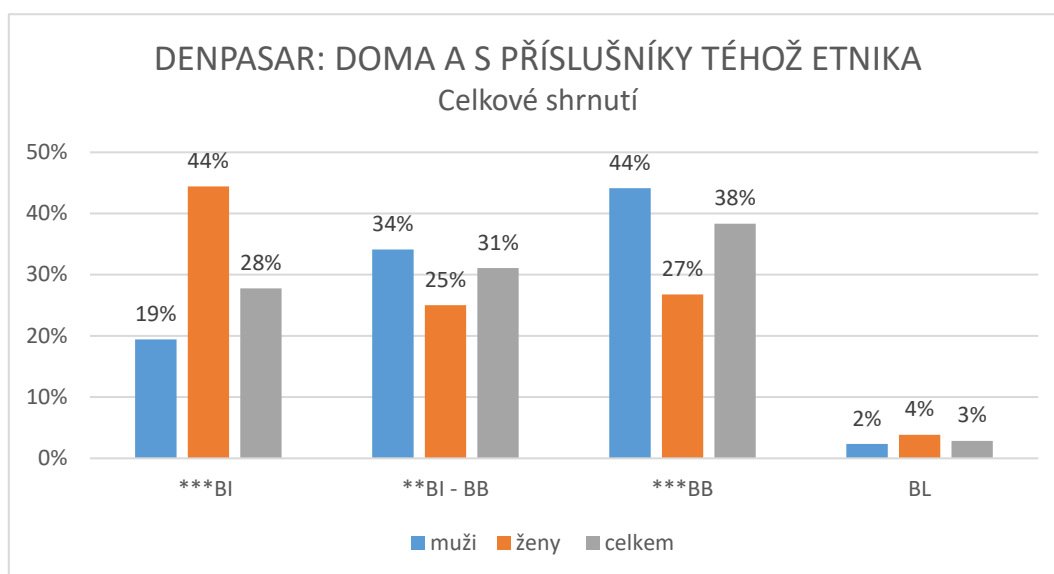
Graf 23 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI a BB-BI

Detailní analýza vybraných otázek (**graf 24**) zobrazuje dominantní zastoupení indonéštiny v domácím prostředí, v níž probíhá 62 % (28/45) veškeré komunikace doma s rodinou, 33 % (15/45) komunikace se odehrává v BB-BI a 4 % (2/45) v balijštině. Silnější přítomnost balijštiny je evidentní při komunikaci se sousedy a známými, kdy je balijšтина zastoupena 16 % (10/45), při návštěvě *warungu* 36 % (16/45) a při domácích diskuzích o závažných rodinných událostech 22 % (12/45) nebo s balijskými hosty během oslav 33 % (15/45). Opět zde sledujeme výběr jazyka ovlivněný partnery komunikace, ale také prostředím a tématem komunikace. Silný vliv zde hraje také kulturní prostředí, v němž ke komunikaci dochází, zatímco doma je balijšтина zastoupena ve 4 %, během oslav ji použije 33 % dotázaných. Tato skutečnost znovu potvrzuje důležitost balijštiny jako prostředku komunikace v konkrétním kulturním a etnickém prostředí, kde její použití může být společensky vhodnější. Ve všech čtyřech zmíněných situacích, vidíme silnější tendence v použití balijštiny u mužů, zatímco ženy preferují indonéštinu, viz **graf 24**.

Graf 24 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI a BB-BI.

Graf 25 znázorňuje preference v použití jazyků na základě pohlaví respondentů. Celková analýza je provedena bez zohlednění mateřského jazyka, a analyzuje odpovědi na všech deset otázek spadajících pod doménu domácí a vnitroetnické komunikace, tedy 640 odpovědí mužů a 340 odpovědí žen. U všech jazykových variant byl zaznamenán výrazný statisticky signifikantní rozdíl. Vidíme, že muži by použili výhradně balijsťtinu v domácím prostředí a v rámci vnitroetnické komunikace v 44 % (300/680) komunikace, tedy o 17 % častěji než ženy. Ženy naopak použijí ve 44 % (151/340) indonéštinu, což je o 25 % více než muži.

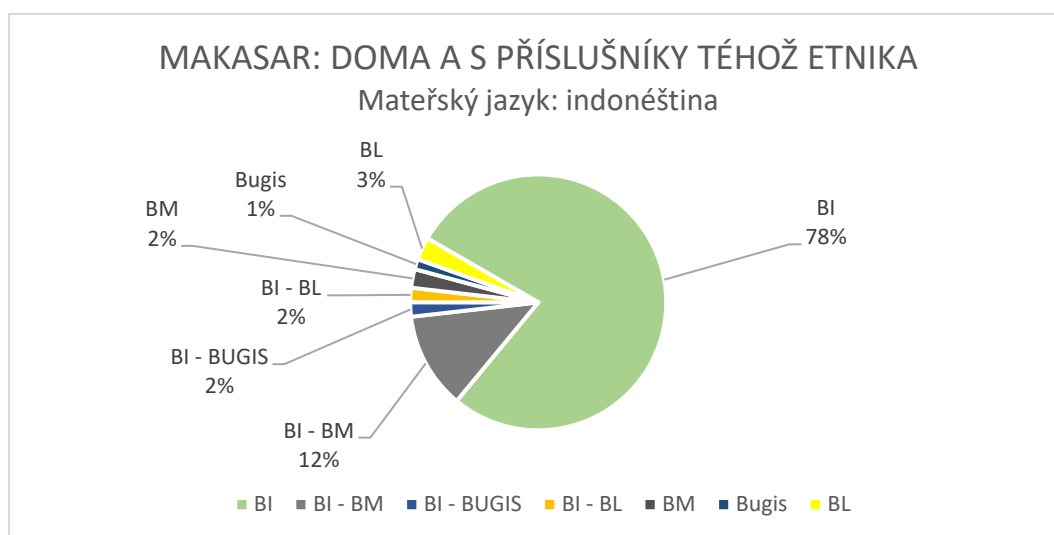

Graf 25 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.

3.1.5 Makasar

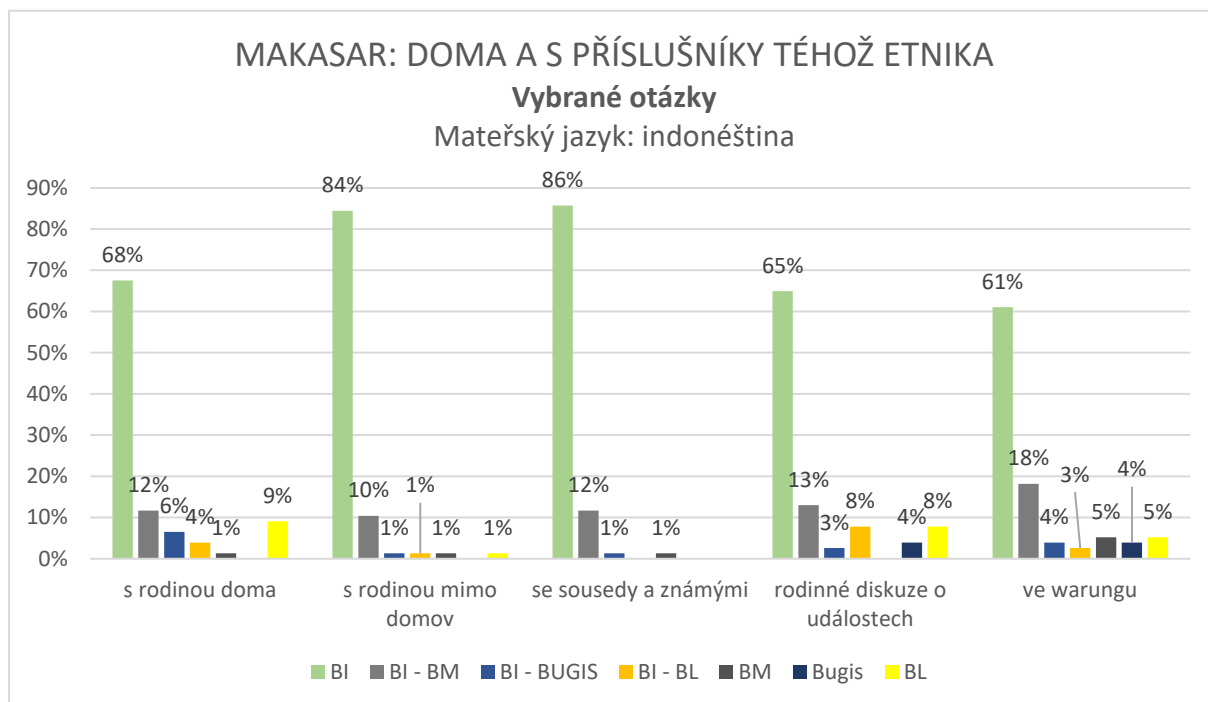
Narozdíl od ostatních zkoumaných lokací, kde převládá jako mateřský jazyk respondentů jazyk regionální, v Makasaru uvedlo 79 % (77/97) respondentů jako svůj mateřský jazyk indonéštinu. Tato skutečnost má výrazný vliv na celkové výsledky v této geografické oblasti, kde je použití indonéštiny zcela dominantní napříč všemi společenskými funkcemi a testovanými doménami, včetně domácí a vnitroetnické.

Graf 26 zobrazuje celkový souhrn použití jazyků ve všech desíti komunikačních situacích podle odpovědí respondentů **s mateřským jazykem indonéštinou**. Indonéština zastupuje 78 % (598/770) veškeré komunikace, makasarština, bugiščina, jiné jazyky či kombinace jazyků nejsou v této doméně nijak prominentní, kromě kombinace indonéštiny a makasarštiny, kterou dotázaní použijí ve 12 % (94/770) případů.

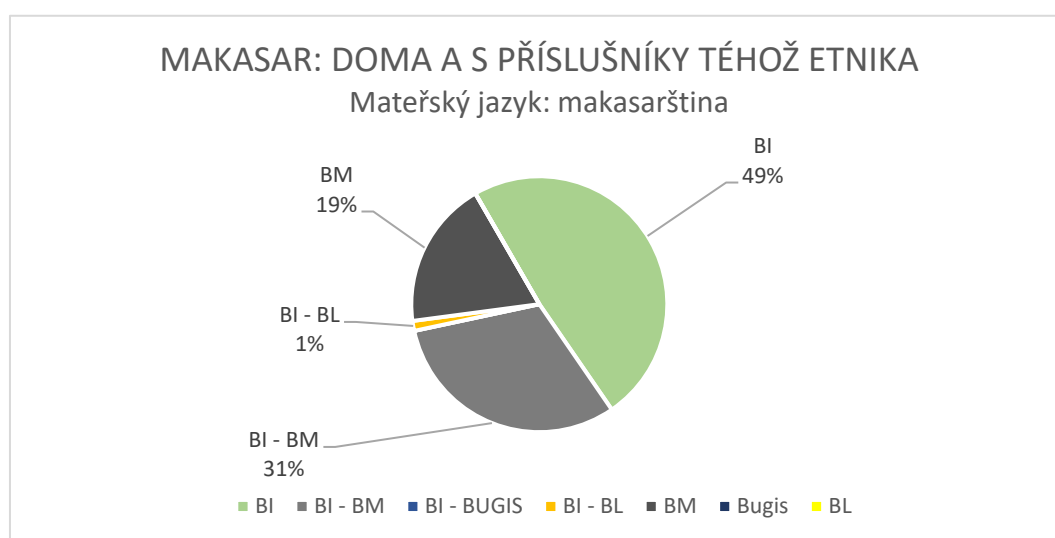
Graf 26 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI.

Graf 27 přináší detailnější pohled na doménu domácího prostředí a komunikaci v rámci téhož etnika. Doma s rodinou indonéštinu používá 68 % (55/77) dotázaných. Ve všech vybraných otázkách evidujeme také zastoupení kombinace indonéštiny a makasarštiny, která zaujímá 10 až 18 % konverzace, a která je nejfrekventovaněji uplatněna při návštěvě *warungu* a dále při komunikaci s makasarskou návštěvou nebo kamarádem. S „čistou“ jazykovou variantou regionálních jazyků se setkáváme pouze při nákupu ve *warungu*, a to v 5 % (4/77) s makasarštinou a ve 4 % (3/77) s bugištinou.

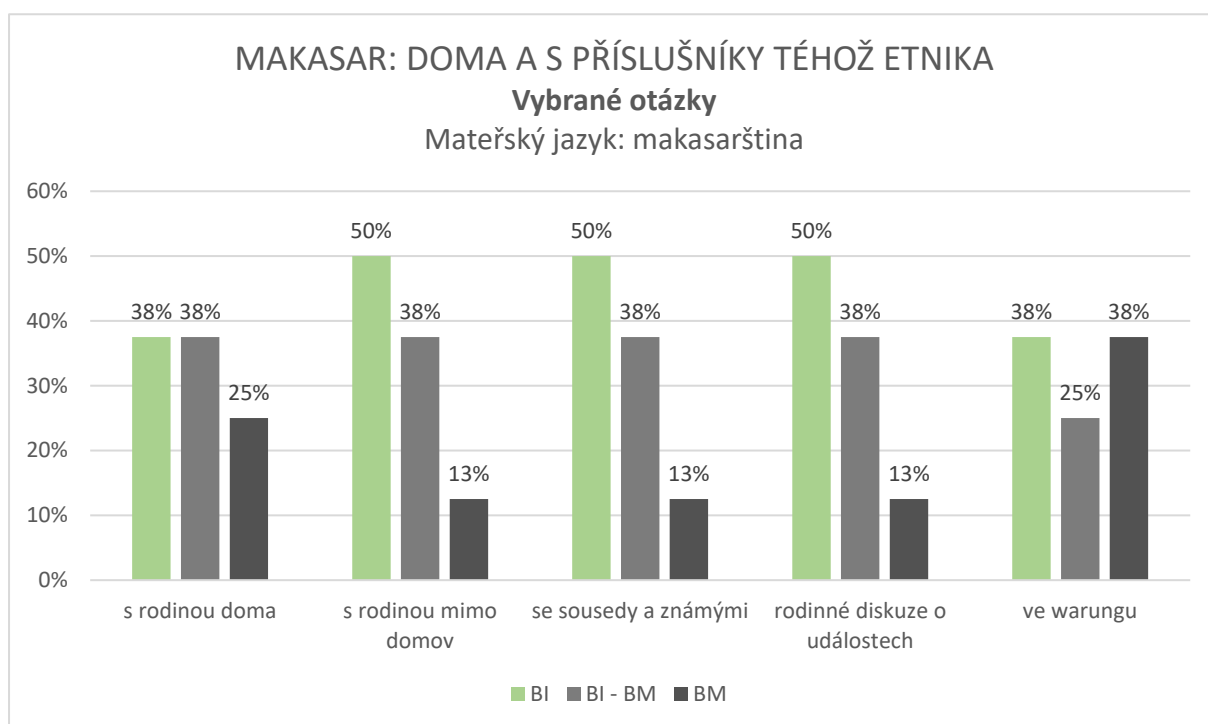
Graf 27 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI.

Graf 28 zobrazuje, jaké jazyky v komunikaci se členy rodiny, známými a osobami stejného etnika volí respondenti s mateřským jazykem makasarštinou. Graf analyzuje celkem 80 odpovědí vztahujících se k tomuto komunikačnímu prostředí. Makasarština je zde zastoupena v 19 % (15/90), kombinace indonéštiny a makasarštiny ve 31 % (25/90) a indonéština ve 49 % (39/80). I v této skupině respondentů tedy sledujeme v rámci komunikace v domácím a vnitroetnickém prostředí silnější příklon k používání indonéštiny než regionálního jazyka. Jen pro srovnání, ve stejné kategorii u skupiny javánských mluvčích 62 % použije javánštinu, 27 % kombinaci BJ-BI a jen 9 % indonéštinu.

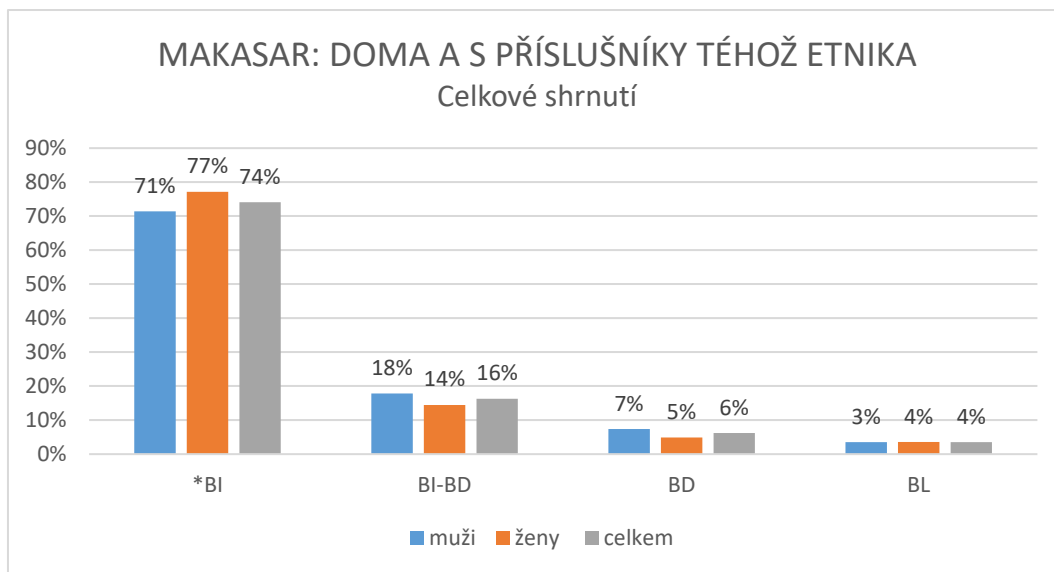
Graf 28 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BM.

Následující **graf 29** graficky znázorňuje odpovědi respondentů, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli makasarštinu. Jedná se pouze o osm osob, a graf zde uvádíme více méně pro kompletnost prezentovaných dat, než pro jeho výpovědní hodnotu. Z osmi osob, které jako svůj mateřský jazyk uvedly makasarštinu, ji pouze dvě uvedly jako jazyk komunikace v domácím prostředí s rodinou, tři osoby uvedly kombinaci makasarštiny a indonéštiny a tři osoby indonéštinu. Se sousedy a známými, při aktivitách s rodinou mimo domov a při vážnějších rodinných diskuzích čtyři dotázaní preferují indonéštinu, tři kombinaci BI-BM a jedna osoba makasarštinu. Ve *warungu* by makasarštinu použili tři lidé z osmi.

Graf 29 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BM.

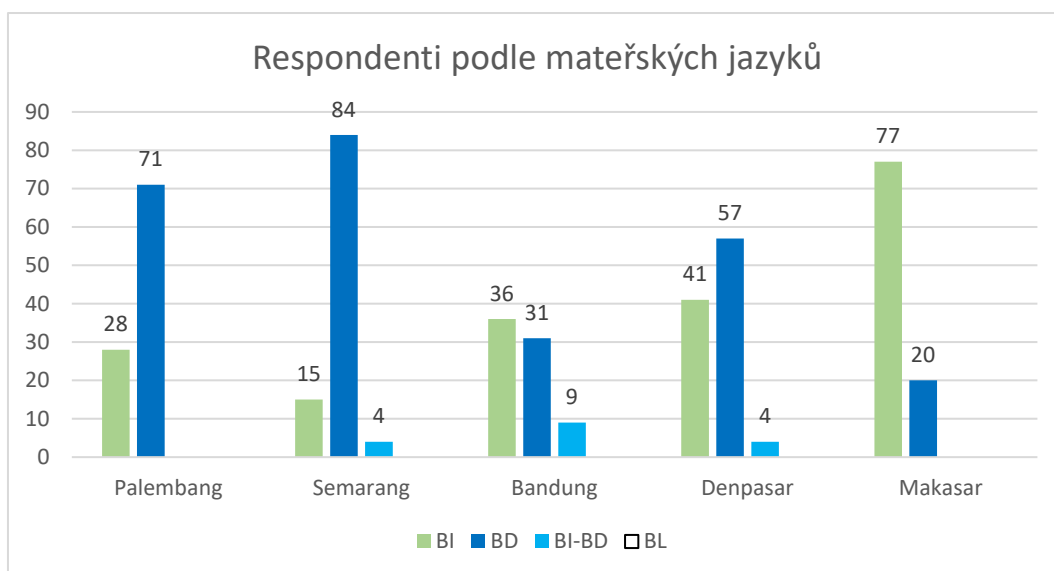
Graf 30 zobrazuje preference v používání jazyků v Makasaru na základě pohlaví respondentů. Statisticky signifikantní odchylku nacházíme v použití indonéštiny, kterou ženy použijí více než muži. Zatímco ženy by v celkovém hodnocení použily indonéštinu v 77 % (347/450), místní jazyk v 5 % (22/450) a kombinaci jazyků ve 14 % (65/450) veškeré komunikace v domácím a vnitroetnickém prostředí, muži by indonéštinu použili v 71 % (369/517), místní jazyk v 8 % (38/517) a kombinaci v 18 % (92/517). Přestože v případě Makasaru není tento rozdíl tolik výrazný, shoduje se s tendencemi vyplývajícími z výzkumů o jiných indonéských regionálních jazycích (včetně tohoto), kde ženy projevují silnější příklon k používání národního jazyka, zatímco muži mají větší sklon hovořit jazykem regionálním.

Graf 30 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.

3.1.6 Shrnutí

Použití jazyků v rámci domácí a intraetnické komunikace ve zkoumané demografické skupině je výrazně ovlivněno mateřským jazykem respondentů. Výsledky tohoto výzkumu dokazují silné zastoupení indonéštiny jednak jako mateřského jazyka, tak jako jazyka používaného v domácím prostředí a v sousedství. V **grafu 31** uvádím celkový přehled pro všech pět oblastí evidující, kolik respondentů uvedlo jako svůj mateřský jazyk indonéštinu a kolik jazyk regionální. Hodnoty v grafu jsou uvedeny v reálných číslech. Největší zastoupení indonéštiny vidíme v Makasaru, kde indonéštinu jako mateřský jazyk uvedlo 77 osob z 97, následuje Bandung, kde indonéštinu jako mateřský jazyk uvedlo 36 osob ze 76, na Bali to bylo 41 ze 102 dotázaných. Na rozdíl od censu, který shrnuje údaje veškeré populace, je zastoupení indonéštiny jako mateřského jazyka mezi vysokoškolskými studenty z měst výrazně vyšší. Naopak, nejvyšší zastoupení regionálních jazyků jako mateřského jazyka evidují mezi studenty v Palembangu a v Semarangu, přičemž data získaná v Semarangu souhlasí s informacemi v censu 2010, který prokázal, že provincie Střední Jáva je jedním z regionů, kde regionální jazyk dosahoval v každodenní komunikaci nejčtetnějšího užití.

Graf 31 Respondenti podle mateřských jazyků.

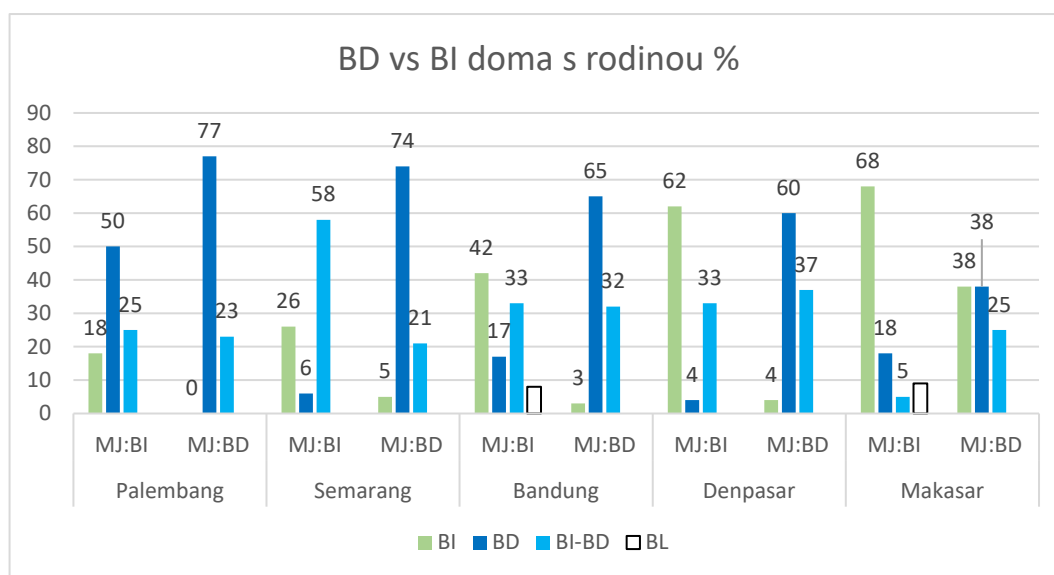
Jazyk, který respondenti uvedli jako svůj mateřský, je pro nás zajímavou sondou do perspektivy a vnímání jazyků ze strany uživatelů. 44 % ze všech respondentů tohoto výzkumu uvedlo jako svůj mateřský jazyk indonéštinu. Nicméně ne všichni z těchto 44 % ji uvedli jako jazyk, který používají doma s rodinou. Jak můžeme vidět níže v **grafu 32**, jenž zobrazuje zastoupení jazyků v komunikaci doma s rodinou, mnoho respondentů s mateřským jazykem indonéštinou v domácí doméně používá jazyk regionální, nebo kombinaci národního a regionálního jazyka.

V Makasaru je tento aspekt nejslabší, silné zastoupení indonéštiny je zde evidentní, a to nejen u respondentů s **mateřským jazykem indonéštinou** (MJ: BI), ale rovněž u těch, kteří jako mateřský jazyk uvedli regionální jazyk, tedy makasarštinu nebo bugištinu. V Denpasaru vidíme u skupiny s mateřským jazykem indonéštinou 62 % zastoupení indonéštiny v komunikaci doma, zatímco 33 % doma komunikuje indonéštinou i balijštinou a 4 % balijštinou. U zbývajících testovaných skupin je tendence použití regionálních jazyků v domácí doméně velice prominentní, v Palembangu respondenti skupiny s mateřským jazykem indonéštinou použijí regionální jazyk nebo kombinaci regionálního jazyka a indonéštiny celkem v 75 %, v Semarangu je to 64 %, přičemž zde dominuje zde skupina kombinace javánštiny a indonéštiny, v Bandungu je u této jazykové skupiny sundština zastoupena v 50 %. Nejnížší zastoupení regionálních jazyků je opět v Makasaru. Nejmenší procento použití indonéštiny ze strany respondentů s mateřským jazykem indonéštinou nalézáme v Palembangu, kde by indonéštinu v rámci domácí a intraetnické komunikace použilo pouze 23

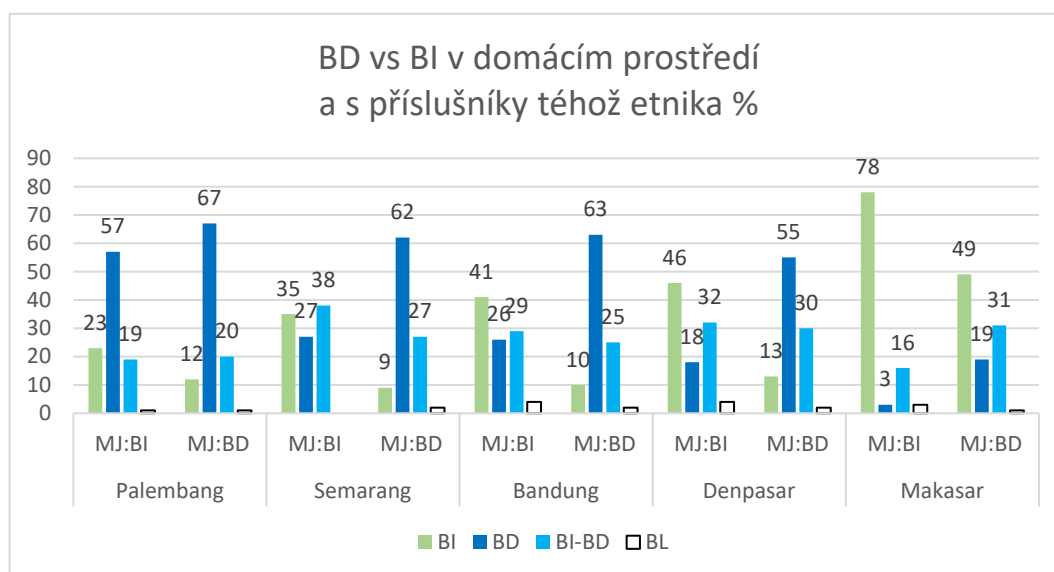
%, v Semarangu je to 35 %, v Bandungu 41 % a v Denpasaru 46 % respondentů. Vysoké procento zastoupení má v této skupině kombinace BD-BI.

Ve všech jazykových skupinách kromě Makasaru jsme u respondentů s mateřským jazykem indonéštinou zaznamenali také poměrně silnou tendenci v používání regionálních jazyků v rámci vnitroetnické komunikace, tj. se sousedy a známými stejného etnika, v místní čtvrti, ve *warungu* atp., přičemž regionální jazyk je v těchto situacích zastoupen častěji, než v komunikaci doma s rodinou, viz grafy k jednotlivým oblastem publikované v této kapitole a **graf 33** níže. Tyto údaje potvrzují, že regionální jazyk je očekávaná a používaná forma komunikace v jednotlivých etnických prostředích. Velice dobře tuto tendenci můžeme vidět v grafech 32 a 33, kdy např. skupina s mateřským jazykem indonéštinou v Denpasaru použije indonéštinu doma s rodinou v 62 % (graf 32), zatímco shrneme-li všechny komunikační situace zařazené do domény vnitroetnické komunikace (viz graf 33), stejná skupina mluvčích použije indonéštinu ve 46 % situací, oba jazyky ve 32 % a balijsčinu v 18 %, což je o 14 % více, než doma s rodinou.

Graf 33 zobrazuje použití jazyků v domácí a vnitroetnické komunikaci, které nám zodpovídá na otázku uplatnění regionálních jazyků doma a v každodenní komunikaci. U skupin respondentů s **mateřským jazykem regionálním**, opět kromě Makasaru, vidíme silné zastoupení jak regionálních jazyků – v Semarangu, Palembangu a Bandungu toto přesahuje 60 %, tak kombinace BD-BI, indonéština je zde zastoupena maximálně ve 13 % v Denpasaru.

Graf 32 BD (regionální jazyk) vs BI (indonéština) doma s rodinou. Procentuální vyjádření.

Graf 33 BD (regionální jazyk) vs BI (indonéština) v domácím prostředí a s příslušníky téhož etnika. Procentuální vyjádření.

Domácí doména je považována za primární doménu mateřského jazyka. Na její zásadní funkci poukázali Joshua Fishman, Susane Romain, David Crystal, Tove Skutnabb-Kangas, Bernard Spolsky a mnoho dalších lingvistů. Domácí doména a vnitroetnická komunikace jsou rovněž definovány jako domény regionálních jazyků v rámci oficiálního jazykového plánování a jazykové politiky Indonésie (Alwi – Sugono 2003, xv). Použití jazyka v domácím prostředí, v rámci každodenních aktivit, jakými jsou společná jídla, domácí práce, hry a běžné dennodenní konverzace, jsou primárním zdrojem pro mezigenerační přenos jazyků, kdy rodiče a starší členové rodiny učí a předávají vlastní jazyk svým potomkům. Součástí tohoto přenosu je rovněž použití jazyka v kulturním kontextu tradičním a náboženském, jsou-li tyto aktivity součástí rodinného života (Spolsky 1998, 34). Jazykové chování, výběr a použití konkrétního jazyka v konkrétní situaci dále předává informaci o důležitosti a hodnotě konkrétních jazyků, která pak hraje roli v udržení a aktivní používání jazyků u dalších generací. „Bez mezigeneračního přenosu mateřského jazyka, jazyková udržitelnost není možná. Co není předáno, nemůže být zachováno.“ (Fishman 1991, 113).

Z výsledků vyplývá, že v testované demografické skupině dochází k postupné změně v domácí doméně. Regionální jazyk není pro mnohé dominantním jazykem používaným doma s rodinou, ani v komunikaci s vlastním etnikem, a zastoupení indonéštiny je zde výrazné.

3.1.7 Chronologické srovnání

V následující části se pokusím o srovnání s dřívějšími výzkumy, které probíhaly v 80. letech ve stejných socio-lingvistických oblastech. Jak již bylo zmíněno v metodologické části této práce, výzkumy probíhaly v každé z testovaných oblastí rozdílně, na různém vzorku společnosti a také komunikační domény a situace nebyly všude hodnoceny jednotně. Proto se jedná o přibližnou osu vývoje a o nástin probíhající jazykové změny, opět spíše o mapování tendencí a preferencí ve vývoji. Při porovnávání budu vycházet z kompletních výsledků tohoto výzkumu v jednotlivých geografických oblastech, nebude tedy zohledněn uvedený mateřský jazyk ani pohlaví respondentů, pokud tyto kategorie nejsou součástí datové analýzy některého z dřívějších výzkumů.

Pro srovnání situace v **Palembangu** vycházím z výzkumu publikovaného v knize *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang* publikované v roce 1981 (Arif a kol. 1981). Tato publikace samostatně neanalyzuje domácí doménu, nicméně prezentuje výsledky neformální vnitroetnické ústní komunikace, jež zde pro srovnání uvádím. Demografický vzorek dřívějšího výzkumu nebyl specificky zaměřen na studenty vysokých škol a zahrnoval respondenty z různých společenských tříd.

Na základě tohoto porovnání vidíme, že rozdíl v použití indonéštiny u vybraných respondentů činí 10 % a u palembangštiny 13,5 %, v obou případech tedy rozdíl, který je porovnáním pomocí chí-kvadrátového testu statisticky signifikantní s p-hodnotou <0.00001. Použití obou jazyků BI/BP je v současném výzkumu frekventovanější o 4 %, což je vzhledem k počtu analyzovaných otázek středně statisticky signifikantní.

Srovnání použití palembangštiny ve vnitroetnické komunikaci 1981 vs 2013					
Preferovaný jazyk	Arif a kol. (1981)	Arif a kol. (1981)	Dostál (2013)	Dostál (2013)	
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Rozdíl
BI	124	5 %	151	15 %	***
BP	1906	77 %	630	63,5 %	***
BI/BP	393	16 %	196	20 %	**
BL	49	2 %	13	1,5 %	N/A

Tabulka 14 Chronologické srovnání použití palembangštiny v neformální vnitroetnické komunikaci. 1981 vs 2013.

Výzkum zaměřený na funkce a postavení v **Bandungu** probíhal v první polovině 80. let 20. století a jeho výsledky byly uveřejněny v publikaci *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Sunda di Jawa Barat* (Kartini a kol. 1985). Tini Kartini a její spoluautoři analyzovali sesbíraná data na základě několika hlavních parametrů – podle konverzačních témat (např. náboženství, ekonomika, umění atd.), podle toho, zda respondenti pocházeli z města nebo vesnice a podle společenského zařazení podle zaměstnání respondentů (zaměstnanci ve státní službě, soukromí obchodníci, studenti, zemědělci, zástupci komunity atd.). V následující tabulce používám pro srovnání informace, které shrnovali jazykové preference studentů z města podle prostředí, v němž komunikace probíhá, konkrétně v domácím prostředí. Nabídka odpovědí výzkumu z 80. let sestávala z pěti možností výběru, byly jimi: použiji a) pouze sundštinu, b) obvykle sundštinu, někdy indonéštinu, c) obvykle indonéštinu, někdy sundštinu, d) nepoužiji sundštinu, e) otázka nebyla zodpovězena. Kategorie v níže uvedené tabulce se tedy zcela nepřekrývají.

Sundštinu by v domácím prostředí použilo v 80. letech 72 % studentů pocházejících z města, pouze 0.5 % dotázaných uvedlo, že ji nikdy nepoužijí. Respondenti v roce 2013 by sundštinu použili ve 42 % případů. Co se týče použití indonéštiny, můžeme k vyhodnocení výzkumu z 80. let přistupovat dvěma způsoby. Za prvé, že indonéštinu doma použije pouze 0,5 % dotázaných, nebo za druhé, můžeme spojit dvě kategorie, a to „nepoužiji sundštinu“ a „obvykle použiji indonéštinu, někdy sundštinu“. Podle kategorizace použité v roce 2013 možnost „obvykle použiji indonéštinu, někdy sundštinu“ lépe spadá pod kategorii BS-BI, a pro účel srovnání je tedy společně s „obvykle použiji sundštinu, někdy indonéštinu“ zařadím do kategorie BS-BI.

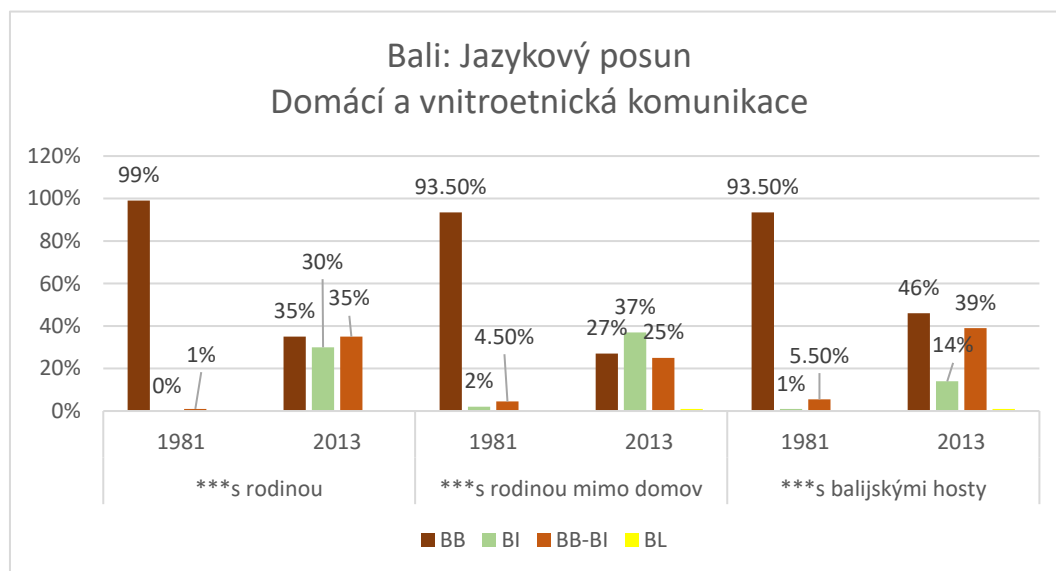
Chronologickým srovnáním nacházím signifikantní rozdíl, a to statisticky i procentuálně, v použití sundštiny i indonéštiny. Pokud vycházím ze skutečnosti, že v 80. letech by zvolená skupina respondentů použila indonéštinu v domácím prostředí pouze v 0.5 % případů, narostla za cca čtyřicet let preference indonéštiny v domácím prostředí o 24,5 %. Naopak použití sundštiny jako primárního jazyka domácí domény kleslo o 29,5 %. Preference pro použití obou jazyků v domácí doméně se na základě těchto dvou výzkumů nezměnila.

Srovnání použití sundštiny v domácí doméně 1985 vs 2013					
Preferovaný jazyk	Kartini a kol. (1985)	Kartini a kol. (1985)	Dostál (2013)	Dostál (2013)	
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Rozdíl
BI	N/A	N/A	189	25 %	***
BS	901	72 %	324	42,5 %	***
Obvykle BS, někdy BI	154	12,5 %	226	30 %	ns
Obvykle BI, někdy BS	187	15 %			
Nepoužívá BS	6	0,5 %	N/A	N/A	***
BL	0	0 %	20	2,5 %	N/A

Tabulka 15 Chronologické srovnání v použití indonéštiny a sundštiny v domácí doméně mezi studenty. 1985 vs 2013.

O **postavení balijské** a jejích funkcích pojednává publikace z roku 1981 *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Bali* (Bagus a kol. 1981). V části o neformální komunikaci jsou vyhodnoceny jednotlivé otázky, které se částečně překrývají s tímto výzkumem, a které budeme porovnávat v **grafu 34**. Výzkumu v 80. letech se zúčastnilo 200 respondentů ze čtyř okresů a výzkumu v roce 2013 se v Denpasaru zúčastnilo 102 respondentů. Všechny výsledky v publikaci *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Bali* (Bagus a kol. 1981) byly znázorněny v procentuálním vyjádření, pro srovnání bude zachována stejná podoba i pro výzkum z roku 2013.

V **grafu 34** je zřetelně vidět signifikantní propad balijské v domácí doméně. Zatímco na začátku 80. let přesahovala vnitroetnická komunikace a komunikace s rodinnými příslušníky v balijské 90 %, respondenti výzkumu v roce 2013 uvedli, že doma s rodinou ve 30 % použijí indonéštinu, balijskou ve 35 % a kombinaci obou jazyků v 35 %. Sečteme-li balijskou i kombinaci BI-BB, jedná se stále téměř o třicetiprocentní pokles v domácí doméně.

Graf 34 Bali: Jazykový posun: Domáci a vnitroetnická komunikace.

V Makasaru proběhl obdobný výzkum v druhé polovině 70. let a v roce 1978 byly výsledky publikovány pod titulem *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Makassar di Sulawesi Selatan* (Kaseng 1978). Výsledky byly seřazeny podle povolání či společenského zařazení respondentů a dále podle jejich původu, pocházejí-li z vesnice nebo z města. Výzkumu v 70. letech se zúčastnilo 209 studentů středních a vysokých škol, přičemž 189 pocházelo z města a 20 z vesnice. Na otázky týkající se frekvence použití jazyků mohli dotázaní odpovědět: a) vždy; b) někdy; c) nikdy.

Z výzkumu v roce 2013 vyplynulo, že mezi vysokoškolskými studenty z Makasaru používá indonéštinu při komunikaci s rodinnými příslušníky a v rámci vnitroetnické konverzace 76 % dotázaných. Výzkum z roku 1979 analyzoval komunikaci v rámci rodiny detailněji, a už tehdy můžeme sledovat sílící pozici indonéštiny. Viz **tab. 16**.

Srovnání použití makasarštiny ve vnitroetnické komunikaci 1978 vs 2013										
Makasarština	Kaseng a kol. 1979						Dostál 2013			
	vždy	%	někdy	%	nikdy	%	BM	%	BM-BI	%
Doma s prarodiči	103	55 %	32	17 %	53	28 %	3/85	3,5 %	12/85	13,5 %
Doma s rodiči	95	50 %	37	20 %	57	30 %				
Doma se sourozenci	85	45 %	49	26 %	54	29 %				
S kamarády ve škole	19	10 %	126	67 %	44	23 %	4/85	5 %	17/85	19 %
Při nákupu v obchodě, na tržišti	65	34 %	107	57 %	17	9 %	7/85	8 %	16/85	10 %

Tabulka 16 Chronologické srovnání v použití makasarštiny ve vnitroetnické komunikaci mezi studenty. 1978 vs 2013.

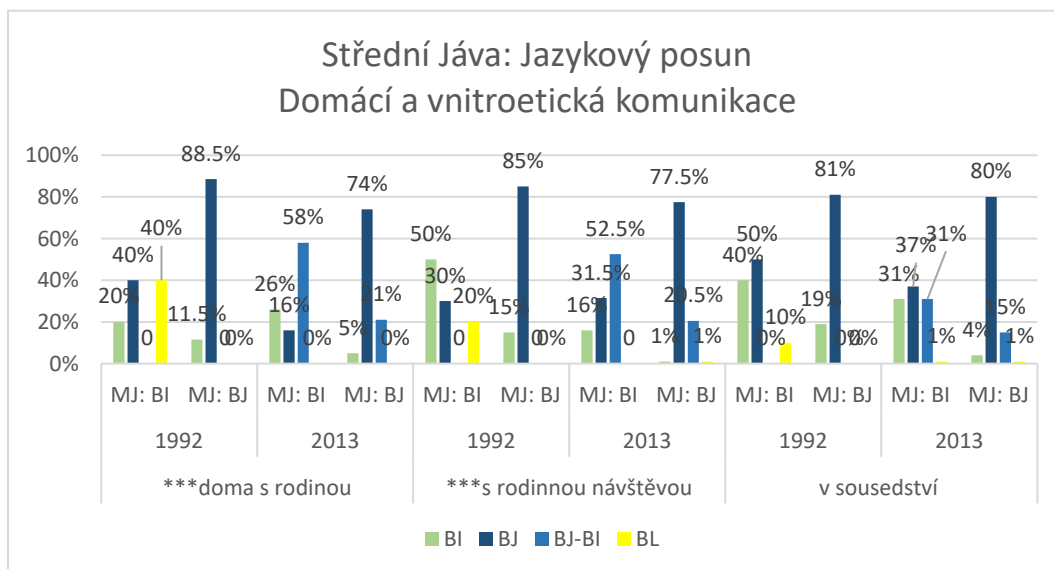
Jazykový posun v provincii Střední Jáva mapují pomocí výzkumu z roku 1992 *Survei Kedwibahasaan di Indonesia (Výzkum dvojjazyčnosti v Indonésii)*, který se věnoval otázce použití indonéštiny a regionálních jazyků z hlediska bilingvismu, autoři analyzují data ve třinácti socio-lingvistických oblastech na základě několika parametrů – věk respondentů, zda pocházejí z velkého či malého města a především podle prvního a druhého jazyka respondentů. V tabulce 17 jsou uvedeny mateřské jazyky tak, jak je respondenti uvedli ve dvou výše zmíněných šetřeních. Respondenti výzkumu z roku 1992 prezentovaní v této tabulce pocházeli z velkého města, ale nebyl zde zohledňován jejich věk. V této oblasti nebyl zaznamenán žádný jazykový posun a výsledky jsou v podstatě totožné.

Srovnání mateřských jazyků ve Střední Jávě 1992 vs 2013				
Mateřský jazyk	Nababan a kol. 1992	%	Dostál, 2013	%
BJ	112/137	82 %	84/103	82 %
BI	18/137	15 %	15/103	15 %
BJ-BI	N/A	N/A	4/103	4 %
BL	7/137	3 %	N/A	N/A

Tabulka 17 Srovnání mateřských jazyků u respondentů v provincii Střední Jáva. 1992 vs 2013.

V grafu 35 je analyzován preferovaný jazyk respondentů v konkrétních situacích spadajících pod domácí doménu a vnitroetnickou komunikaci. Výzkum z 1992 zde pracoval se skupinou 36 dospívajících z velkého města, z nichž někteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu a někteří javánštinu. Testovaný vzorek v roce 2013 byl celkem 103 respondentů.

Graf znázorňuje posun u skupin s mateřským jazykem javánštinou, a to v poklesu javánštiny při komunikaci s rodinou a s rodinnou návštěvou. Tento posun je statisticky signifikantní. V komunikačních situacích v sousedství zůstává situace stabilní, a znovu potvrzuje důležitost komunity a okolí v udržování jazyků v konkrétní doméně. U respondentů s mateřským jazykem indonéštinou evidujeme ve výzkumu z roku 2013 výrazné zastoupení obou jazyků BJ-BI, kategorii, která nebyla ve výzkumu z roku 1992 zastoupena.

Graf 35 Střední Jáva: Jazykový posun: Domácí a vnitroetnická komunikace.

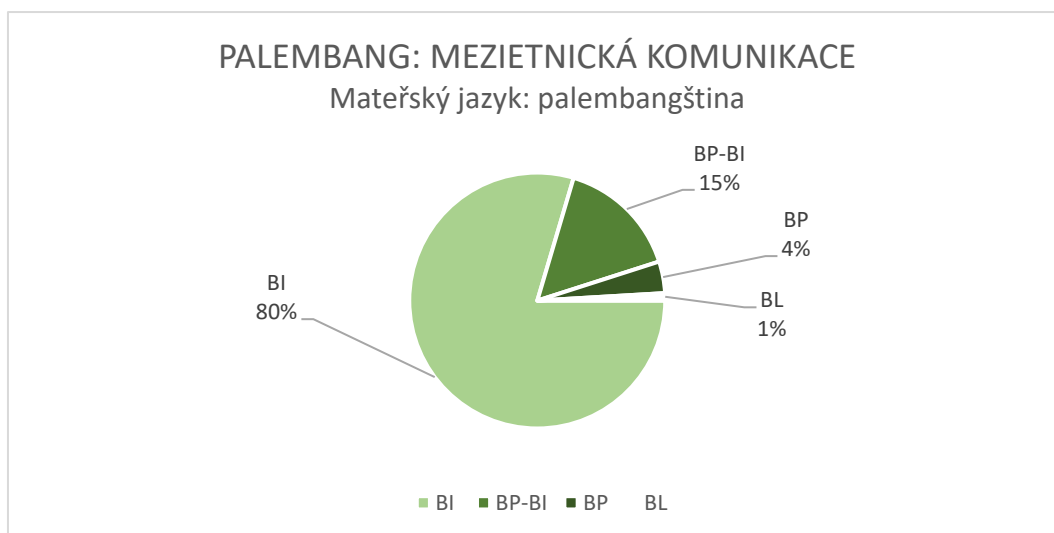
3.2 Komunikace s příslušníky jiného etnika

Mezietnická komunikace je taková interakce, která probíhá mezi mluvčími z rozdílných etnických skupin. Na základě oficiálního postoje k funkcím jazyků v Indonésii (Halim 1976, 17) zde vycházíme z předpokladu, že mezietnická komunikace je doménou indonéštiny. Do této sekce bylo zařazeno **šest** otázek, částečně variujících otázky analyzované v kapitole o jazykové situaci v domácím prostředí a v rámci místní komunity. Respondenti byli tázáni, jakým jazykem hovoří, navštíví-li je doma někdo, kdo není příslušníkem stejného etnika, jakým jazykem hovoří se sousedy nebo známými jiného etnika, v jakém jazyce by hovořili během významných rodinných událostí – svateb, pohřbů, společných modliteb atd., účastnili-li by se jich lidé patřící k jinému etniku, jaký jazyk použijí při nákupech u jiného, než javánského obchodníka a jakým jazykem hovoří s kamarády jiného etnika. Výsledky opět analyzujeme na základě mateřského jazyka a pohlaví respondentů.

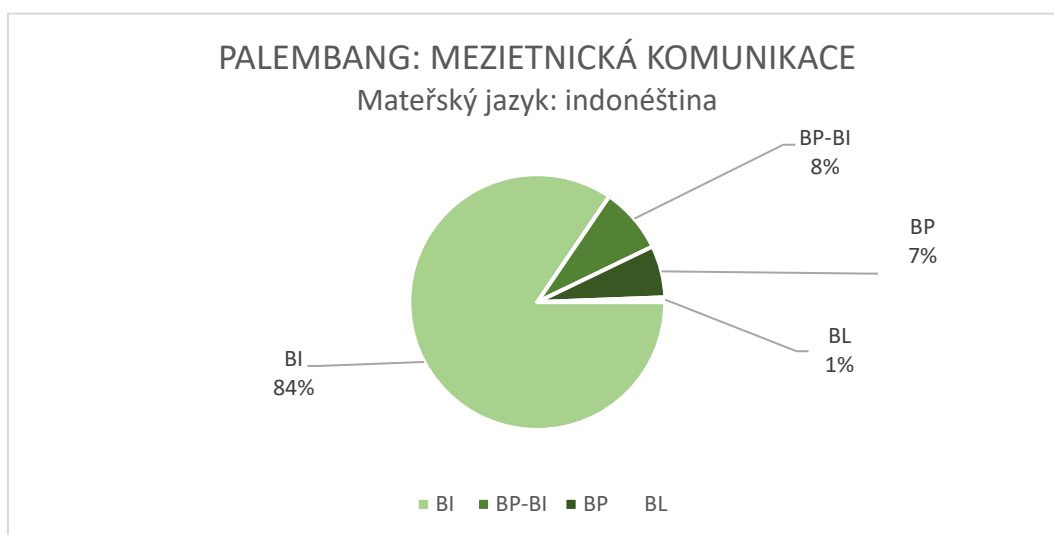
Tato kapitola potvrzuje předpokládané výsledky o primárním zastoupení indonéštiny, a to ve všech testovaných oblastech.

3.2.1 Palembang

V kategorii mezietnické komunikace bylo v Palembangu analyzováno celkem 594 odpovědí, 426 z nich bylo analyzováno ve skupině s mateřským jazykem palembangštinou, viz **graf 36**, a 168 odpovědí ve skupině s mateřským jazykem indonéštinou a BP-BI, viz **graf 37**. Oba grafy znázorňují, že dotázaní používají v komunikačních situacích mezietnického charakteru ve více než v 80 % indonéštinu, a to bez ohledu na vlastní mateřský jazyk. Pouze nízké procento dotázaných uvedlo, že by během mezietnické komunikace použilo palembangštinu, kombinace obou jazyků reprezentuje 15 % (66/426) u skupiny respondentů s mateřským jazykem palembangštinou a 8 % (14/168) u respondentů s mateřským jazykem indonéštinou.

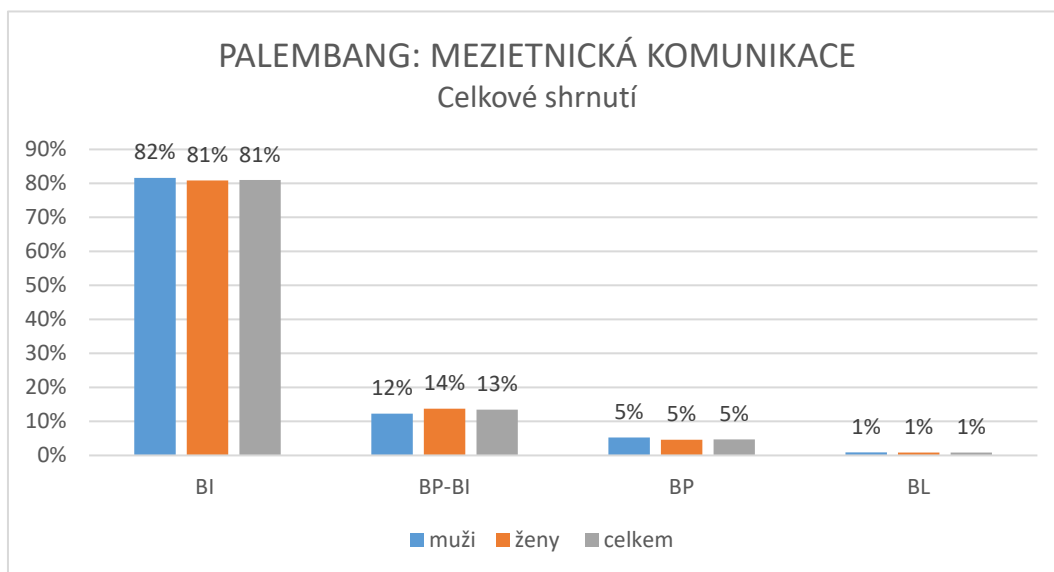

Graf 36 Palembang: Mezietnická komunikace. MJ: BP.

Graf 37 Palembang: Mezietnická komunikace. MJ: BI.

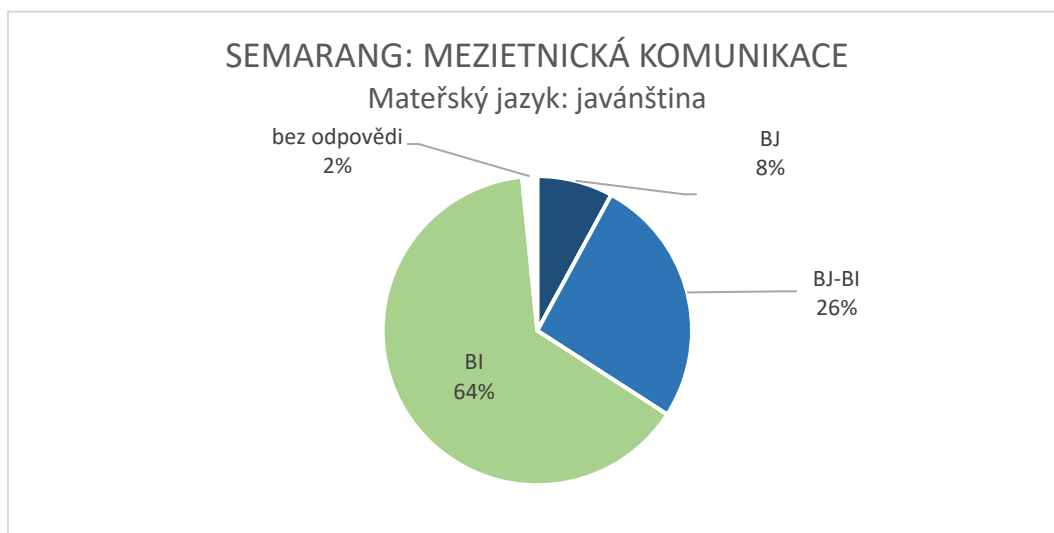
Graf 38 zobrazuje výsledky celkového hodnocení v této kategorii, nezaznamenáváme žádný rozdíl v použití jazyků u žen a u mužů, indonéština je v oblasti interetnické komunikace s 81 % z celkových 594 analyzovaných odpovědí zcela dominantní. Vysoké zastoupení indonéštiny potvrzuje náš předpoklad, jelikož dorozumivací funkce v rámci mezietnické komunikace je ve své podstatě její funkce primární a nenahraditelná.

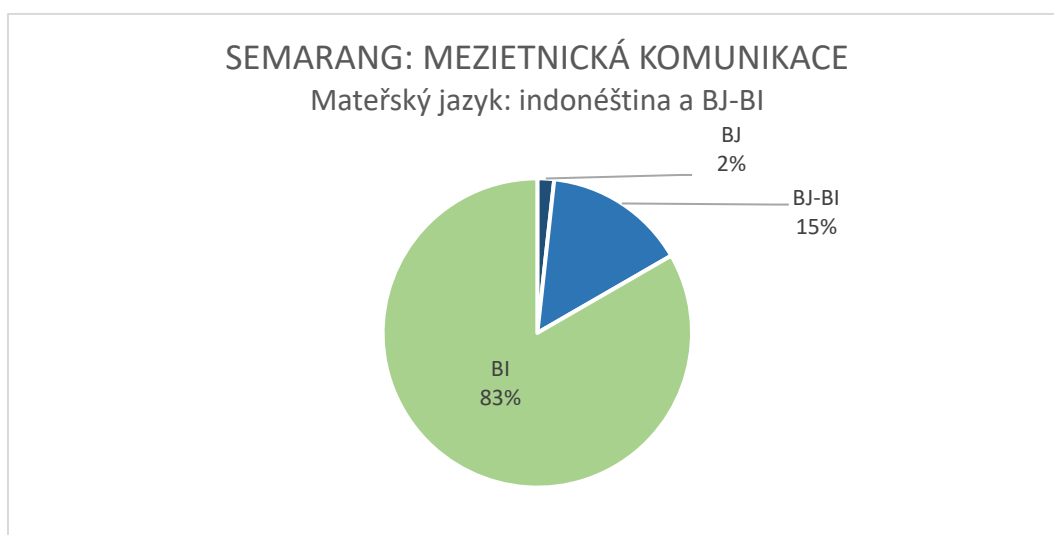
Graf 38 Palembang: Mezietnická komunikace. Celkové shrnutí.

3.2.2 Semarang

V Semarangu bylo v kategorii mezietnické komunikace vyhodnocováno celkem 618 odpovědí, 504 u skupiny s mateřským jazykem javánštinou a 114 pro skupinu s mateřským jazykem indonéštinou a BJ-BI. **Grafy 39 a 40** potvrzují v případech mezietnické komunikace silné zastoupení indonéštiny. Pro respondenty, jejichž mateřským jazykem je indonéština a BJ-BI (**graf 40**), dosahuje použití indonéštiny v tomto kontextu 83 % (95/114), 15 % (17/114) zaujímá kombinace BJ-BI, samostatná javánština se zde vyskytuje minimálně. Účastníci výzkumu, kteří uvedli jako mateřský jazyk javánštinu (**graf 39**), by v mezietnické komunikaci rovněž většinově použili indonéštinu, a to v 64 % (324/504). Sledujeme zde silnější příklon k javánštině, přičemž kombinace jazyků dosahuje 26 % (132/504) a pouze javánština 8 % (40/504). Při rozboru jednotlivých otázek zjišťujeme, že javánštinu by tázaní v mezietnickém prostředí nejvíce použili jako jazyk vysvětlování, instrukcí, např. při zvaní ke stolu, k přemístění se atp. během hromadných rodinných událostí (svateb, zasnub, náboženských svátků aj.), tzn. během událostí odehrávajících se v kulturním kontextu.

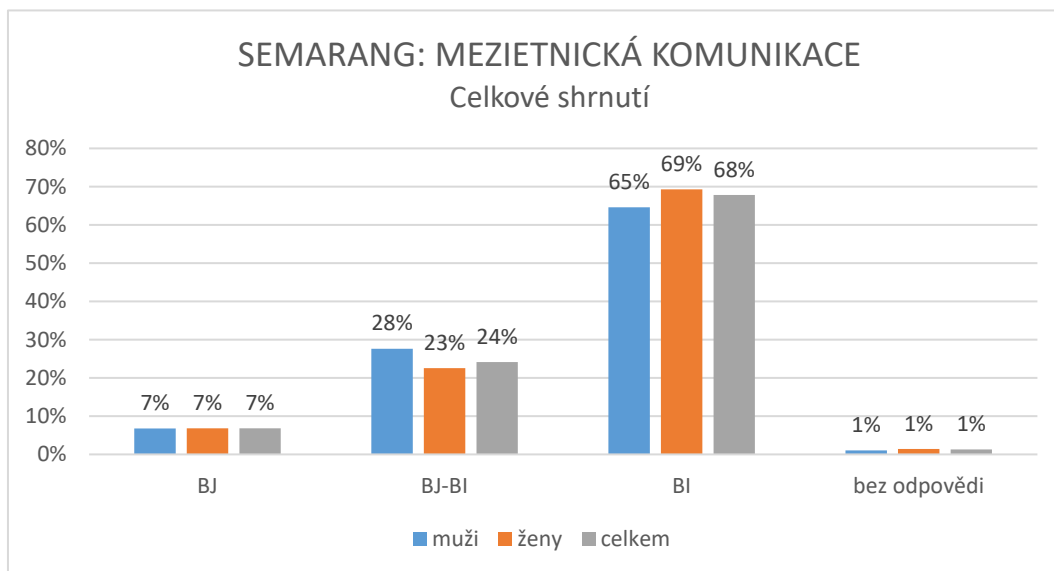

Graf 39 Semarang: Meziethnická komunikace. MJ: BJ.

Graf 40 Semarang: Meziethnická komunikace. MJ: BI a BJ-BI.

Graf 41 zobrazuje celkové shrnutí používání jazyků v meziethnickém jazykovém prostředí v Semarangu. Na rozdíl od výše uvedených grafů zde není jako selektující kritérium zohledněn mateřský jazyk respondentů, ale porovnáváme potencionální tendence pro použití jazyků na základě pohlaví respondentů. Hodnocení mužů a žen je velice vyrovnané a nebyla zde odhaleny statisticky signifikantní odchylka. V meziethnické komunikaci by celkem 68 % (419/618) dotázaných použilo indonéštinu, 7 % (42/618) javánštinu a 24 % (149/618), napříč všemi otázkami, volí kombinaci javánštiny a indonéštiny.

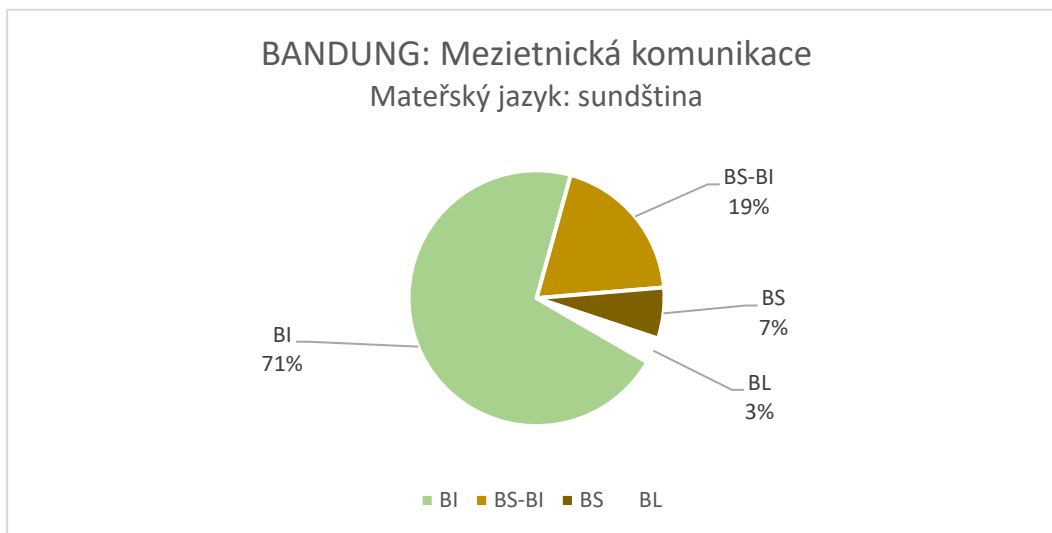

Graf 41 Semarang: Meziethnická komunikace. Celkové shrnutí.

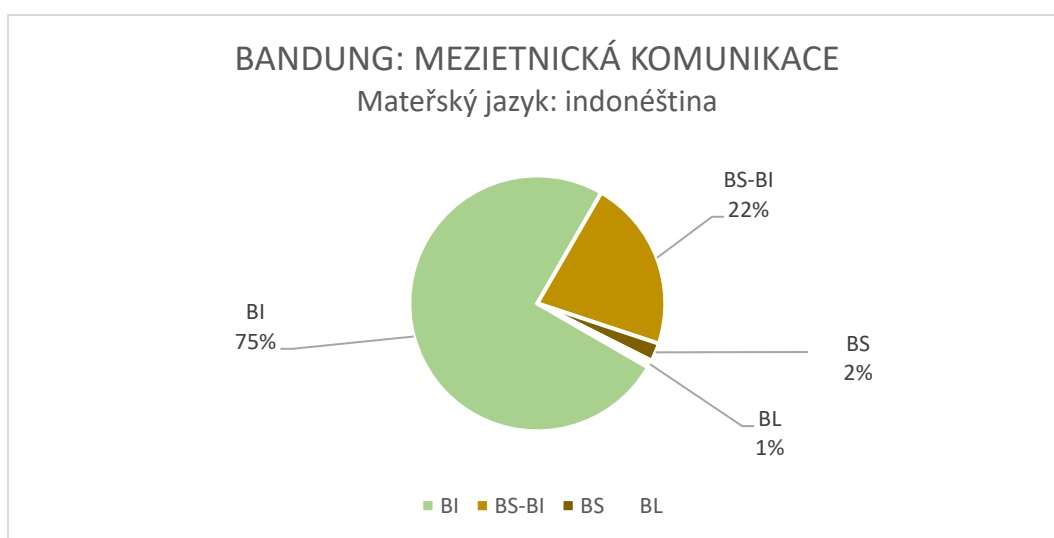
3.2.3 Bandung

V Bandungu bylo v kategorii meziethnické komunikace vyhodnocováno celkem 456 odpovědí. Níže jsou prezentovány dva grafy reflektující preference na základě mateřského jazyka dotázaných, přičemž preference jsou u obou skupin velice podobné.

U všech dotázaných bez ohledu na jejich mateřský jazyk vidíme preferenci indonéštiny, přesahující 70 % užití. Respondenti v obou skupinách, viz **grafy 42 a 43**, uvedli ve více než 20 % odpovědí, že v daném kontextu použijí sundštinu i indonéštinu. Při detailní analýze otázek zjišťujeme, že oba jazyky dotázaní použijí, hovoří-li s hosty během rodinných událostí, oslav nebo modliteb, kterých se účastní hosté pocházejí i z jiných etnických skupin. Stejně jako v Semarangu tedy sledujeme používání vlastního místního jazyka v kulturním a tradičním kontextu. Asi třetina dotázaných používá sundštinu i indonéštinu také, hovoří-li s kamarády jiného etnika. Předpokládáme tedy, že tito kamarádi rozumí sundsky a je rovněž možné, že ačkoliv sami nejsou Sundové, nabyli i jistou znalost sundštiny. K tomuto aspektu se šíře vrátíme v kapitole *Školství*.

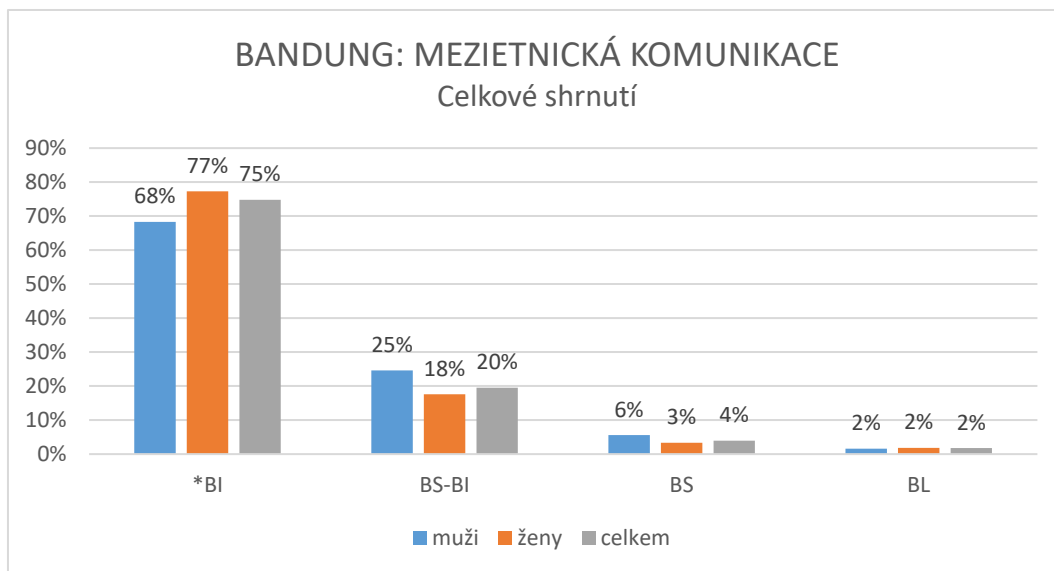

Graf 42 *Bandung: Mezičetnická komunikace. MJ: BS.*

Graf 43 *Bandung: Mezičetnická komunikace. MJ: BI.*

Graf 44 zobrazuje jazykové preference v kategorii mezičetnické komunikace podle rozdílných pohlaví. U žen vidíme o 9 % (255/330) vyšší zastoupení indonéštiny, u mužů je pak tento rozdíl patrný především v jazykové variantě BS-BI (31/126). Odchylka v použití indonéštiny mezi muži (86/126) a ženami (255/330) vyšla ověřením chí-kvadrátového testu jako statisticky signifikantní.

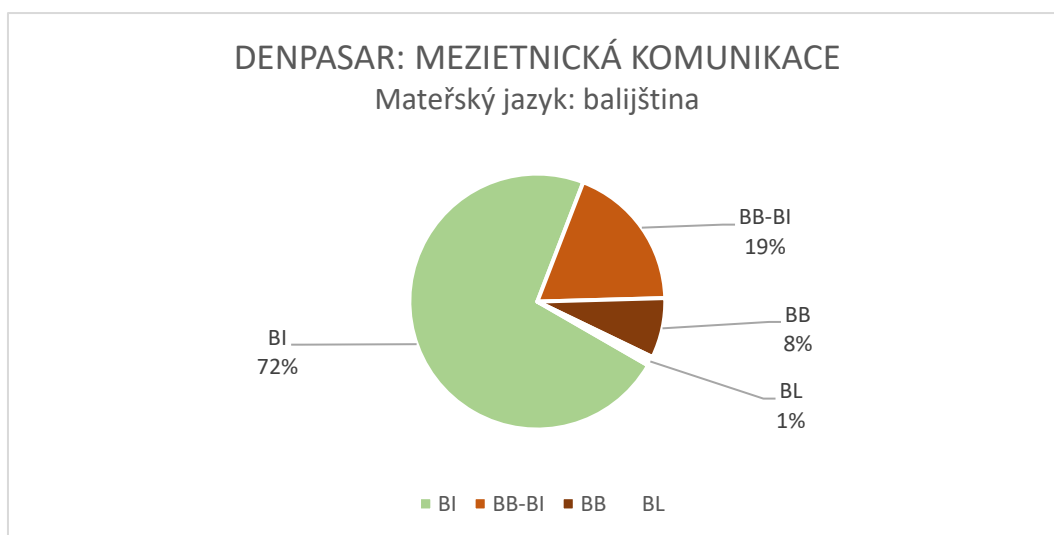
Graf 44 *Bandung: Meziethnická komunikace. Celkové shrnutí.*

3.2.4 Denpasar

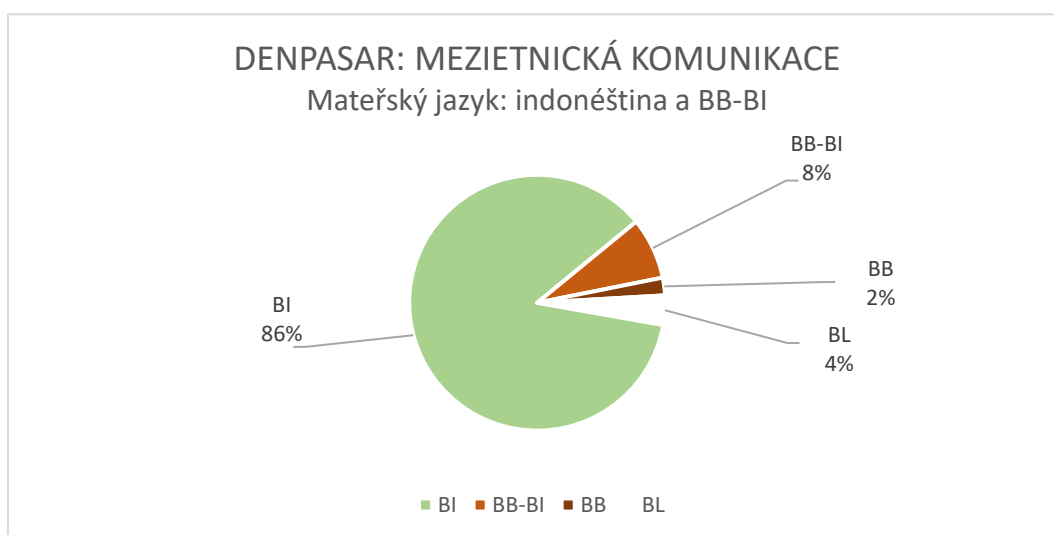
V šesti analyzovaných otázkách bylo získáno celkem 612 odpovědí, z nichž 343 pochází od respondentů s mateřským jazykem balijštinou a 269 od respondentů s mateřskými jazyky BI a BB-BI.

Graf 45 i **graf 46** potvrzují v kontextu interetnické komunikace silnou preferenci indonéštiny. U respondentů s mateřským jazykem balijštinou je to 72 % (248/342) komunikačních situací, zatímco u skupiny s mateřskými jazyky BI a BB-BI je použití indonéštiny zaznamenáno v 86 % případů (233/270).

Přesto analýza jednotlivých odpovědí odhaluje, že respondenti s **mateřským jazykem balijštinou**, stejně jak bylo zaznamenáno v Bandungu a v Semarangu, použijí během oslav a setkání oficiálnější povahy (svatby, pohřby, společné modlitby) balijštinu také, jsou-li, přítomní hosté jiných etnik. Asi třetina dotázaných (19/57) uvedla, že použijí výhradně balijštinu, další přibližná třetina (17/57) by použila oba nabízené jazyky a třetina by v takové situaci hovořila indonésky (21/57).

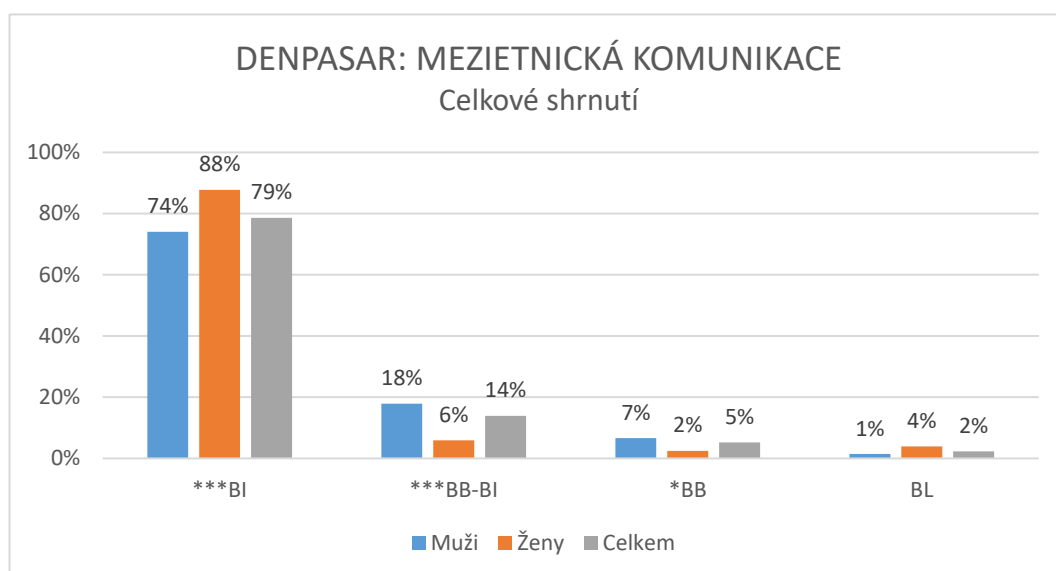

Graf 45 Denpasar: Mezietská komunikace. MJ: BB.

Graf 46 Denpasar: Mezietská komunikace. MJ: BI a BB-BI.

Porovnáním jazykové preference na základě odlišného pohlaví (viz **graf 42**), byl v této kategorii pomocí chí-kvadrátového testu zjištěn signifikantní statistický rozdíl u všech jazykových možností. U žen znovu pozorujeme frekventovanější použití indonéštiny, v mezietské komunikaci ji preferují v 88 % (179/204) situací, zatímco muži v 74 % (302/408) případů. U mužů pak pozorujeme navýšení u BB-BI o 12 % (73/408) a BB o 5 % (27/408) více než ženy.

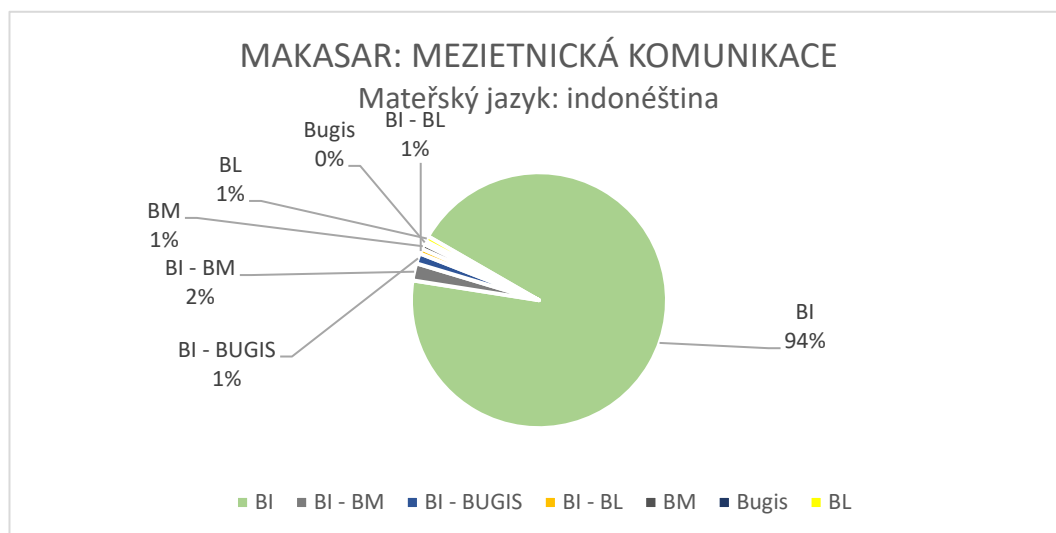

Graf 47 Denpasar: Mezietnická komunikace. Celkové shrnutí.

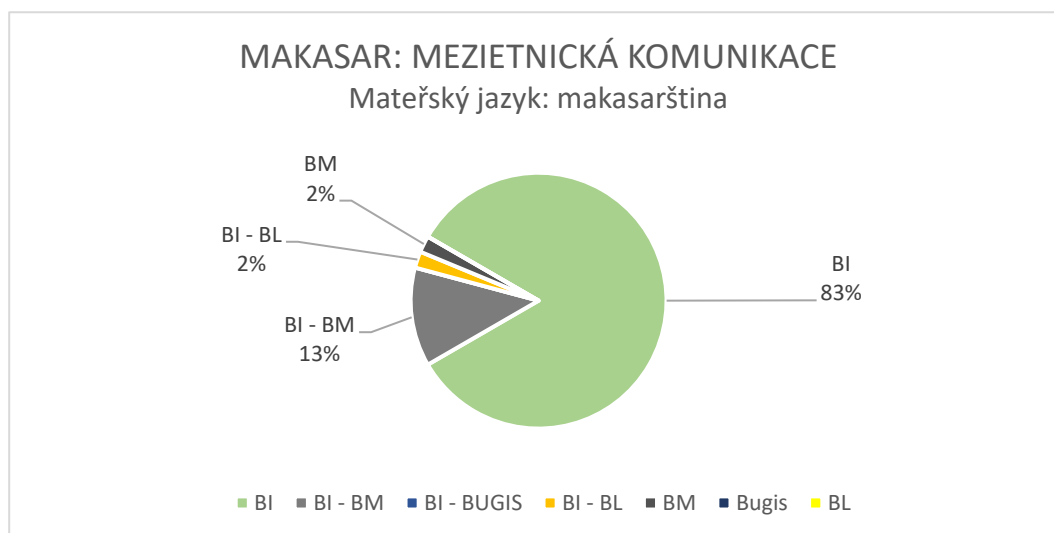
3.2.5 Makasar

U makasarštiny jsme v této kategorii vycházeli celkem z 510 odpovědí. **Grafy 48 a 49** potvrzují silné zastoupení indonéštiny v této doméně. U respondentů s mateřským jazykem indonéštinou dosahuje použití indonéštiny 94 %, (435/462) makasarština je zde zastoupena zcela mizivě.

U skupiny respondentů s mateřským jazykem makasarštinou je indonéština použita v 83 % případů (40/48), 13 % (6/48) zde zaujímá kombinace BI-BM. Rozbor jednotlivých otázek odhalil, že kombinaci BI-BM respondenti nejvíce použijí, přijde-li návštěva jiného etnika k nim domů, předpokládáme tedy, že návštěva této variantě jazyka rozumí.

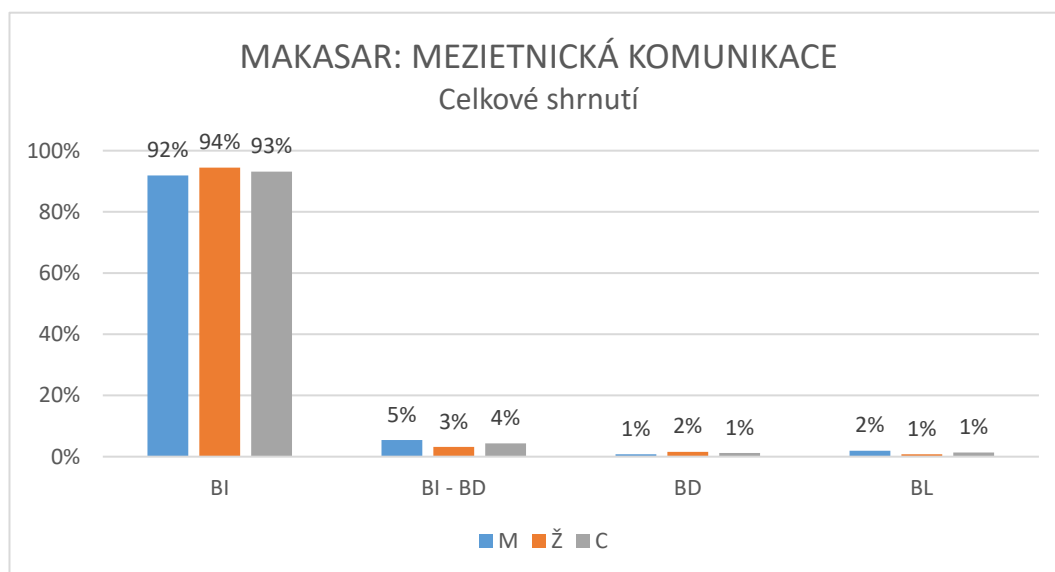

Graf 48 *Makasar: Mezietská komunikace. MJ: BI.*

Graf 49 *Makasar: Mezietská komunikace. MJ: BM.*

V rámci celkového hodnocení s ohledem na pohlaví respondentů (**graf 50**) nepozorujeme signifikantní rozdíl v jazykové preferenci mezi muži a ženami. Indonéština má v Makasaru v této kategorii celkově naprosto prominentní postavení, a to bez ohledu na mateřský jazyk nebo pohlaví respondentů, muži by ji použili v 92 % (237/258) a ženy v 94 % (238/252).

Graf 50 *Makasar: Mezietnická komunikace. Celkové shrnutí.*

3.2.6 Chronologické srovnání

V této podkapitole provedeme srovnání s dřívějšími výzkumy v Palembangu a na Bali, které jsou alespoň částečně komparabilní s výzkumem v roce 2013. Výzkumy z ostatních zkoumaných regionů data o mezietnické komunikaci neposkytují.

Pro srovnání situace v **Palembangu** vycházím z výzkumu publikovaného v knize *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang* publikované v roce 1981 (Arif a kol. 1981). S výsledky z výzkumu 2013 srovnávám data o neformální mezietnické komunikaci z roku 1981. Zatímco v současném výzkumu byla indonéština v mezietnické komunikaci zastoupena v 81 % (481/618), v roce 1981 měla největší zastoupení kombinace obou jazyků se 45 % (639/1411), indonéštinu respondenti použili ve 36 % (511/1411) situací. Výzkum v roce 1981 analyzoval samostatně formální a neformální komunikaci, přičemž v **tabulce 18** porovnávám údaje o neformální mezietnické komunikaci. Také u formální mezietnické komunikace bylo procentuální zastoupení indonéštiny nižší, než v roce 2013, indonéštinu by v roce 1981 během formální mezietnické komunikace použilo 61 % dotázaných, 12 % by použilo palembangštinu a 27 % palembangštinu a indonéštinu.

Účastníky mezietnické komunikace v 80. letech bylo původní obyvatelstvo a dále převážně ekonomičtí migranti čínského původu, javánští migranti přicházející do Palembangu v rámci programu transmigrace a příslušníci dalších jihosumaterských etnik rovněž migrující

do Palembangu převážně z ekonomických důvodů. Většina těchto migrantů nebyla vzdělaná a pocházela z nižších sociálních tříd (Husin 1978, iv), což může vysvětlit neznalost indonéštiny a preferenci regionálních jazyků i v rámci meziethnické komunikace. S rozvojem vzdělání a s ním spojeným rozšířením indonéštiny dochází také ke změně preferovaného jazyka, která je evidentní ve výzkumu z roku 2013.

Srovnání použití palembangštiny v meziethnické komunikaci 1981 vs 2013					
Preferovaný jazyk	Arif a kol. (1981)	Arif a kol. (1981)	Dostál (2013)	Dostál (2013)	
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Rozdíl
BI	511	36 %	481	81 %	***
BP	207	15 %	28	5 %	***
BI/BP	639	45 %	80	13 %	**
BL	54	4 %	5	1 %	N/A

Tabulka 18 Chronologické srovnání použití palembangštiny v neformální meziethnické komunikaci. 1981 vs 2013.

V publikaci *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Bali* (Bagus a kol. 1981), jež mapuje používání a funkce jazyků **na Bali**, se autoři meziethnické konverzace detailně nevěnovali. Jednou z otázek bylo, jakým jazykem by respondenti hovořili s hostem, který není Balinec, ale mluví balijsky, a v této situaci by 38 % dotázaných použilo balijštinu, 20 % indonéštinu a 42 % kombinaci balijštiny a indonéštiny. Komentář k této problematice rovněž vysvětluje, že neumí-li majitel domu balijsky a navštíví ho hosté, indonéština je příliš formální a neosobní, a proto je v takové situaci lepší použít kombinaci indonéštiny a balijštiny (Bagus a kol. 1981, 43). Celkově výzkum z roku 1981 vyznívá tak, že balijšтина je jazyk naprosto dominantní. Ve výzkumu v roce 2013 meziethnické komunikaci dominuje indonéština, respondenti by ji použili v 79 % (481/612), balijštinu v 5 % (32/612) a kombinaci BB-BI ve 14 % (85/612).

3.3 Formální komunikace

Do této kapitoly spadají komunikační situace formální a úřední povahy. Respondenti zde odpovídali na otázky, jaké jazyky používají s představiteli města, obce, okresu či náboženské instituce. Jakým jazykem hovoří ve zdravotnických zařízeních a u lékaře, jakým jazykem hovoří v bance a na policejní stanici nebo jakým jazykem hovoří s vyučujícími či s ředitelem školy. Problematikou jazyka během školní docházky se budeme dopodrobna zabývat v kapitole 4. Kapitola formální komunikace je rozdělena do dvou částí, první je komunikace v primárně neúředních institucích, kam byla zařazena komunikace v nemocnici, v bance, na policii a ve škole. Do druhé části jsou zahrnuty regionální úřady, spadá sem komunikace se starostou nebo předsedou obce (*Pak Wali, Pak Camat*), se zástupci občanů čtvrti nebo vesnice (*Pak RT – Pak Rukun Tetangga, Pak RK – Pak Rukun Kampung*), s pověřenou osobou v náboženské instituci a s úředníky na místních úřadech.

Indonéská ústava a následně *Zákon číslo 24 z roku 2009 o národní vlajce, jazyku, znaku a hymně*⁵⁷ definuje jako oficiální úřední jazyk v zemi indonéštinu. Článek 25 tohoto zákona uvádí, že veškeré úřední a oficiální dokumenty, rozhodnutí a nařízení vydané vládními i veřejnými institucemi musí být v indonéštině. Stejný zákon v článcích 36 a 37 dále uvádí, že regionální jazyky mohou doplňovat indonéštinu v regionálních institucích za účelem zachování a propagace regionálních jazyků a kultury.

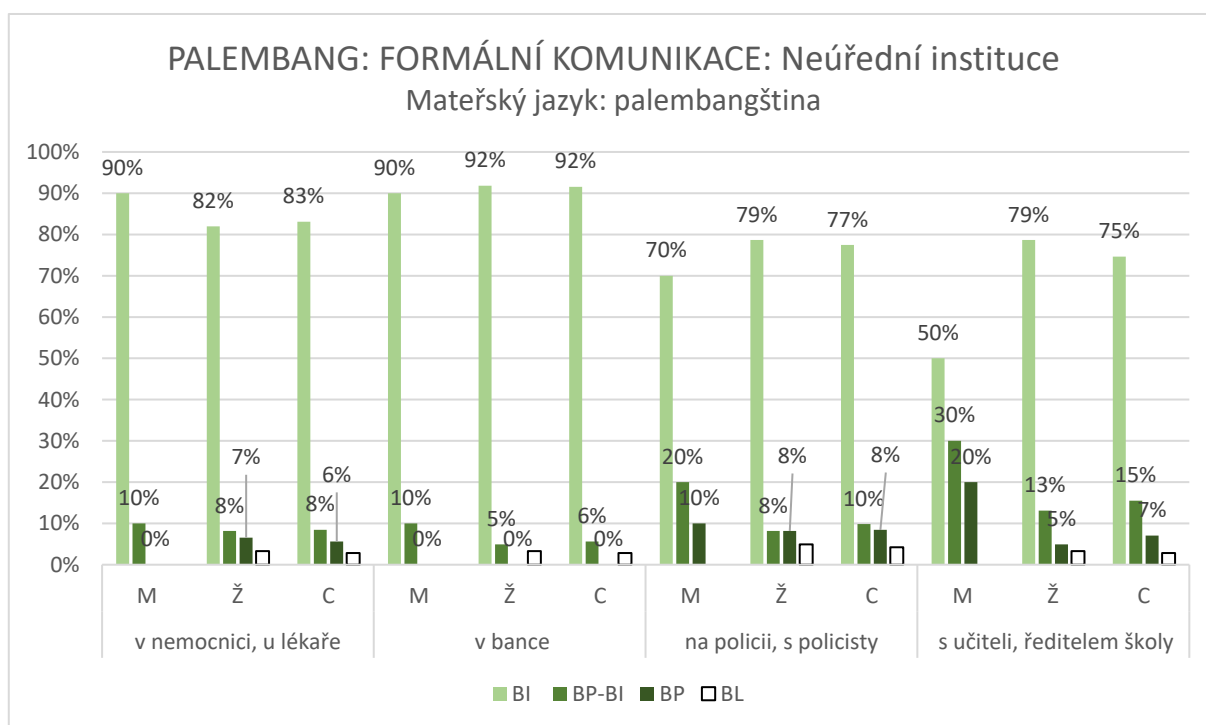
Co se týče společenských vztahů jedince, vycházíme-li z kruhů sociálních vztahů na straně 46 této práce, instituce, jež jsou zařazeny do kategorie primárně neúředních institucí (nemocnice, policie, banka) řadíme do vztahů formálních, a očekáváme zde silné zastoupení indonéštiny. Regionální instituce, a především pak zástupci občanů místní čtvrti a pověřené osoby v lokální náboženské instituci, mohou spadat do kategorie známých, tedy do komunikace poloformální, a tudíž očekáváme silnější přítomnost regionálních jazyků.

⁵⁷ *Undang-Undang Nomor 24 Tahun 2009 Tentang Bendera, Bahasa, dan Lambang Negara, serta Lagu Kebangsaan.*

3.3.1 Palembang

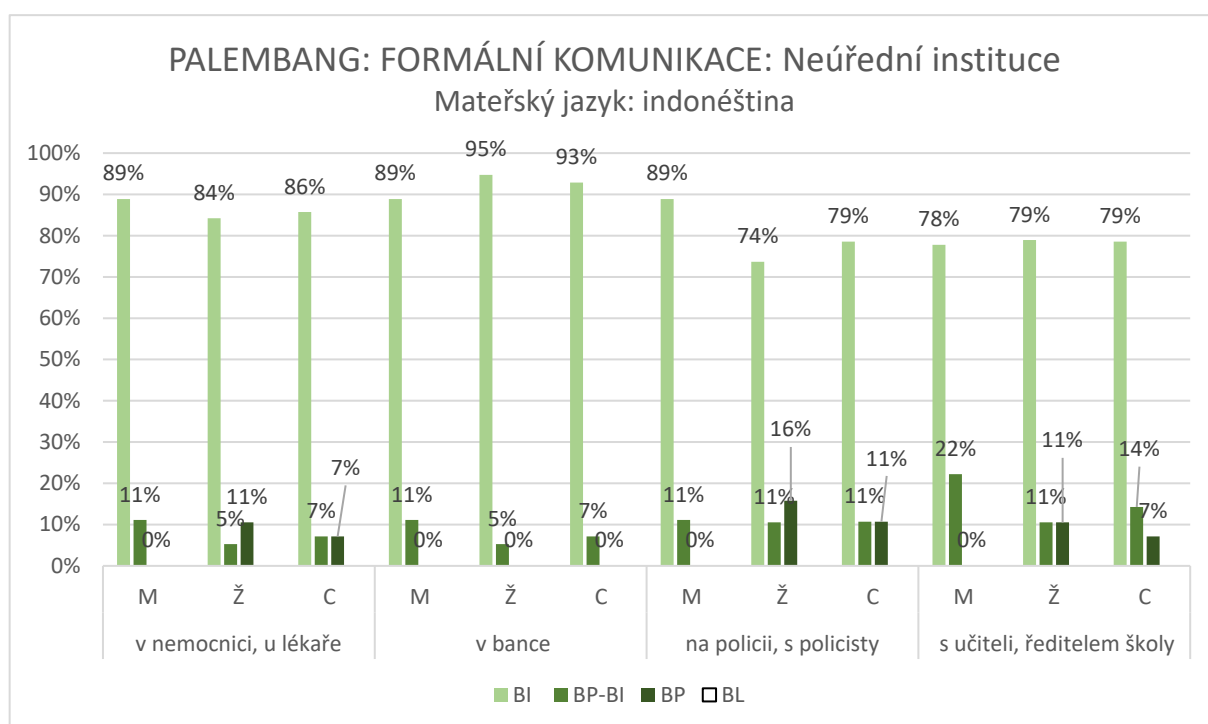
Graf 51 znázorňuje jazykové preference respondentů s mateřským jazykem **palembangštinou** v primárně neúředních institucích. V bance by indonéštinu použilo 92 % (65/71) dotázaných, nikdo by nepoužil palembangštinu. Zastoupení palembangštiny v těchto kategoriích je celkově velice nízké, pokud se respondenti přiklánějí k jiné jazykové variantě než indonéštině, je to spíše kombinace indonéštiny a palembangštiny.

77 % (55/71) respondentů by použilo indonéštinu při komunikaci s policisty (55/71) a 75 % s učiteli a ředitelem školy (53/71). V těchto dvou komunikačních prostředích sledujeme čtenější zastoupení palembangštiny i kombinace indonéštiny a palembangštiny. Školské prostředí, jak bude evidentní i v kapitole 4, spadá částečně do kategorie poloformální komunikace, kam patří známí, kolegové a spolužáci, a tendence použít při komunikaci palembangštinu zde tedy může být větší, než například v bance nebo v nemocnici, kde ve výběru jazyka převažuje formálnost dané komunikační situace a úřední osoba, s níž respondenti komunikují, není respondentům známa. Čtenější přítomnost regionálních jazyků ve školách je evidentní také u dalších zkoumaných jazykových skupin – v Bandungu, Semarangu a Denpasaru, kde jsou regionální jazyky součástí kurikula.

Graf 51 Palembang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BP.

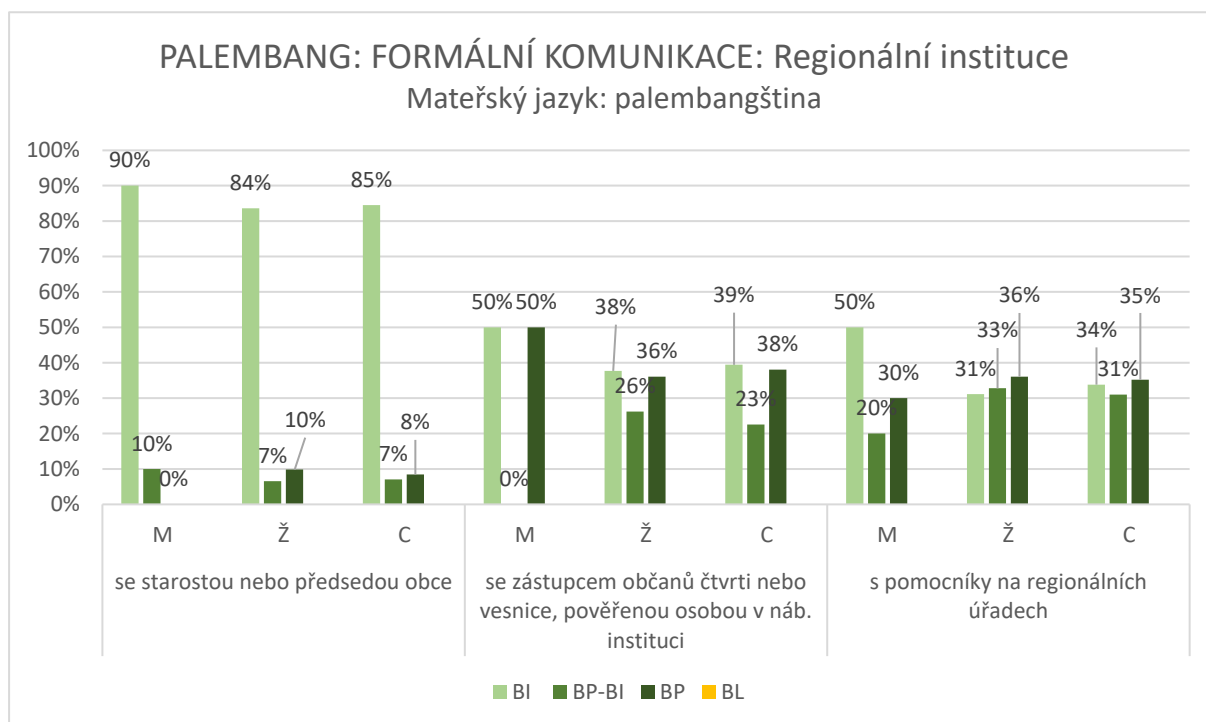
Stejné tendence můžeme sledovat také v **grafu 52**, který zobrazuje analýzu výsledků respondentů s mateřským jazykem indonéštinou. Ve škole a s policisty se setkáváme s mírně vyšším zastoupením palembangštiny i BP-BI. Zajímavé je jazykové chování žen s mateřským jazykem indonéštinou, z nichž 16 % (3/19) uvedlo, že by na policii použilo palembangštinu, přestože v jiných formálních situacích použijí indonéštinu. S obdobnou tendencí se setkáváme také na Jávě, a domnívám se, že důvodem by mohla být snaha o navození pocitu důvěrnosti a solidarity v obvykle nepříjemné situaci.

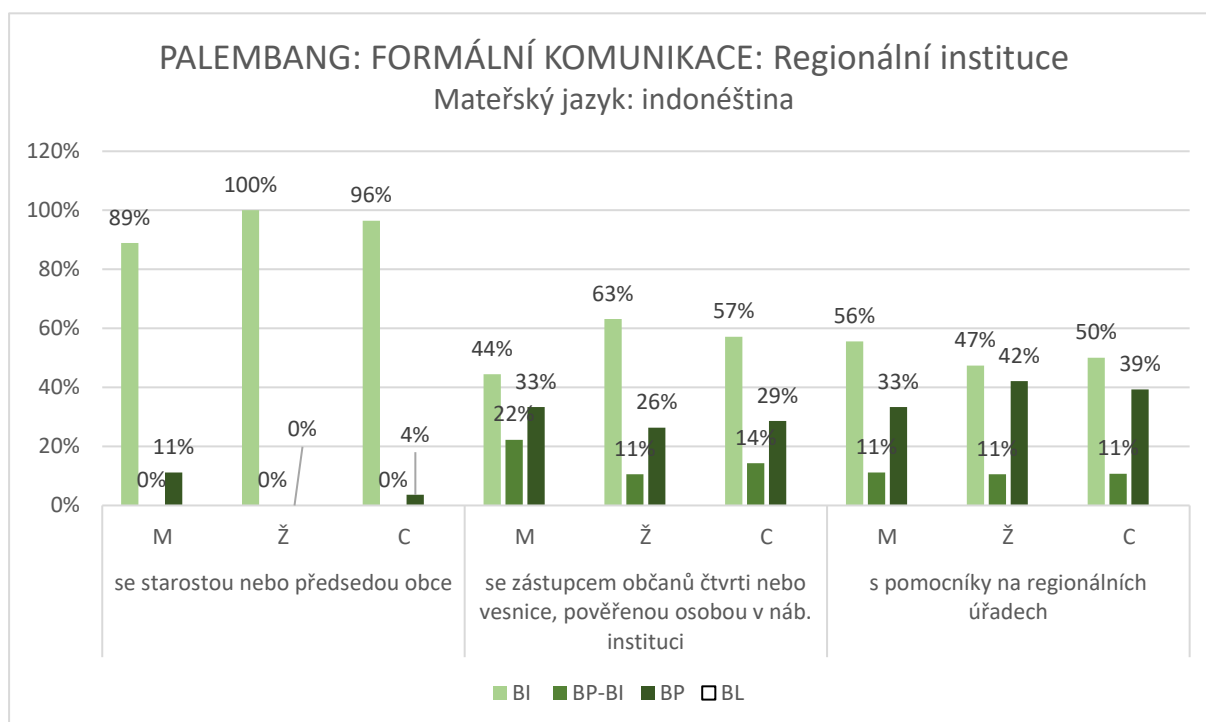
Graf 52 Palembang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI.

Poměrně vyvážené je rozložení zkoumaných jazyků při komunikaci se zástupci vlastní komunity, se zástupci občanů v místní čtvrti či náboženské instituci (**grafy 53 a 54**). Všechny tyto osoby jsou volení členové místních komunit a obvykle z nich také pocházejí. Respondenti s mateřským jazykem palembangštinou by při komunikaci s nimi ve 38 % (27/71) použili palembangštinu a dalších 23 % (16/71) by zvolilo kombinaci indonéštiny a palembangštiny. Respondenti s mateřským jazykem indonéštinou by palembangštinu v tomto kontextu použili ve 29 % (8/28) a BP-BI ve 14 %, (4/28), přičemž vyšší zastoupení palembangštiny a kombinace BP-BI navzdory tomu, že se jedná o komunikaci ve formálním prostředí, přisuzují skutečnosti, že komunikace se zmíněnými osobami spadá právě do sféry bližšího okolí a známých téhož

etnika, tedy do komunikace poloformální. V komunikaci se starostou či předsedou obce obě skupiny upřednostňují indonéštinu, 85 % (60/71) a 96 % (27/28).

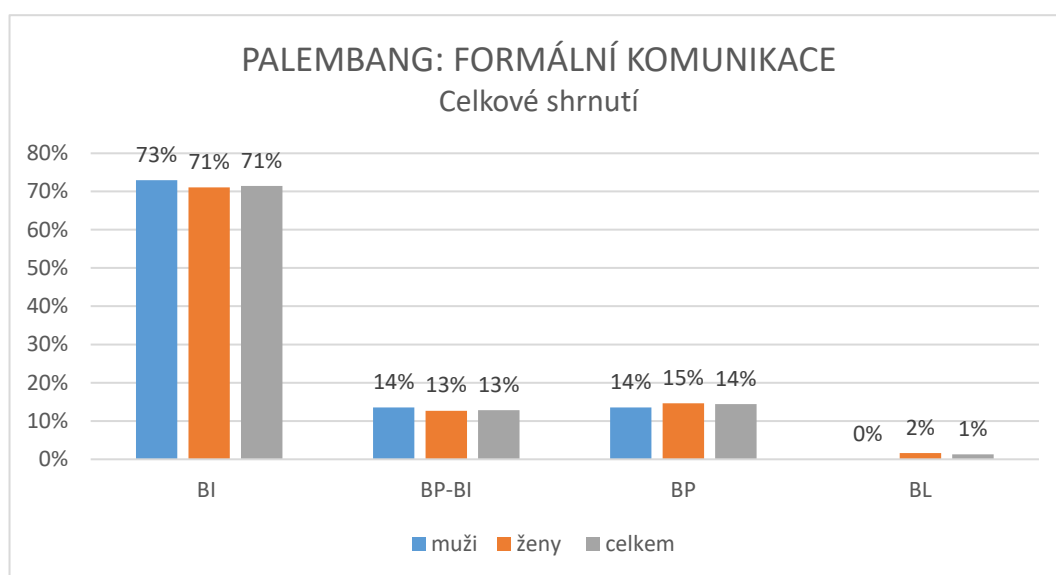
Graf 53 Palembang: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BP.

Graf 54 Palembang: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI.

Jazykem administrativy a úřední komunikace je v souladu s indonéskou jazykovou politikou a jazykovým plánováním indonéština. Analýza dat prokázala, že v Palembangu je národní jazyk ve formální komunikaci na prvním místě celkově se 71 % (495/693). Respondenti by použili regionální jazyk či kombinaci BP-BI v jednání s představiteli komunity, kteří zastávají oficiální funkci a rovněž v komunikaci s pomocnými pracovníky na úřadech.

V doméně formální komunikace nenacházíme signifikantní odchylku v používání jazyků na základě pohlaví respondentů, viz **graf 55**.

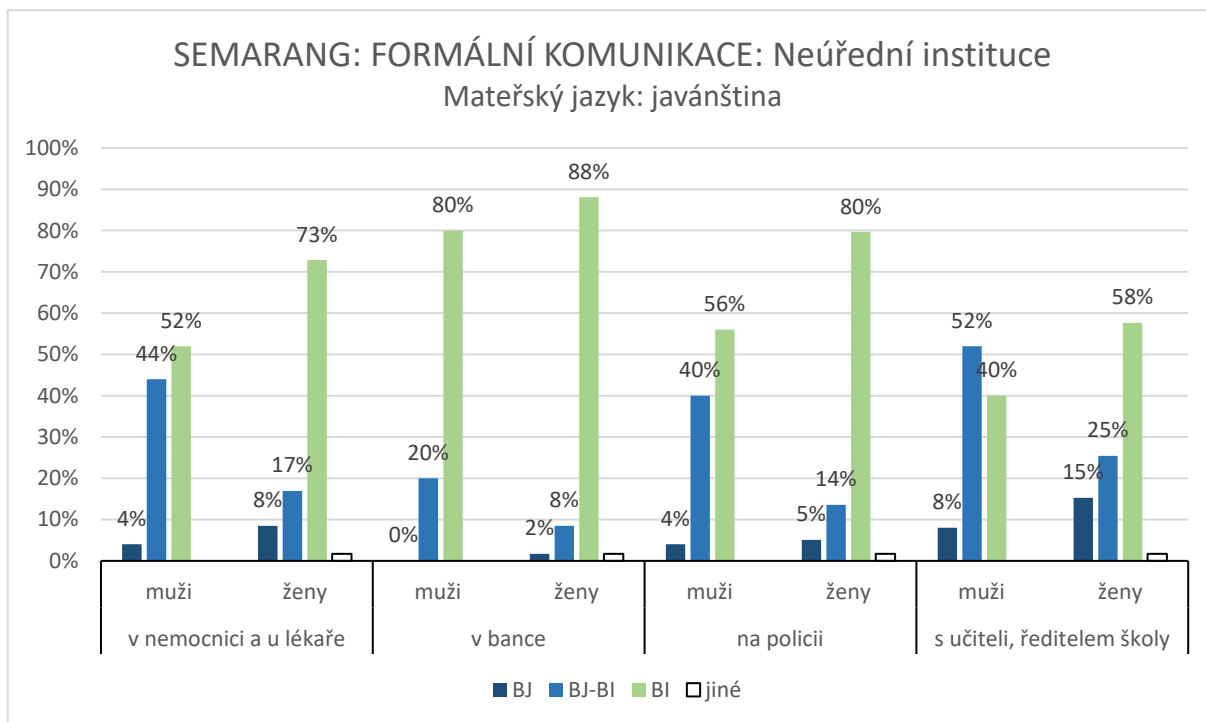

Graf 55 Palembang: Formální komunikace. Celkové shrnutí.

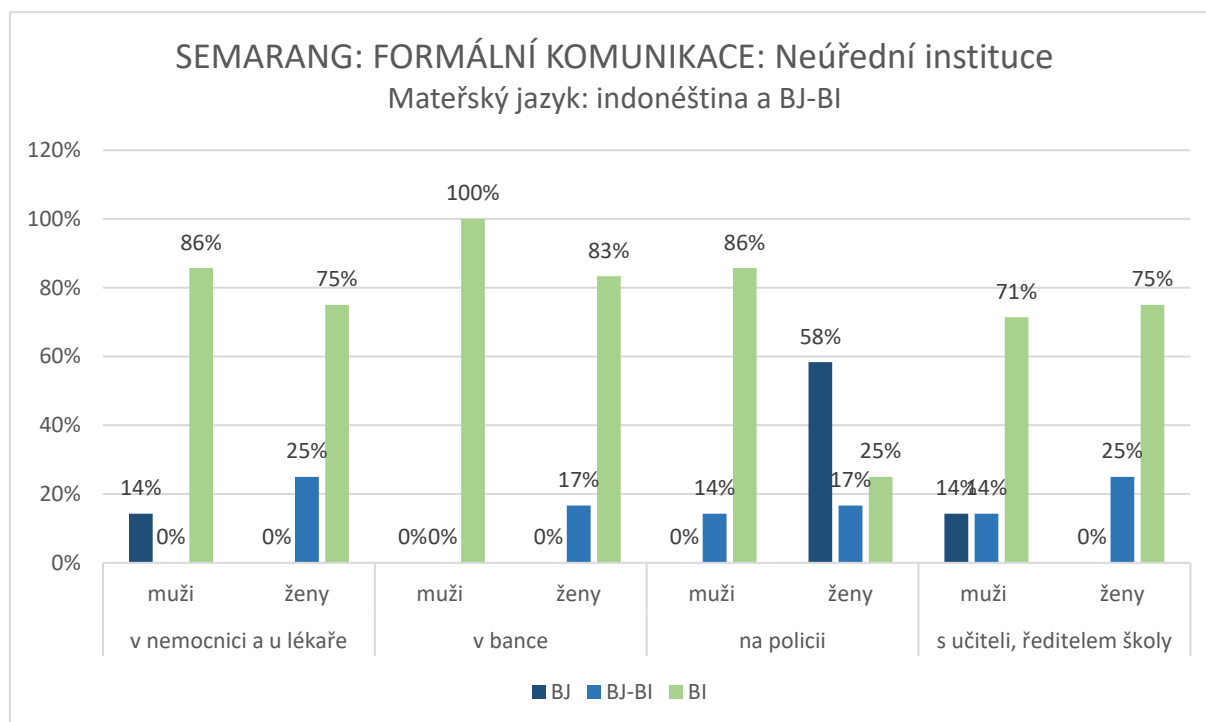
3.3.2 Semarang

Graf 56 a graf 57 vzájemně porovnávají, jaký jazyk by ve vybraných institucích zvolili respondenti na základě svého mateřského jazyka v Semarangu. V obou grafech sledujeme silné zastoupení indonéštiny, u respondentů s mateřským jazykem BI a BJ-BI přesahuje použití indonéštiny v průměru 75 %, v polovině případů 80 až 100 %. Zajímavé je silné zastoupení javánštiny ze strany ženských respondentek BI a BJ-BI na policii, kde by javánštinu použilo téměř 60 % (7/12) dotázaných. Přičemž respondentky s mateřským jazykem BJ by naopak preferovaly BI, a to v 80 % (47/59). Z dat z ostatních regionů (Palembang, Bandung, Denpasar) vyplývá, že komunikace na policii a s policisty zastává v úřední komunikaci zvláštní místo, narozdíl například od banky, kde se opakovaně setkáváme s nejvyšším zastoupením indonéštiny, se v komunikaci s policejními orgány setkáváme s výrazným příklonem k místní jazykům, a to často ze strany respondentů s mateřským jazykem indonéštinou.

Z **grafu 56** je evidentní, že javánské ženy v úřední komunikaci upřednostňují indonéštinu více než muži, kteří u lékaře, na policii i ve škole preferují kombinaci BI a BJ. Naopak muži, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk BI, používají indonéštinu průměrně v 85 %.

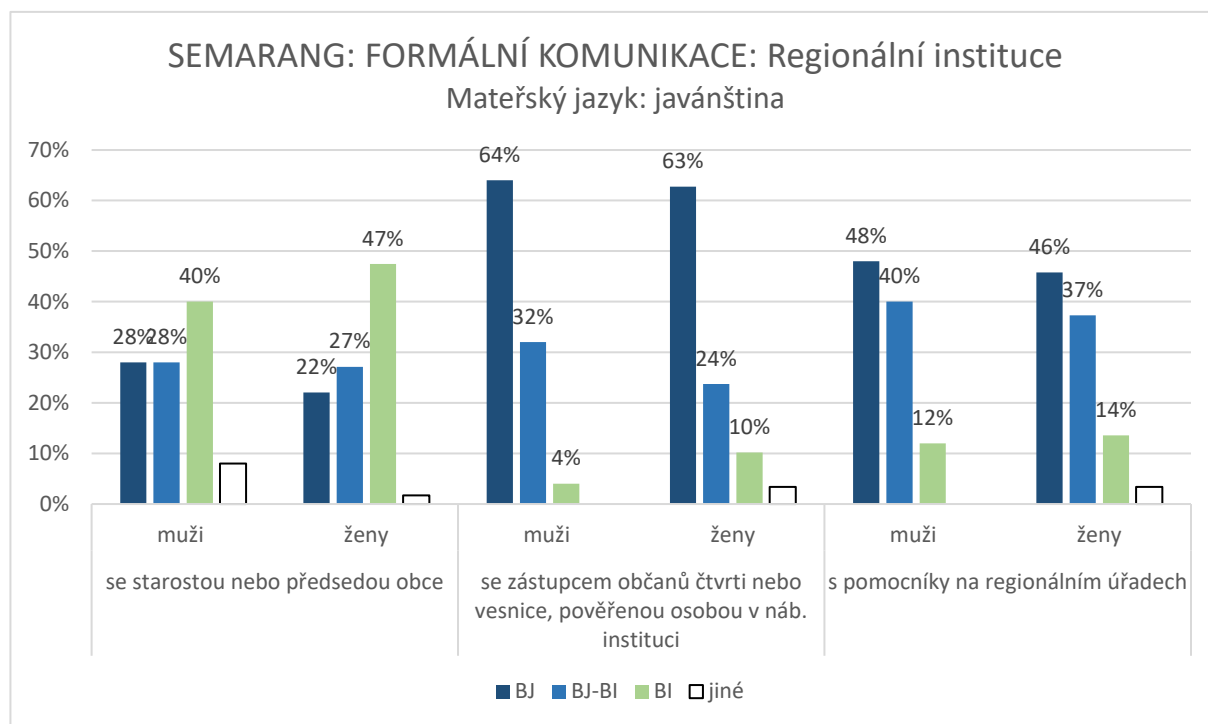
Graf 56 Semarang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BJ.

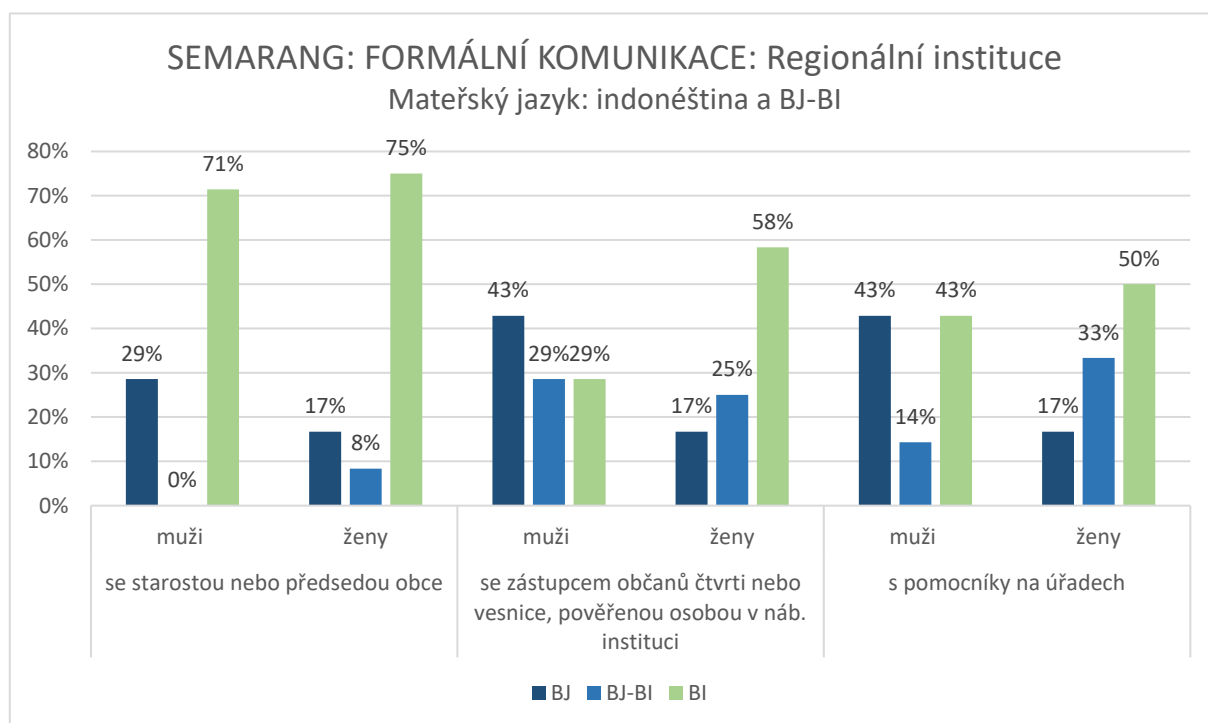
Graf 57 Semarang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI a BJ-BI.

Vysoké zastoupení javánštiny sledujeme vůči místním zástupcům občanů a komunity. Sousedský zástupce (*Pak RT – rukun tetangga*), zástupce místní čtvrti (*Pak RK – rukun kampung*) a správce či zástupce mešity (*Pak Sirah*) jsou vybraní členové místních komunit a obvykle z nich také pocházejí. V **grafu 58** vidíme, že přes 60 % mužů (16/25) i žen (37/59) by s nimi komunikovalo výhradně javánsky a okolo 30 % by volilo kombinaci BJ a BI. Použití javánštiny je eminentní také na regionálních úřadech, kde by ji použilo téměř 50 % (39/84) a dalších téměř 40 % (32/84) by komunikovalo kombinací BI a BJ. Muži i ženy s mateřským jazykem javánštinou reagují při volbě jazyka téměř totožně.

V **grafu 59** sledujeme, že také respondenti s mateřským jazykem BI a BJ-BI, a to především muži, by v hovoru se zástupci čtvrti a náboženských institucí, stejně jako s nižšími úředníky použili javánštinu, zatímco ženy mají větší tendenci hovořit zde indonésky. V komunikaci se starostou města vidíme opět narůstající preferenci indonéštiny, pro skupinu BI a BJ-BI přesahuje frekvence použití 70 % (14/19) a pro respondenty s mateřským jazykem BJ je to přes 40 % (38/84).

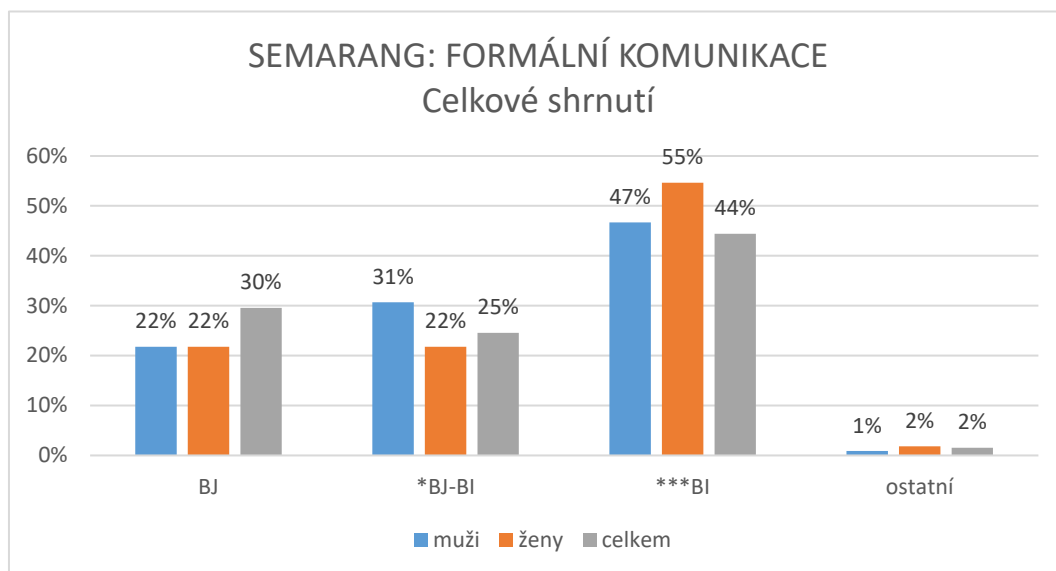
Graf 58 Semarang: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BJ.

Graf 59 Semarang: Formální komunikace. Regionální instituce. MJ: BI a BJ-BI.

V dílčích **grafech 56–59** nacházíme některé odchylky ve volbě jazyka, které se zdají být ovlivněny rozdílným pohlavím, např. muži s mateřským jazykem BJ častěji volí javánštinu nebo kombinaci BJ-BI nejenom v jednání s regionálními institucemi, ale také ve větší míře v nemocnici, na policii nebo s učiteli a řediteli škol. Ženy s mateřskými jazyky BI a BJ-BI celkem konzistentně preferují nad ostatními možnostmi indonéštinu, kromě na policejní stanici, kde by, na rozdíl od ostatních institucí, použili přednostně javánštinu.

Po souhrnném sečtení a zprůměrování všech odpovědí z kategorie formální komunikace zjišťujeme, že muži i ženy by ve vybraných situacích použili shodně javánštinu ve 22 %. Ženy s 55% (250/468) více inklinují k indonéštině, zatímco muži ji použijí ve 47% (105/225). Muži naopak se signifikantním rozdílem frekventovaněji preferují kombinovanou variantu BJ-BI ve 31 % (69/225).

Graf 60 Semarang: Formální komunikace. Celkové shrnutí.

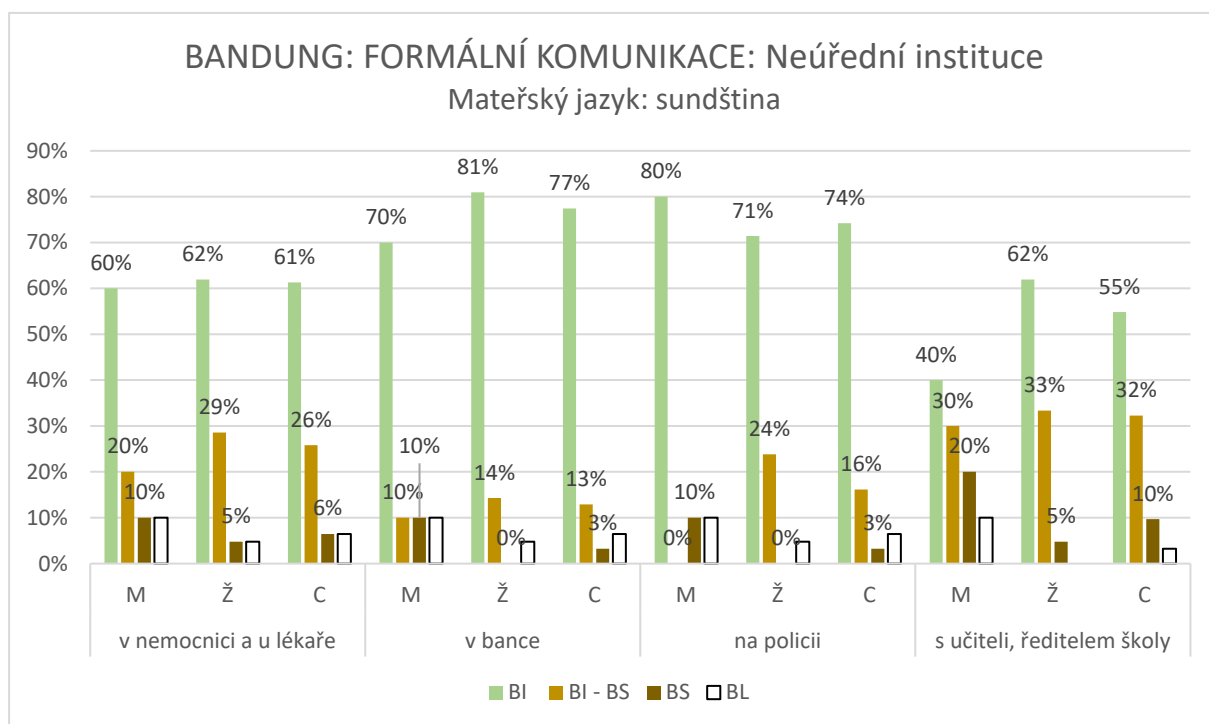
3.3.3 Bandung

Grafy 61 a 62 přinášejí informace o tom, jaký jazyk respondenti používají ve formální a poloformální komunikaci na primárně neúředních institucích v Bandungu. Grafy porovnávají, zda se jejich preference liší vlivem jiného mateřského jazyka. U všech tří skupin sledujeme silnou preferenci indonéštiny. Co se týče jednotlivých institucí, je indonéština obecně nejvíce zastoupena při jednání v bance.

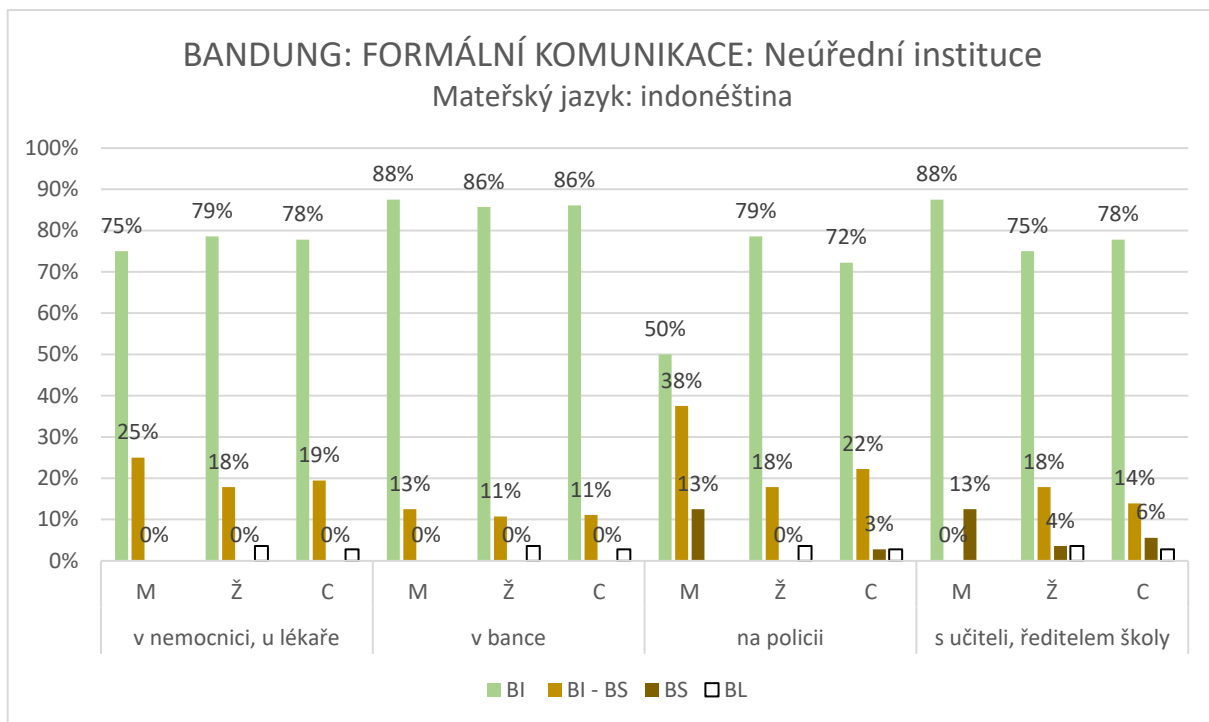
Graf 61 znázorňuje vyšší zastoupení sundštiny, tedy především kombinace BS a BI, ve školských zařízeních. Západní Jáva patří mezi regiony, kde je podporována výuka regionálního jazyka ve školách, sundština je povinným předmětem s hodinovou dotací dvakrát 45 minut za týden. Stejně jako na Jávě, kde je tomu obdobně, nacházím dva hlavní faktory k této jazykové volbě, jedním jsou sociální vztahy, k nimž ve škole dochází a účastníci komunikace jsou kamarádi nebo známí, tudíž inklinují více k neformálnímu či poloformálnímu způsobu komunikace, v němž je čteněji zastoupen jazyk regionální. Dalším faktorem je pozitivní postoj k aktivnějšímu používání regionálních jazyků ve škole, související s oficiální podporou místní kultury a jazyků od přelomu století. Co se týče preference jazyků na základě pohlaví respondentů, muži s mateřským jazykem sundštinou ve škole častěji použijí sundštinu, zatímco ženy upřednostňují indonéštinu nebo kombinaci jazyků.

V **grafu 62**, který zobrazuje výsledky jazykové skupiny s mateřským jazykem indonéštinou, respondenti preferují indonéštinu ve všech institucích, včetně školských zařízení. Za povšimnutí stojí jazykové chování mužů na policii, kdy tentokrát u mužů vidíme příklon

k použití sundštiny, ačkoliv je jejich mateřským jazykem indonéština a v ostatních situacích úřední povahy preferují indonéštinu.

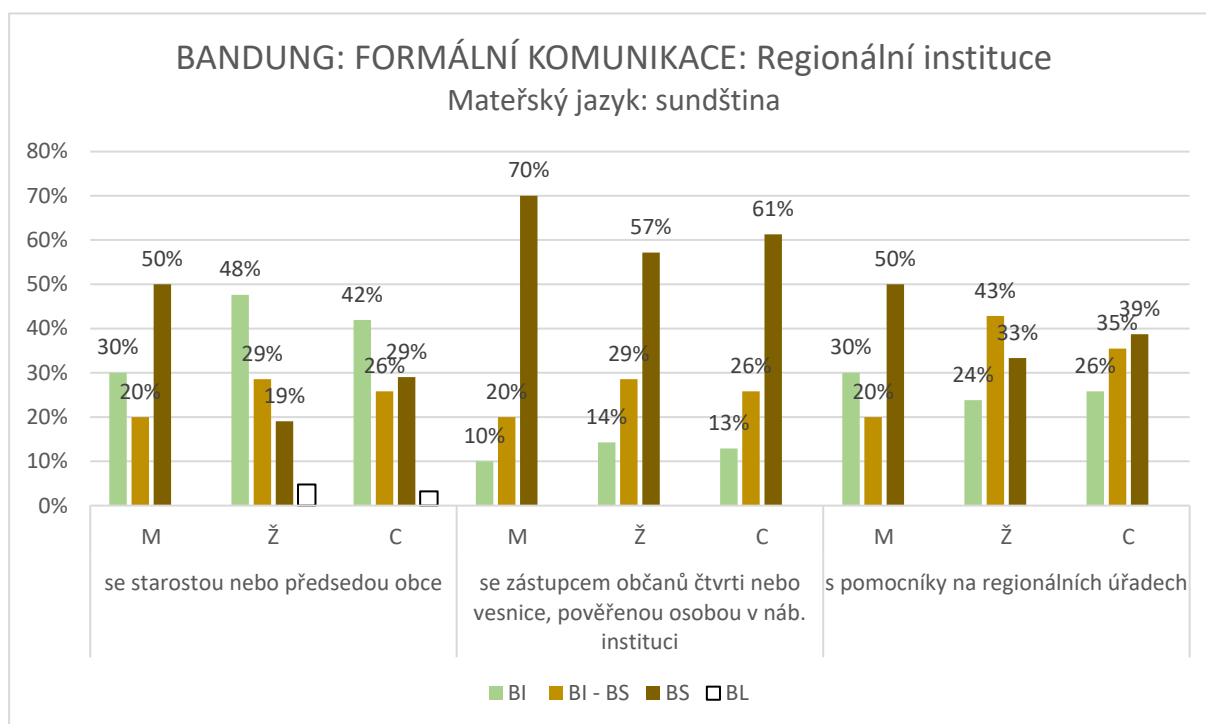
Graf 61 Bandung: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BS.

Graf 62 Bandung: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI.

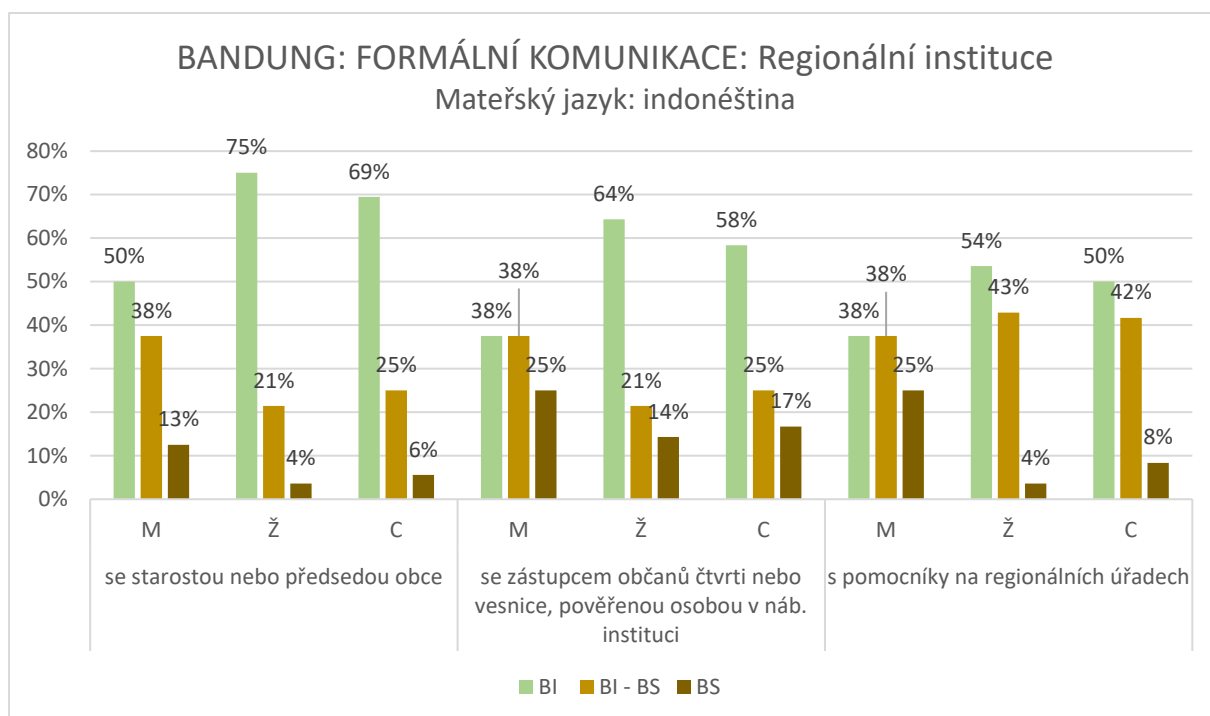
Následující grafy **63** a **64** zobrazují jazykové chování vůči představitelům a zaměstnancům regionálních institucí.

Graf 63 znázorňuje jazykové preference respondentů s mateřským jazykem sundštinou. Opět pozorujeme, především ze strany mužů, silné zastoupení sundštiny. Zástupci občanů čtvrti a pak Sirah (správce mešity), patří na žebříčku společenských vztahů do kategorie známých. Na základě odpovědí respondentů, kteří by v tomto kontextu většinou upřednostnili sundštinu, bychom je mohli také zařadit do kategorie vnitroetnické komunikace. Na rozdíl od mužů, kteří upřednostňují sundštinu i ve zbylých komunikačních situacích, ženy by v komunikaci se starostou obce použily dominantně indonéštinu a s pomocnými pracovníky na regionálních úřadech kombinaci BS-BI.

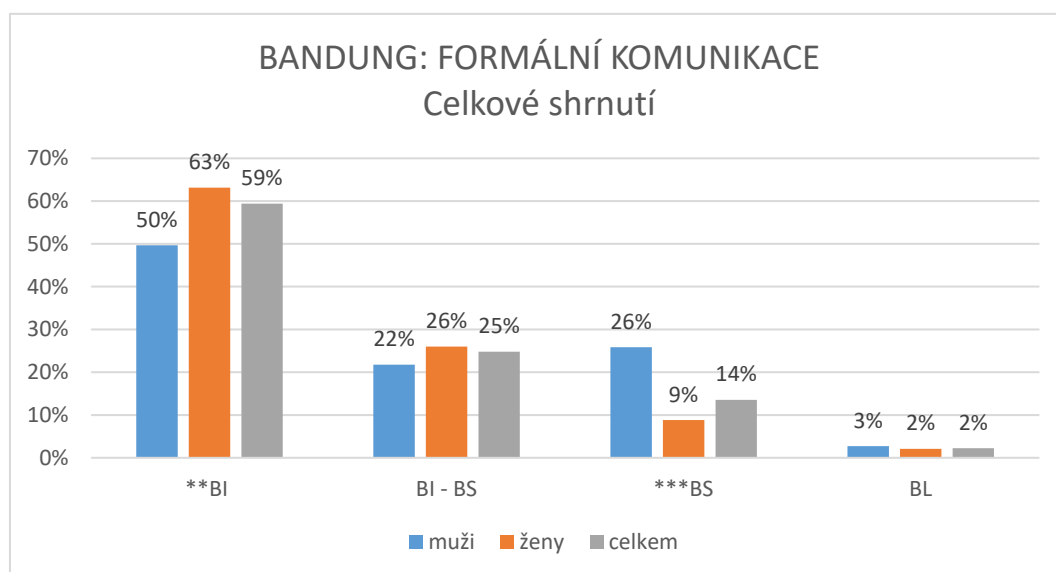
Graf 63 Bandung: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BS.

U skupiny s mateřským jazykem indonéštinou (**graf 64**) vidíme i u úřední komunikace na regionální úrovni preferenci používat indonéštinu. S pomocnými pracovníky na regionálních úřadech je v komunikaci poměrně silné zastoupení kombinace sundštiny a indonéštiny a u mužů opět silnější tendence používat sundštinu, než zaznamenáváme u žen.

Graf 64 Bandung: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI.

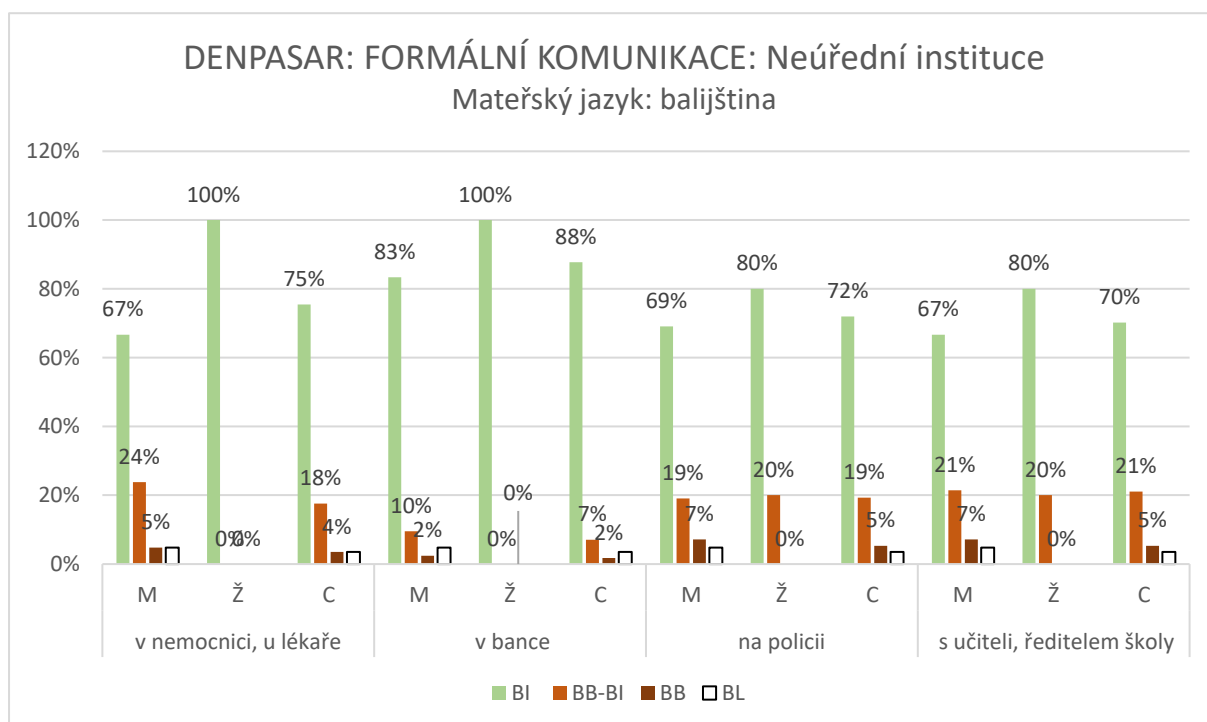
Z celkového shrnutí v **grafu 65** znovu vidíme mnohem silnější zastoupení sundštiny mezi muži, kteří by ji použili ve 26 % (38/147) případů, na rozdíl od žen, u nichž sundština zastupuje pouze 9 % (34/385) ze všech situací formální komunikace. Ženy v této kategorii nejvíce použijí indonéštinu v 63 % (243/385), a to se statisticky signifikantním rozdílem. Rozdíly jsou výrazné především u formální komunikace na regionální úrovni.

Graf 65 Bandung: Formální komunikace. Celkové shrnutí.

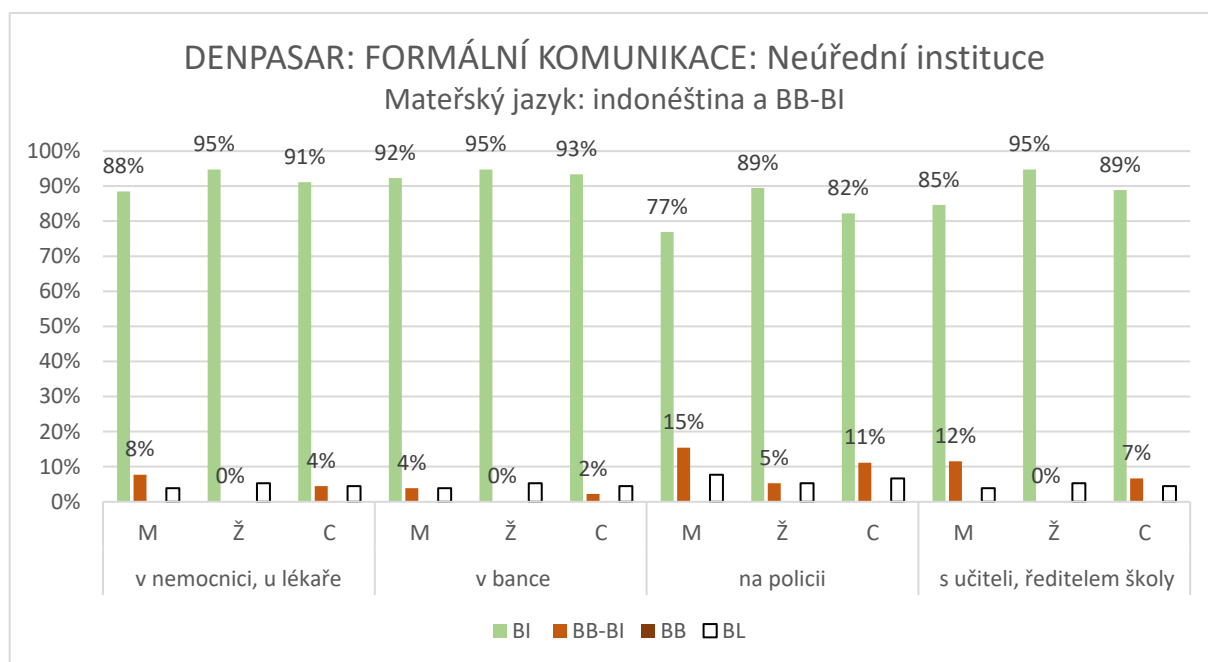
3.3.4 Denpasar

Graf 66 zobrazuje, jaký jazyk by použili respondenti s **mateřským jazykem balijským** při jednání na primárně neúředních institucích. Zaznamenáváme zde vysoce prominentní postavení indonéštiny, v bance a u lékaře by ji ženy volily ve 100 % (15/15) případů, napříč všemi otázkami pak zastupuje průměrně více než 70 % odpovědí. Kombinaci balijského a indonéštiny zde nalezneme průměrně si ve 20 % komunikačních situací, čistě balijskou by použili pouze muži v 7 % (3/42) případů, a to na policii nebo ve škole.

Graf 66 Denpasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BB.

Také respondenti s **mateřským jazykem indonéštinou a BB-BI** během komunikace na vybraných institucích preferují indonéštinu (viz **graf 67**), v nemocnici a u lékaře by jí hovořilo průměrně 91 % (41/45) dotázaných, v bance 93 % (42/45) a ve škole 89 % (40/45) dotázaných. U mužů můžeme opět sledovat, přestože v tomto případě pouze marginální, tendenci používat regionální jazyk, kombinace indonéštiny a regionálního jazyka se objevuje na policii a ve škole.

Graf 67 Denpasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI a BB-BI.

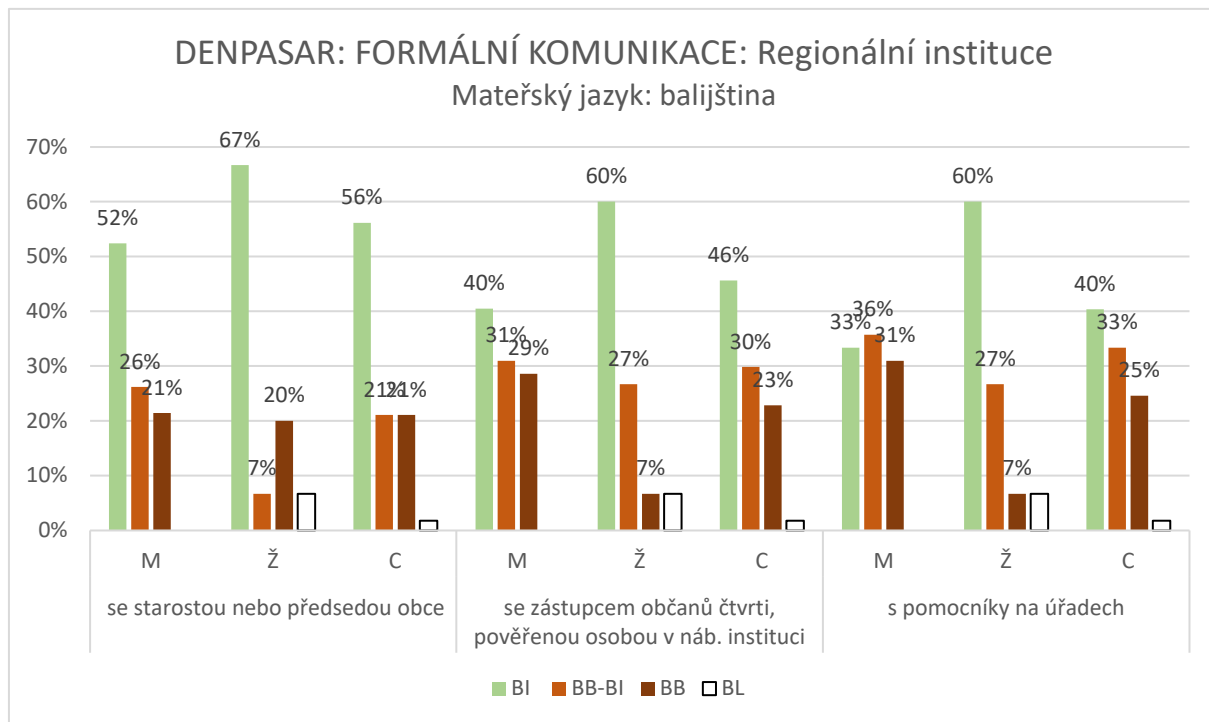
V druhé části analýzy se věnujeme formální komunikaci zaměřené na regionální instituce. Co se týče náboženského vyznání, převážná většina respondentů na Bali uvedla, že vyznává hinduismus a šest studentů uvedlo, že jsou křesťané. Náboženskými institucemi, o nichž je v balijském kontextu řeč, jsou tedy balijské chrámy (*pura*) a křesťanské kostely (*gereja*).

Skupina s mateřským jazykem balijštinou také v regionální formální komunikaci preferuje indonéštinu, ženy navíc ve všech zmíněných institucích ve více než 60 % případů. U části mužů pozorujeme silnější tendence k použití mateřského jazyka, se zástupci občanů čtvrti by muži ve 29 % (12/42) použili balijštinu a ve 31 % (13/42) kombinaci BB a BI, s pomocnými pracovníky na úřadech by balijštinou mluvili ve 31 % (13/42) případů a v 36 % (15/42) by použili oba jazyky. Ženy i muži by také ve 20 % případů hovořili balijsky se starostou nebo předsedou obce, viz **graf 68**.

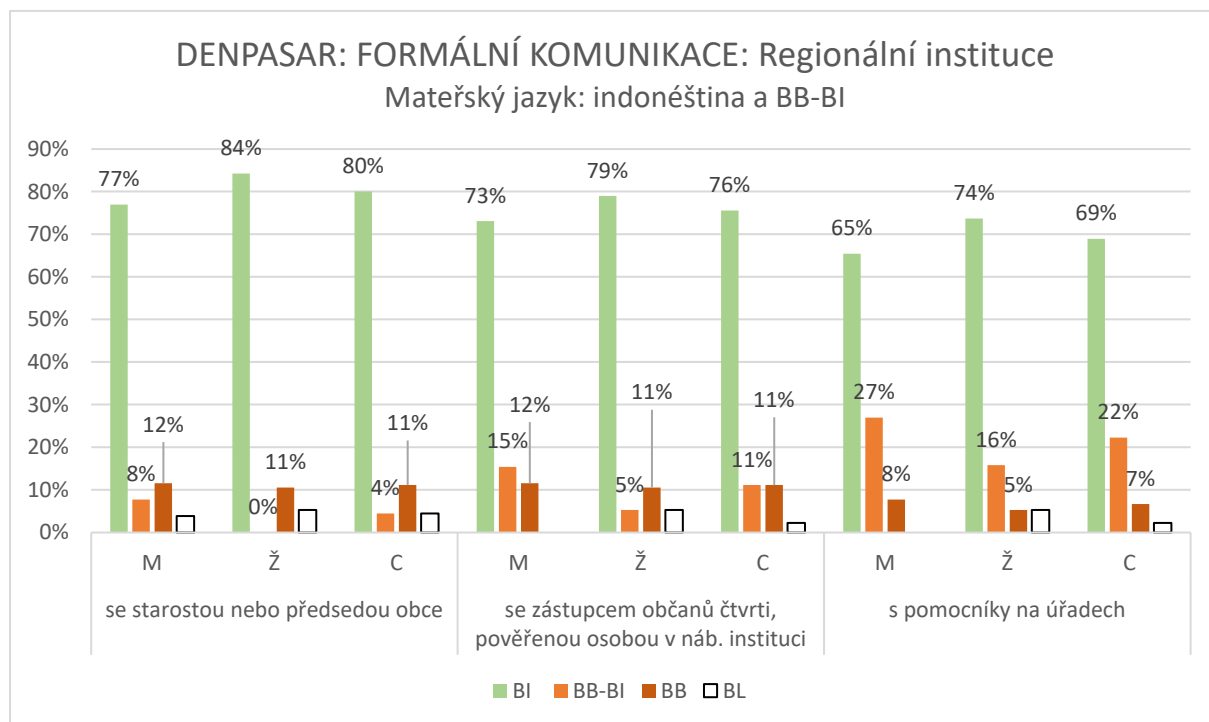
Zástupci občanů čtvrti nebo osoby spojené s místní náboženskou institucí v rámci společenských vztahů spadají mezi přátele a známé, jde o aktivní členy sousedských komunit a vycházím z předpokladu, že regionální jazyk zde bude hrát důležitou úlohu, například v Semarangu na střední Jávě respondenti ve stejném kontextu použijí javánštinu ve více než 60 %. Zde je zastoupení balijštiny mnohem nižší.

Totožné tendence vykazuje skupina s mateřskými jazyky BI a BB-BI (**graf 69**), indonéština je u regionální formální komunikace zcela na prvním místě. Ke komunikaci se

starostou obce (*Pak Wali*) a s předsedou okresu (*Pak Camat*) by 80 % (36/45) dotázaných použilo indonéštinu, 11 % (5/45) balištinu a 4 % (2/45) kombinaci BB-BI. Se zástupci občanů čtvrti nebo s osobou pověřenou v chrámu nebo kostele dotázaní volí indonéštinu v 76 % (34/45), balištinu a kombinaci BB-BI pak rovnoměrně v 11 % (4/45).

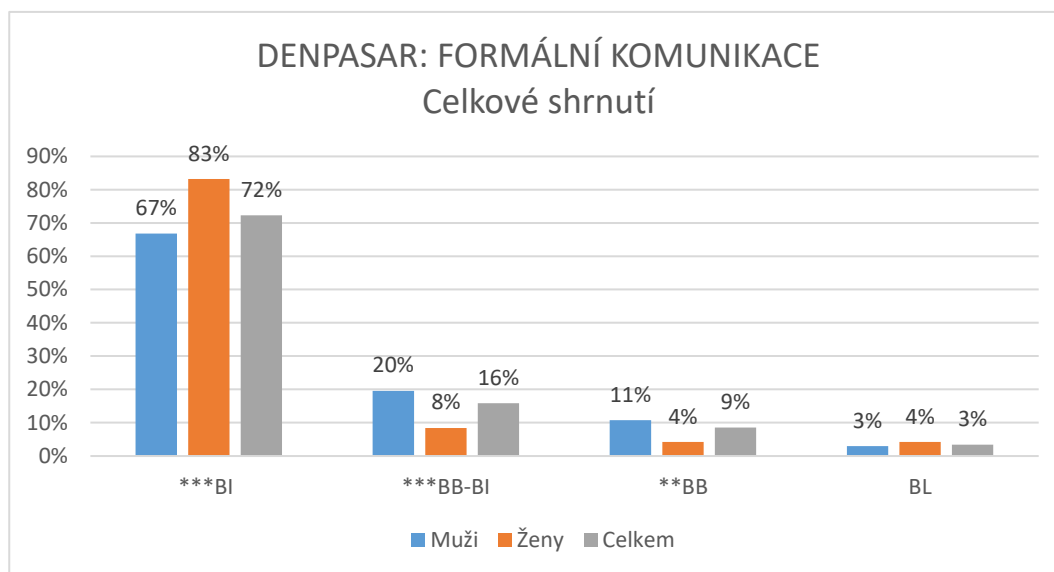

Graf 68 Denpasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BB.

Graf 69 Denpasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI a BB-BI.

V **grafu 70** zobrazujeme celkové preference jazyků v této kategorii, včetně zastoupení jazyků podle pohlaví respondentů. Ženy by v 83 % (198/238) všech analyzovaných situacích použily indonéštinu, kombinaci BB-BI v 8 % (20/238) a balijštinu pouze ve 4 % (10/238). U mužů je indonéština se 67 % (318/476) také na prvním místě, kombinaci BB-BI by použili ve 20 % (93/476) a balijštinu v 11 % (51/476). Mezi muži a ženami byl opět zaznamenán statisticky významný signifikantní rozdíl v preferenci jazyků, ženy výrazně inklinují k používání národního jazyka, zatímco muži mnohem častěji upřednostňují jazyk regionální.

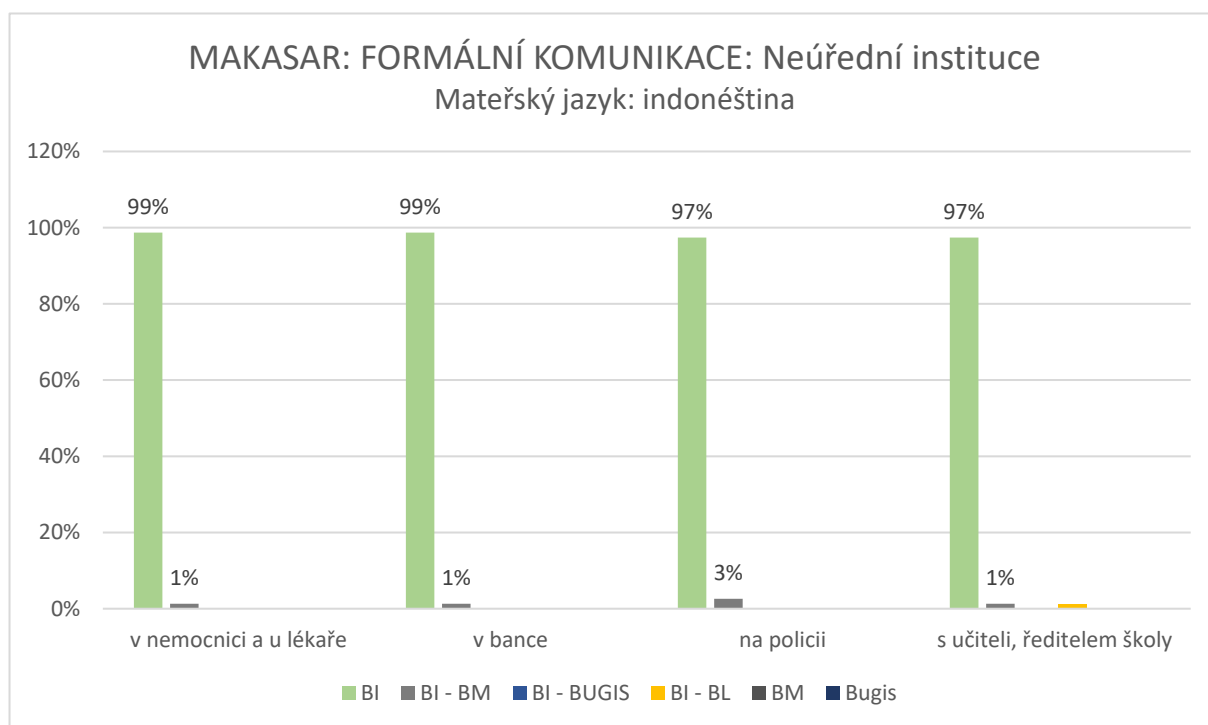

Graf 70 Denpasar: Formální komunikace. Celkové shrnutí.

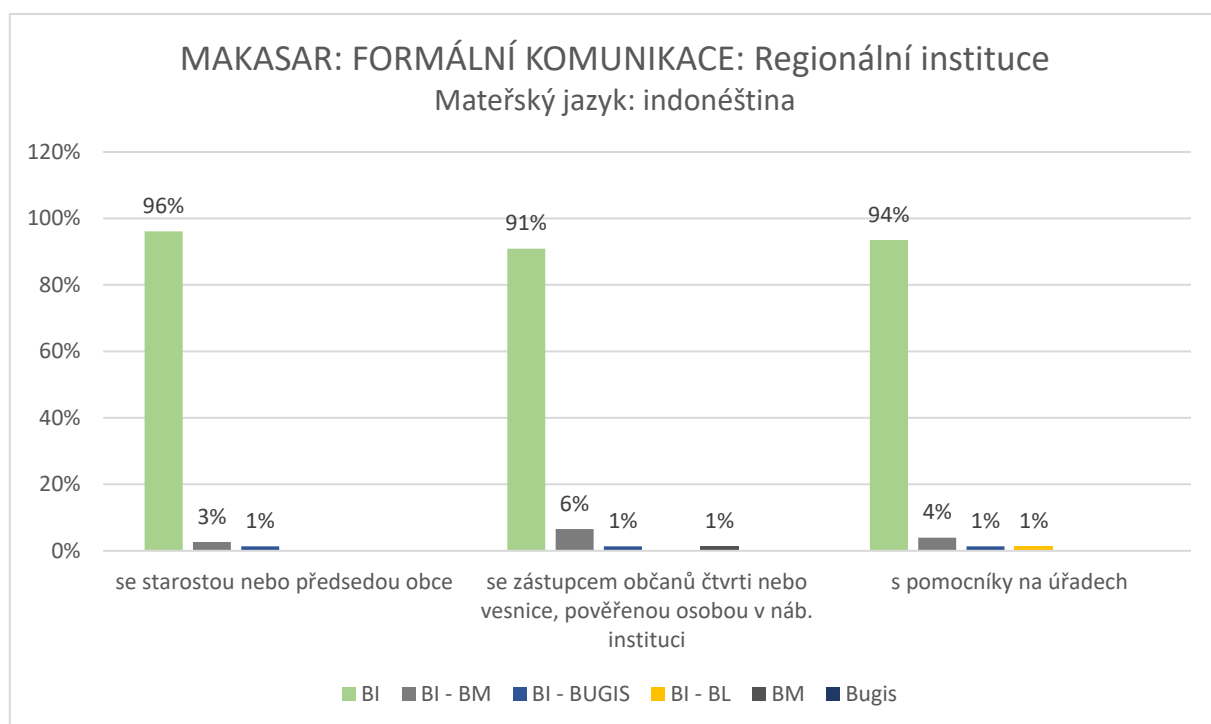
3.3.5 Makasar

Graf 71 zřetelně znázorňuje, že jazykem formálního a institucionálního prostředí, který preferuje skupina s mateřským jazykem indonéštinou, je indonéština. Dotazovaní by ji použili téměř ve sto procentech případů.

Jen o malinko nižší je zastoupení indonéštiny při komunikaci s úředníky či představiteli regionálních institucí, jak zobrazuje **graf 72**. V komunikaci se zástupci občanů čtvrti či vesnice, sledujeme v jiných lokacích tendence k použití regionálních jazyků, zde je však jejich zastoupení minimální.

Graf 71 *Makasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI.*

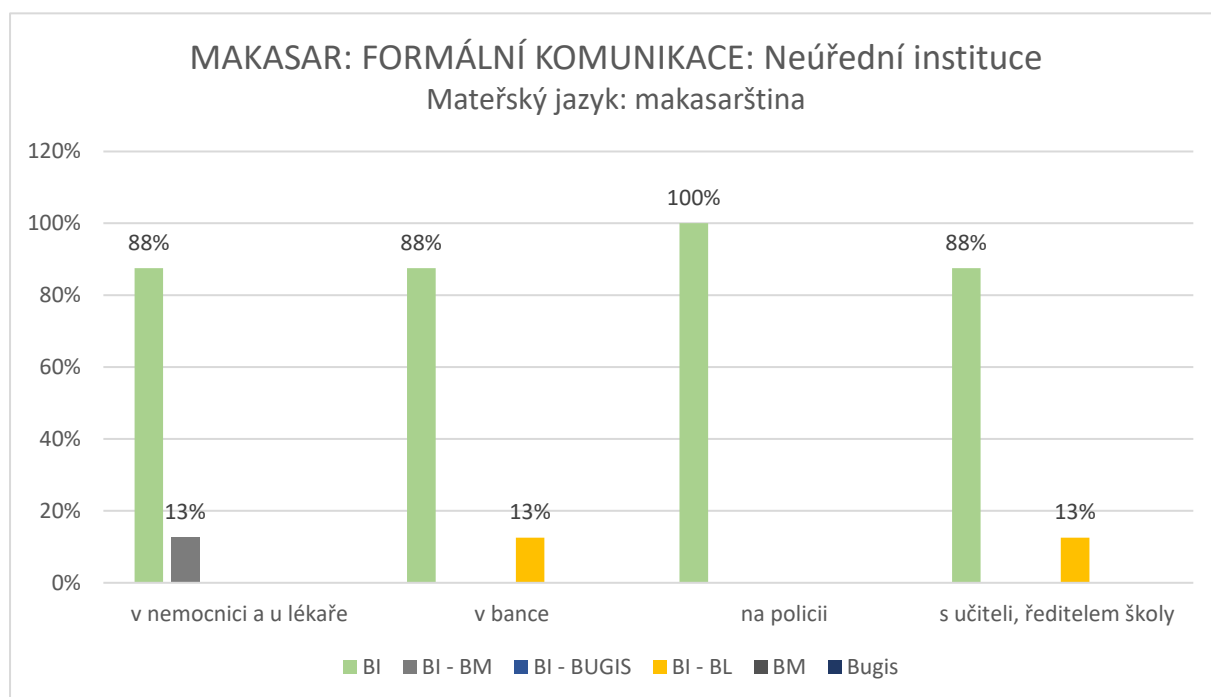

Graf 72 *Makasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI.*

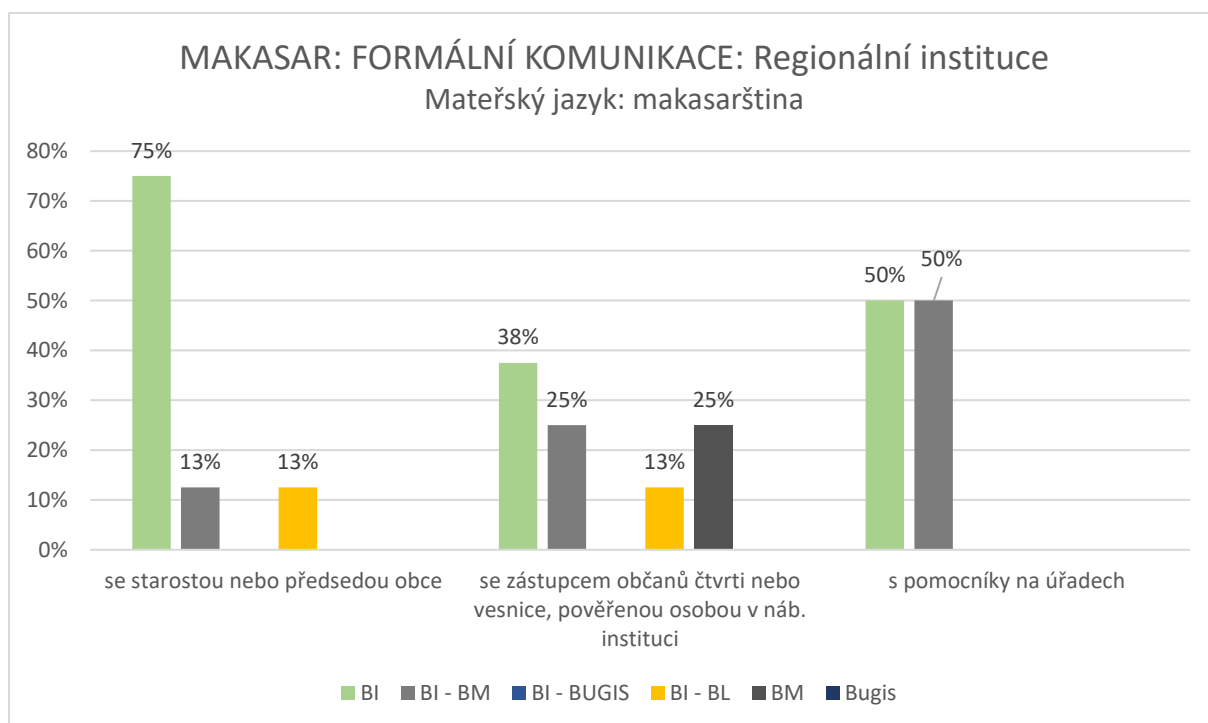
Grafy 73 a 74 znázorňují, jaké jazyky pro komunikaci formální povahy upřednostňují respondenti s **mateřským jazykem makasarštinou**. Silný příklon k národnímu jazyku vidíme u komunikace v nemocnici a u lékaře, v bance a s představiteli školy, všichni respondenti by použili indonéštinu na policii.

Při komunikaci s představiteli a zástupci regionálních institucí (**graf 74**) pozorujeme silnější zastoupení regionálních jazyků. Se zástupci občanů čtvrti nebo vesnice či s pověřenou osobou v náboženské instituci by 25 % (2/8) respondentů použilo makasarštinu, 25 % (2/8) kombinaci jazyků a 38 % (3/8) indonéštinu. V komunikaci s pomocnými pracovníky na regionálních úřadech by polovina respondentů použila kombinaci BI-BM a polovina indonéštinu.

Indonéštinu jako hlavní jazyk formální komunikace volí také skupina s **mateřským jazykem bugištinou** (bez grafu). Všichni dotázaní by použili indonéštinu v bance a s ředitelem nebo vyučujícími ve škole, na policii a v nemocnici je indonéština zastoupena v 92 %. Na regionálních institucích je formální komunikace vedena dominantně rovněž v indonéštině, v interakci se zástupci občanů a náboženských institucí a s pomocnými pracovníky na úřadech by jeden z dvanácti dotázaných použil indonéštinu i bugištinu a dva bugištinu. Vzhledem k velmi malému počtu respondentů z informací nevyvozujeme žádné obecné závěry, ale uvádíme je zde pro úplnost.

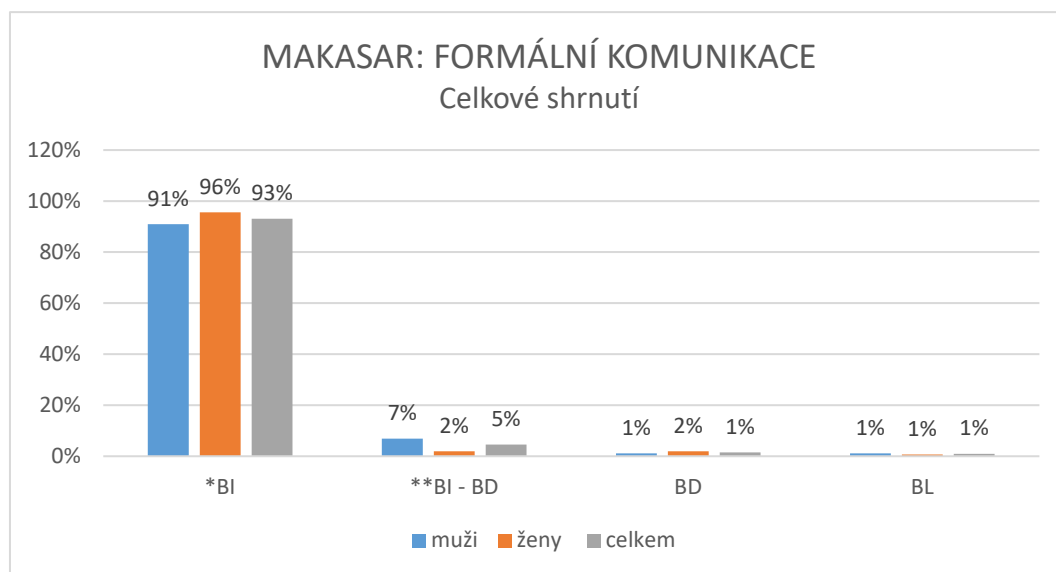

Graf 73 Makasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BM.

Graf 74 *Makasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BM.*

Graf 75 shrnuje odpovědi všech respondentů na základě pohlaví. Provedením chí-kvadrátového testu byl v Makasaru rovněž prokázán statisticky signifikantní rozdíl v preferencích jazyků ze strany mužů a žen, přičemž u mužů opět evidujeme větší příklon k použití regionálního jazyka v kombinaci s indonéštinou (25/364), zatímco ženy v 96 % (304/318) použijí indonéštinu.

Graf 75 *Makasar: Formální komunikace. Celkové shrnutí.*

3.3.6 Chronologické srovnání

V následující kapitole prezentuji srovnání se staršími výzkumy z 80. let. V Palembangu, Bandungu a Denpasaru se na základě dat co nejlépe pokouším zachytit jazykový posun v oblasti formální a úřední komunikace, pro javánštinu a makasarštinu data dostupných výzkumů bohužel v této oblasti nekoreluje.

Nejlepší srovnání máme z Palembangu, kde byly v rámci výzkumů v roce 1981 a 2013 kladeny téměř totožné otázky, metoda vyhodnocení se však v určitých aspektech liší. V kategorii formální komunikace výzkum z 80. let analyzuje celkem 55 otázek dotazníku, tj. celkem 5985 odpovědí, zatímco analýza pro současný výzkum vychází ze 7 výše specifikovaných otázek, na něž bylo získáno celkem 693 odpovědí.

Jak můžeme vidět, použití indonéštiny v současném výzkumu v **Palembangu** je signifikantně vyšší, respondenti v roce 2013 by indonéštinu ve formálních situacích použili v 71 %, zatímco palembangštinu a kombinaci jazyků ve 13 % a 14 %. V roce 1981 (Arif 1981) indonéština zaujímala 51,5 %, palembangština 22 % a kombinace jazyků 25 %. V Palembangu v rámci formální komunikace tedy sledujeme stejný posun od regionálního jazyka k indonéštině jako u mezikulturní komunikace. Domnívám se, že důvodem může být vyšší vzdělání respondentů v roce 2013 a jejich větší kompetence a sebevědomí v používání národního jazyka v kontextu, který je národnímu jazyku primárně vymezen.

Srovnání použití palembangštiny ve formálních situacích 1981 vs 2013					
Preferovaný jazyk	Arif a kol. (1981)	Arif a kol. (1981)	Dostál (2013)	Dostál (2013)	
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Rozdíl
BI	3030	51,5 %	495	71 %	***
BP	1321	22 %	89	13 %	***
BI/BP	1488	25 %	100	14 %	***
BL	146	2,5 %	9	1 %	N/A

Tabulka 19 Chronologické srovnání použití palembangštiny v neformální mezikulturní komunikaci. 1981 vs 2013.

V **Bandungu** bylo v roce 1985 (vyhodnocováno, jaký jazyk respondenti použijí v úředním prostředí (*di kantor*), pokusím se tedy porovnat současný výzkum s těmito daty. Respondenti ve výzkumu v roce 1985 (Kartini 1985), s kterými současná data porovnávám, jsou studenti středních a vysokých škol pocházející z města. V **tabulce 20** vidíme, že v roce

1985 byla sundština zastoupena v komunikaci na úřadech ve 47 %, zatímco v roce 2013 je to pouze 14 %. Možnosti „obvykle používám indonéštinu“ nebo „nikdy nepoužívám sundštinu“ společně zaujímaly 22,5 % úřední komunikace v roce 1985, v roce 2013 zaujímala indonéština dominantní místo s 59 %. Dominance jazyků v tomto prostředí se během třiceti let vystříдалa.

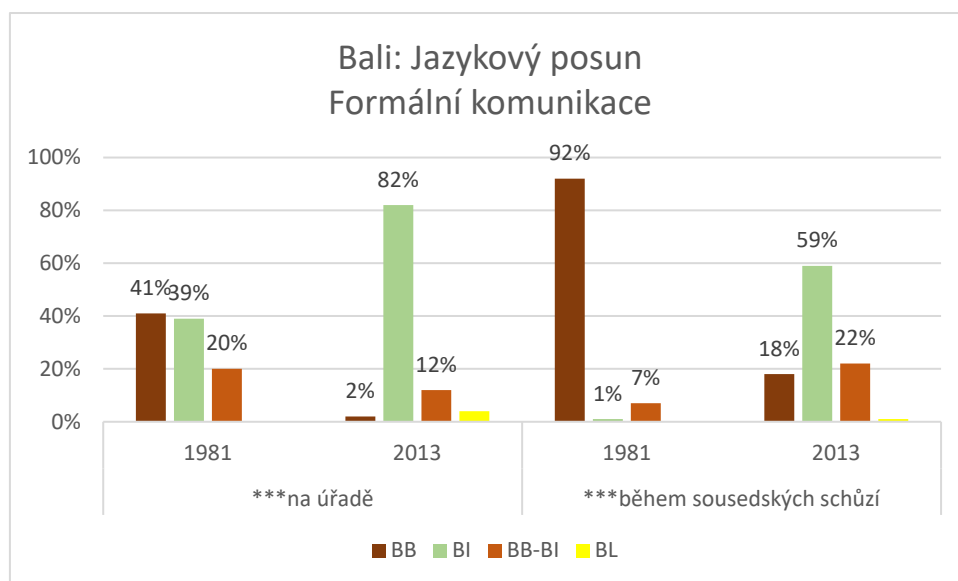
Srovnání použití sundštiny v úředním prostředí 1985 vs 2013					
Preferovaný jazyk	Kartini a kol. (1985)	Kartini a kol. (1985)	Dostál (2013)	Dostál (2013)	
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Rozdíl
BI	N/A	N/A	316	59 %	***
BS	587	47 %	72	14 %	***
Obvykle BS, někdy BI	381	30,5 %	132	25 %	***
Obvykle BI, někdy BS	190	15,5 %			
Nepoužívá BS	90	7 %	N/A	N/A	***
BL	0	0 %	12	2 %	N/A

Tabulka 20 *Chronologické srovnání v použití indonéštiny a sundštiny v domácí doméně mezi studenty. 1985 vs 2013.*

Na Bali porovnááme data z výzkumu v roce 2013 s výzkumem z roku 1981 *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Bali*.

Porovnááme dvě situace, první je preferovaný jazyk na úřadech a druhá jazyk sousedských a vesnických schůzí. U první situace srovnávám preferovaný jazyk v primárně neúředních institucích (tj. banka, policie, nemocnice a škola, viz kapitola 3.3.4) s otázkou, jaký jazyk použijí zaměstnanci úřadu a návštěvníci úřadu během jednání na úřadě. **V grafu 76** vidíme přibližně vyrovnané zastoupení indonéštiny a balištiny v roce 1981. Autoři výzkumu vysvětlují použití balištiny tím, že jí návštěvník použije, protože ji lépe rozumí a že ji může považovat za zdvořilejší. U návštěvníků, kteří použijí indonéštinu, argumentují, že přijde-li osoba na úřad vyřídit něco oficiálního, cítí potřebu vyjednat danou věc v oficiálním jazyce (Bagus a kol., 10). V roce 1981 byla baliština zastoupena ve úředním jednání v 41 %, v roce 2013 to byly pouze 2 %.

Druhou otázku – použití jazyka během sousedských a vesnických schůzí, srovnávám s komunikací se zástupci občanů čtvrti. V roce 1981 balištinu při sousedských schůzích použilo 92 % dotázaných, v roce 2013 by s volenými zástupci čtvrti nebo vesnice 18 % respondentů použilo balištinu, 22 % balištinu i indonéštinu a 59 % indonéštinu.

Graf 76 Bali: Jazykový posun: Formální komunikace.

3.4 Školství

V následující kapitole je se zabývám preferencemi jazyků ve školství. Níže předkládané grafy znázorňují jazykové preference během vyučování a mimo vyučování, a dochází-li ke komunikaci se spolužáky nebo s vyučujícími. Je zde zahrnuto vzdělávání od základní školy (*SD – sekolah dasar*, od 1. do 6. třídy) až po univerzitu. Nižší střední školou označuji *SMP – sekolah menengah pertama*, (od 7. do 9. třídy), vyšší střední školou *SMK – sekolah menengah kejuruan* (od 15 do 18 let), jež je v podstatě ekvivalentem naší odborné střední školy nebo gymnázia.

Pro svou specifickou pozici v používání indonéštiny a oblastního jazyka, je školství velmi zajímavým tématem. Od vyhlášení nezávislosti je oficiálním jazykem vzdělávání v Indonésii indonéština. Oblastní jazyky však dlouhodobě hrají zásadní úlohu na nejnižších stupních základní školy, a to jako zprostředkovací jazyk při výuce indonéštiny i ostatních předmětů. Sčítání lidu z roku 2010 uvádí populační skupinu do pěti let jako skupinu s nejmenší znalostí indonéštiny, toto se však u dětí velmi rychle mění se zahájením školní docházky.

Vzdělávání a administrativa byly společně hlavní hybnou silou v osvojování a rozvoji indonéštiny, která se stala národním jazykem v době, kdy se její vývoj ještě nedal považovat za dokončený, a kdy indonéská vláda usilovně pracovala na jejím plošném rozšíření. Až do 90. let 20. století byla indonéština prosazována jako jediný jazyk vzdělávání a používání regionálních jazyků nebylo ve školství podporováno. Jak již bylo popsáno v kapitole 1.2, obrat ve vývoji přinesly až změny v zákonech o vzdělávacím systému. V roce 2003 vydala centrální vláda vydala zákon č. 20 o celonárodním vzdělávání (*Undang-Undang Nomor 20 Tahun 2003 tentang Sistem Pendidikan Nasional*), jímž předávala regionálním vládám zodpovědnost za studium regionálních kultur, tradic a jazyků (Kurniasih 2006, 6–7) a rovněž v článku 37 tohoto zákona specifikovala regionální či lokální vzdělávání (*muatan lokal*) jako povinnou součást kurikula. V následujících letech začaly regiony i jednotlivé školy zapracovávat regionální vzdělávání do školních osnov, ve většině regionů vznikl nový vyučovací předmět „mulok“ (*muatan lokal*), v překladu doslova znamenající „místní obsah“, jehož náplní jsou znalosti o kultuře, historii, ekonomice a potenciálu regionu, a jehož součástí je v některých regionech výuka regionálních jazyků (*Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan*⁵⁸ 2022). V současné době oficiální výuka regionálních jazyků probíhá na Jávě a na Bali, dvě hodiny výuky týdně jsou podle regionů vyhrazeny javánštině, sundštině a balijštině.

⁵⁸ Ministerstvo školství a kultury.

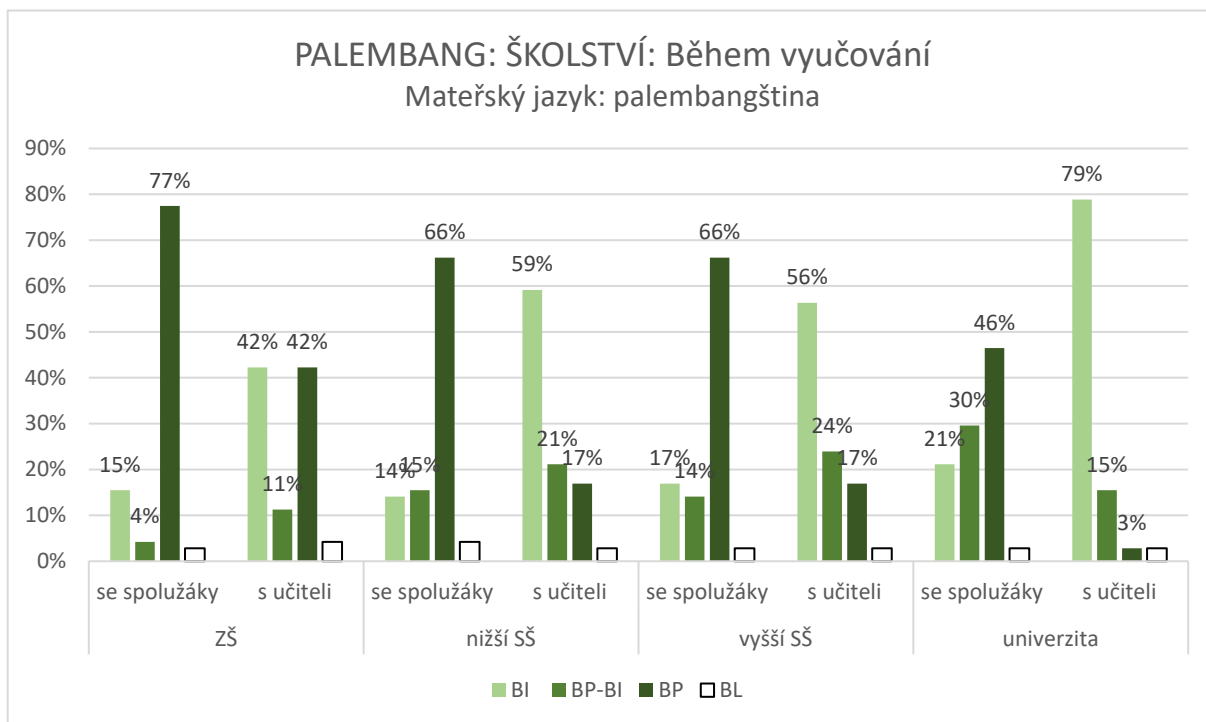
Výsledky prezentované v této kapitole zaznamenávají poměrně silné zastoupení regionálního jazyka na základních školách, a to jak v komunikaci se spolužáky, tak i s vyučujícími. V komunikaci s učiteli na vyšších stupních vzdělávání dochází ke změně ve prospěch indonéštiny, nicméně v komunikaci se spolužáky, obzvláště na vysoké škole pozorujeme silnější pozici regionálního jazyka, a to i u respondentů s dominantním jazykem indonéštinou. Školství je velice zajímavou doménou, co se týče společenských vztahů. Podle grafu společenských vztahů v kapitole 2.1.2 spadají spolužáci a kolegové do kategorie poloformálních vztahů, avšak mohou přesahovat až do kategorie přátel, tedy vztahů osobních. Jazykové tendence probíhající mezi spolužáky na vysoké škole naznačují, že regionální jazyk se stává stylem či slangem. Jak definuje Spolsky (1998, 35), „výběr jazyka je prohlášením o příslušnosti k určité skupině“ a regionální jazyky či jejich prvky v tomto případě fungují jako prostředek jazykové solidarity.

3.4.1 Palembang

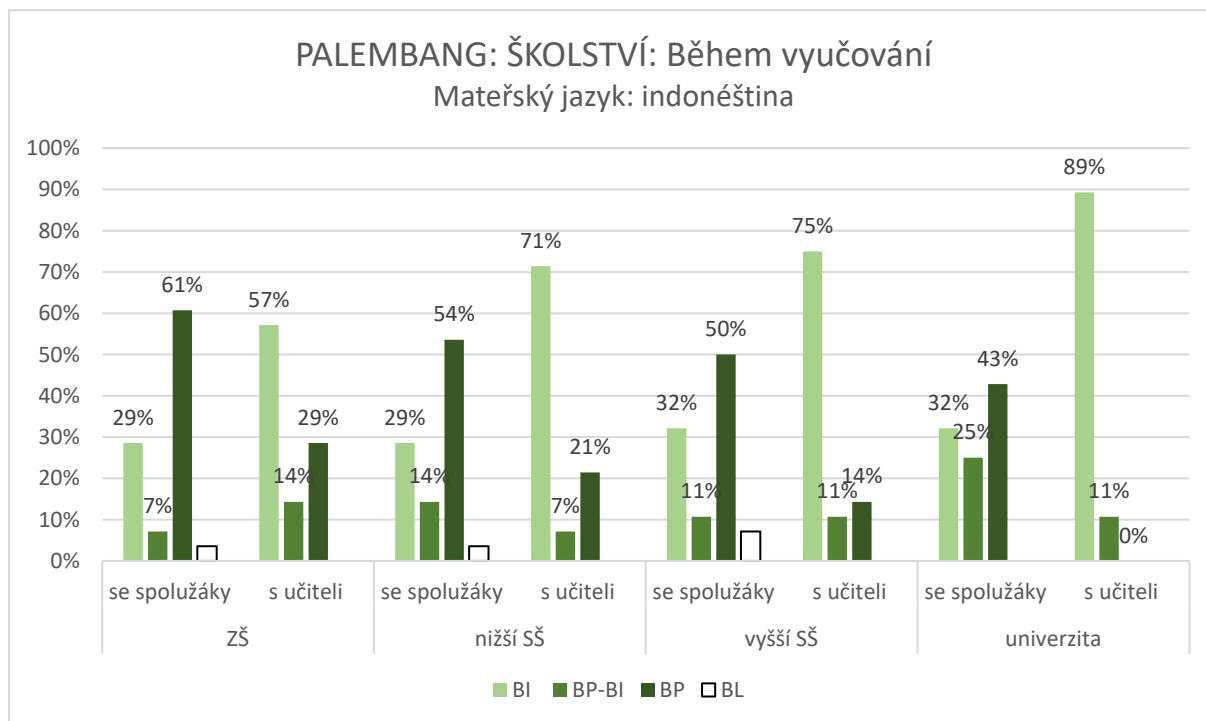
Grafy 77 a 78 mapují jazykovou situaci ve školství na základě komunikačního jazyka mezi žáky a učiteli během vyučování v Palembangu. Prezentovaná data neukazují, jakým jazykem hovoří učitelé, ale jakým jazykem hovoří dotázaní s učiteli. Vidíme, že v komunikaci mezi spolužáky převládá na všech stupních vzdělávání palembangština, a to jak u respondentů s mateřským jazykem palembangštinou, tak těmi s mateřským jazykem indonéštinou. Se zvyšujícím se vzděláním křivka klesá ve prospěch indonéštiny. Na základní škole by palembangštinu se spolužáky použilo během vyučování 77 % (55/71) dotázaných s mateřským jazykem palembangštinou a 61 % (17/28) s mateřským jazykem indonéštinou, zatímco na univerzitě 46 % (33/71) a 43 % (12/28). Ve vysokém školství také sledujeme větší odchylku v preferovaném jazyku během a mimo vyučování. Palembangštinu by na univerzitě během vyučování použilo při konverzaci se spolužáky 46 % (33/71) dotázaných s mateřským jazykem palembangštinou, mimo vyučování pak 61 % (43/71). Silný příklon k palembangštině zařazuje komunikační prostředí mezi spolužáky do sféry osobních vztahů a do kategorie vnitroetnické komunikace.

Tak jako mezi spolužáky vidíme největší skok od palembangštiny k indonéštině až při přechodu na univerzitu, v komunikaci s učiteli sledujeme dva zásadní přechody, jeden mezi základní a střední školou a jeden mezi střední a vysokou školou. U respondentů s mateřským jazykem indonéštinou sledujeme v komunikaci s vyučujícími již od základní školy nižší

zastoupení indonéštiny během vyučování, na vysoké škole nepoužívá palembangštinu již žádný z nich.

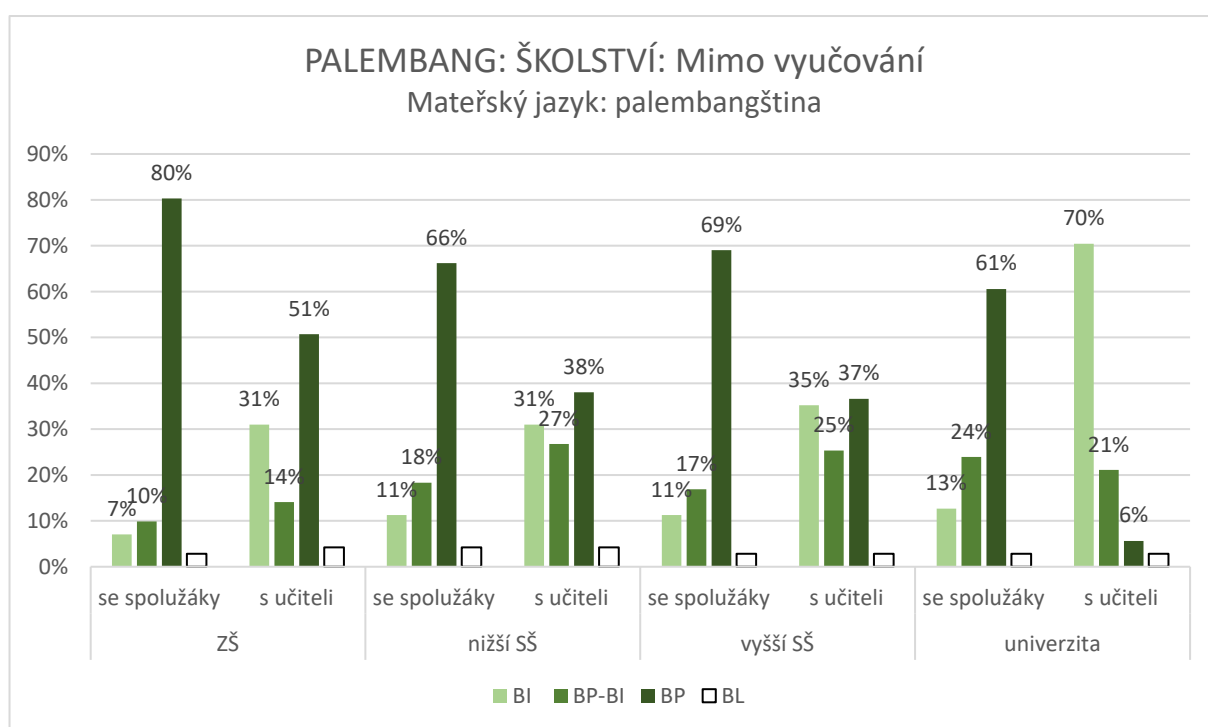
Graf 77 Palembang: Školství: Během vyučování. MJ: BP.

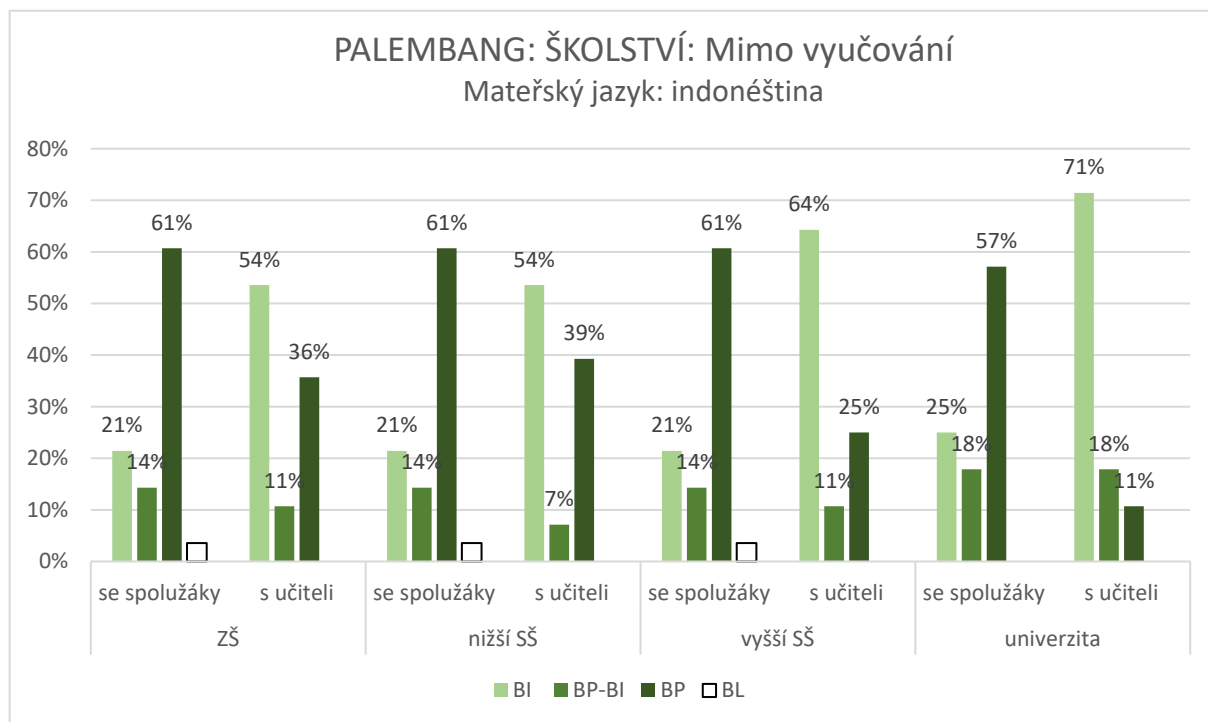
Graf 78 Palembang: Školství: Během vyučování. MJ: BI.

V **grafech 79 a 80** zachycujeme jazykové chování žáků mimo vyučování, které v mnoha aspektech koresponduje s tendencemi během vyučování. V komunikaci se spolužáky je pro respondenty s oběma mateřskými jazyky na prvním místě palembangština, jejíž frekvence se zvyšujícími stupni vzdělávání klesá. U respondentů s mateřským jazykem indonéštinou téměř neznatelně o pouhé 4 %, zatímco u respondentů s mateřským jazykem palembangštinou zastoupení palembangštiny se spolužáky mimo vyučování klesá o 19 %.

V komunikaci s vyučujícími, především na střední škole, vidíme u respondentů s mateřským jazykem palembangštinou mnohem vyšší zastoupení palembangštiny mimo vyučování než během vyučování, zatímco během vyučování je to asi 17 % (12/71) konverzace, mimo vyučování je to 37 % (27/71). U komunikace s vyučujícími podle respondentů s mateřským jazykem palembangštinou vidíme u indonéštiny postupnou stoupavou křivku od základní školy stoupající ze 31 % (22/71) na 70 % (50/71) na vysoké škole. U respondentů s mateřským jazykem indonéštinou uvedlo indonéštinu jako jazyk komunikace s vyučujícími 54 % (15/28) na základní škole a 71 % (20/28) na vysoké škole.

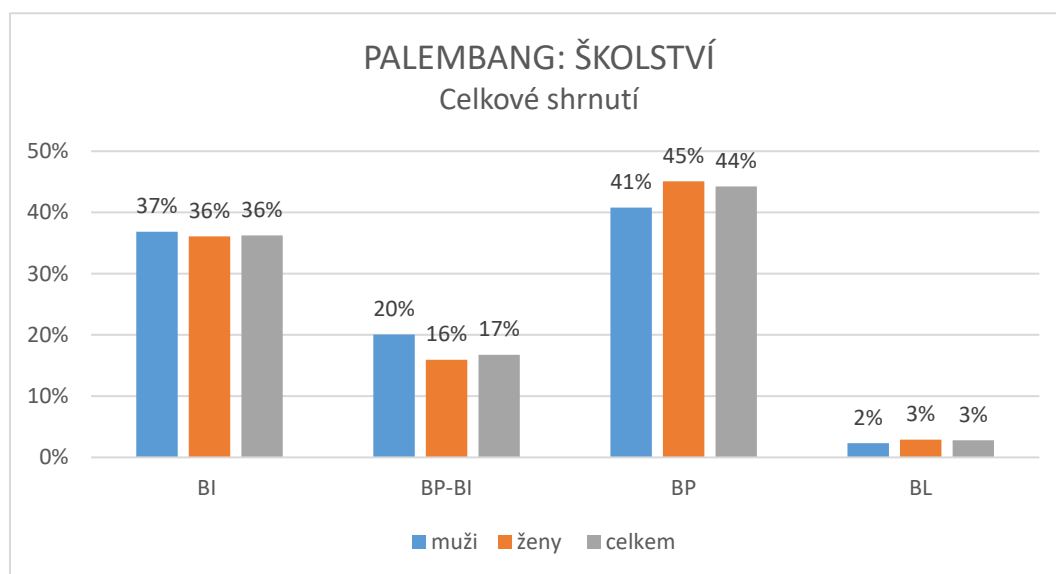

Graf 79 Palembang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BP.

Graf 80 Palembang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI.

Graf 81 zobrazuje, že v rámci školství a vzdělávání je mezi respondenty nezávisle na jejich mateřském jazyce nejvíce zastoupena palembangština, dále indonéština, a nakonec kombinace obou jazyků. Tyto údaje zahrnují komunikační situace respondentů, jak s vyučujícími, tak se spolužáky, mimo i během vyučování. Vycházíme z celkového počtu 1584 odpovědí. V hodnocení mužů a žen v kategorii školství byl použitím chí kvadrátového testu vyvrácen statisticky signifikantní rozdíl.

Graf 81 Palembang: Školství. Celkové shrnutí.

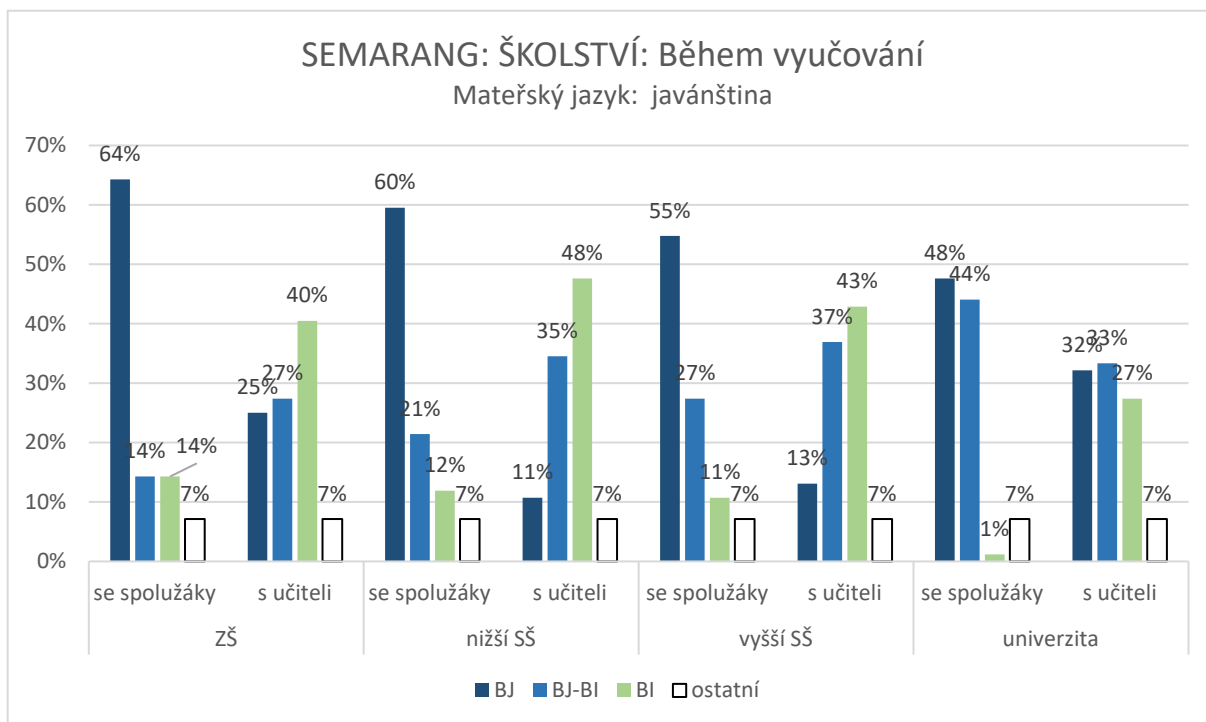
3.4.2 Semarang

V této kapitole jsou prezentovány čtyři grafy mapující používání jazyků během vyučování a mimo vyučování, samostatně při komunikaci se spolužáky a samostatně s vyučujícími v průběhu celé školní docházky od základní školy (*SD – sekolah dasar*, od 1. do 6. třídy), přes nižší střední školu (*SMP – sekolah menengah pertama*, od 7. do 9. třídy), vyšší střední školu (*SMK – sekolah menengah kejuruan*)⁵⁹ až po univerzitu.

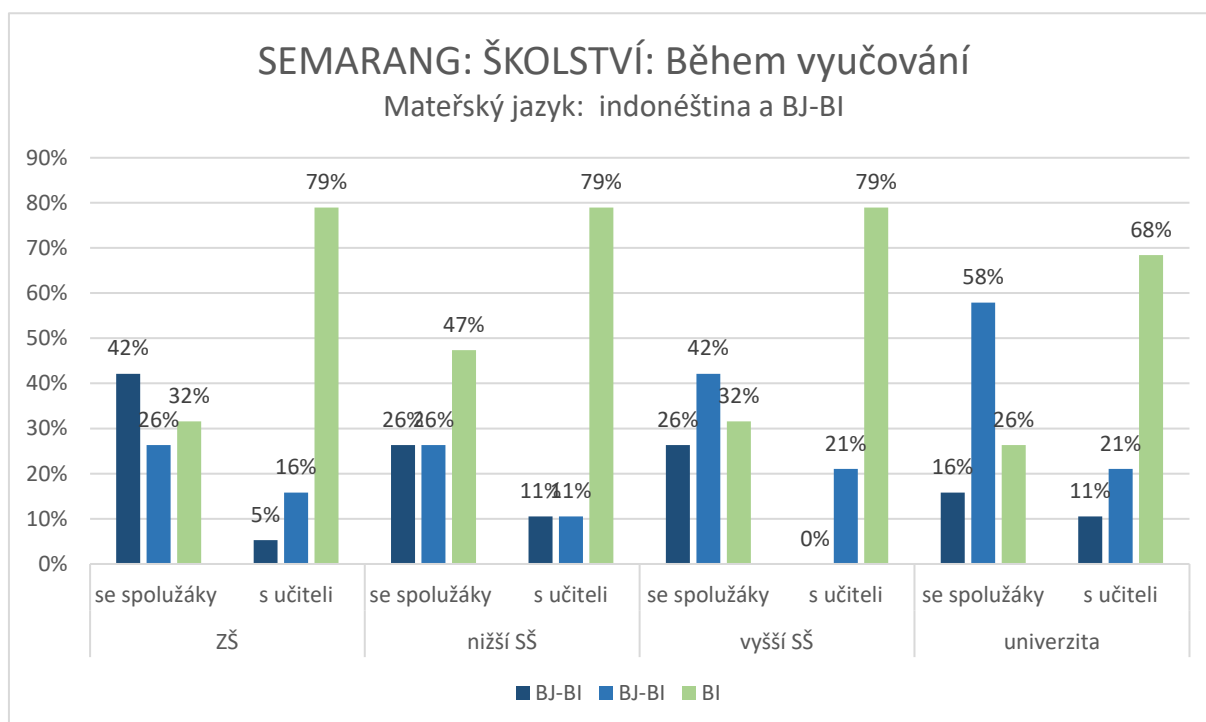
Graf 82 znázorňuje, jaký jazyk používali během vyučování respondenti, kteří uvedli jako svůj **mateřský jazyk javánštinu**. Vidíme zde výrazné zastoupení javánštiny při komunikaci se spolužáky, na základní škole se jednalo o 64 % (54/84), přičemž s každým stupněm vzdělávání četnost o 4 až 7 % klesla. Největší skok sledujeme mezi vyšší střední školou a univerzitou. Zde je snižující se četnost javánštiny nahrazena kombinací BJ-BI a pouze jedno procento uvedlo, že se spolužáky na univerzitě hovoří pouze indonésky, což je nejméně ze všech stupňů vzdělávání. Naopak v konverzaci s vyučujícími je indonéština zastoupena minimálně 40 % na základní a středních školách, čistá javánština opět klesá na úkor kombinace BI-BJ. Stejně jako při komunikaci se spolužáky, je čistá indonéština v konverzaci s vyučujícími nejméně zastoupena na univerzitě, její užití pokrývá 27 % (23/84) komunikace, přičemž, 32 % (27/84), tj. nejvíce z průběhu celé školní docházky, zastupuje javánština a 33 % (28/84) kombinace BJ-BI.

Narozdíl od skupiny s mateřským jazykem javánštinou, je ve skupině **mluvčích BI a BJ-BI** indonéština zastoupena mnohem více, a to především v komunikaci s vyučujícími, kde indonéština na základní a středních školách dosahuje téměř 80 %. **Graf 83** zobrazuje, že vyšší je také zastoupení indonéštiny při komunikaci se spolužáky, zjišťujeme, že javánštinu používali dotázaní v nejvyšší míře na základní škole a že při přechodu na střední školu došlo částečně k poklesu a částečně k nahrazení kombinací BJ-BI. Zajímavé jsou opět údaje z univerzity, kde je konverzace se spolužáky v indonéštině zastoupena pouze 26 % (5/19), což je nejméně ze všech školních stupňů a že 58 % (11/19) používá kombinaci obou jazyků.

⁵⁹ Odpovídá české střední odborné škole nebo gymnáziu.

Graf 82 Semarang: Školství: Během vyučování. MJ: BJ.

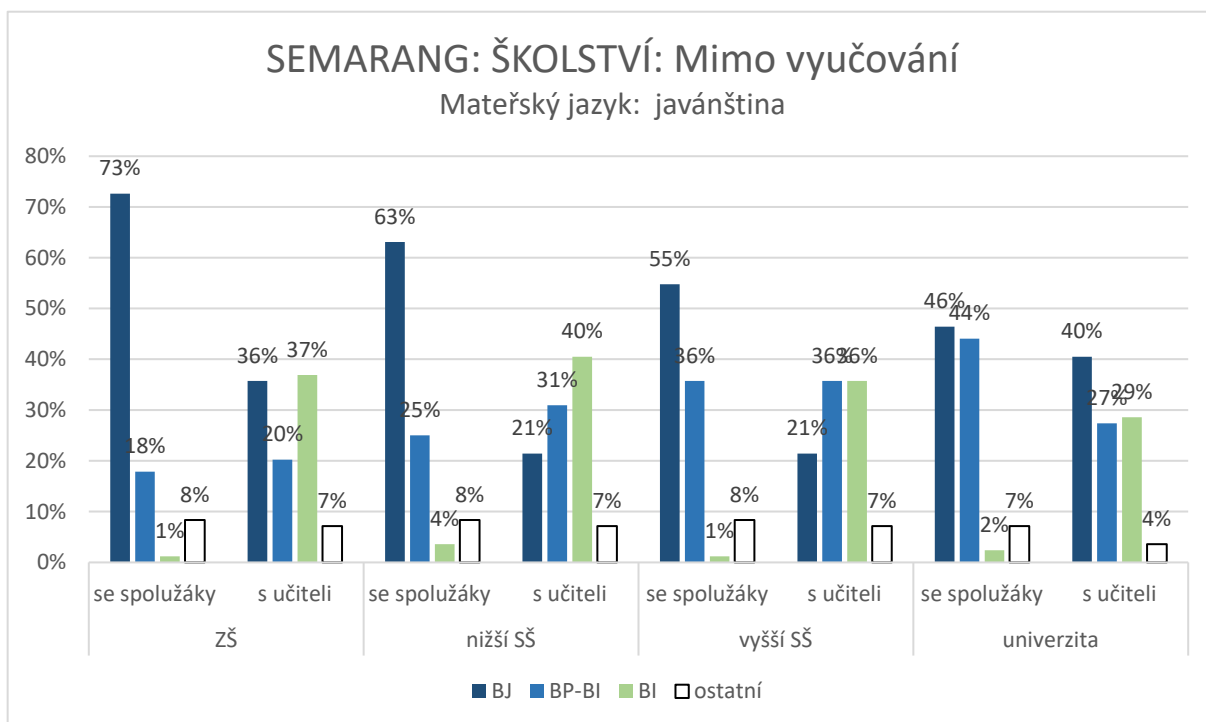

Graf 83 Semarang: Školství: Během vyučování. MJ: BI a BJ-BI.

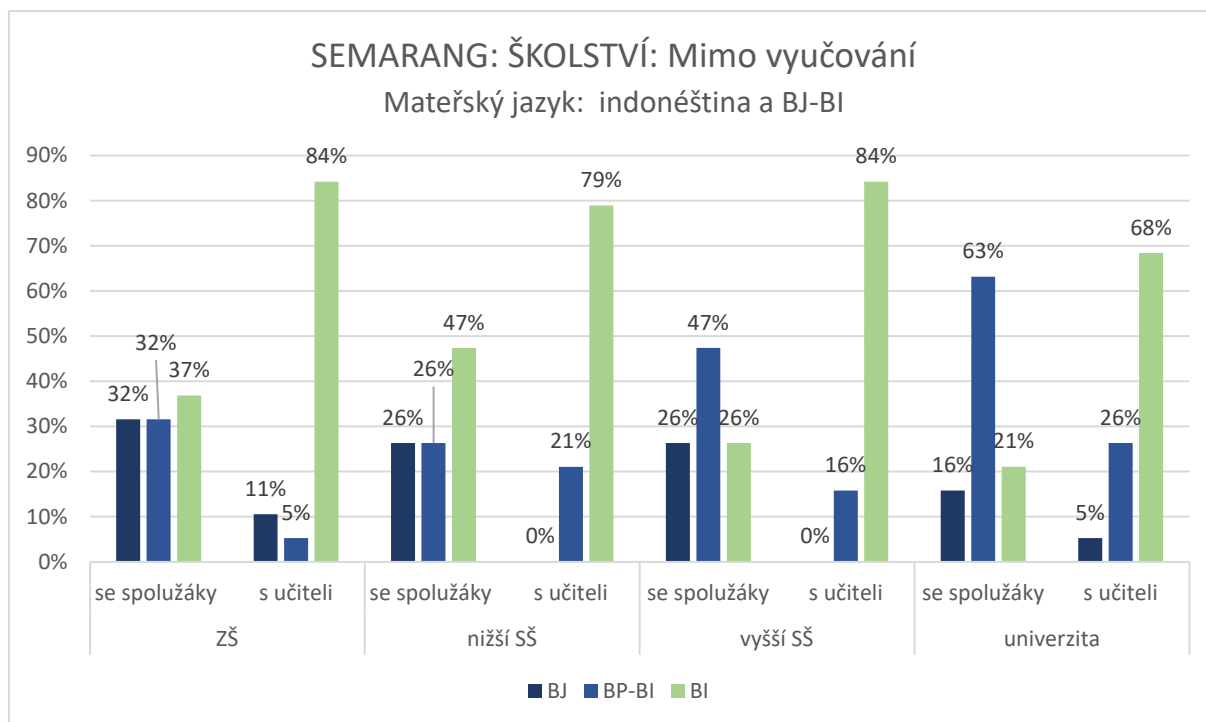
V grafu 84 zřetelně vidíme, že javánština u skupiny s mateřským jazykem javánštinou má mimo vyučování zcela primární postavení, na základní škole by ji se spolužáky použilo 73 % (61/84) dotázaných a graf pak v podstatě následuje klesající křivku korelující se zvyšujícími se stupni vzdělání, kterou vidíme již v grafu 82. Křivka klesání je u mimoškolní

interakce prudší. Indonéština má v konverzaci se spolužáky v celé škále školní docházky naprosto minimální zastoupení a dosahuje maximálně 4 %. S vyučujícími je frekvence jazyků vyrovnanější, za povšimnutí stojí, že stejně jako u komunikace během vyučování, je použití pouze javánštiny s vyučujícími mimo vyučování nejsignifikantnější v průběhu studia na vysoké škole.

Graf 85 koreluje s výsledky grafu 83. Indonéštinu by v komunikaci s učiteli mimo vyučování použila skupina s mateřským jazykem BI a BJ-BI naprosto primárně, na základní a střední škole dokonce o 5 % více než během vyučování, nejméně pak opět na vysoké škole. Se spolužáky použití indonéštiny kolísá – na základní a nižší střední škole by indonéštinu v porovnání se dvěma druhými možnostmi použili nejvíce, na vyšší střední škole a na univerzitě začíná výrazně převažovat varianta BJ-BI.

Graf 84 Semarang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BJ.

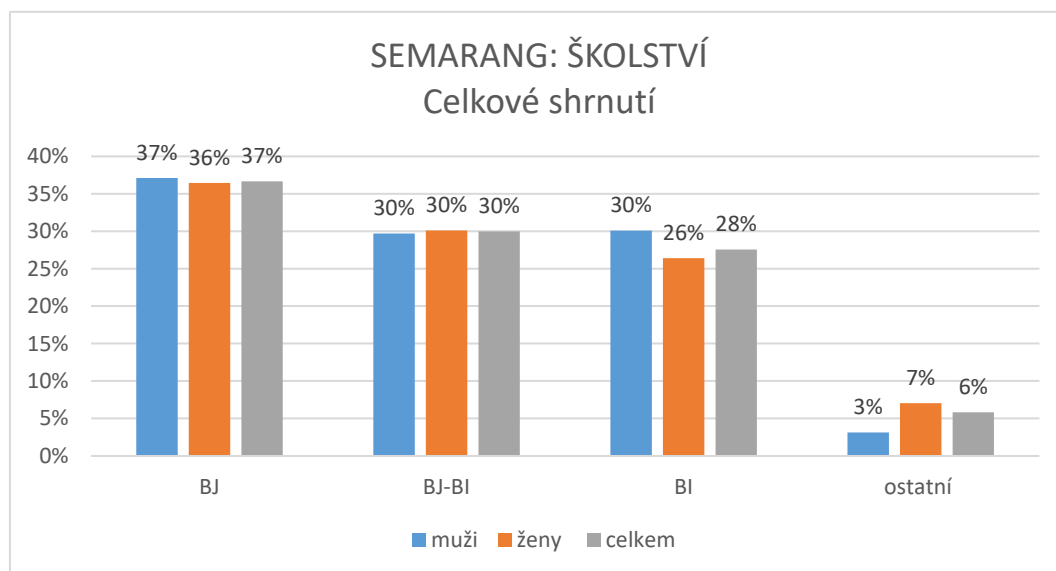

Graf 85 Semarang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI a BJ-BI.

Domnívám se, že jazyková preference a volba jazyka během doby strávené ve škole jsou v Semarangu výrazně ovlivněny komunitou a jejím pozitivním postojem k používání javánštiny. Indonéština převládá u respondentů s mateřským jazykem BI a BJ-BI, přičemž v komunikaci s vyučujícími přesahuje 75 %. Co se týče spolužáků, nepřesahuje nikdy 50 % a na vysoké škole nedosahuje ani 30 %. Naopak na vysoké škole v této skupině výrazně vzrůstá používání kombinace BJ-BI, v níž probíhá průměrně 60 % komunikace se spolužáky.

Skupina, jejíž mateřským jazykem je javánština, se spolužáky udržuje vysokou frekvenci používání javánštiny. Na vysoké škole tito respondenti hovoří se spolužáky buď javánsky nebo kombinací BJ-BI, indonéština reprezentuje pouze 2 % všech interakcí, bez ohledu na to, dochází-li k nim ve vyučování nebo mimo něj. Dovoluji si spekulovat, že takový příklon k javánštině svědčí o velmi pozitivním postoji vůči javánštině ze strany všech účastníků komunikace, studentů i profesorů, kteří jejím používáním reflektují svou etnickou identitu a kulturní příslušnost. To, že je javánština na vysoké škole ve velké míře uplatňována také studenty, kteří jako svůj mateřský jazyk uvádí BI nebo BJ-BI a kteří se v ostatních kategoriích přiklání k indonéštině, svědčí o její oblíbenosti jako běžně mluveného jazyka, který bych zde nazvala např. regionálním vysokoškolským slangem či etnolektem (Matras 2020, 78). Na rozdíl od českého prostředí, kde je vysokoškolský slang založen především na lexiku (Hubáček 1965; Báča 1985), na Jávě stojí na pilířích regionálního jazyka a projevuje se mícháním či přepínáním obou jazyků.

Graf 86 znázorňuje procentuální vyjádření preference jazyků v doméně školství, potvrzuje celkovou vůdčí úlohu javánštiny a silné zastoupení kombinace javánštiny a indonéštiny. V doméně školství nebyla zaznamenána statisticky signifikantní odchylka na základě pohlaví respondentů.

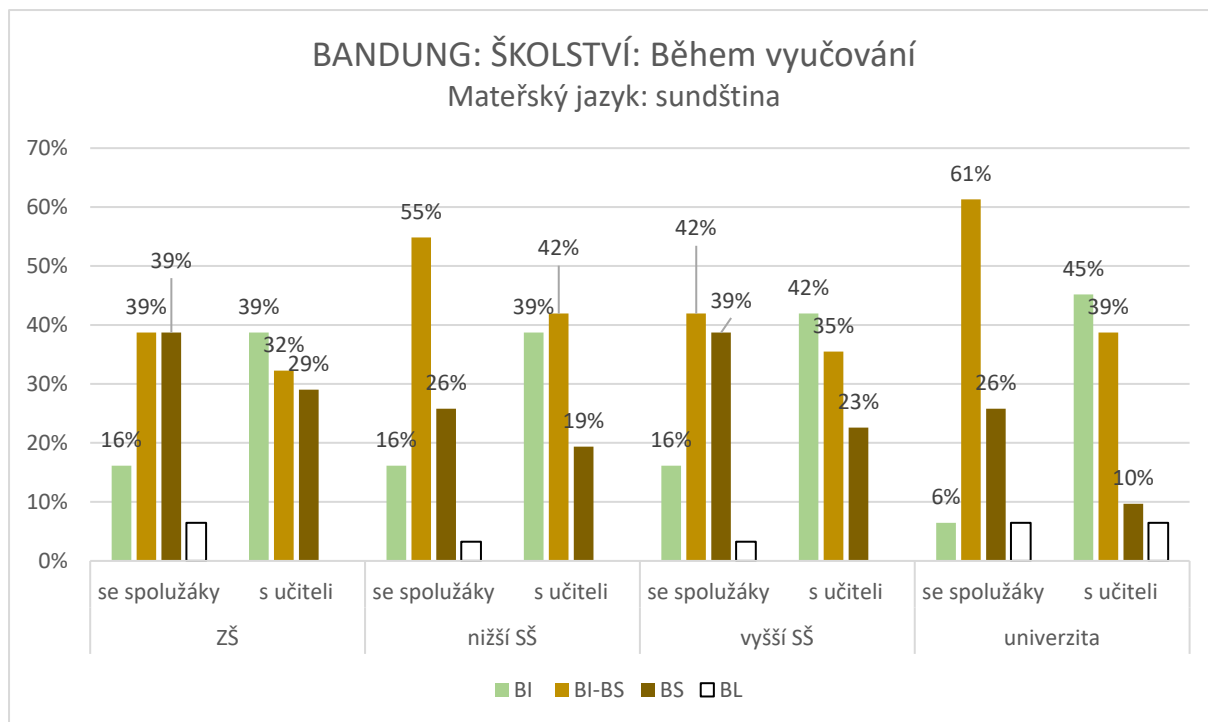

Graf 86 Semarang: Školství. Celkové shrnutí.

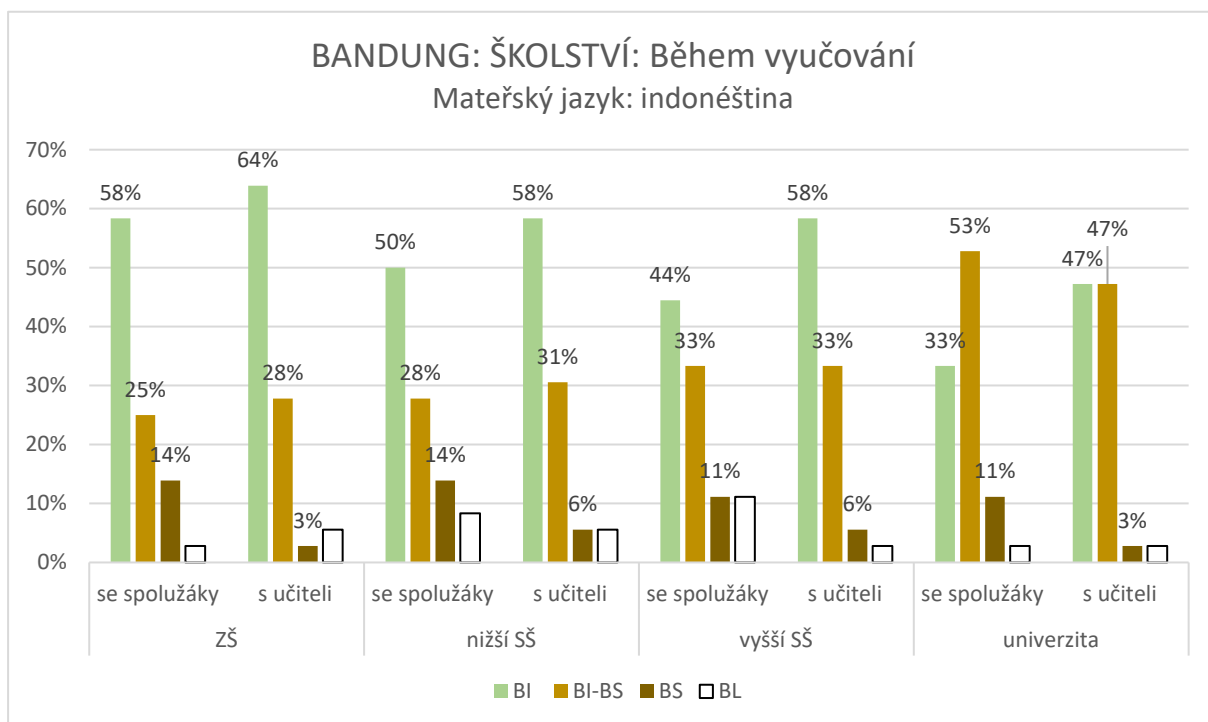
3.4.3 Bandung

Graf 87 znázorňuje, jaký jazyk používali během vyučování respondenti, kteří uvedli jako svůj **mateřský jazyk sundštinu**. V komunikaci s vyučujícími vidíme na všech stupních poměrně stabilní přítomnost indonéštiny v rozsahu 39–45 %. Zbylou část zastupuje ve větší míře kombinace BI-BS a v menší sundština, přičemž četnost sundštiny je nejvyšší na základní škole a nejnižší na vysoké škole. V komunikaci se spolužáky má opět nejčtenější zastoupení kombinace BS-BI, přičemž na vysoké škole se jedná o 61 % (12/31).

U respondentů, kteří uvedli jako **svůj mateřský jazyk indonéštinu (graf 88)**, je nejčtenější jazyk během vyučování indonéština, a to s učiteli i se spolužáky. Od základní po vyšší střední školu se rozložení jazyků výrazně nemění, až na vysoké škole přibývá kombinace BS-BI na úkor indonéštiny se spolužáky a v komunikaci s vyučujícími zastávají BI i BS-BI rovnoměrně 47 % (17/36).

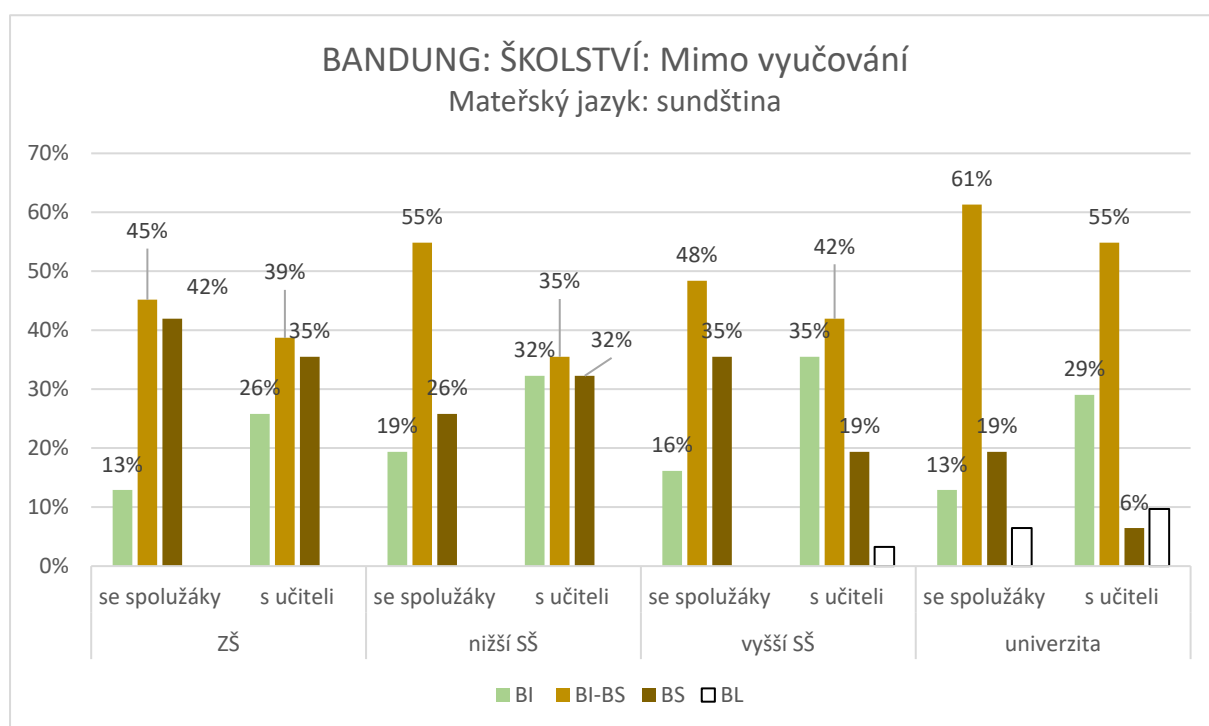
Graf 87 Bandung: Školství: Během vyučování. MJ: BS.

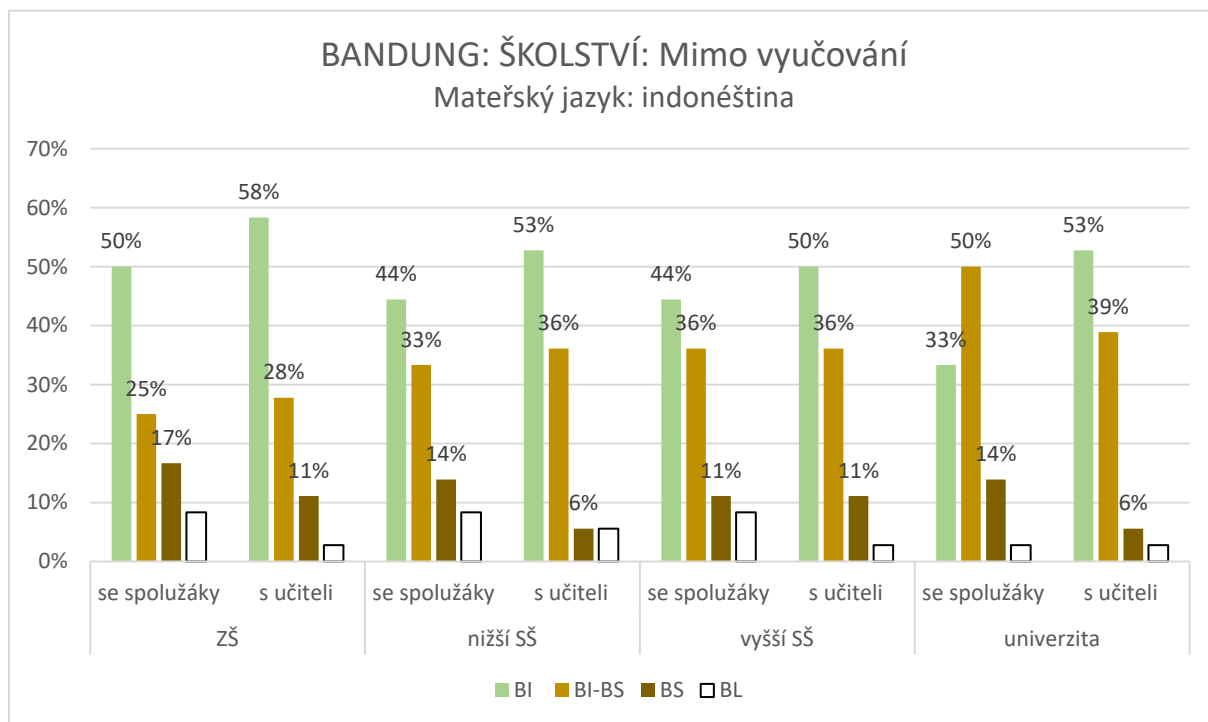
Graf 88 Bandung: Školství: Během vyučování. MJ: BI.

Mimo vyučování jsou jazykové tendence obou skupin podobné. U skupiny s mateřským jazyk indonéštinou (graf 90) sledujeme preferenci indonéštiny v komunikaci se spolužáky i vyučujícími, na vysoké škole pak dochází k silnému nárůstu kombinace BS-BI mezi spolužáky. Kombinace BS-BI je nejvíce prominentní v komunikaci mezi spolužáky i ve skupině s mateřským jazykem sundštinou.

Ve skupině s mateřským jazykem sundštinou (graf 89) má poměrně vysoké zastoupení také sundština, na základní škole se spolužáky je to 42 % (13/31), ale následná křivka klesá a na vysoké škole má samotná sundština v komunikaci se spolužáky zastoupení jen 19 % (6/31). Klesavou křivku vidíme i v komunikaci s učiteli, na základní škole sundštinu používalo 35 % (11/31) žáků, zatímco na univerzitě je to pouze 6 % (2/31).

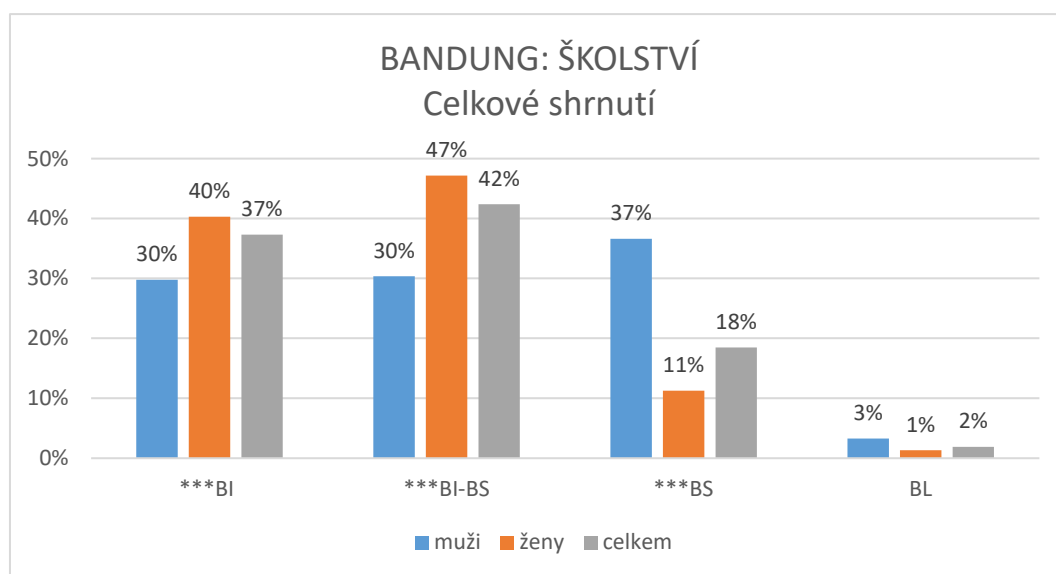

Graf 89 Bandung: Školství: Mimo vyučování. MJ: BS.

Graf 90 Bandung: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI.MJ: BI.

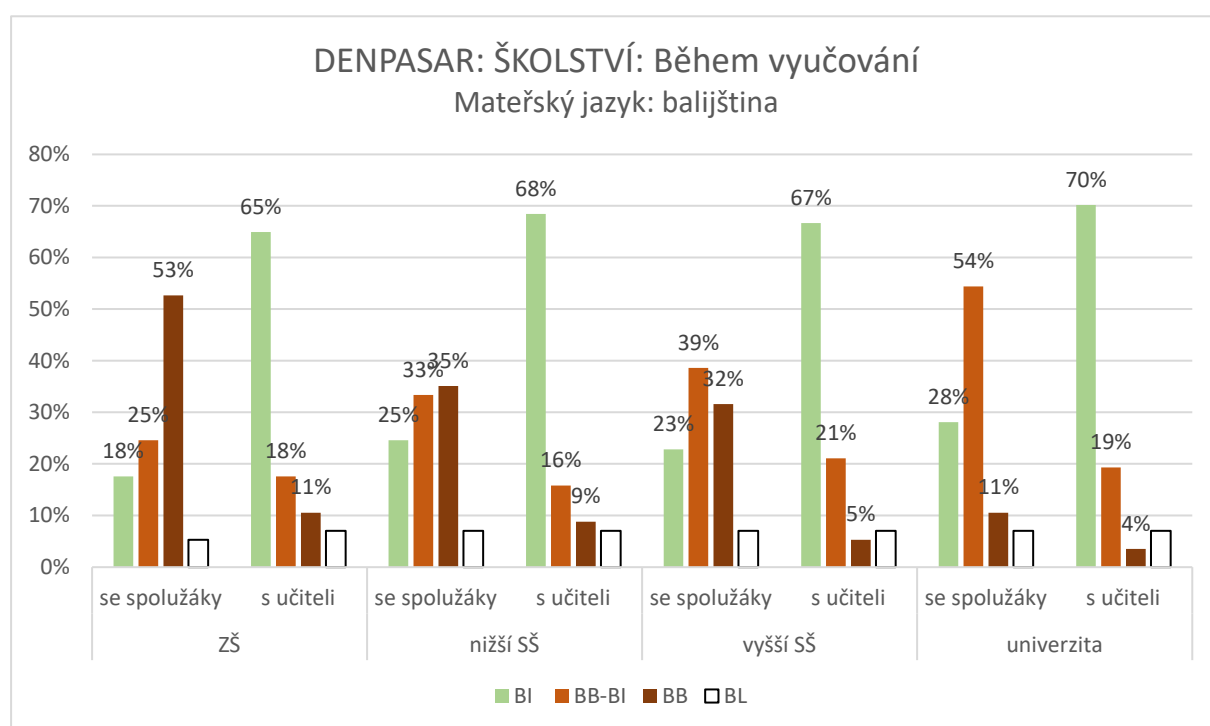
Graf 91 srovnává použité jazyky napříč všemi otázkami v doméně školství podle pohlaví a aplikovaných jazyků. Zatímco muži použili sundštinu ve 37 % (123/336) komunikace, ženy pouze v 11 % (95/844). U žen byla nejčastěji použitým jazykem kombinace BS-BI se 47 % (398/884), následovaná indonéštinou se 40 % (340/884). U mužů byla nejprominentnější sundština se 37 % (123/336), následovaná indonéštinou se 30 % (100/336) a kombinací BS-BI také se 30 % (102/336). Provedením chí-kvadrátového testu byla u všech jazyků potvrzena statisticky výrazně signifikantní odchylka podle pohlaví respondentů.

Graf 91 Bandung: Školství. Celkové shrnutí.

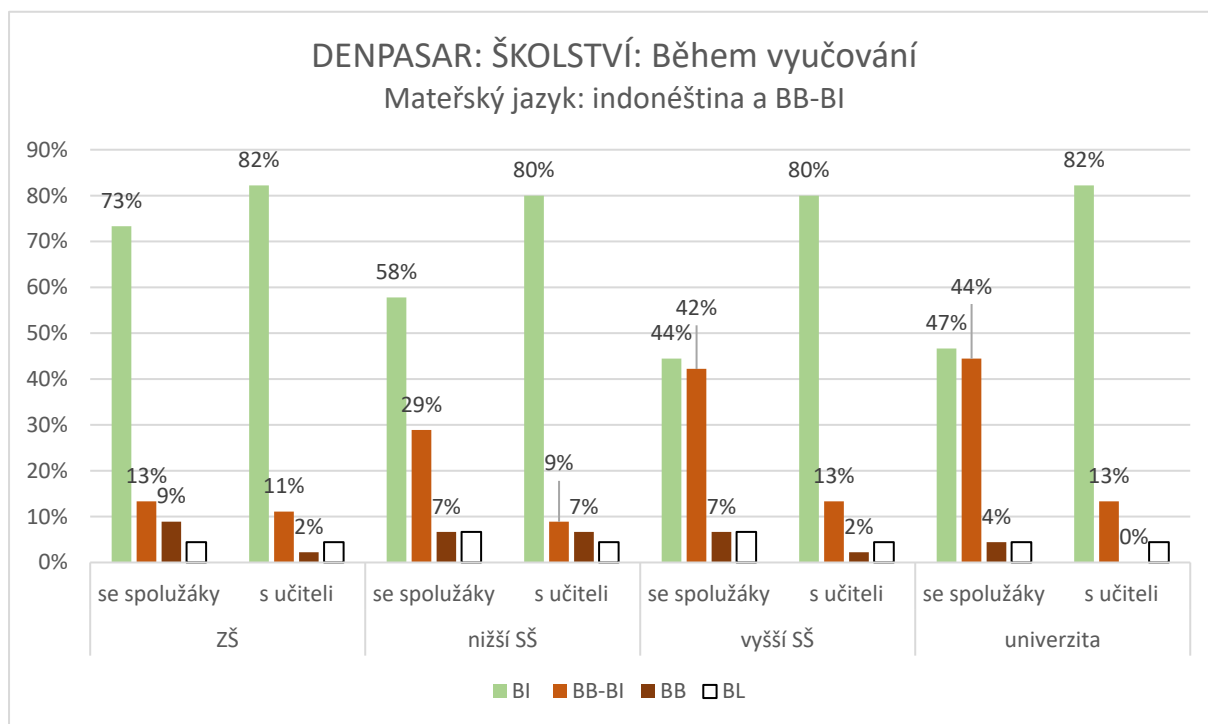
3.4.4 Denpasar

Graf 92 prezentuje přehled použitých jazyků během vyučování tak, jak odpověděli respondenti **s mateřským jazykem balijštinou**. V komunikaci s vyučujícími signifikantně převládá indonéština, kterou na všech stupních vzdělávání používá více než 60 % (37/57) dotázaných. V komunikaci se spolužáky na základní škole stojí v primárním postavení balijšтина použitá v 53 % (30/57) případů, následovaná kombinací BB-BI s 25 % (14/57) a indonéštinou s 18 % (10/57). Na nižší a vyšší střední škole v komunikaci se spolužáky balijštiny výrazně ubývá ve prospěch kombinace BB-BI a indonéštiny a na vysoké škole převládá použití kombinace indonéštiny a balijštiny s 54 % (31/57), samostatná indonéština má zastoupení 28 % (16/57) a balijšтина 11 % (6/57).

Graf 92 Denpasar: Školství: Během vyučování. MJ:BB.

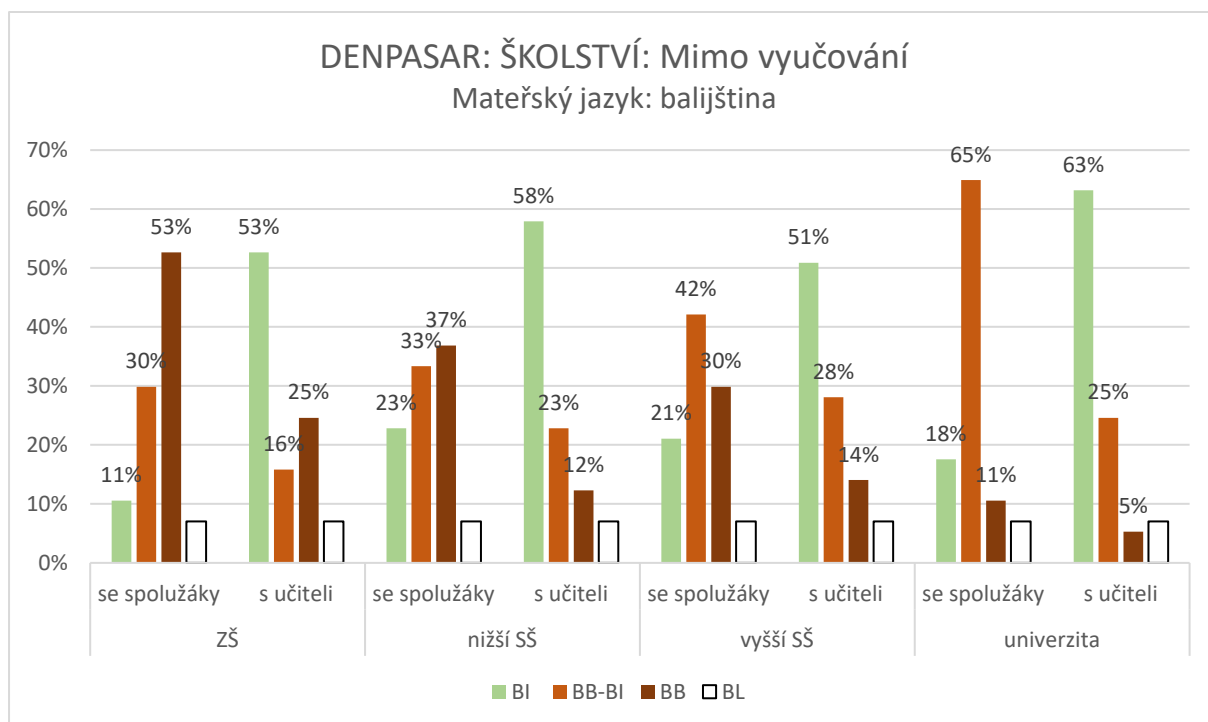
Graf 93 prezentuje jazykové preference během vyučování z pohledu respondentů **s mateřskými jazyky BI a BB-BI**. Indonéština přesahuje 80 % v komunikaci s vyučujícími, komunikace se spolužáky se se zvyšujícím se stupněm vzdělání proměňuje, ubývá čistě indonéštiny a přibývá kombinace BB-BI, oba jazyky pak mají na vyšší střední škole a na univerzitě vyvážené zastoupení.

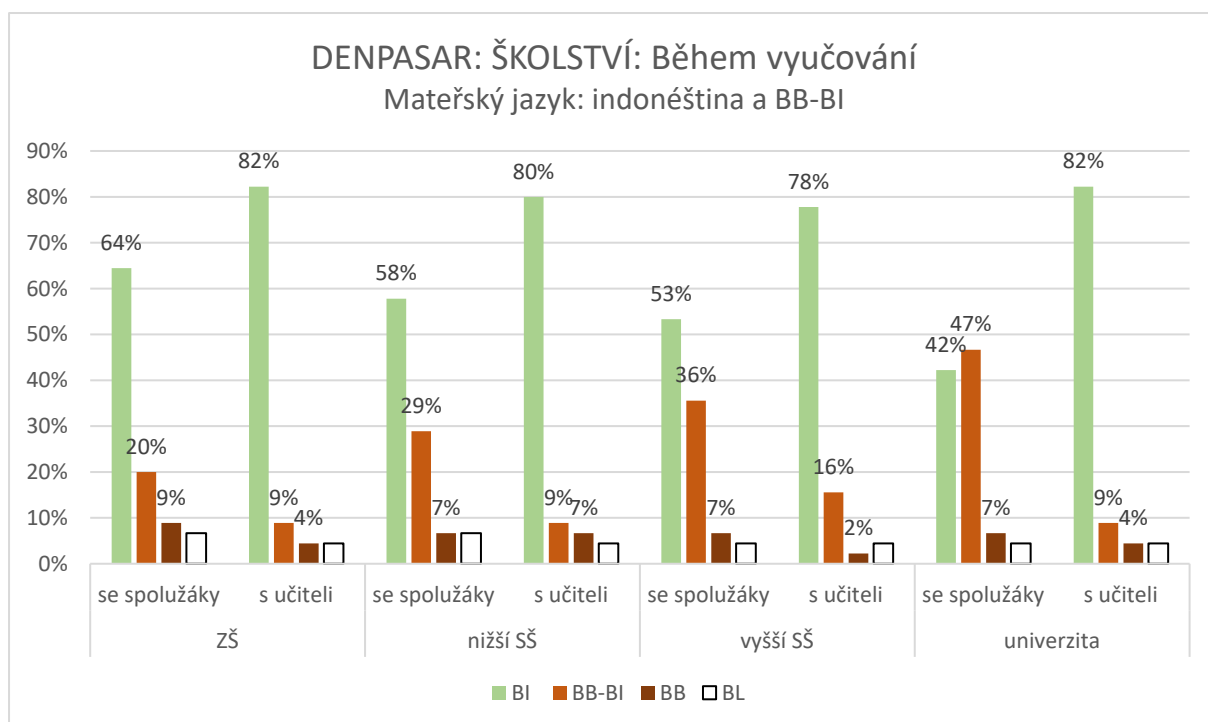
Graf 93 Denpasar: Školství: Během vyučování. MJ: BI a BB-BI.

Graf 94 zobrazuje jazykové preference respondentů s mateřským jazykem balijštinou mimo vyučování. Můžeme zde sledovat podobné tendence jako v grafu 92 – během vyučování, nicméně se silnějším zastoupením regionálního jazyka. V komunikaci s vyučujícími se častěji objevuje balijština, na ZŠ je to 25 % (14/57) a středních školách až 14 % (8/57). Také u kombinace jazyků vidíme mírné navýšení, dochází-li ke komunikaci mimo vyučování. Se spolužáky jsou jazykové preference velice podobné během i mimo vyučování, s výjimkou vysokého školství, kde sledujeme úbytek indonéštiny a větší příklon k používání kombinace BB-BI.

Skupina respondentů s mateřskými jazyky BI a BB-BI (**graf 95**) nevykazuje výrazné rozdíly, odehrává-li se komunikace během nebo mimo vyučování. V komunikaci s vyučujícími i zde vysoce převyšuje použití indonéštiny s více než přes 80 %. Vzestupnou tendenci má nicméně zastoupení kombinované varianty BB-BI v komunikaci se spolužáky. Na základní škole by ji mimo vyučování použilo 20 % (9/45), zatímco na vysoké škole celých 47 % (21/45) dotázaných. Tato tendence koreluje s klesající křivkou indonéštiny, ta byla na ZŠ v komunikaci se spolužáky zastoupena v 64 % (29/45), na vysoké škole pouze indonéštinu volí 42 % (19/45) respondentů.

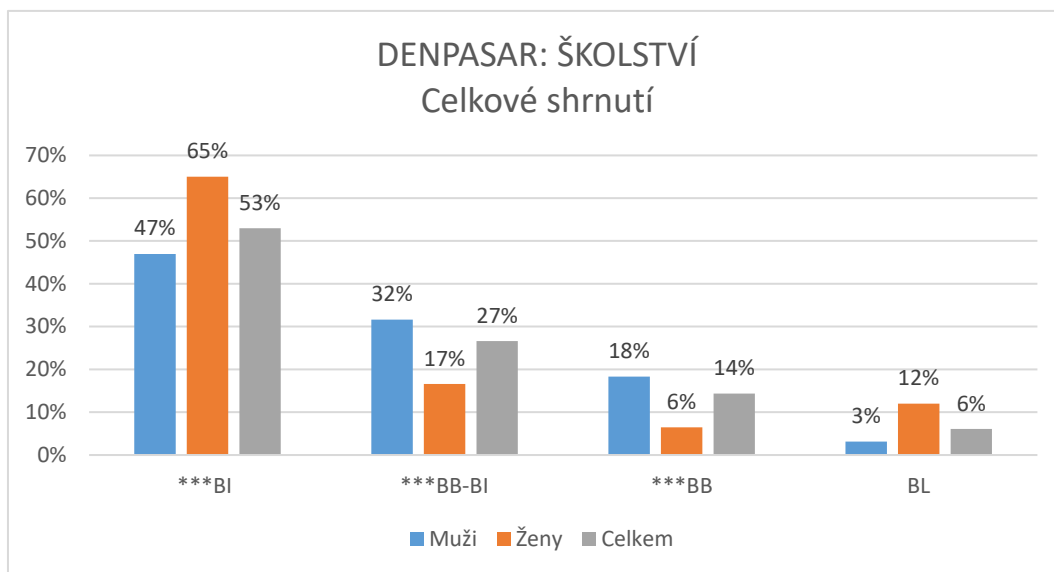

Graf 94 Denpasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BB.

Graf 95 Denpasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI a BB-BI.

Zaměříme-li se na celkový výsledek nahlížený z perspektivy rozdílných pohlaví, zjišťujeme opět statisticky výrazně signifikantní rozdíl mezi jazykovými preferencemi u mužů a žen, viz **graf 96**. Zatímco ženy by v procesu vzdělávacího systému použily nejvíce indonéštinu, celkem v 65 % (353/343) případů, muži pouze indonésky hovoří ve 47 % (511/1088). V konverzaci mužů je výrazněji než u žen zastoupen jazyk regionální – balijština v 18 % (199/1088) a kombinace BB-BI ve 32 % (344/1088). Rozdíl v použití indonéštiny mezi ženami a muži dosahuje v doméně školství celkově 18 %.

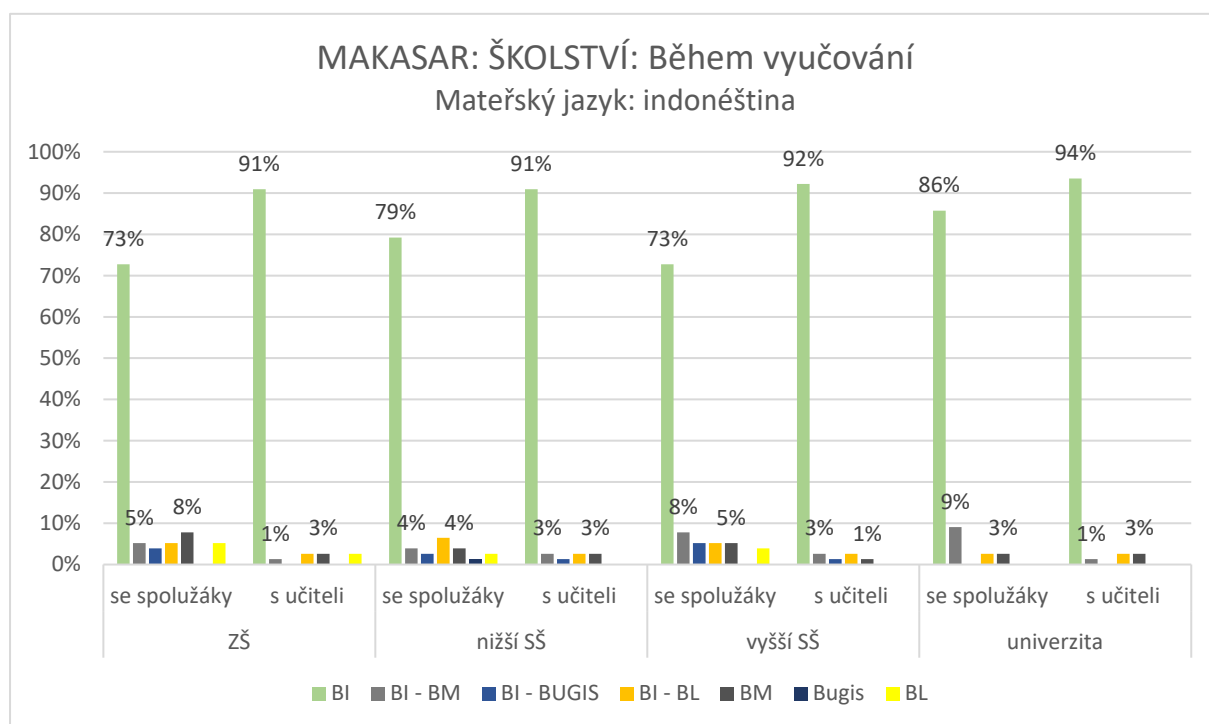

Graf 96 Denpasar: Školství. Celkové shrnutí.

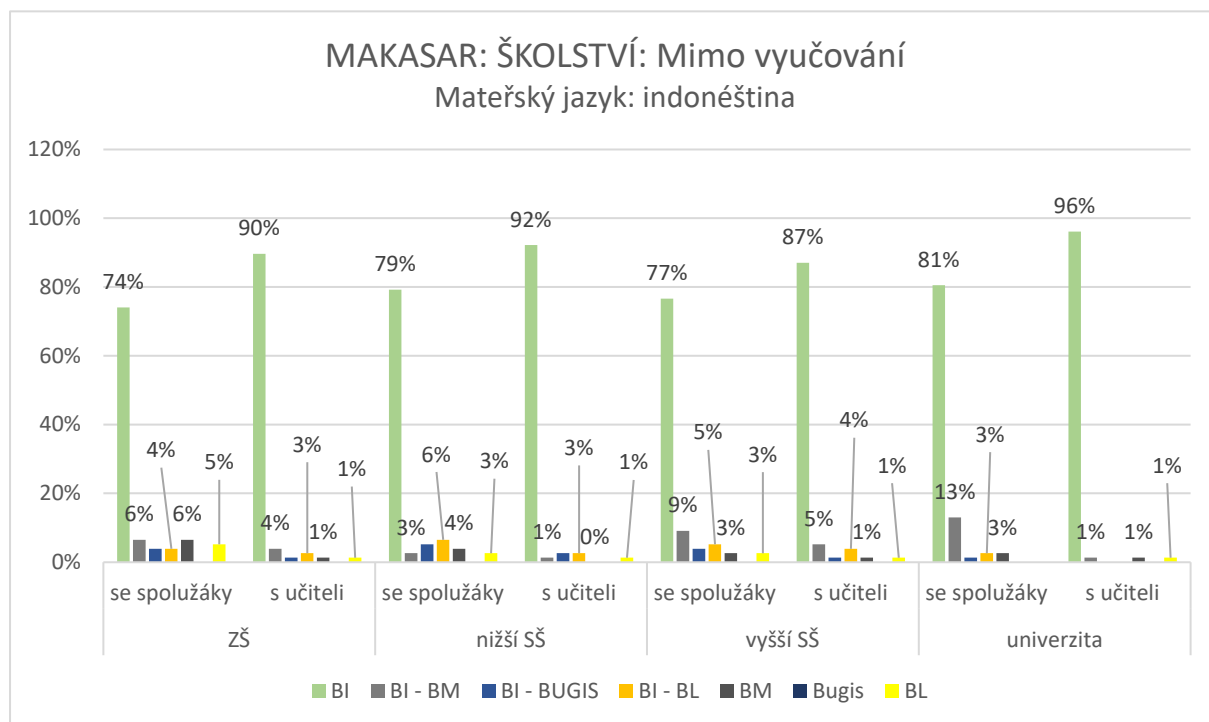
3.4.5 Makasar

Grafy 97 a 98 zobrazují výsledky respondentů s **mateřským jazykem indonéštinou**. Opět vidíme naprosto prominentní tendence v používání indonéštiny, a to napříč všemi stupni vzdělávání během i mimo vyučování. V komunikaci s vyučujícími zastoupení indonéštiny přesahuje 90 %. V interakci se spolužáky je to na základní škole přes 70 % během i mimo vyučování a zbylá konverzace je rozdrobena mezi regionální jazyky. Na nižší a vyšší střední škole, je situace v podstatě obdobná, případně s nárůstem ve prospěch indonéštiny, a na vysoké škole pozorujeme výrazné navýšení především během vyučování. Na vysoké škole také dochází ke změně v užívání regionálního jazyka. Až dosud jazyky odrážely různý kulturní původ, na vysoké škole však nabírá na síle kombinace BI-BM, během vyučování ji respondenti použijí v 9 % (7/77) a mimo vyučování ve 13 % (10/77). Ačkoliv to není mnoho, vzestupná tendence

právě této jazykové varianty je velice zajímavá, jelikož se na vysoké škole odehrává u všech námi zkoumaných jazyků.

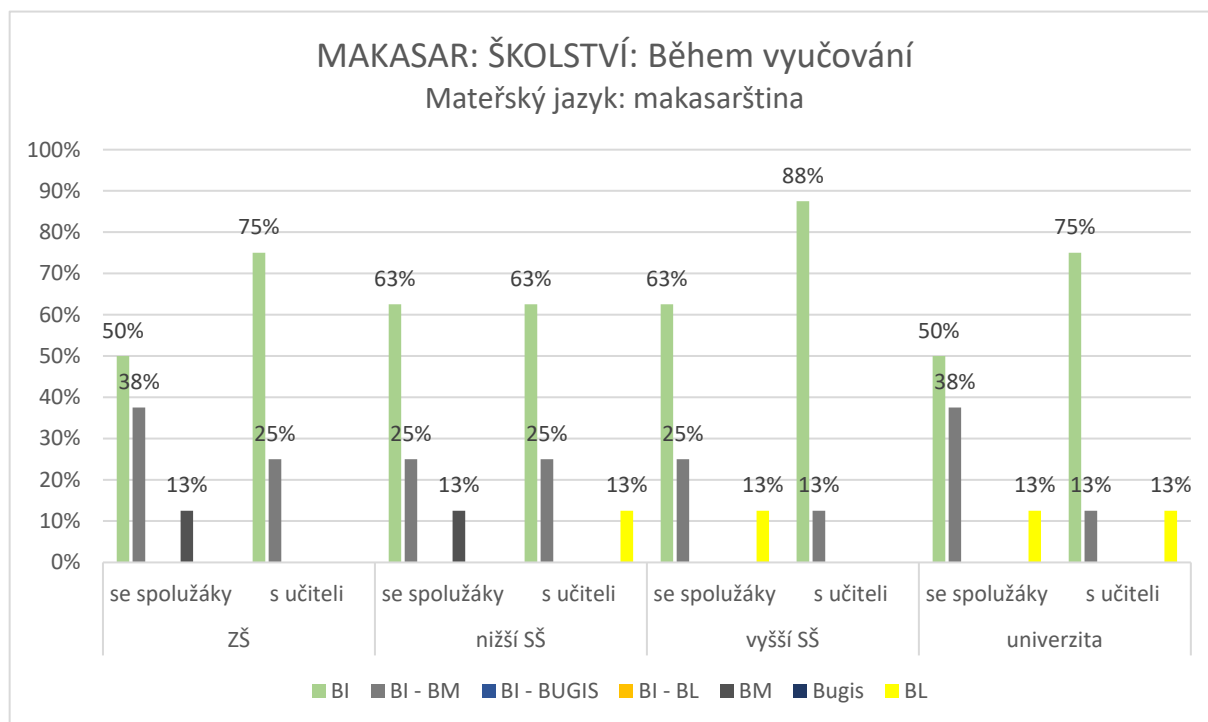
Graf 97 Makasar: Školství: Během vyučování. MJ: BI.

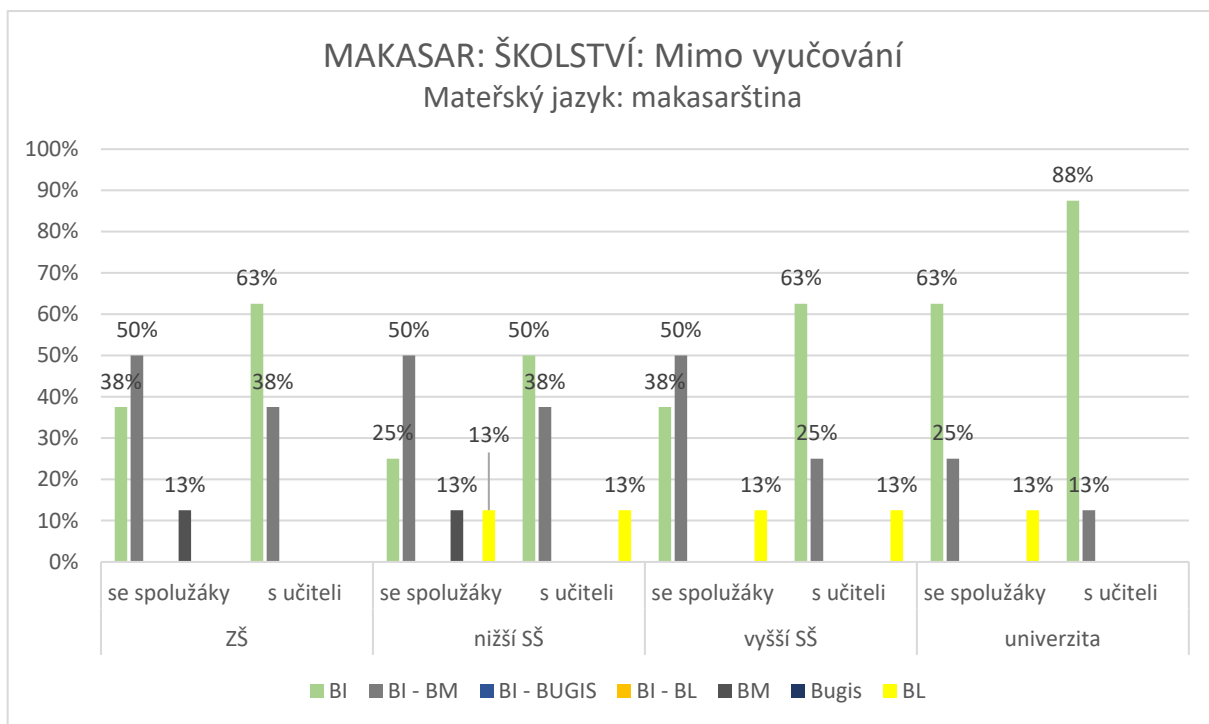
Graf 98 Makasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI.

Grafy 99 a 100 zobrazují, jaké jazyky během školní docházky používají respondenti s mateřským jazykem makasarštinou. V komunikačních situacích během vyučování pozorujeme preferenci indonéštiny, ale také poměrně konzistentní zastoupení kombinace jazyků BI-BM, se spolužáky na základní a nižší střední škole je zastoupena také makasarština. Mimo vyučování je v komunikaci mezi spolužáky od základní až do vyšší střední školy dominantní varianta BI-BM s padesáti procentním zastoupením, následovaná indonéštinou. V interakci s vyučujícími převládá indonéština průměrně s více než 60 %, následovaná kombinací BI-BM v téměř 30 %.

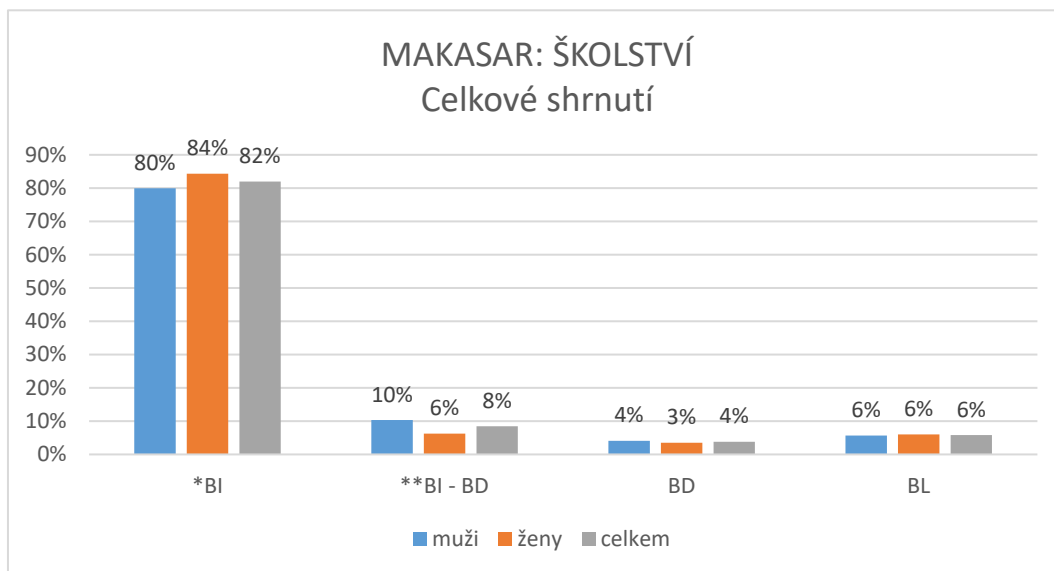
Stejně jako v ostatních doposud analyzovaných doménách v Makasaru vidíme také v **grafu 101** celkového shrnutí jazykové situace v rámci školní docházky velice výraznou dominanci indonéštiny, která přesahuje 80 % z veškeré komunikace. Místní jazyky (*bahasa daerah*), konkrétně makasarština a bugiščina zde naopak nedosahují ani pěti procent a kombinace BI-BD pouze 8 %. Jak jsme uvedli na počátku této kapitoly, indonéština je oficiálním jazykem vzdělávání, a její dominantní postavení tedy není překvapivé. Na rozdíl od ostatních jazyků je mezi respondenty výzkumu nezvyklá absence regionálních jazyků např. v komunikaci se spolužáky, která alespoň v nižších stupních školní docházky patří také do vnitroetnické komunikace a vztahy mezi spolužáky do vztahů poloformálních, kde sledujeme častou přítomnost regionálních jazyků.

Graf 99 Makasar: Školství: Během vyučování. MJ: BM.

Graf 100 Makasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BM.

Graf 101 Makasar: Školství. Celkové shrnutí.

3.4.6 Chronologické srovnání

Palembangský výzkum z roku 1981 (Arif a kol.) *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang* nám podává informace o zastoupení jazyků na přelomu 70. a 80. let. Přestože se tato data nedají srovnat s výzkumem z roku 2013, uvádím je zde pro rozšíření obrazu o tehdejší jazykové situaci. 83,3 % tehdejších dotázaných učitelů uvedlo, že používají palembangštinu během výuky z 25 %. 12,5 % palembangštinu během vyučování používalo z 50 % a 4 % v 75 % vyučování. Arif a kol. (1981, 29) poukazují na fakt, že používala-li většina učitelů palembangštinu pouze v 25 % výuky, znamená to, že ve výuce má dominantní zastoupení indonéština. Autoři dále poukázali na důležitost palembangštiny jako zprostředkovacího jazyka v prvních ročnících školní docházky, 95 % respondentů odpovědělo, že palembangštinu používali v 1. a 2. třídě, ve 3. a 4. třídě už se jednalo pouze o 9 % dotázaných.

Z výzkumu v roce 2013 vyplynulo, že 47 % dotázaných používalo s učiteli na základní škole indonéštinu, 38 % palembangštinu a 12 % kombinaci obou jazyků. Ačkoliv se data nedají přesně porovnat, svědčí tyto údaje o stabilní situaci palembangštiny ve školském prostředí.

Autoři balijského výzkumu *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Bali* (Bagus a kol. 1981, 20) zdůrazňují důležitou roli balijštiny jako zprostředkovacího jazyka v prvních ročnících školní docházky, kdy děti ještě neumí indonésy. Po tomto období je již dominantním jazykem indonéština. 18,5 % studentů ve formálních situacích ve školním prostředí, kam je zahrnuto vyučování i veškerá školní komunikace, použije balijštinu, 62 % indonéštinu a 19,5 % oba jazyky.

Data výzkumu z roku 2013 ukazují, že na základní škole 72,5 % respondentů v komunikaci s učiteli použije indonéštinu, 7 % použije balijštinu a 15 % oba jazyky. Poměr indonéštiny v rámci výuky se se zvyšujícím se stupněm vzdělání zvyšuje. Srovnáme-li tyto dva výzkumy, zaznamenáme v současné době méně frekventovanou přítomnost balijštiny v rámci vyučování.

V neformální komunikaci probíhala v roce 1981 komunikace mezi žáky a učiteli v 54,5 % v balijštině, 16,5 % indonéštině a ve 29 % v obou jazycích. V roce 2013 bylo zjištěno, že i mimo školské prostředí během neformální komunikace hovoří žáci s učiteli indonésy v 75 % (77/102), v 16 % (16/102) balijsky a ve 13 % (13/102) oběma jazyky. Zde vidíme významný rozdíl v preferenci jazyků, zatímco před třiceti lety by žáci použili ke komunikaci, jež se nevztahuje ke škole, s učiteli primárně balijštinu, v roce 2013 tomuto typu komunikace výrazně dominuje indonéština.

Výzkum *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Makasar di Sulawesi Selatan* (Kaseng 1978, 85) nám poskytuje informace o použití makasarštiny na konci 70. let 20. století. Ze 189 dotázaných studentů pocházejících z města uvedlo, že v komunikaci s učitelem použije makasarštinu „vždy“ 10 studentů, „někdy“ 47 studentů a „nikdy“ 132 studentů. S kamarády ve škole pak 19 studentů použije makasarštinu „vždy“, 126 „někdy“ a 44 „nikdy“. V Makasaru sledujeme prudkou změnu v jazykové volbě a preferenci dotázaných. Zatímco v roce 1978 je makasarština jazyk ve škole stále přítomný a aktivní, v roce 2013 na základní škole použije makasarštinu nebo kombinaci makasarštiny a indonéštiny s vyučujícím 5 studentů z 97 (5 %) a se spolužáky 14 z 97 (14 %) dotázaných.

Pro sundštinu a javánštinu nemáme v doméně *školsví* vhodná data k porovnání.

3.5 Mluvený a psaný projev

Tato kapitola je věnována psanému a mluvenému projevu respondentů. V kategorii mluveného projevu, respondenti odpovídali na otázky, jaký jazyk by použili při vyprávění příběhu před některým z členů rodiny, jaký jazyk by použili při vyprávění klasického příběhu z regionu ve škole nebo před kamarády, a jaký jazyk by za stejných okolností použili při převyprávění příběhu indonéského.

Kategorie mluveného a psaného projevu nám nejenom poskytují informace o tom, jaký jazyk uživatelé v tom či onom případě preferují a obvykle používají, ale dávají nám nahlédnout také pod pokličku jazykových kompetencí respondentů. Vyprávění je volný útvar, který však klade na vypravěče komplexní požadavky, co se týče slovní zásoby, schopnosti vybudovat text a srozumitelně a gramaticky správně jej předat posluchačům. Volba jazyka v této kategorii nám rovněž dává informaci o sebejistotě mluvčích v konkrétním jazyce.

Téma psané komunikace je rozděleno do dvou částí. První je interetnická písemná komunikace, kde zjišťujeme, jakým jazykem by respondenti psali dopis rodinným příslušníkům, osobě z rodného města nebo kamarádovi ze stejné etnické skupiny. V druhé části analyzujeme jazykové preference v komunikaci formální u úřední korespondence a poloformální – kolegovi z práce a sociální sítě. Jazyk sociálních sítí, příspěvky a komentáře nám mohou velice dobře přiblížit charakter, názory a myšlenky svých pisatelů. Použitý jazyk, ať už nejlépe charakterizuje pisatele samotné, nebo cílí na „čtenáře“, „sledující“ a „přátele“ vypovídá jak o celkovém generačním trendu, tak o tom, jak se konkrétní osoba chce prezentovat, a nepřímo také, jaký je její vztah ke zvolenému jazyku a s jakým jazykem se ztotožňuje.

Respondenti mohli vybírat ze čtyř nabídnutých odpovědí – regionální jazyk (*BD – bahasa daerah*), indonéština (*BI – bahasa Indonesia*), smíšený jazyk (*BC – bahasa campur, angl. mixed language*) nebo zvolit jinou možnost. Termín „smíšený jazyk“ označuje takový jazyk, který obsahuje prvky dvou nebo více jazyků. Předmětem tohoto výzkumu nebyla analýza textů samotných, nebylo zjišťováno, do jaké míry míchání u respondentů probíhá, který jazyk je v míchání dominantní atp.

Všechny jazyky, kterým se v této práci věnujeme, jsou v dnešní době psány především latinkou, k vývoji písem blíže v kapitole 2.3. David Crystal poukazuje na důležitost psaného jazyka, jak pro edukační účely, tak pro gramotnost samotnou. Zdůrazňuje, že lidé musí být schopni psát a číst, má-li mít jejich jazyk budoucnost ve stále více počítačově gramotné

civilizaci (Crystal 2002, 18). Jak bylo popsáno v kapitole *Školství*, testované jazyky jsou součástí kurikula, javánštině, sundštině a balijské jazyce jsou vyhrazeny dvě vyučovací hodiny týdně, zatímco u palembangštiny a makasarštiny se jazyky vyučují jako součást vyučovacího předmětu regionálního vzdělávání a je v podstatě v kompetenci škol, do jaké míry téma regionu včetně jazyků do výuky zařadí, a bude zajímavé sledovat, zda má tato skutečnost vliv na volbu jazyka.

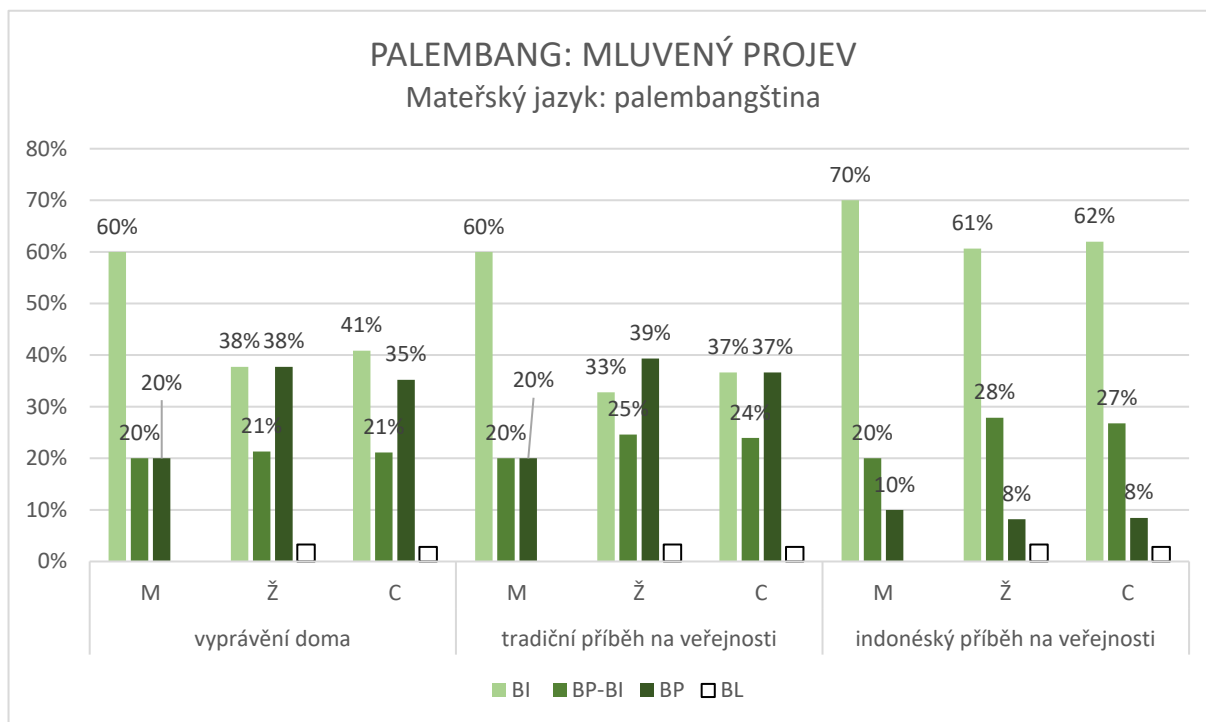
3.5.1 Palembang

Graf 102 znázorňuje jazykové preference skupiny s mateřským jazykem **palembangštinou**. Při vyprávění indonéského příběhu na veřejnosti 62 % (44/71) dotázaných preferuje indonéštinu, 27 % (19/71) dotázaných by hovořilo kombinací jazyků a pouze 8 % (8/71) by vyprávělo palembangsky. Vypráví-li palembangský příběh na veřejnosti, tedy před kamarády, ve škole atp., 37 % (26/71) volí indonéštinu, 37 % (26/71) palembangštinu a 24 % (17/71) kombinaci jazyků.

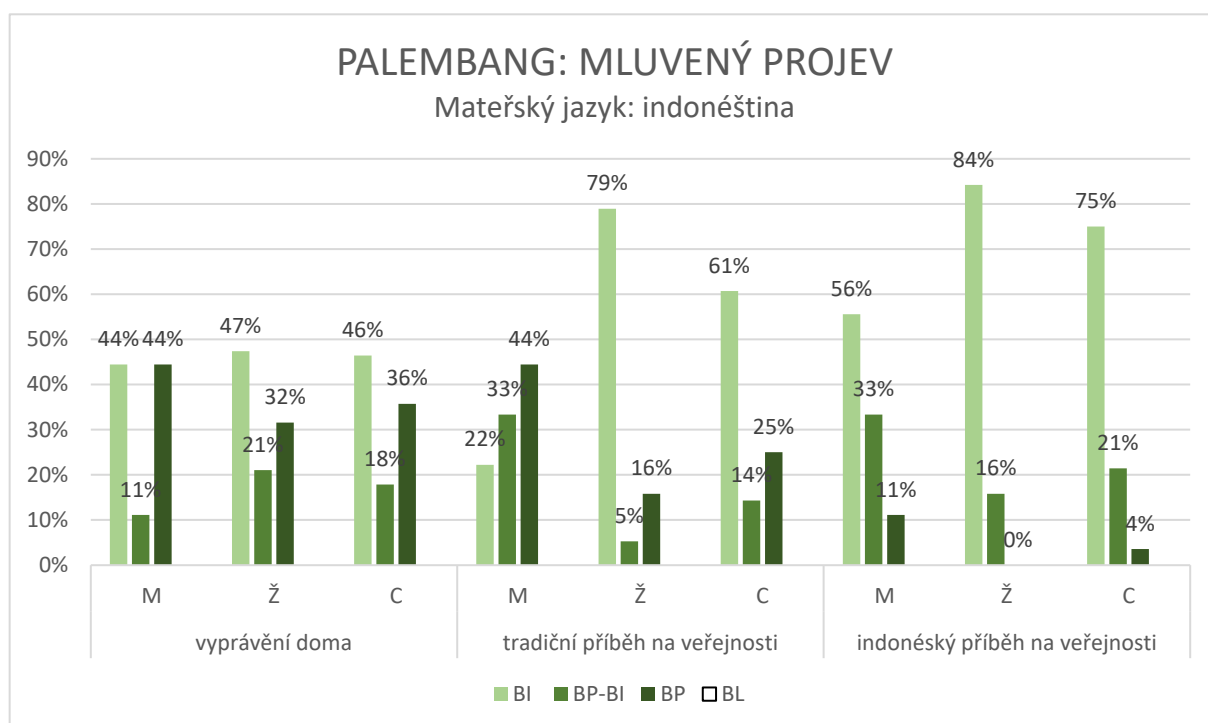
K vyprávění v rodinném kruhu lehce převládá indonéština, zvolilo by ji 41 % (29/71) dotázaných. Palembangštinu by v domácím prostředí použilo 35 % (25/71), navzdory tomu, že 77 % uvedlo, že doma komunikují palembangsky.

Graf 103 zobrazuje, jaký jazyk pro mluvený projev volí skupina s mateřským jazykem **indonéštinou**. Pro vyprávění příběhu na veřejnosti, ať už indonéského či palembangského, většina respondentů preferuje indonéštinu. Vypráví-li příběh v domácím prostředí, zastoupení palembangštiny je zde vyšší, nejenom než indonéštiny, ale také překvapivě vyšší než u respondentů s mateřským jazykem BP.

Souvislý mluvený projev, jakým je například právě vyprávění příběhu, vyžaduje jiné jazykové prostředky než běžná dennodenní konverzace, ať už co se týče lexikálního vybavení, tak prostředků potřebných pro výstavbu srozumitelného textu s pointou. Z výsledků vyplývá, že respondenti obou skupin se cítí kompetentněji a jistěji v indonéštině.

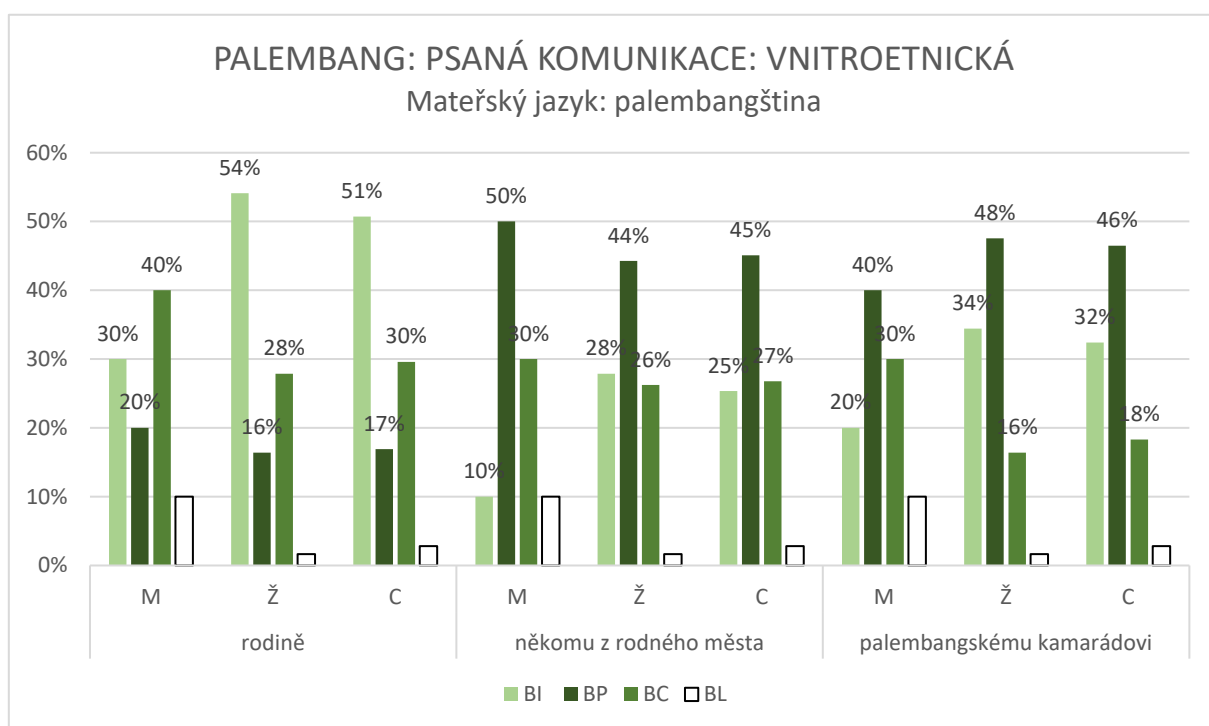
Graf 102 Palembang: Mluvený projev. MJ: BP.

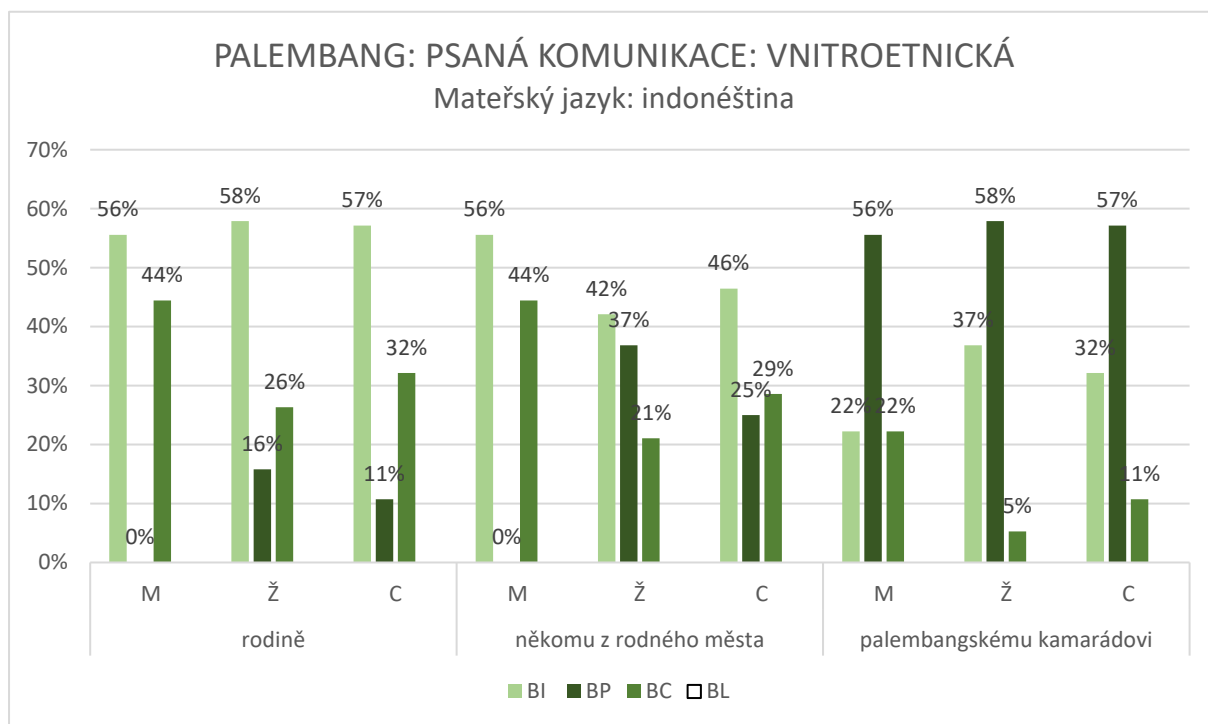
Graf 103 Palembang: Mluvený projev. MJ: BI.

Graf 104 zobrazuje preferované jazyky v psané komunikaci mezi respondenty s mateřským jazykem palembangštinou. S rodinnými příslušníky by respondenti použili v 51 % (36/71) indonéštinu, ve 30 % (17/71) smíšený jazyk a v 17 % (10/71) palembangštinu. V komunikaci s osobou z rodného města či s kamarádem stejného etnika je nejfrekventovanější zastoupený jazyk palembangština se 45 % (32/71).

Skupina respondentů s mateřským jazykem indonéštinou (**graf 105**) používá v psané komunikaci s rodinou primárně indonéštinu v 57 % (16/28), indonéština je také dominantní při dopisování si s osobou se stejného města, kde ji použije 46 % (13/28) dotázaných. Palembangskému kamarádovi by 57 % (16/28) respondentů psalo v palembangštině, indonéštinu by zvolilo 32 % (9/28) a smíšený jazyk pouze 11 % (3/28) dotázaných. Psaná palembangština zde má tedy poměrně vysoké uplatnění, jak u respondentů s mateřským jazykem palembangštinou, tak indonéštinou. U obou skupin respondentů ve volbě jazyka sledujeme výrazný vliv příjemce psaného komunikátu. Navzdory preferenci indonéštiny v psané komunikaci, která se projevuje v psané komunikaci s rodinou, v komunikaci s palembangským kamarádem volí velká část dotázaných palembangštinu.

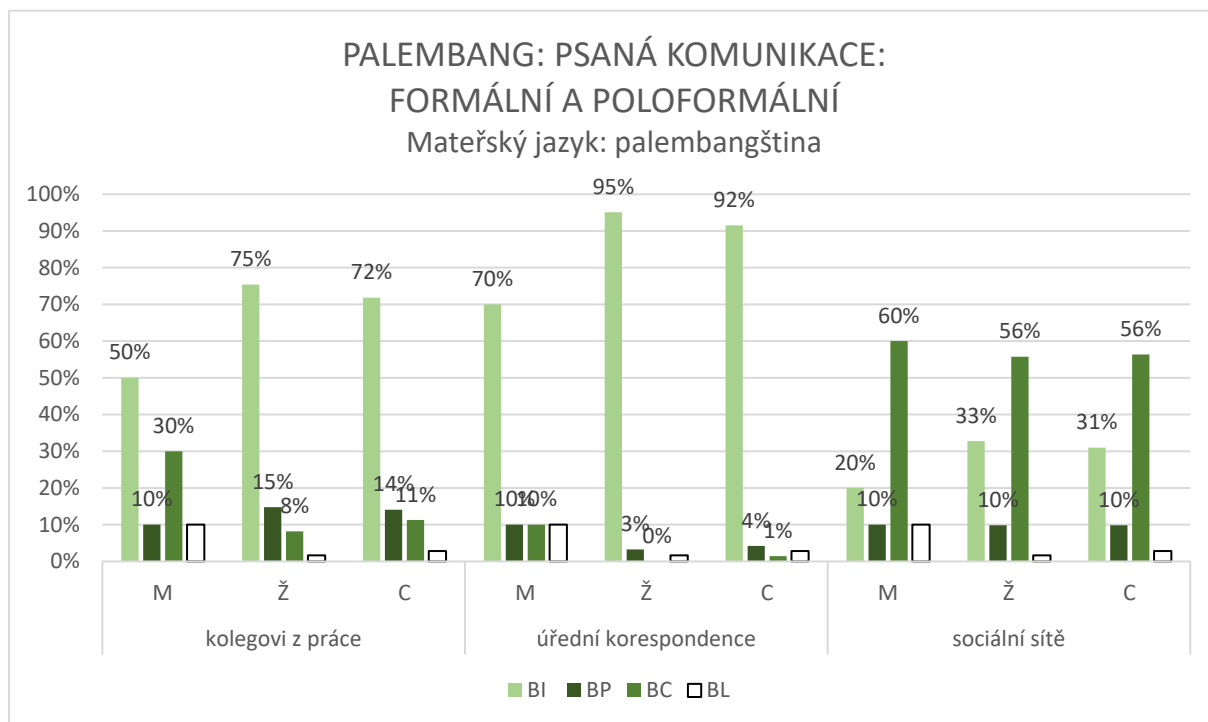
Graf 104 Palembang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BP.

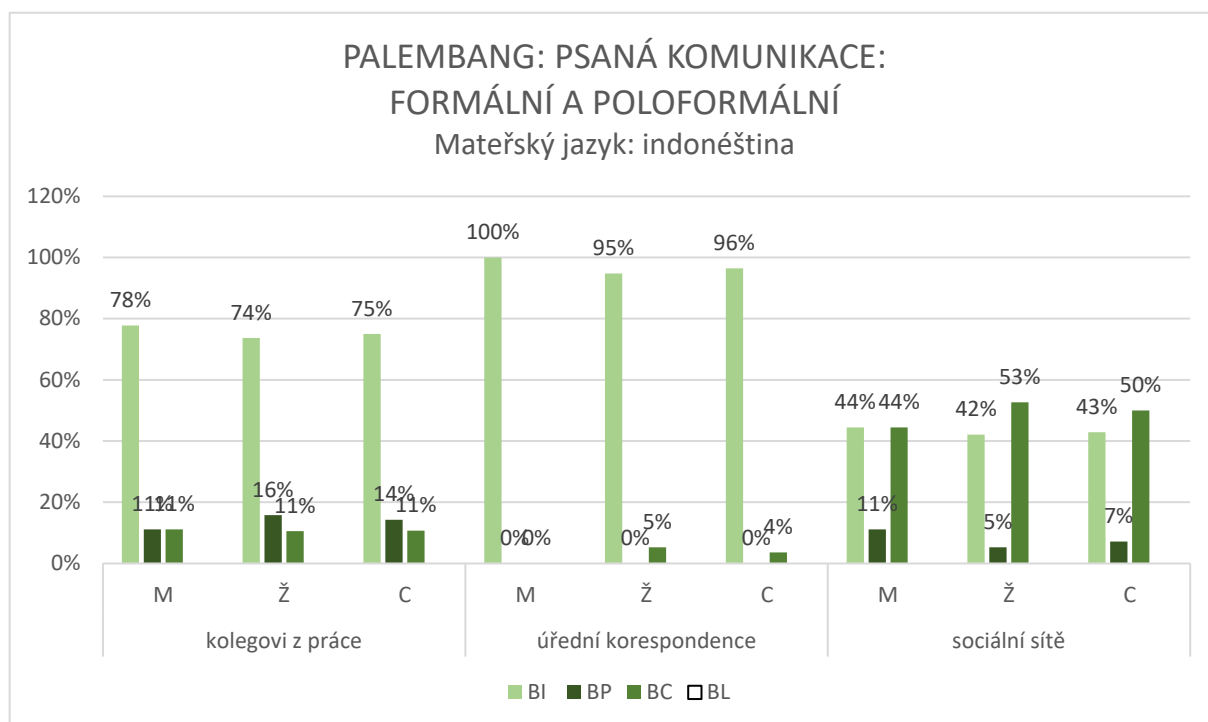
Graf 105 Palembang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BI.

U formální a poloformální komunikace vidíme, viz **grafy 106 a 107**, že obě skupiny respondentů preferují indonéštinu, v úřední komunikaci ve více než 90 %, při psaní kolegovi nebo kolegyni z práce je to 75 %. U mužů sledujeme u všech otázek silnější tendence používat smíšený jazyk.

Velmi zajímavou kategorií jsou sociální média, tedy Facebook, Twitter, Instagram apod., které často slouží jako jakási výstavní skříň uživatele. Obzvláště věková skupina, do níž spadají respondenti tohoto výzkumu, touto cestou ráda sdílí své názory, denní aktivity, úspěchy či myšlenky, a činí tak jazykem, který nejvíce reprezentuje je samotné. Vzhledem k tomu, že předpokládaná cílová skupina této „komunikace“ není jednotlivec, ale okruh „přátel“ a „sledujících“, může pisatel volit kód, který nejlépe reprezentuje jeho osobu a jeho identitu, případně kód, o kterém předpokládá, že mu jeho prostřednictvím bude okruhem „přátel“ nejlépe porozuměno. Více než polovina dotázaných, celkem 56 % (40/71) respondentů s mateřským jazykem BP a 50 % (14/28) respondentů s mateřským jazykem BI, by k uveřejňování příspěvků a komunikaci na sociálních sítích použilo smíšený jazyk *bahasa campur*. Stejně jako v kapitole školství se zde setkáváme s elementem preference kombinace jazyků k vyjádření své vlastní identity. Přestože se tento výzkum nevěnuje analýze textů, vysoké zastoupení smíšeného jazyka v podstatě potvrzuje oblibu etnolektu také v psané podobě.

Graf 106 Palembang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BP.

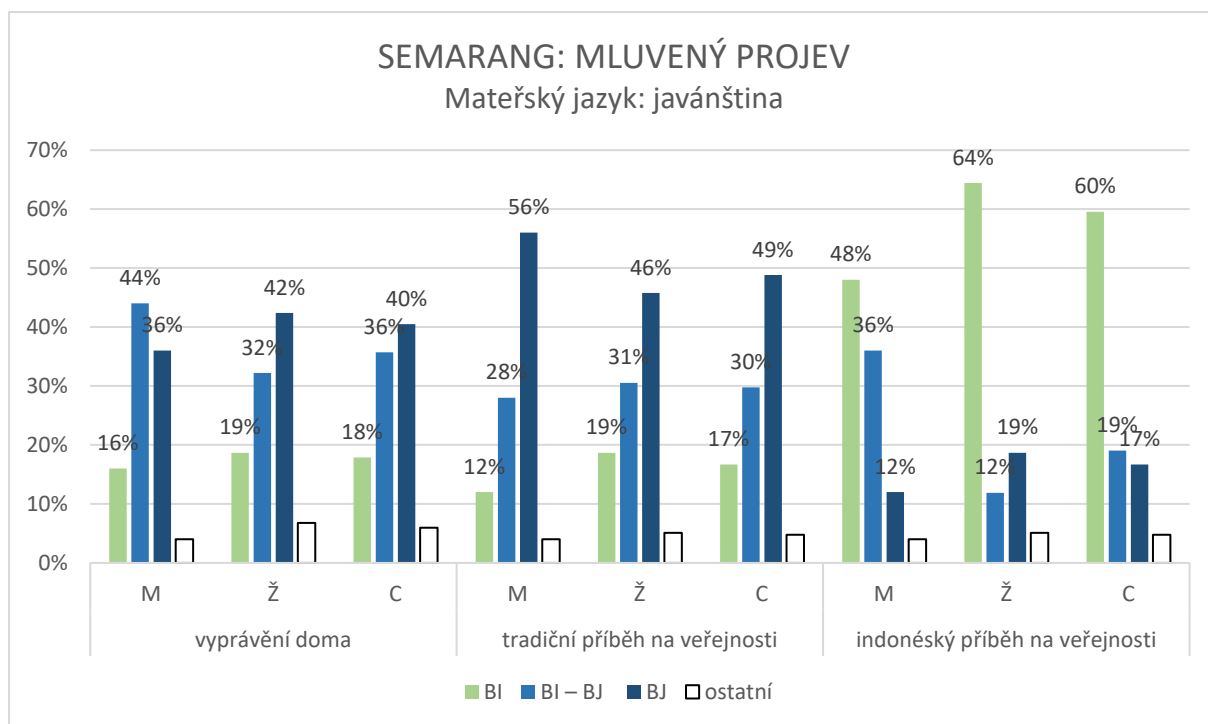

Graf 107 Palembang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BI.

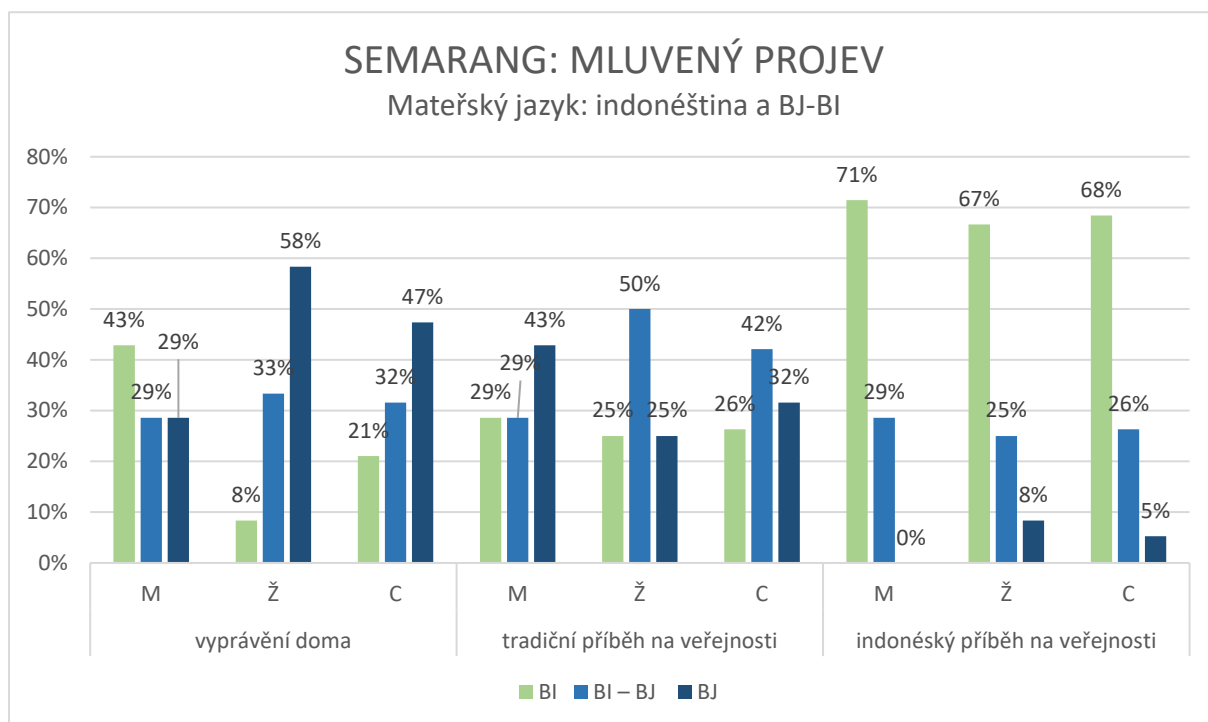
3.5.2 Semarang

Graf 108 zobrazuje poměrně vysokou frekvenci vyprávění v javánštině, jak u vyprávění doma, tak také u vyprávění javánského příběhu nebo pohádky, následovaný kombinací BJ-BI. Být schopen vyprávět příběh v určitém jazyce vyžaduje dostatečnou znalost jazyka, slovní zásoby a také poměrně vysokou jazykovou kompetenci. Ačkoliv u mužů sledujeme větší tendence vyprávět v javánštině, je evidentní, že tázaní dovedou plyně vyprávět v obou jazycích a jsou schopni se jazykově přizpůsobit situačnímu kontextu.

V grafu 109 vidíme, že také respondenti s mateřským jazykem indonéštinou a BJ-BI dokáží vyprávět v obou jazycích. Indonéský příběh by muži i ženy vyprávěli indonésky, muži se také uchylují k indonéštině u vyprávění doma v rámci rodiny, na rozdíl od žen, které zde volí převážně javánštinu. Za zajímavé považují právě jazykové chování žen, které k vyprávění příběhu doma s rodinou použijí v 58 % (7/12) javánštinu, ale k vyprávění lidového příběhu před jinými lidmi, než jsou rodinní příslušníci, raději použijí kombinaci BJ-BI v 50 % (6/12) a javánštinu pouze v 25 % (3/12). Toto jazykové chování může souviset s percepcí a sebevnímáním ženy v javánské společnosti. Technika spojených masek (kapitola 3.6.2) prokázala, že žena hovořící indonésky je ve společnosti, alespoň v rámci vlastní demografické skupiny, vnímána jako vzdělanější, chytřejší i např. krásnější, hovoří-li indonésky, a tyto postoje pak mohou ovlivnit volbu použitého jazyka na veřejnosti. Muži naopak na veřejnosti v odpovídajícím situačním kontextu použijí javánštinu, zatímco doma převažuje indonéština. Kurniasih (2006) na základě rozhovorů s dětmi z javánských rodin zjistila, že muži doma mnohem častěji používají javánštinu v každodenní komunikaci, muži rovněž častěji dětem pomáhají s domácími úkoly z javánštiny a javánština jako symbol vlastní kultury a komunity je pro ně velice důležitá, zatímco ženy se často soustředí na uplatnění dětí v budoucnu, kterého mohou dosáhnout prostřednictvím indonéštiny.

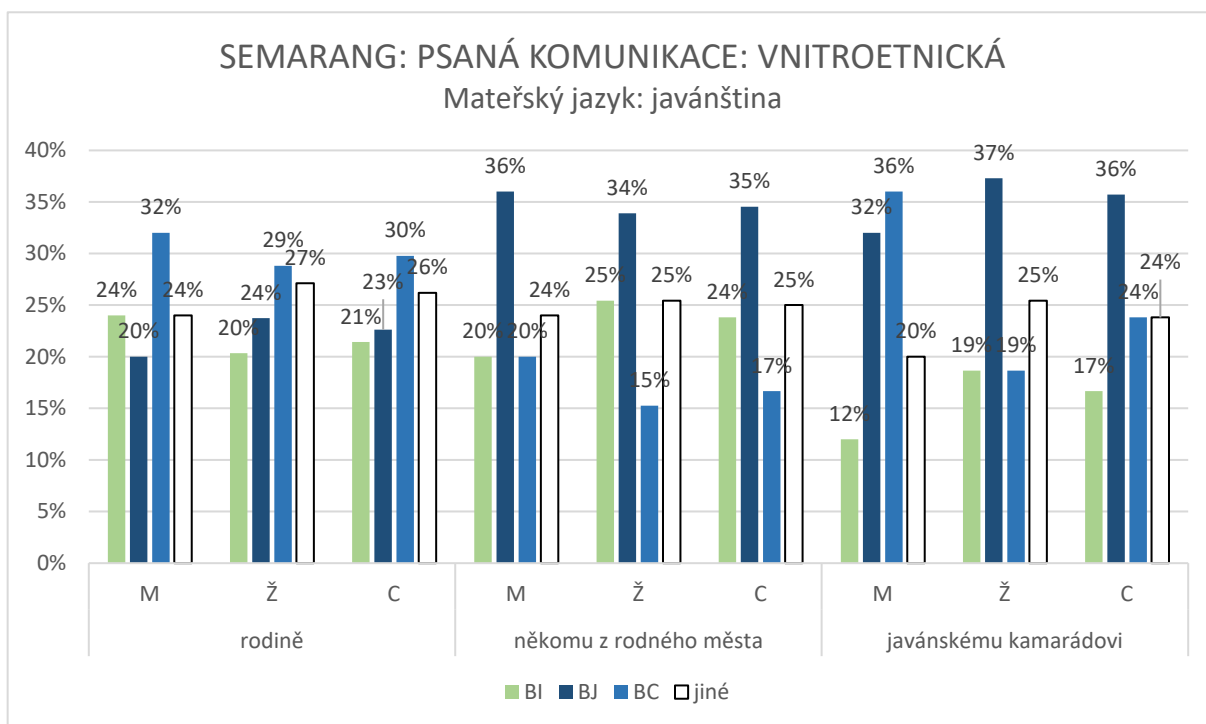
Graf 108 Semarang: Mluvený projev. MJ: BJ.

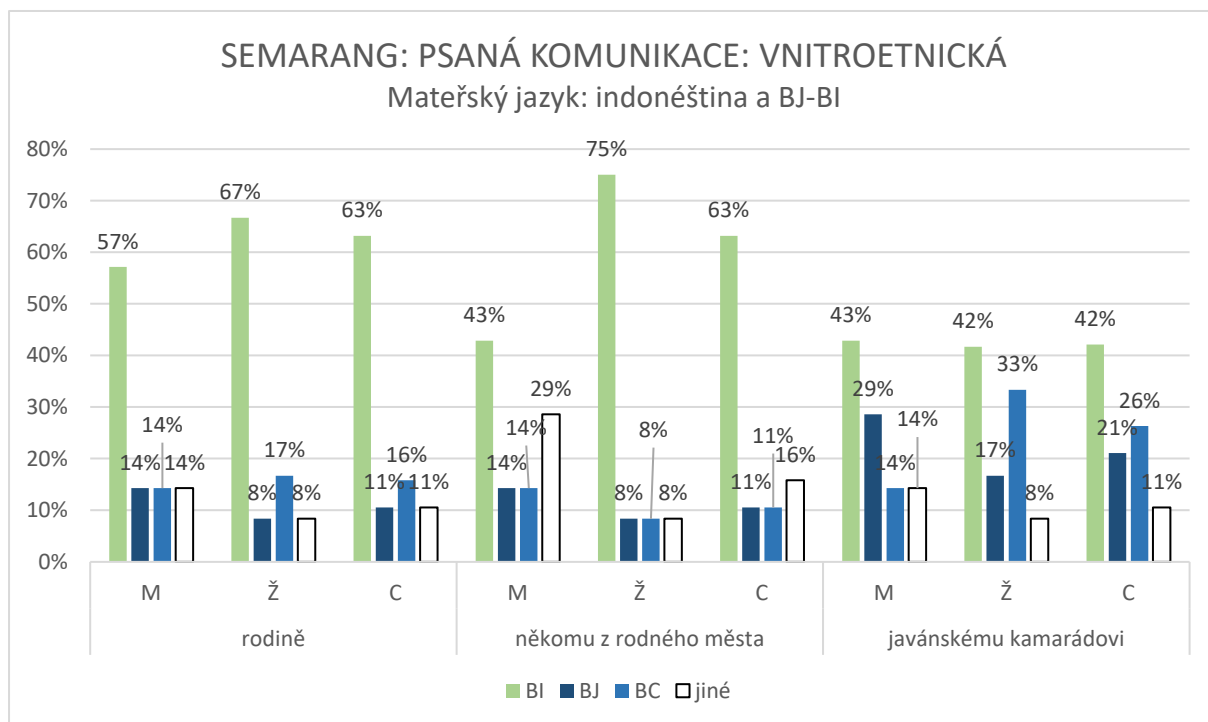
Graf 109 Semarang: Mluvený projev. MJ: BI a BJ-BI.

Následující grafy zobrazují analýzu výsledků u psané komunikace. Z **grafu 110** můžeme vyčíst, že dotázaní s **mateřským jazykem javánštinou** ve vnitroetnické písemné komunikaci kolísají mezi používáním javánštiny a smíšeného jazyka. V necelých 25 % je zde zastoupená také indonéština, ale převažuje místní jazyk. Javánština je nejprominentnější v písemné komunikaci s osobou z rodného města, kde by ji na prvním místě použili muži i ženy, u členů vlastní rodiny respondenti volí primárně smíšený jazyk. V korespondenci s javánským kamarádem by ženy dominantně použily javánštinu a muži poměrně vyrovnaně javánštinu i smíšený jazyk.

Vnitroetnická psaná komunikace z pohledu respondentů s **mateřským jazykem BI a BJ-BI** je psána především indonésky. Jak ukazuje **graf 111**, v dopisech rodině nebo někomu z rodného města by podle našich výsledků byla použita indonéština v průměrně 63 % (12/19). Korespondenci javánskému kamarádovi by 43 % (8/19) respondentů napsalo indonésky, muži by pak volili převážně javánštinu a ženy *bahasa campur*.

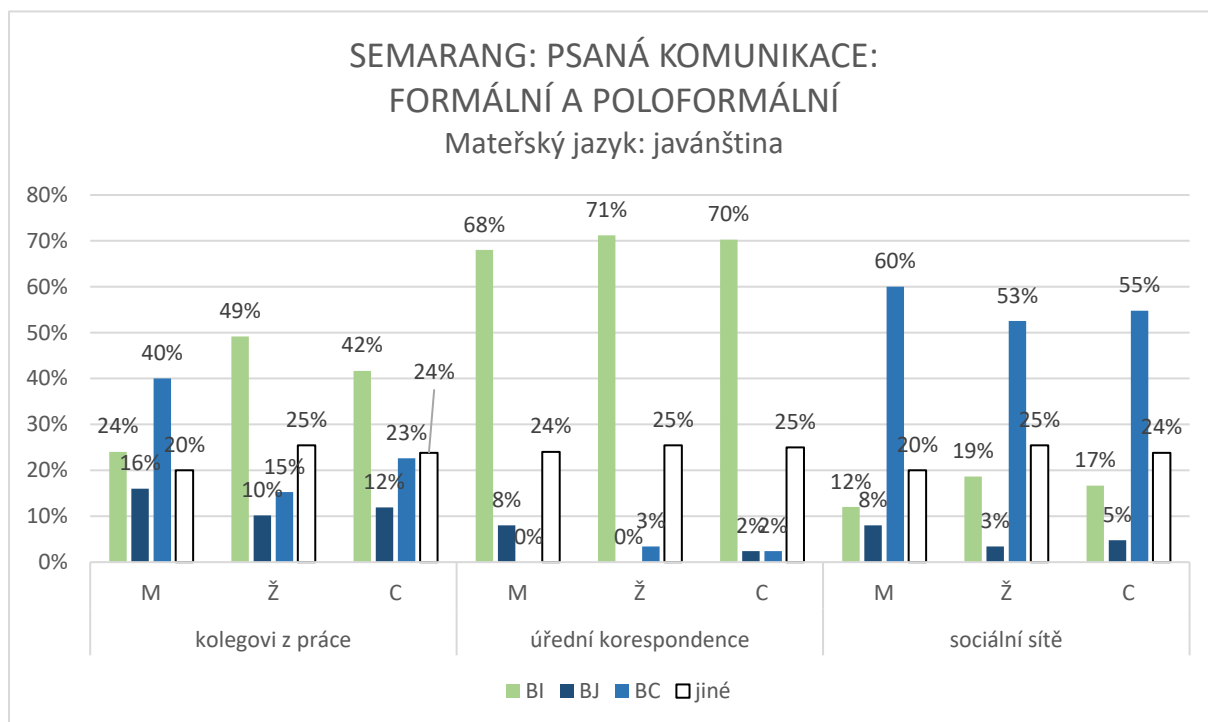
Graf 110 Semarang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BJ.

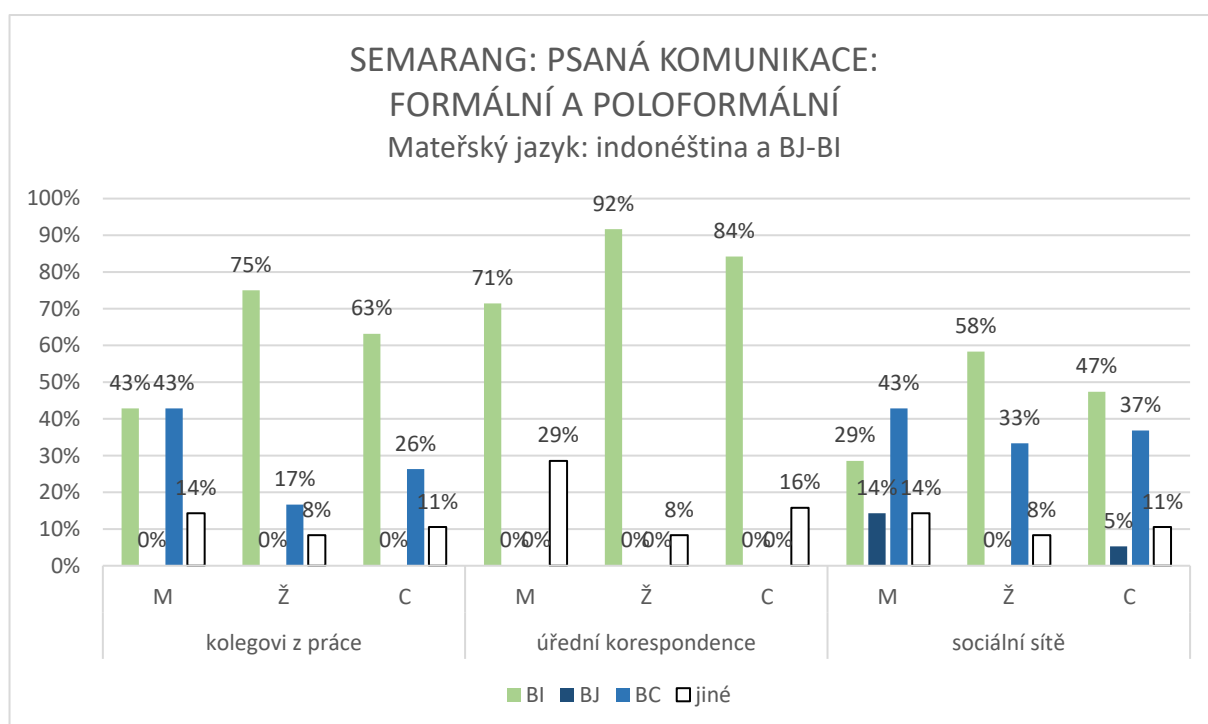
Graf 111 Semarang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BI a BJ-BI.

Druhou kategorií je psaná komunikace formální a poloformální, pod níž je zařazen dopis kolegovi z práce, úřední korespondence a jazyk sociálních sítí. Z **grafu 112** můžeme vyčíst, že respondenti s **mateřským jazykem javánštinou** průměrně v 55 % (46/84) případů na sociálních sítích použijí smíšený jazyk, v 17 % (14/84) indonéštinu a jen v 5 % (4/84) javánštinu.

Smíšený jazyk by muži dominantně použili ke korespondenci kolegovi z práce se 40 % (10/25), ženy by v tomto případě téměř v 50 % (29/59) volili indonéštinu. Úřední korespondence je doménou indonéštiny jako úředního jazyka. Použilo by ji 70 % (59/84) respondentů s mateřským jazykem javánštinou a 84 % (16/19) s **mateřským jazykem BI a BJ-BI**. Zde rovněž vidíme, že muži s mateřským jazykem BI a BJ-BI (**graf 113**) mají větší tendenci používat smíšený jazyk než ženy, použili by jej v polovině případů při psaní kolegovi z práce i publikování na sociální sítě. Ženy v této jazykové skupině v pracovní komunikaci a na sociálních sítích preferují indonéštinu.

Graf 112 Semarang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BJ.

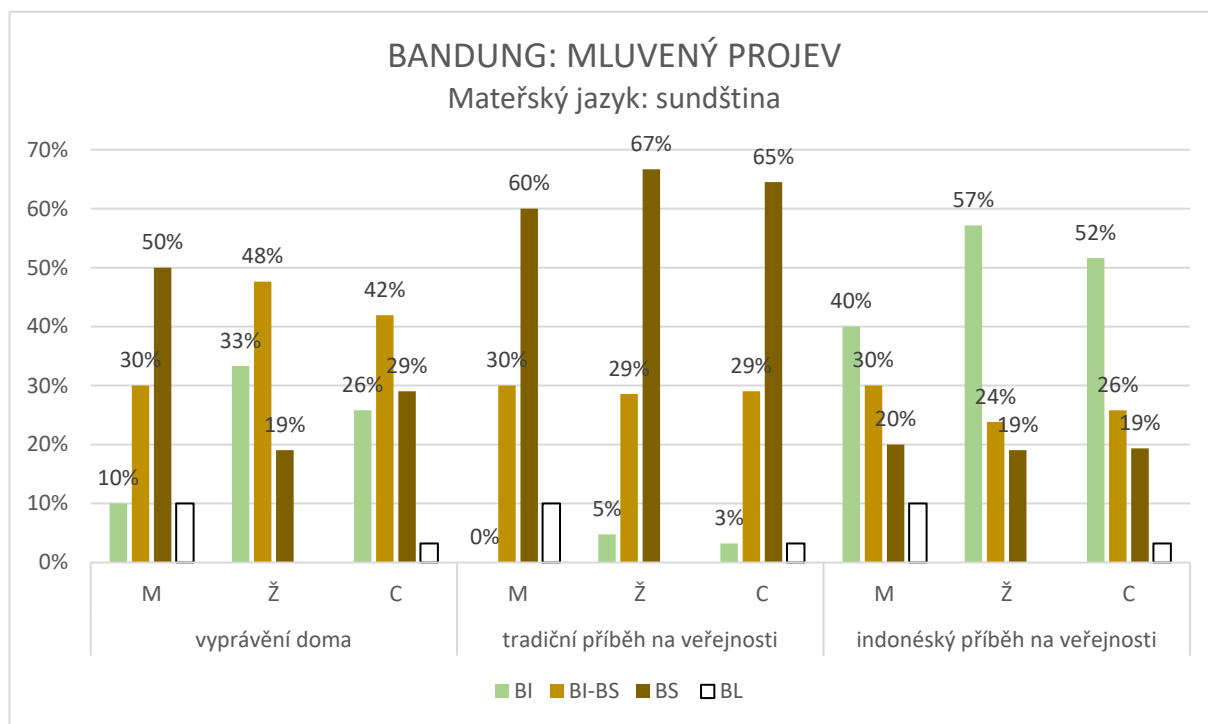
Graf 113 Semarang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BI a BJ-BI.

3.5.3 Bandung

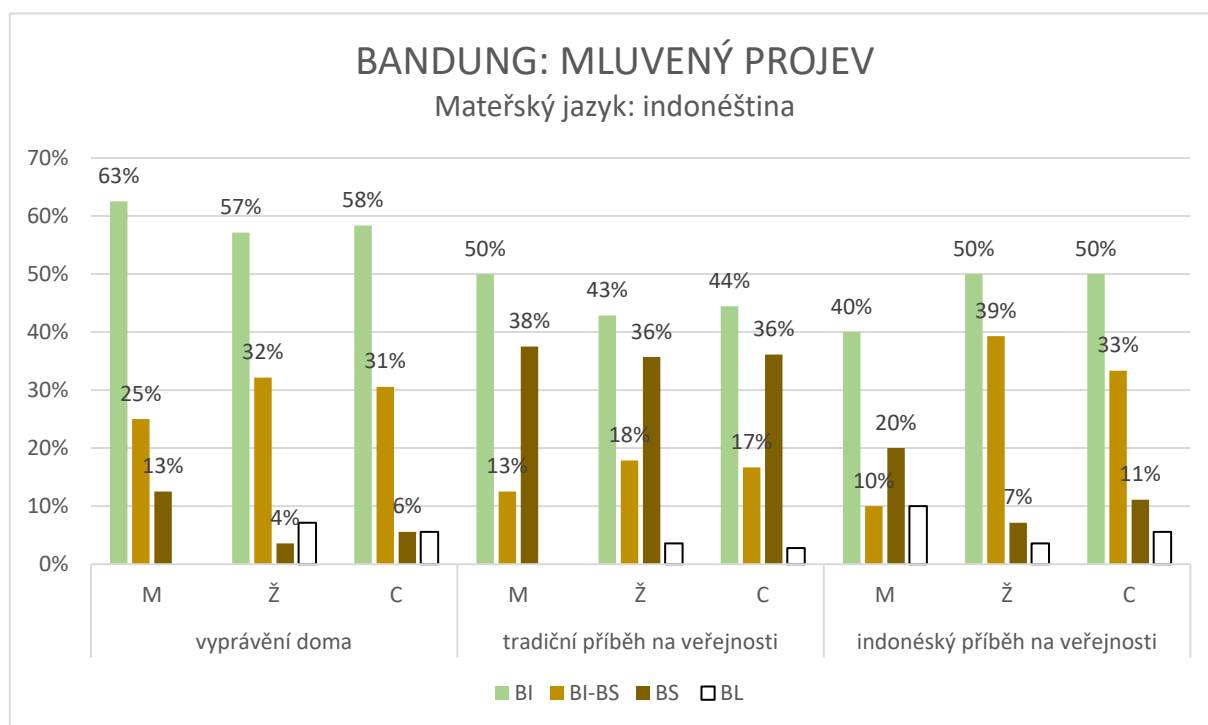
V této kapitole jsou představeny výsledky analýzy preferovaných jazyků u mluveného projevu v Bandungu. Data k psanému projevu nebyla v Bandungu sesbírána, a nejsou tedy součástí prezentovaného výzkumu.

Graf 114 zobrazuje výsledky tak, jak odpověděli respondenti s **mateřským jazykem sundštinou**. Při vyprávění doma před členy rodiny by muži použili v 50 % (5/10) sundštinu, ve 30 % (2/10) kombinaci BS a BI a pouze v 10 % indonéštinu. Ženy by použily nejvíce kombinace BS-BI, a to ve 48 % (10/21), ve 33 % (7/21) indonéštinu a v 19 % (4/21) sundštinu. U sundského příběhu muži i ženy volí prioritně sundštinu, muži v 60 % (6/10) a ženy v 67 % (14/21). U vyprávění indonéského příběhu na veřejnosti je dominantní indonéština.

V **grafu 115** uveřejňujeme výsledky, jaké jazyky u projevu preferuje skupina s **mateřským jazykem indonéštinou**. Evidujeme zde silnou preferenci indonéštiny, při vyprávění doma by indonéštinu zvolilo 58 % (21/36). U vyprávění indonéského příběhu respondenti projevují stejné preference jako skupina s mateřským jazykem BS, na prvním místě stojí indonéština, následovaná kombinací BS-BI. Co se týče sundského příběhu, 36 % (13/36) jej volí vyprávět jej v sundštině, 44 % (16/36) preferuje indonéštinu.

Graf 114 Bandung: Mluvený projev. MJ: BS.

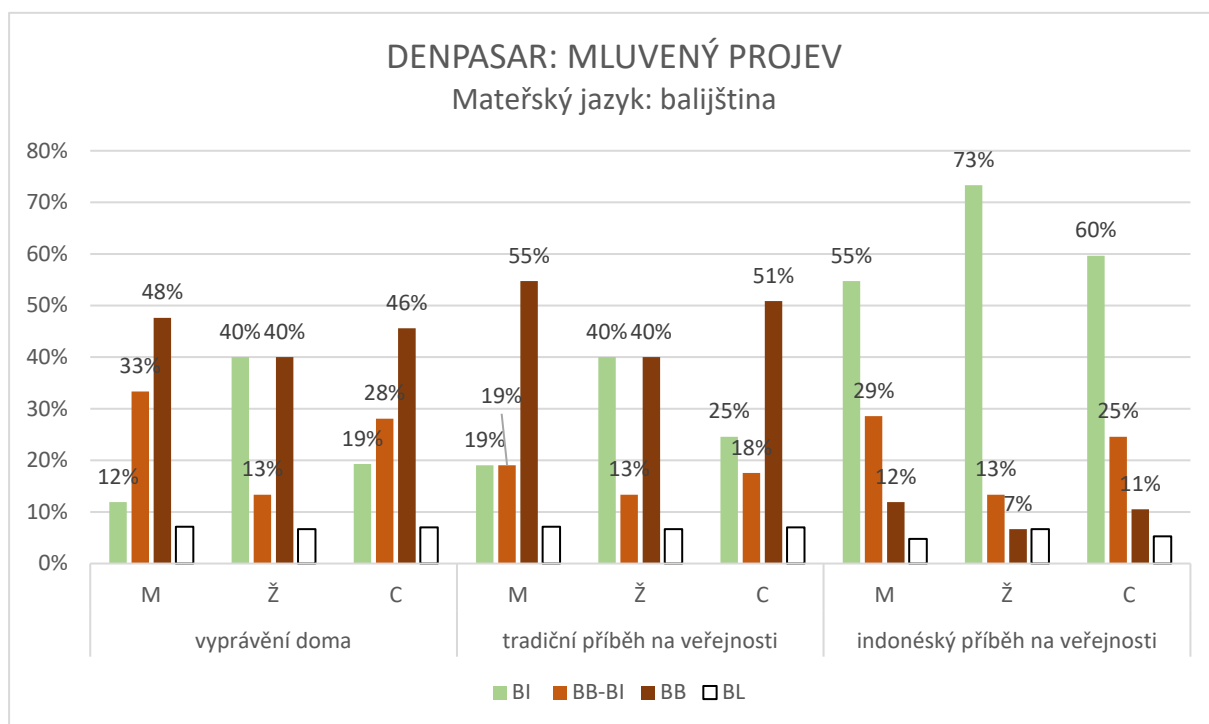
Graf 115 *Bandung: Mluvený projev*. MJ: BI.

3.5.4 Denpasar

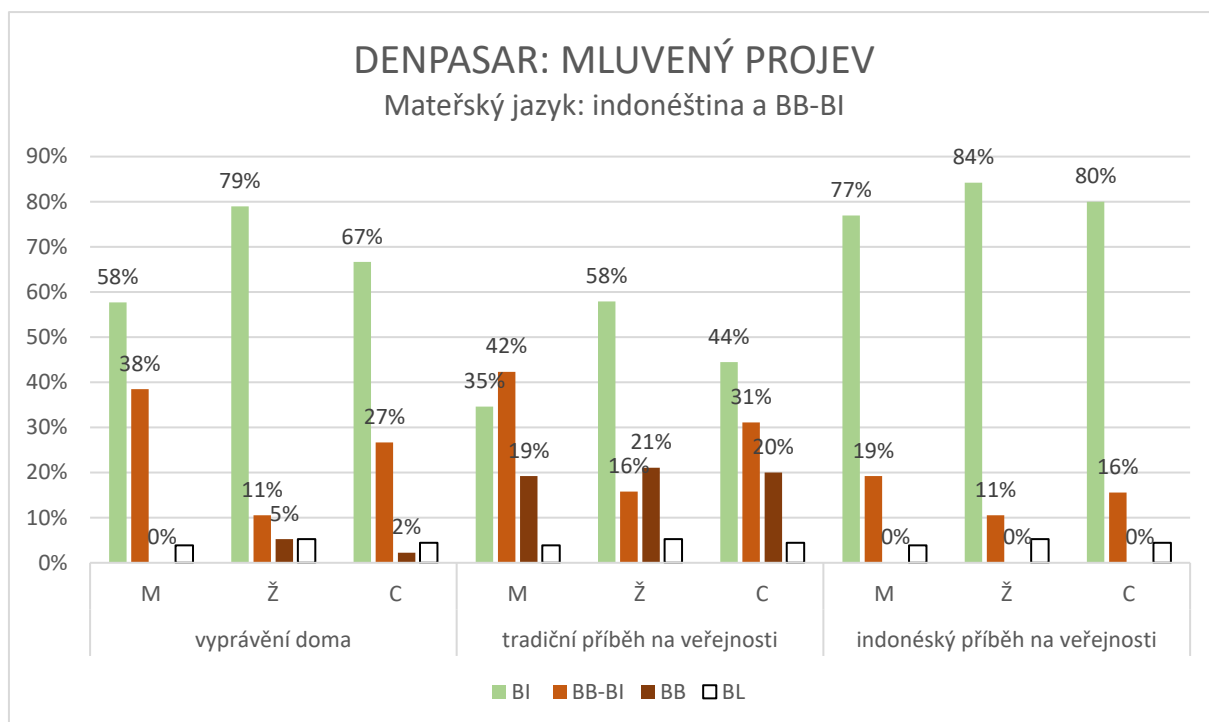
Graf 116 prezentuje použití jazyků při mluveném projevu u respondentů, jejichž mateřský jazyk je balijská. Ta je zde zastoupena ve 40 % (26/57) u vyprávění doma, což je o 20 % méně, než dotázaní uvedli pro běžnou komunikaci doma s rodinou. U mužů pak dominuje varianta BB-BI, zatímco ženy preferují indonéštinu. Stejně je tomu i u vyprávění tradičního balijského příběhu, kde 40 % žen (6/15) dokáže příběh vyprávět balijsky, ale 40 % (6/15) použije raději indonéštinu. U mužů vidíme silnější zastoupení balijské u tradičního balijského příběhu, 55 % (23/42) by k jeho vyprávění zvolilo balijskou, což je více než při vyprávění v domácím prostředí. Výrazné zastoupení balijské v této kategorii svědčí o pozitivním postoji k balijské a jejímu použití v kulturním kontextu.

Tendence k použití balijské nacházíme taky u respondentů, jejichž mateřským jazykem je BI nebo BB-BI (**graf 117**), balijskou by při vyprávění tradičního příběhu na veřejnosti použili ve 20 % (3/19) případů. Ženy v nejvyšší míře preferují indonéštinu s 58 % (11/19), zatímco muži volí ve 42 % (11/26) variantu BB-BI. K vyprávění indonéského příběhu na veřejnosti, by tato skupina mluvčích použila průměrně v 80 % (36/45) indonéštinu. U vyprávění v prostředí domova znovu zaznamenáváme rozdíl v preferencích mužů a žen.

Zatímco ženy s mateřským jazykem BI by v 79 % (15/19) případů použily indonéštinu, muži by BI zvolili z 58 % (15/26), zatímco ve 38 % (10/26) preferují použití obou jazyků.

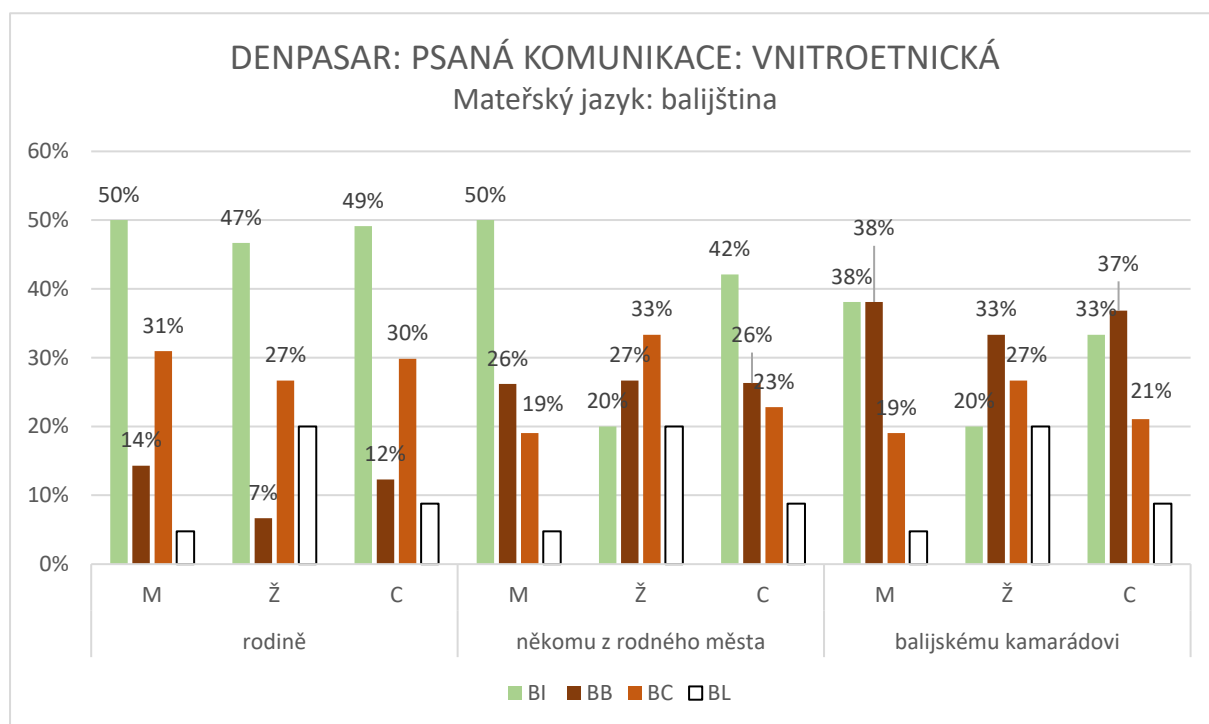
Graf 116 Denpasar: Mluvený projev. MJ: BB.

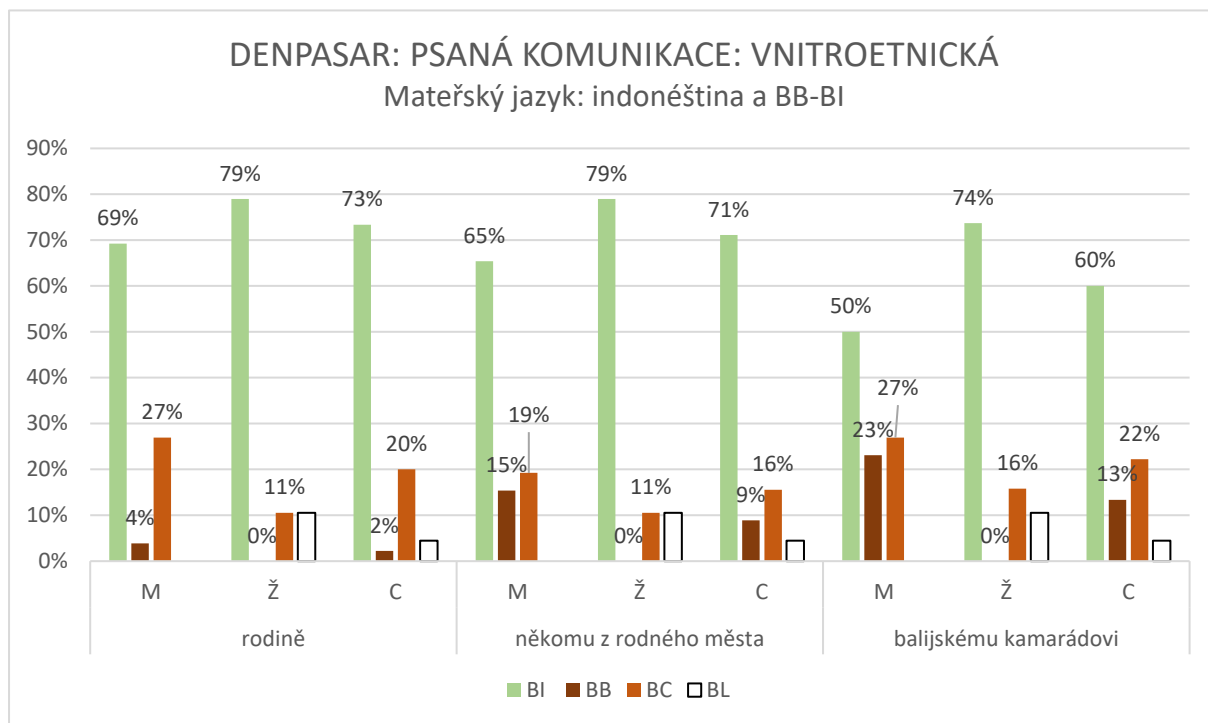
Graf 117 Denpasar: Mluvený projev. MJ: BI a BB-BI.

Následující grafy zobrazují výsledky psané konverzace v Denpasaru. **Graf 118** zobrazuje výsledky respondentů s mateřským jazyk balijštinou. Vidíme zde zastoupení všech tří nabízených jazykových možností. 50 % (28/57) dotázaných by v psané komunikaci rodině použilo indonéštinu, balijštinou by psalo pouze 12 % (7/57) respondentů. 23 % (15/57) dotázaných volí balijštinu při korespondenci s osobou z rodného města a 37 % (21/57) pro písemnou komunikaci s balijským kamarádem. Aktivní použití psané balijštiny poukazuje na kompetence respondentů v uplatnění regionálního jazyka i v psané podobě.

Skupina s mateřským jazykem indonéštinou a BB-BI (**graf 119**) preferuje v psané vnitroetnické komunikaci indonéštinu, se členy rodiny by ji použili průměrně v 73 % (33/45), s osobou z rodného města v 71 % (32/45) a s balijským kamarádem v 60 % (27/45). Někteří muži v této jazykové skupině volí ke komunikaci s osobou z rodného města nebo s kamarádem balijštinu.

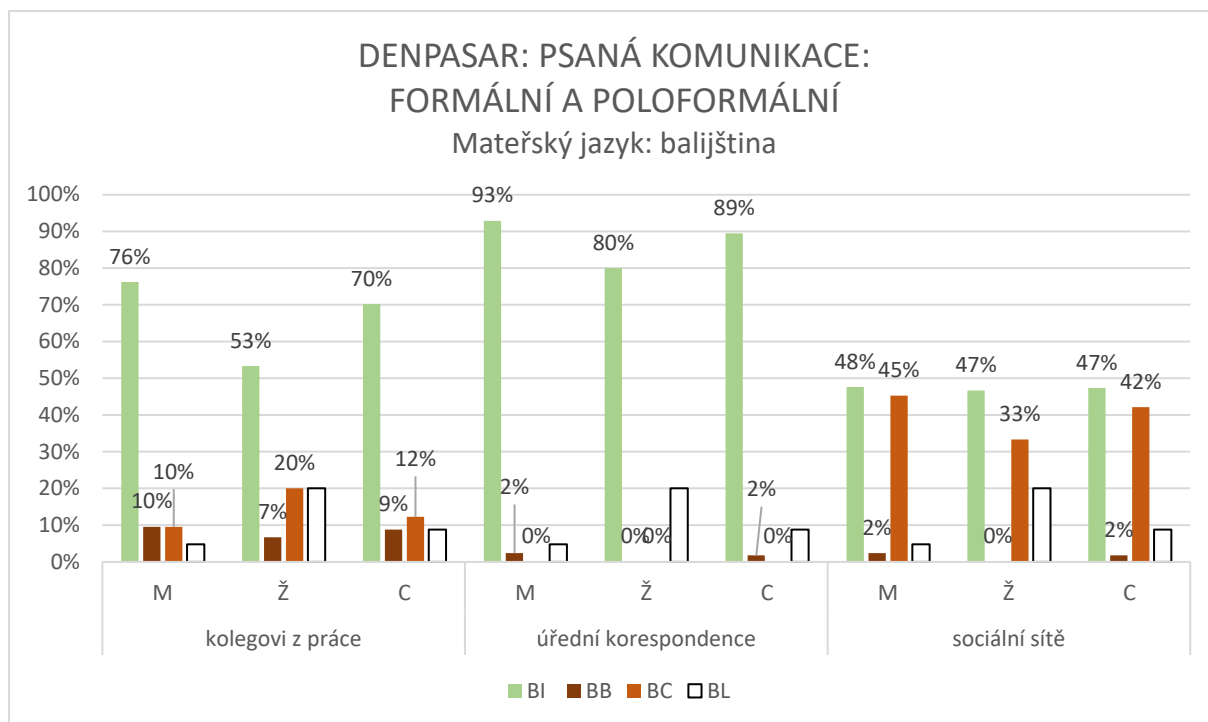
Graf 118 Denpasar: Psaná komunikace: Vnitroetnická. MJ: BB.

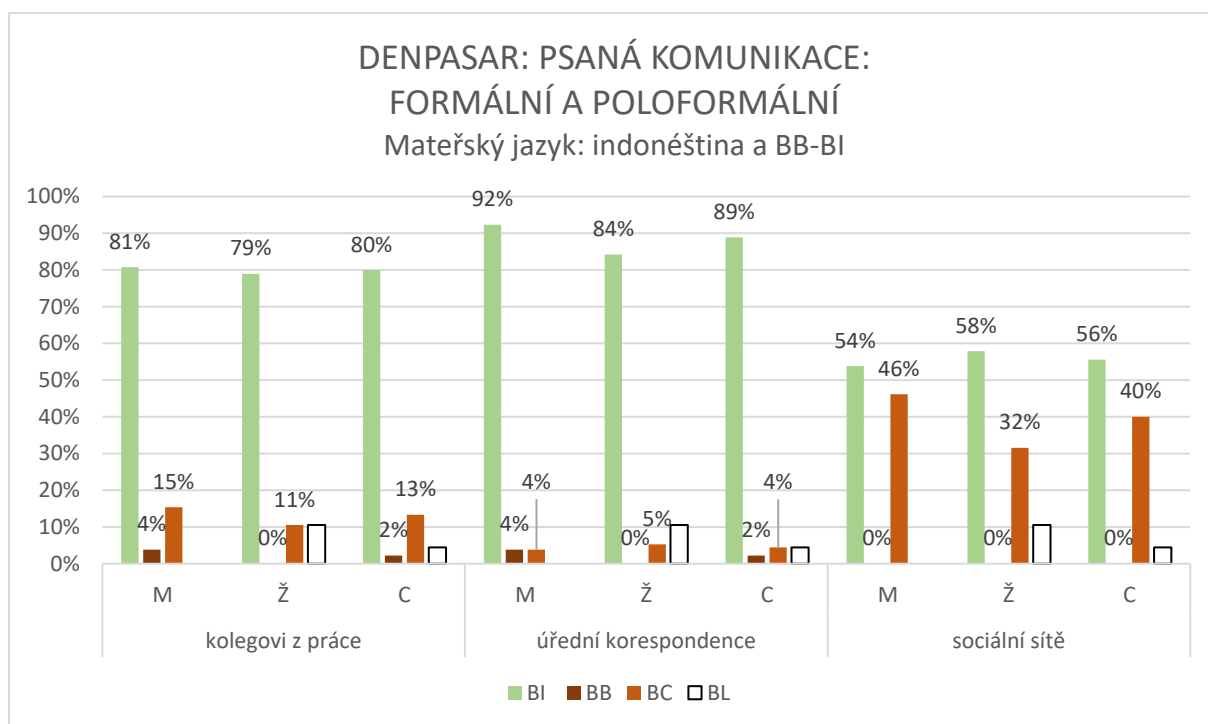
Graf 119 Denpasar: Psaná komunikace: Vnitroetnická. MJ: BI a BB-BI.

V kategorii formální a poloformální písemné komunikace sledujeme velice podobné tendence u respondentů s mateřským jazykem BB (**graf 120**) i s mateřskými jazyky BI a BB-BI (**graf 121**). V úřední korespondenci by všichni použili indonéštinu téměř v 90 % případů. Psaná komunikace s kolegou z práce rovněž probíhá primárně v indonéštině, smíšený jazyk je zde průměrně zastoupen 12 nebo 13 %. U respondentů s mateřským jazykem balijsčinou 9 % (5/57) uvedlo, že použije balijsčinu.

Téměř shodné preference bez ohledu na mateřské jazyky a pohlaví respondentů, sledujeme při volbě jazyků na sociálních sítích. Průměrně 40 % (42/102) dotázaných uvedlo jako jazyk sociálních sítí smíšený jazyk, tedy kombinaci indonéštiny a balijsčiny, ostatní použijí indonéštinu.

Graf 120 Denpasar: Psaná komunikace: Formální a poloformální. MJ: BB.

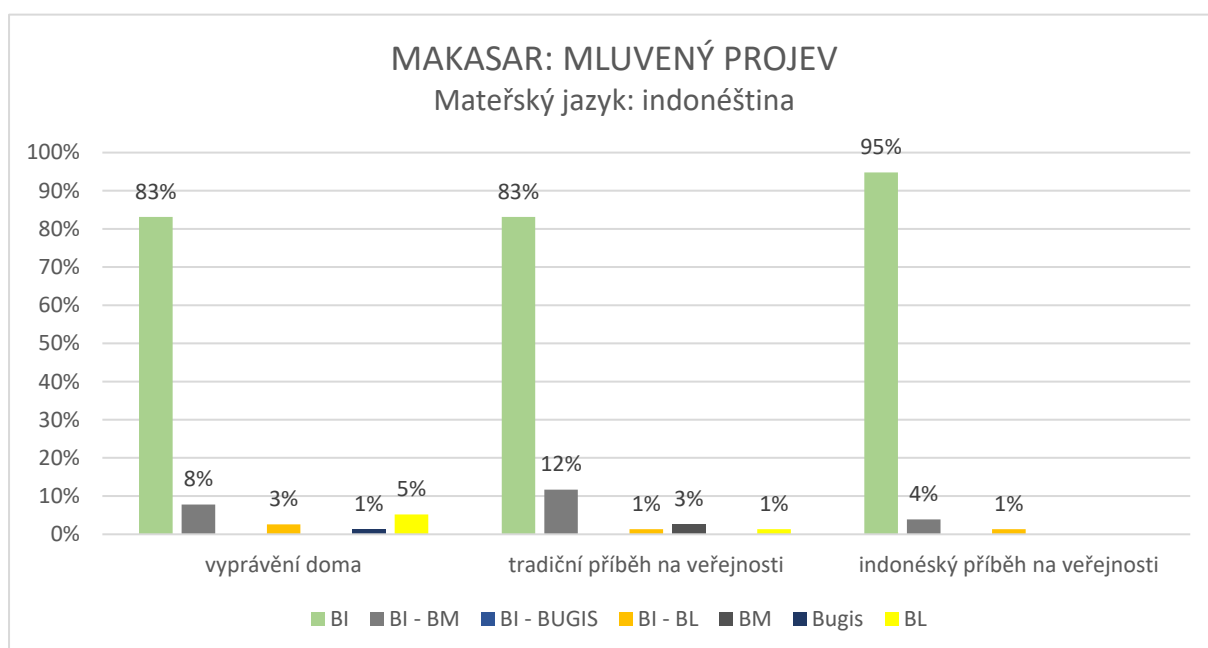

Graf 121 Denpasar: Psaná komunikace: Formální a poloformální. MJ: BI a BB-BI.

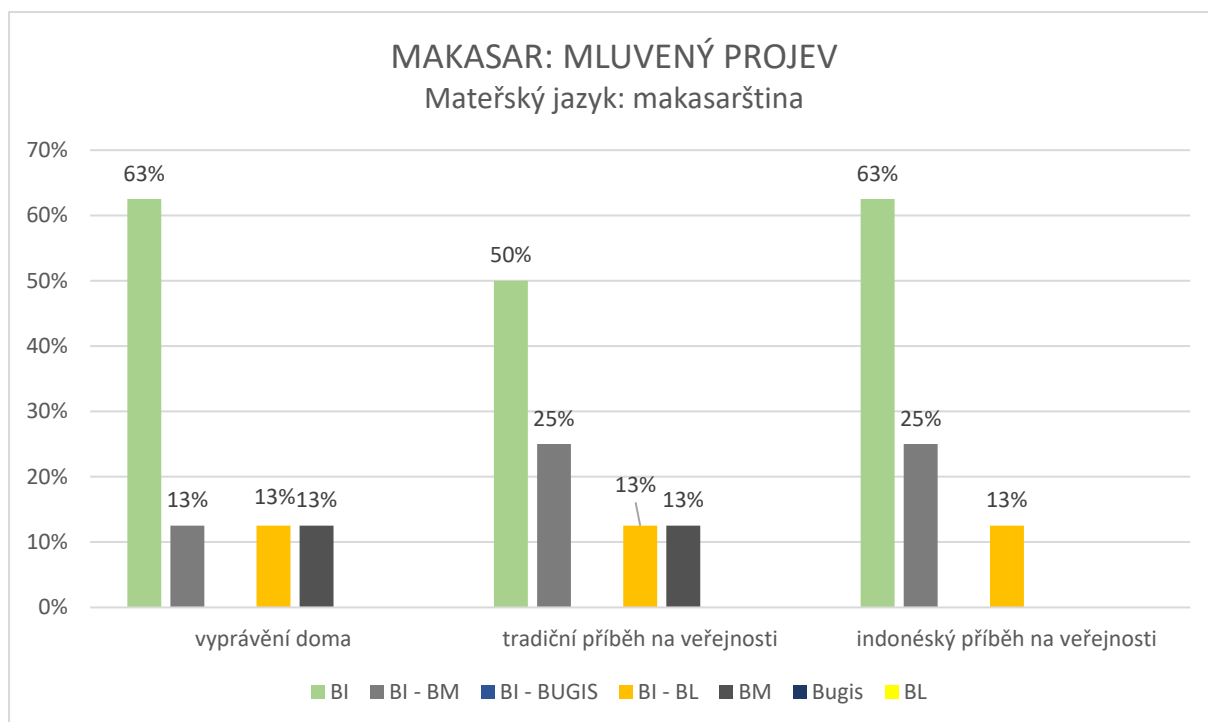
3.5.5 Makasar

U jazykové skupiny s mateřským jazykem indonéštinou v mluveném i psaném projevu výrazně dominuje indonéština (**graf 122**), při vyprávění doma by pouze 8 % (6/77) dotázaných použilo kombinaci BI-BM a při vyprávění tradičního příběhu na veřejnosti by tuto možnost zvolilo 12 % (9/77) dotázaných. V porovnání s jinými zkoumanými jazyky a jazykovými prostředími zde neevidujeme snahu či dovednost použít při vyprávění tradičního lidového příběhu regionální jazyk.

Tuto tendenci alespoň náznakově vidíme u respondentů s mateřským jazykem makasarštinou v **grafu 123**. Také zde má indonéština dominantní postavení, ale makasarština i kombinace BI-BM je zastoupena jak při vyprávění doma, tak při vyprávění lidového příběhu na veřejnosti. Smíšenou variantu jazyka by dotázaní použili také k vyprávění indonéského příběhu. K zamyšlení zůstává, proč mluvčí, kteří doma používají makasarštinu (BI-38 %, BI-BM-38 % a BM-25 %), k souvislému vyprávění v rodinném kruhu raději použijí indonéštinu. Důvodem může být lepší schopnost vyjádření ze strany mluvčích v indonéštině i snazší porozumění ze strany posluchačů. Tendenci dát přednost při vyprávění doma indonéštině evidujeme také v Palembangu, navzdory tomu, že tam je palembangština jako mateřský jazyk respondentů a jako jazyk domácí domény zcela majoritní. Domnívám se, že makasarština i palembangština hrají v obou oblastech úlohu hovorového jazyka, a jakmile se vyskytne situace formálnější povahy, upřednostňují indonéštinu.

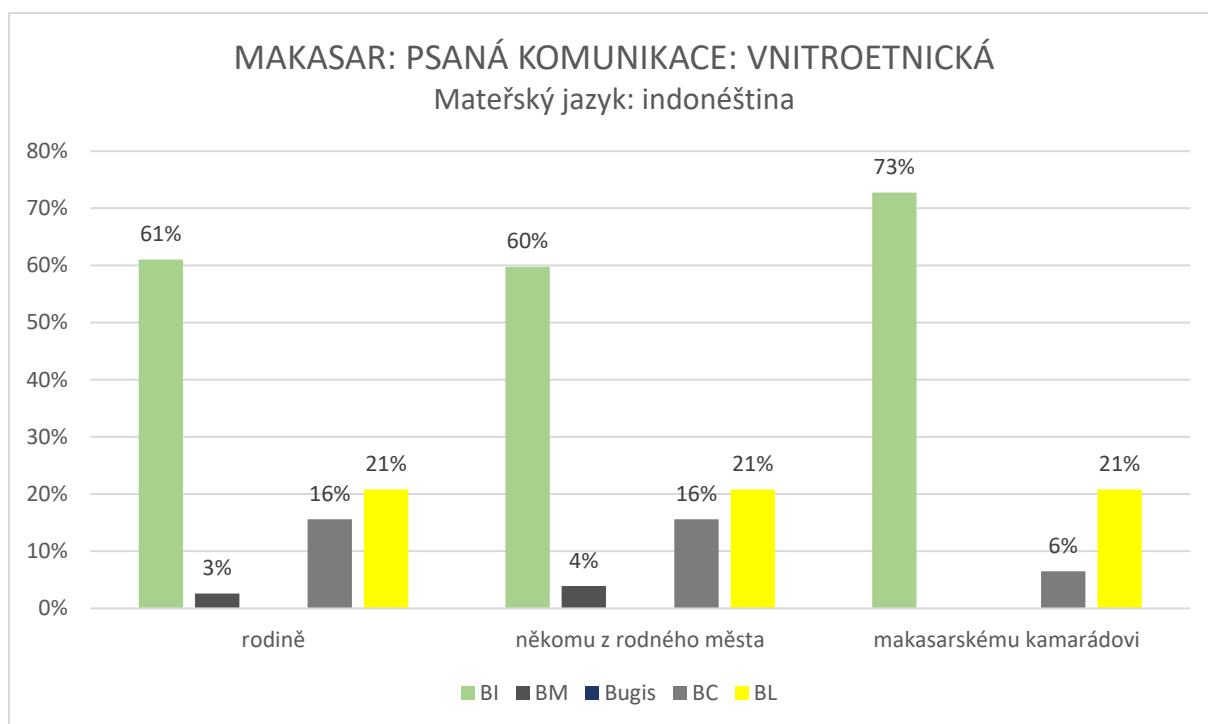

Graf 122 Makasar: Mluvený projev. MJ: BI.

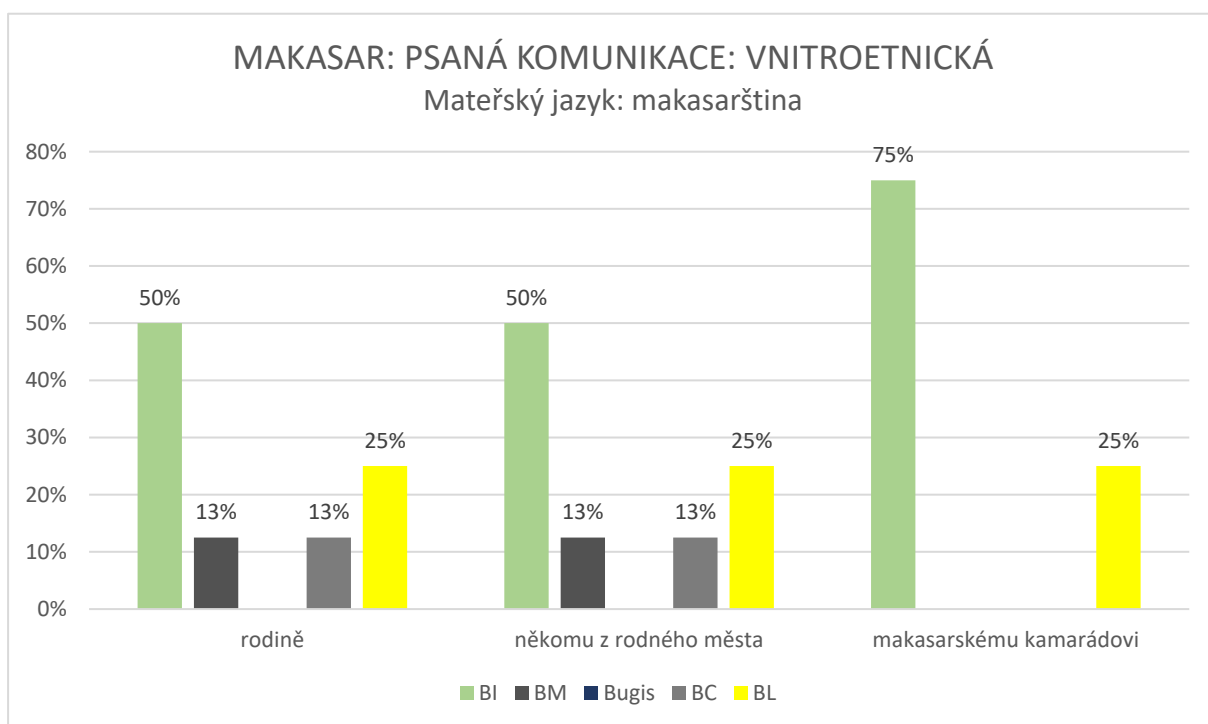

Graf 123 *Makasar: Mluvený projev. MJ:BM.*

Psaná komunikace je dalším významným článkem použití a funkci jazyků. V grafech 124 a 125, které zobrazují preference u psané vnitroetnické komunikace u respondentů nejprve s mateřským jazykem indonéštinou a pak makasarštinou vidíme výraznou podobnost ve volbě a míře použitých jazyků. V psané komunikaci s rodinou by použili nejvíce indonéštinu, nicméně skupina s mateřským jazykem BI by v 16 % použila smíšený jazyk a ve 3 % makasarštinu. Podobně jsou jazyky rozvrstveny také u respondentů s mateřským jazykem BM. Korespondenci s makasarským kamarádem by obě skupiny vedly v indonéštině. Můžeme se tedy domnívat, že se svým vrstevníkem by pisatelé použili indonéštinu, zatímco se staršími členy rodiny nebo komunity by někteří použili kombinaci obou jazyků. Věk v definování otázek nicméně nijak specifikován nebyl, takže tato domněnka je spíše možná hypotéza než faktické odůvodnění.

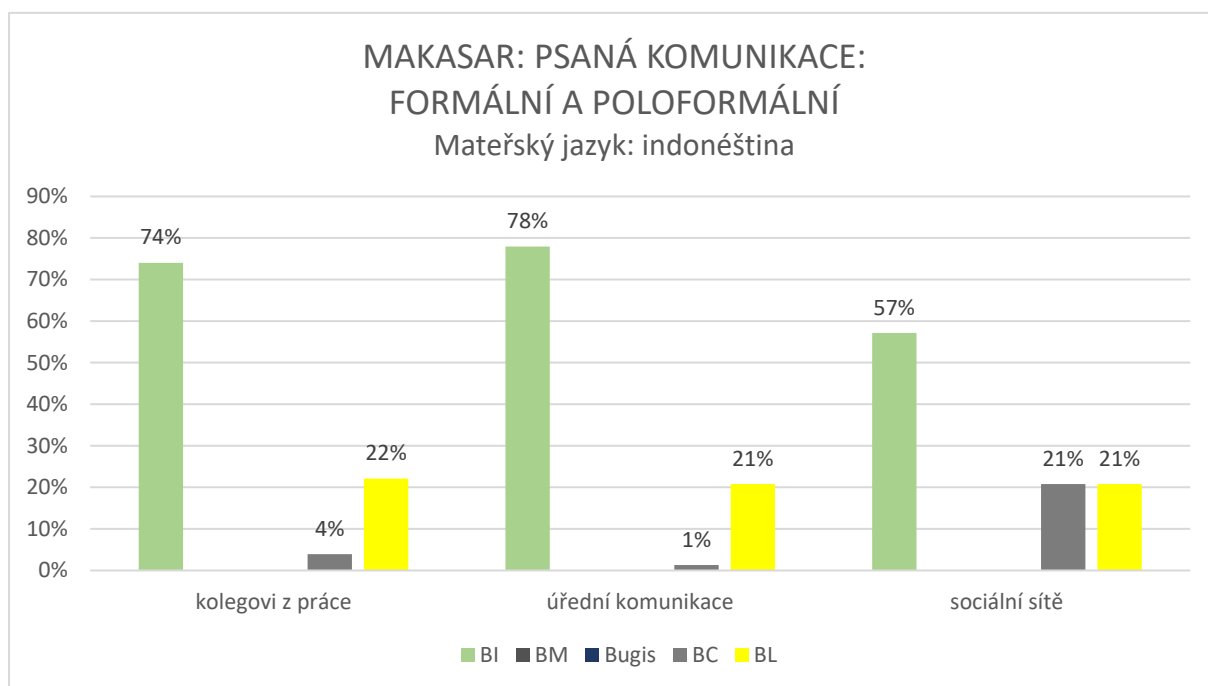

Graf 124 Makasar: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BI.

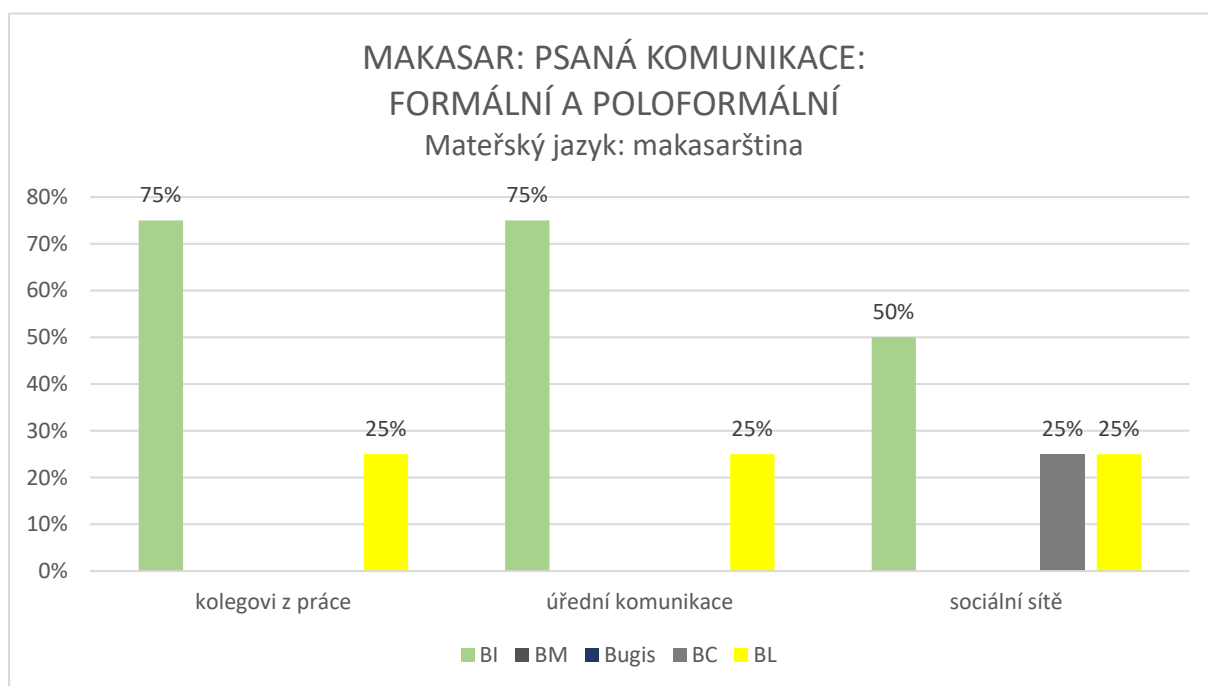

Graf 125 Makasar: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BM.

Grafy 126 a 127 zobrazují opět výrazně se shodující výsledky v obou jazykových skupinách. Odmyslíme-li si „jiné jazyky“, vidíme, že úřední i pracovní korespondence probíhá téměř výhradně v indonéštině s nepatrným zastoupením smíšeného jazyka u skupin s mateřským jazykem BI. Jazykem sociálních sítí je na prvním místě indonéština s více než 50 % (48/85), ale asi čtvrtina dotázaných by zde použila jazyk smíšený (18/85), tedy kombinaci indonéštiny a regionálního jazyka.

Graf 126 Makasar: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BI.

Graf 127 Makasar: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BM.

3.5.6 Chronologické srovnání

V této kapitole srovnávám získané informace z terénního výzkumu v roce 2013 s dřívějšími výzkumy v Palembangu, Makasaru a v Denpasaru, pro sundštinu a javánštinu nemáme data vhodná k porovnávání. Tato kapitola se věnuje písemné komunikaci, v Makasaru a Denpasaru srovnávám téma písemné korespondence s rodinou, v Palembangu srovnávám kategorie formální a neformální komunikace.

V tabulce 21 porovnávám výsledky s výzkumem **v Palembangu** prezentovaným v publikaci *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang* (Arif 1981, 19). Srovnávám formální a neformální psanou komunikaci, přičemž do první zmíněné kategorie patří písemná komunikace se členy rodiny, známými a kamarády. Vidíme, že v roce 1981 by 85 % dotázaných v této situaci použilo indonéštinu, zatímco v roce 2013 by indonésy psalo 39 % dotázaných. V současném výzkumu vidíme v neformální korespondenci silnější zastoupení palembangštiny a smíšeného jazyka, který ve starším výzkumu vůbec nefiguroval. Tyto změny můžeme vysvětlit celkovou proměnou psané korespondence, která od 80. let proběhla. Zatímco v 80. letech písemná komunikace probíhala nejčastěji prostřednictvím ručně psaných dopisů a pohlednic, struktura, obsah i jazyk byly mnohem formálnější, než je tomu dnes, kdy je většina korespondence v podstatě instantní a v rámci neformální komunikace probíhá srze emaily, SMS zprávy a sociální média a stylem se mnohem více blíží mluvené řeči (Tannen 2013 99–117; Mrázková 2014).

Ve formální komunikaci vidíme rovněž větší zastoupení regionálních jazyků v roce 2013. Do formální komunikace v roce 2013 byla zařazena také písemná komunikace s pracovními kolegy, v níž by asi čtvrtina dotázaných použila palembangštinu nebo smíšený jazyk. Kolegové z práce nebo spolužáci patří podle grafu společenských vztahů v kap. 2.1.2 do vztahů poloformálních, u nichž sledujeme větší příklon k regionálním jazykům jak v mluvené, tak v psané komunikaci.

Srovnání použití palembangštiny v psané komunikaci 1981 vs 2013								
	Neformální komunikace				Formální komunikace			
Preferovaný jazyk	Arif a kol. (1981)	Arif a kol. (1981)	Dostál (2013)	Dostál (2013)	Arif a kol. (1981)	Arif a kol. (1981)	Dostál (2013)	Dostál (2013)
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%
BI	523	85 %	115	39 %	763	99,5 %	164	83 %
BP	90	15 %	73	24 %	2	0,5 %	17	8,5 %
BI/BP	0	0 %	103	35 %	0	20 %	13	6,5 %
BL	0	0 %	6	2 %	0	1,5 %	4	2 %

Tabulka 21 Chronologické srovnání použití palembangštiny v psané komunikaci. 1981 vs 2013.

Na Bali podle výzkumu *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Bali* (Bagus a kol. 1981) srovnáváme otázku, v jakém jazyce respondenti písemně komunikují s rodinou. Zatímco v roce 2013 by 60 % mladých Baličů použilo indonéštinu, v roce 1981 to bylo 39,5 % dotázaných. 44,5 % by v roce 1981 použilo balištinu, zatímco v roce 2013 to bylo pouze 8 % z celkem 102 dotázaných.

O probíhající jazykovém posunu svědčí také další otázka, kterou balijský výzkum obsahoval, ta se týkala kreativního psaní, a to jakým jazykem by respondenti napsali balijský a) tradiční literární útvar, b) moderní literární útvar. Na obě otázky 85 % respondentů odpovědělo, že balištinou a 15 % by použilo smíšený jazyk. Ačkoliv nemáme srovnání se stejnou nebo podobnou otázkou, vzhledem k poměrně vysokému zastoupení indonéštiny napříč všemi otázkami o psané komunikaci v roce 2013, usuzuji, že i zde by indonéština měla silnou pozici.

Srovnání použití balištiny v psané komunikaci s rodinou 1981 vs 2013				
Preferovaný jazyk	Bagus a kol. (1981)	Bagus a kol. (1981)	Dostál (2013)	Dostál (2013)
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%
BI	N/A	39,5 %	61	60 %
BB	N/A	43,5 %	8	8 %
BI/BB	N/A	17 %	26	25 %
BL	N/A	0 %	7	7 %

Tabulka 22 Chronologické srovnání použití balištiny v psané komunikaci s rodinou. 1981 vs 2013.

Také v **Makasaru** můžeme srovnat otázku o písemné komunikaci s rodinou. V publikaci *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Makassar di Sulawesi Selatan* (Kaseng 1978, 86), je dotaz směřován konkrétně na dopisování s rodiči. Podle dat z roku 1978 71,5 % dotázaných použilo indonéštinu, makasarštinu by „vždy“ použilo 9,5 % a „někdy“ 18,5 % dotázaných studentů. V roce 2013 by makasarštinu v písemné komunikaci s rodinou použilo samostatně nebo v kombinaci 11,5 % dotázaných, tedy procentuálně o 16,5 % méně. Data z roku 1978, která zde používám a srovnávám, patří ke skupině studentů z města, k úplnosti musím dodat, že výzkum z roku 1978 analyzuje také dvacetičlennou skupinu studentů, kteří pocházejí z vesnice. Všech těchto dvacet studentů uvedlo, že rodičům napíše „vždy“ v makasarštině. Znovu chci proto poukázat na potenciálně veliký rozdíl mezi respondenty z městského a vesnického prostředí, jak v případě makasarštiny poznamenává např. Kaseng 1978 a Jukes 2012.

Dalším relevantním tématem týkajícím se psaní, kterým se zabýval výzkum v roce 1978 byla forma písma, jakou respondenti použijí při zápisu makasarštiny. Studenti z města k zápisu nejčastěji použijí latinku (ve 141 případech z 189), 28 dotázaných psalo v tradičním písmu *lontarak* a 19 v obou písmech. Dvacet studentů z vesnice jednohlasně používá písmo *lontarak*⁶⁰.

Srovnání použití makasarštiny v psané komunikaci s rodinou 1978 vs 2013				
Preferovaný jazyk	Kaseng a kol. (1978)	Kaseng a kol. (1978)	Dostál (2013)	Dostál (2013)
	Odpovědi celkem	%	Odpovědi celkem	%
BM vždy	18	9,5 %	3	3,5 %
BM někdy/ BC	35	18,5 %	13	8 %
BM nikdy	135	71,5 %	51	60 %
BI				
BL			18	21 %

Tabulka 23 Chronologické srovnání použití balijštiny v psané komunikaci s rodinou. 1981 vs 2013.

⁶⁰ *Lontarak*, také *lontara* nebo bugisko-makasarské písmo, je jedno z indonéských tradičních písem, které se vyvinulo na jižním a západním Sulawesi. Jedná se o typ alfasylabického písma, ve kterém jednotlivé grafémy označují souhlásku společně s neměnnou inherentní samohláskou.

3.6 Místní jazyky symbolem identity

3.6.1 Jazyková identita v Palembangu z hlediska funkcí jazyků

Arif a kolektiv autorů v roce 1981 publikovali v publikaci *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang (Postavení a funkce palembangštiny)* výsledky terénního výzkumu, který byl proveden pod záštitou *Centra jazykového vzdělávání a rozvoje (Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa)*, a který se zabýval postavením a úlohou palembangštiny v tehdejší palembangské společnosti. Podle tohoto výzkumu jsem definovala otázky dotazníku použité pro náš výzkum o třicet let později.

Arif a kol. (1981, 7) vycházeli ze čtyř hypotéz v souladu s tehdejší jazykovou politikou: 1) Palembangština se používá jako jazyk každodenní komunikace (*bahasa bergaulan*); 2) Palembangština se používá jako podpora místní kultury; 3) Palembangština se používá jako symbol identity a hrdosti v oblasti Palembangu; 4) Palembangština je podpora a pomocný nástroj národního jazyka.

Součástí výzkumu v roce 1981 byly kromě kvantitativních dotazníků informace zjišťovány také prostřednictvím rozhovorů a zařazením série specifických otázek týkajících se vztahu k palembangštině a palembangské kultuře, jež byly směřovány na učitele, úředníky a duchovní. Částečně se jednalo o otázky informativní, např. jestli dotázaní ví o existenci palembangských novin, rádia, knih, učebnic, zda ví o probíhajících výzkumech a jak jsou financovány atp. a dotázaní na ně odpovídali *ano* nebo *ne*. Další část otázek byla zaměřena na vztahy dotázaných ke zkoumaným jazykům. Jednalo se o otázky typu: *Cítíte-li se v blízkém vztahu s kamarádem z Palembangu, jaký jazyk raději použijete? Vážíte-li si někoho, kdo pochází z Palembangu, jaký jazyk raději použijete? V jakém jazyce se vám lépe daří přesně vyjádřit vaše myšlenky?* Dotázaní mohli volit ze tří možností: *indonéština, palembangština, jiný jazyk (doplňte)*.

Získáním odpovědí na první zmíněný typ otázek se autoři pokoušeli zjistit, do jaké míry palembangština figuruje jako podpora regionální a národní kultury, zda existují noviny, časopisy, rozhlasové nebo televizní zpravodajství v palembangštině, které prezentují celonárodní témata. Dvě třetiny odpovědí na tyto otázky byly negativní, část respondentů uvedla, že ví o existenci palembangských novin a že na akcích, které specificky prezentují palembangskou kulturu, včetně oblečení, hudby, jídla apod., je hlavním jazykem palembangština, na ostatní otázky však převažovaly odpovědi negativní. Arif a kol. (1989, 31)

z těchto informací vyhodnotili, že palembangština nesplňuje předpoklad, že skutečně je pilířem národní kultury, ani že je uspokojivým symbolem kultury regionální. Uvádí, že palembangština není jazykem moderní literatury, není přítomna ve vysílání hlavních televizních stanic, ani v novinách. Pokud se palembangština vůbec někde vyskytuje, je to v okrajových sloupcích (*sentilan pojok*) regionálních novin nebo v programu *Sandiwara Palembang* rádia RRI (*Radio Republik Indonesia*), který je vysílán jednou týdně, ale netěší se veliké popularitě. V amatérských rádiích se palembangština objevovala také pouze minimálně, např. u písniček na přání. Pouze asi 12 % dotázaných uvedlo, že vědí o existenci palembangských odborných publikací, slovníků či výzkumů. Vzhledem ke způsobu, kterým jsou otázky kladeny, nevíme jistě, jestli takové publikace existovaly nebo zda výzkumy byly prováděny, víme pouze, že o nich respondenti nevědí.

Arif a kol. (1981, 32) dále uvádí, že palembangština již není hlavním jazykem ani u tradičních obřadů (*upacara-upacara adat*), kterými jsou např. svatby a pohřby. Jedinou výjimkou je žádání o ruku, které probíhá během svatebního obřadu, a během něhož je používána zdvořilá palembangština (*bahasa Palembang halus*) jako symbol respektu a úcty mezi snoubenci. Téměř 90 % respondentů odpovědělo, že podle nich mají lidé stále rádi vyprávění tradičních příběhů v palembangštině. Ty jsou často součástí tradičních obřadů nebo večerních posezení.

Arif a kol. (1981, 48–49) upozorňují, že pokud má palembangština začít naplňovat všechny funkce, které byly místním jazykům v rámci *Semináře o politice národního jazyka* (*Seminar Politik Bahasa Nasional*) vytýčeny, bude nutné zaměřit se na její podporu v následujících oblastech:

- A) Podpora umění, včetně regionální literatury a původních obřadů a zvyků, které prokazatelně stárnou a mohli by vymizet;
- B) Vydání palembangského jazykového slovníku;
- C) Vydání palembangských učebnic, především pro první ročníky základní školy;
- D) Vydávání beletristických knih v palembangštině, především lidových pohádek;
- E) Specializované vysílání rozhlasu a televize (RRI a TVRI) alespoň jednou nebo dvakrát týdně (konverzace, diskuse, drama);
- F) Pokračování ve výzkumech zaměřených na strukturu, funkce, postavení i sociokulturní pozadí palembangštiny.

Možná na základě výsledků v *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang* a pravděpodobně vlivem celosvětového zájmu o revitalizaci původních jazyků, která nabrala na

síle od 90. let 20. století, začaly v Indonésii probíhat vládní intervence, které mají významný vliv na posílení postavení regionálních jazyků. Mnoho z výše zmíněných návrhů bylo adresováno a od 90. let začaly na celonárodní i regionální úrovni probíhat zákonem podpořené změny ve školství, v kultuře a sdělovacích prostředcích.

S rozvojem televizních a rozhlasových stanic přibýly také pořady v palembangštině nebo se zapojením palembangštiny. Podle zákona č. 32 z roku 2002 o vysílání (*Undang-undang Nomor 32 Tahun 2002 tentang Penyiaran*) jsou hlavními funkcemi médií a) přenos informací, vzdělávání a zdravé zábavy, kontrola a tmelič společnosti, b) má vysílání také funkci ekonomickou a kulturní. Ve stejném zákoně bylo ustanoveno, že celostátní televize musí mít zastoupení v regionech, mít tam kancelář a uvolnit jednu vysílací frekvenci pro místní vysílání nebo navázat spolupráci s místní televizí. Na jižní Sumatře v současné době působí několik televizních stanic, jejichž program je z části vysílán v palembangštině, dvěma nejvýznamnějšími jsou Sriwijaya TV (SRI TV) a Palembang TV (PAL TV). Např. televizní stanice Palembang TV, jejíž motto je *Memang Punyo Kito* neboli „Opravdu naše“, byla založena v roce 2005, věnuje se lokálním událostem a záležitostem a je stanicí s největším zastoupením palembangštiny (70–80 %). Přesto se i nadále ozývají kritické hlasy, poukazující na obrovský potenciál pro šíření a udržování místních jazyků, které právě televizní média mají, ale dostatečně jej nevyužívají. Upozorňují na nevyváženost vysílání v indonéštině a palembangštině v neprospěch palembangštiny, a že tím pádem není vysílání pro rozvoj palembangštiny efektivní. Hlavními faktory je vysílání programů v palembangštině ve vysílacích časech s nízkou sledovaností a kvalita nedosahující celonárodního vysílání (Desmalinda, Herdiansyah, Naripati 2016, 188–189).

Dalším masmédiem, které hraje v rozvoji palembangštiny a indonéštiny v Palembangu výraznou úlohu, je rozhlas. Kromě celonárodního RRI (*Radio Republik Indonesia*) působí v Palembangu také soukromé rádiové stanice, které musí v rámci péče o regionální kulturu vysílat i v palembangštině.

Po roce 2000 bylo publikováno několik indonésko-palembangských slovníků s různým rozsahem slovníkových hesel, stručné slovníky jsou dostupné také na internetu. V roce 2009 byla vydána publikace *Tata Bahasa dan Kamus Baso Palembang (Palembangská gramatika a slovník)* a v roce 2007 kniha *Pedoman ejaan Bahasa Palembang*⁶¹ (*Pravopisná příručka palembangštiny*). A přibližně od stejné doby můžeme sledovat také teoretický zájem

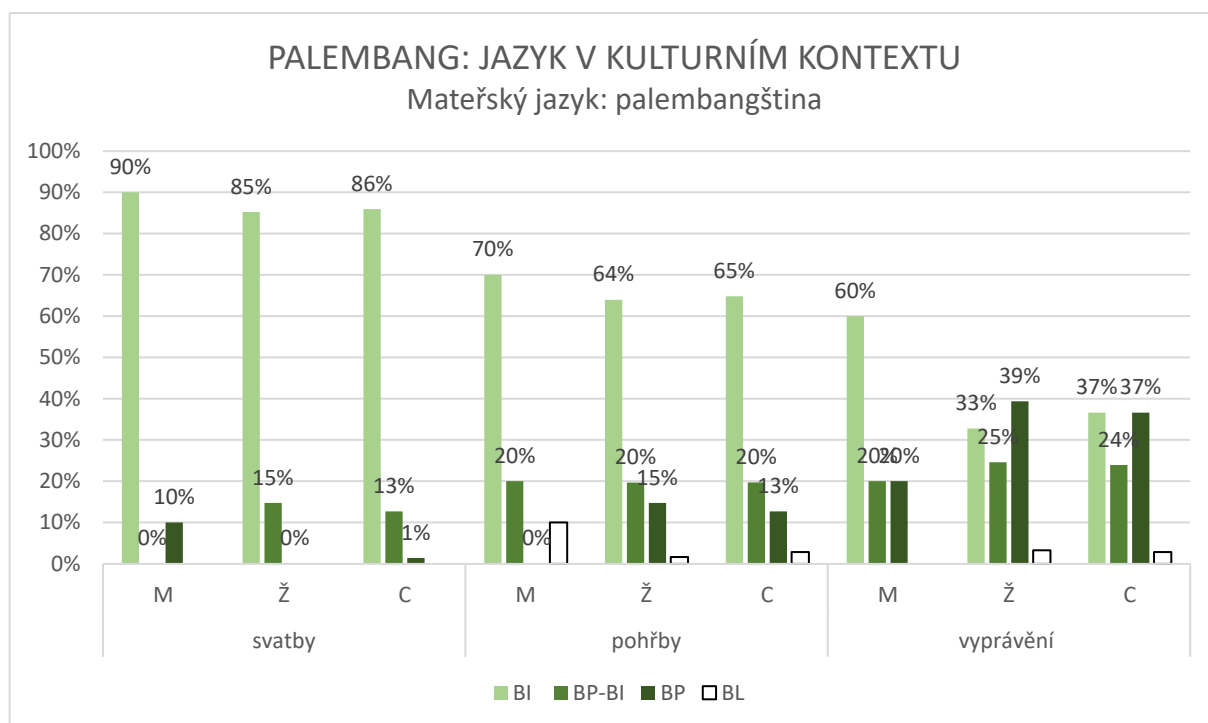
⁶¹ B. Trisman, Dora Amalia, dan Dyah Susilawati (2007): *Pedoman Ejaan Bahasa Palembang*. Balai Bahasa Sumatra Selatan.

o palembangštinu. Návrhem, který se prozatím naplnit nepodařilo, je vydávání krásné literatury v palembangštině. V roce 2013 vyšla sbírka tradičních povídek *Cerita Rakyat dari Palembang*⁶² nebo již dřívější kniha příběhů z historie Palembangu *Buku Peran Kota 120 Jam – Rakyat Palembang*⁶³, obě jsou však vyprávěny v indonéštině. Jediná kniha vydaná v palembangštině je *Korán*, jehož překlad do palembangštiny vyšel v ozdobné knižní vazbě v roce 2020 v počtu pouhých 100 výtisků.

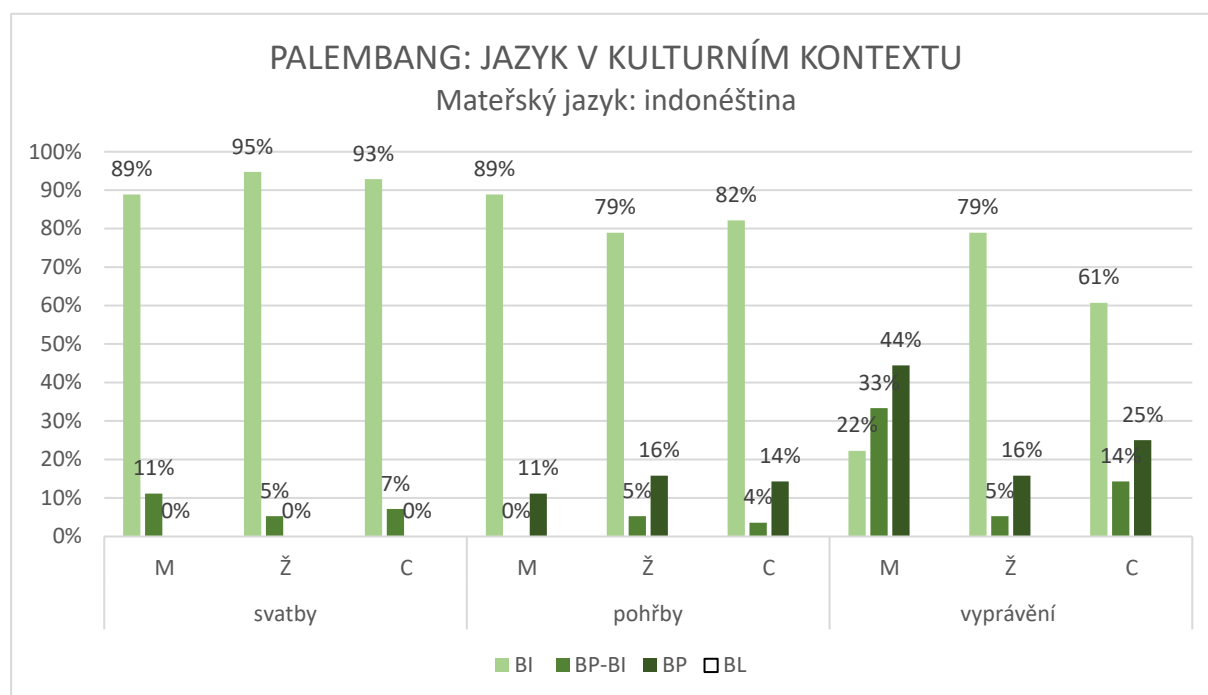
Co se týče jazykové preference u zvykových událostí, např. svateb, společných modliteb nebo pohřbů, na základě našeho výzkumu v roce 2013 vyplynulo, že opět záleží především na okolnostech a účastnících takové události. Odehrávají-li se doma nebo v kruhu rodinném, převládajícím jazykem je palembangština. Probíhají-li mimo domov, ale za účasti pouze palembangských hostů, je preferovaným jazykem stále palembangština. Odehrávají-li však za účasti členů jiných etnických skupin, zastoupení indonéštiny je zcela dominantní. Tento výzkum se soustředil na komunikační situace, nikoliv na průběh a obsahovou složku tradičních obřadů, tudíž nemáme informace, zda a v jaké míře je zde palembangština, především pak její zdvořilá varianta, zastoupena. V **grafech 128 a 129** analyzujeme situace kulturního charakteru. Ptali jsme se, jaký jazyk uživatelé volí během svatebních hostin a obřadů při hromadném komunikaci s hosty, když je zvou k jídlu či přesunu na jiné místo atp. Oba grafy zobrazují, že by dotázaní použili indonéštinu ve více než 86 % (61/71; 26/28), palembangština je zde zastoupena naprosto marginálně. V druhé otázce jsme se ptali, jaký jazyk se používá na pohřbech (ne tedy, jaký jazyk používají dotázaní). 65 % (46/71) ze skupiny s mateřským jazykem BP a 82 % (23/28) s mateřským jazykem BI odpověděli, že jazykem pohřbů je indonéština. Na otázku, v jaké jazyce by dotázaní vyprávěli **tradiční palembangský příběh** na veřejnosti, skupina s mateřským jazykem BP by stejně frekventovaně použila palembangštinu i indonéštinu, a to ve 37 %, (26/71) kombinaci jazyků by zvolilo 24 % (17/71) dotázaných. Ze skupiny s mateřským jazykem indonéštinou je dominantním jazykem takového vyprávění indonéština, přesto u mužů sledujeme větší zapojení palembangštiny.

⁶² Koko P. Bhairawa Purhendi (2013). *Cerita Rakyat dari Palembang (Sumatra Selatan)*. Gramedia Widiasaran Indonesia.

⁶³ H. Asnawi Mangkualam (1985). *Buku Peran Kota 120 Jam – Rakyat Palembang*.

Graf 128 Palembang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BP.

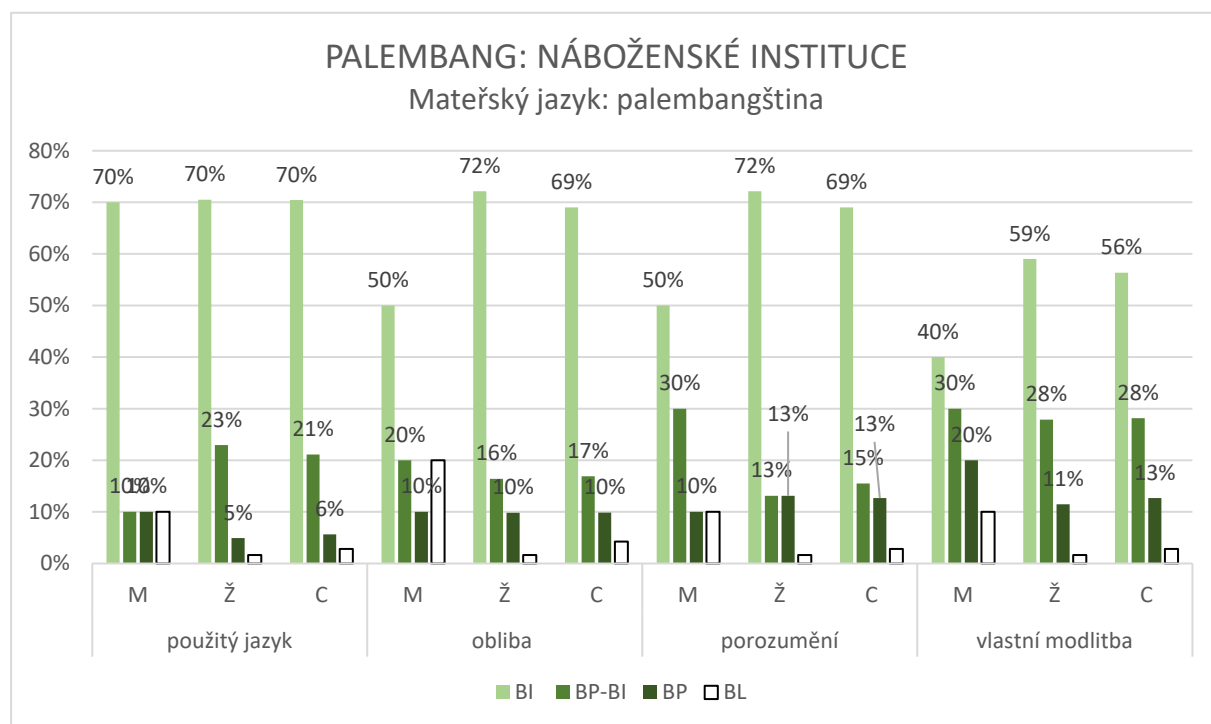

Graf 129 Palembang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI.

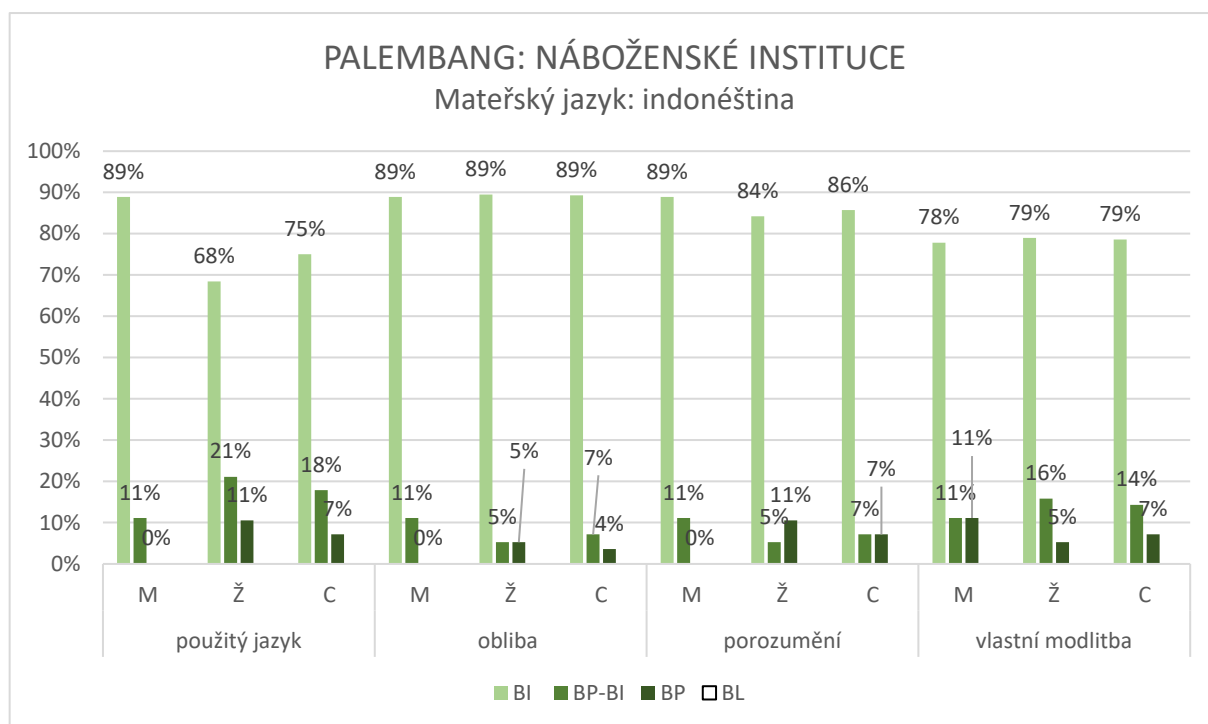
Arif a kol. (1981, 35) zjišťovali také hlavní motivace, které vedou bilingvní mluvčí k používání palembangštiny nebo indonéštiny. Téměř 80 % preferuje palembangštinu v intimních situacích, 73 % chtějí-li vyjádřit respekt, především pokud je partnerem

komunikace starší osoba, aby jim bylo snáze rozuměno (60 %), aby se zalíbili (43 %), pokud chtějí lépe vyjádřit své pocity (68 %). Indoněštinu preferují, pokud chtějí hovořit efektivněji (51 %), hovoří-li k širšímu publiku (76 %). Tato data nám poskytují velmi dobrý zdroj informací o tom, jaké další motivace mluvčí vedou k výběru jazyka v konkrétních situacích, kromě již výše analyzovaných motivů, kterými jsou formálnost a neformálnost situace, psaná či mluvená komunikace, a především, kdo jsou účastníci komunikace.

V našem výzkumu bylo naopak zjišťováno, jaký jazyk respondenti preferují jako příjemci komunikace. V **grafu 130** vyhodnocuji otázky zaměřující se na porozumění a oblibu jazyka používaného v náboženské instituci. Mezi respondenty bylo 97 muslimů a dva křesťané, navštěvovanou náboženskou institucí je tedy téměř pro všechny mešita. Ptali jsme se, kterému jazyku respondenti rychleji porozumí, který je jejich oblíbenější a v jakém jazyce se modlí. U obou skupin dotázaných zde sledujeme silnou preferenci indoněštiny, nicméně 30 % mužů s mateřským jazykem BP uvedlo, že nejlépe rozumí kombinaci BP-BI. Celkově je však indoněština oblíbenější a dotázaní jí lépe rozumí. Stejné reakce jsme získali na otázky zaměřené na oblibu a porozumění úředních informací. Osobní modlitbu také většina dotázaných formuluje v indoněštině, pro skupinu s mateřským jazykem BP je to v 56 % (40/71) případů, 28 % (20/71) preferuje kombinaci BP-BI a 13 % (9/21) palembangštinu.

Graf 130 Palembang: Náboženské instituce. MJ: BP.

Graf 131 Palembang: Náboženské instituce. MJ: BI.

Palembangština a indonéština jsou si jazyky velmi podobné a v každodenní komunikaci často dochází k jejich míšení. Arif a kol. (1981, 38) uvádí, že v jejich používání nelze určit přesnou hranici, ale můžeme se o to pokusit při definici jejich funkcí. Zatímco záměrem výzkumu z roku 1981 bylo na základě zjištěných funkcí obou zkoumaných jazyků zajistit data potřebná pro rozvoj a uplatnění indonéštiny jako národního jazyka, náš výzkum provedený v roce 2013 si dal naopak za cíl zmapovat funkce a použití obou jazyků kvůli zjištění situace a postavení, v němž se momentálně nachází palembangština.

Předpokládá se, že doménou palembangštiny by měla být komunikace v domácím prostředí a v sousedství, komunikace neformální, především v rámci stejného etnika, a dále komunikační či prezentační situace, jež jsou součástí kulturního a etnického kontextu. Srovnáním obou výzkumů bylo zjištěno (kap. 3.1.7), že palembangština stále vévodí domácí konverzaci a že také ve vnitroetnické komunikaci neformálního rázu nedošlo k velikému úbytku mluvčích. K velikému skoku došlo v komunikaci mezietnické (kap. 3.2.5), v níž by více než polovina dotázaných ve starším výzkumu zvolila ke komunikaci palembangštinu či kombinaci BI a BP, v roce 2013 by více než 80 % respondentů hovořilo indonésy. Dalšími významnými oblastmi je mluvený projev a porozumění soustavného mluveného nebo čteného textu. V obou případech respondenti našeho výzkumu preferují indonéštinu, a to i, jedná-li se o převyprávění lidového palembangského příběhu. K zajímavé proměně došlo u psané komunikace, kde by dotázaní v rámci neformální psané komunikace zvolili ve více než

60 % palembangštinu nebo kombinaci BP a BI, přičemž ve starším výzkumu by ve stejné situaci 85 % dotázaných zvolilo indonéštinu (kap. 3.5.6). Tato tendence pravděpodobně vychází z všeobecně vyšší vzdělanosti obyvatelstva a současně s menším tlakem na formálnost psaní a s větší schopností uplatnění vlastního stylu. Velkou roli zde jistě hraje také rozmach emailové komunikace a rozvoj sociálních sítí, kdy pisatelé komunikují sice písemně, ale v podstatě mluveným jazykem.

Již autoři výzkumu v roce 1979 tvrdili, že palembangština neslouží jako jazyk rozvíjející regionální kulturu. Tradiční obřady, např. svatby, narození, obřízka, pohřby jsou obvykle vedeny v indonéštině, stejně tak např. tradiční divadlo pocházející z jižní Sumatry *Dulmuluk*⁶⁴. Náš výzkum v tomto ohledu potvrdil, že více, než tím, o jakou událost se jedná, závisí volba jazyka na účastnících takové události, tj. zda se jedná o rodinu, známé či příslušníky jiných etnik.

Z našeho výzkumu vyplývá, že indonéština má ve společnosti velmi silné postavení, je beze sporu primárním jazykem formální komunikace a vzdělávání, testování bilingvní mluvčí v Palembangu ji preferují jako posluchači i interpreti mluveného projevu. Náš výzkum neprokázal preferenci některé z jazykových variant související s pohlavím respondentů. Naopak prokázal, že také respondenti, kteří označili jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, používají a dokáží komunikovat také palembangštinou a v některých doménách ji dokonce upřednostňují, např. v domácím prostředí a intraetnické interakci se sousedy, známými, místními prodáváči, se spolužáky ve škole. Dokáží ji aplikovat také v psané komunikaci, např. při korespondenci s palembangským kamarádem.

Na základě tohoto výzkumu i článků jiných autorů sledujeme výrazné tendence v užívání jazyka hovorového a smíšeného, tedy kombinace indonéštiny i palembangštiny, k němuž dochází, jak v rámci psaní, především neformální povahy, tak např. v rámci vysílání rozhlasu a televize. *Bahasa campur* má rovněž v naší skupině respondentů dominantní zastoupení na sociálních sítích. Je to právě volená varianta jazyka – nejčastěji hovorová palembangština (*baso sari-sari*), případně již zmiňovaná kombinace indonéštiny a palembangštiny, které vyvolávají kontroverzi a obavy o směřování palembangštiny. V článku *Dampak Kehadiran Stasiun Televisi Berbahasa Lokal PAL TV pada Pelestarian Bahasa Lokal di Kota Palembang* (Vliv regionální televizní stanice PAL na udržování místního jazyka

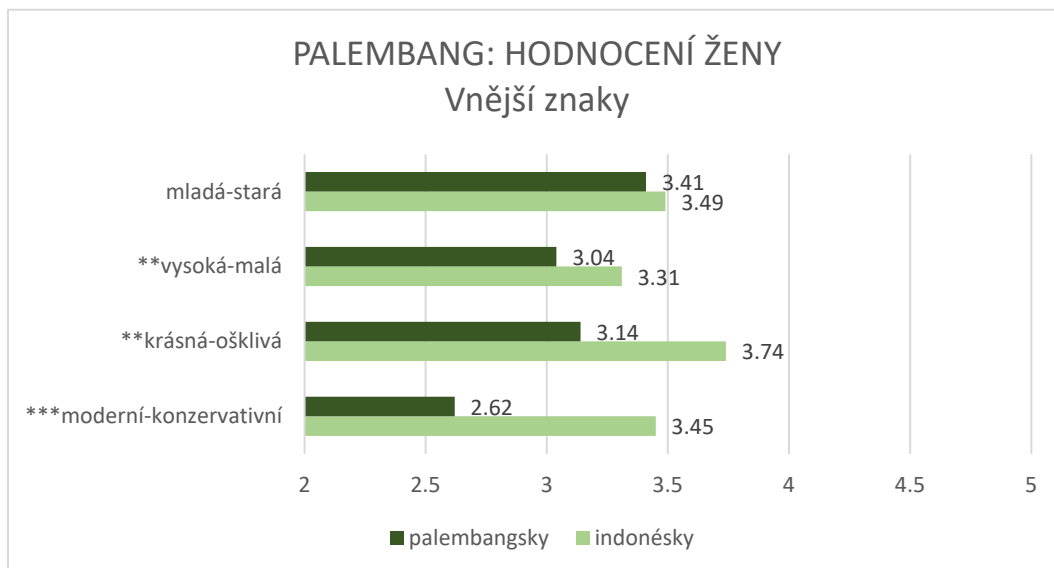
⁶⁴ *Dulmuluk* je tradiční jihosumaterské umělecké divadlo pocházející z Palembangu. Vznik divadla Dulmuluk byl inspirován obchodníkem arabského původu jménem Wan Bakar, který přišel do Palembangu ve 20. století a uspořádal zde čtení dobrodružného příběhu o Abdulu Muluku Jauharim (Dulmuluk). Příběh pochází z knihy Sláva Malajského království (*Kejayaan Kerajaan Melayu*) z roku 1845.

v *Palembangu*) z roku 2016 se k této problematice vyjádřilo několik osobností, včetně profesorů a členů Palembangské umělecké rady. Co se týče jazykové stránky vysílání, shodují se všichni na více méně nízké úrovni použitého jazyka v rámci televizního vysílání, hlavním jazykem většiny pořadů je hovorová palembangština. A ačkoliv dotázaní respektují, že vysílání palembangské televize je cíleno na palembangské posluchače a diváky, vyjadřují nespokojenost s nedostatečným využitím vlivu a edukačního potenciálu, který televizní vysílání má, a se zacílením na jedinou skupinu diváků, přestože palembangština má i svou zdvořilou variantu *bebaso* (*bahasa halus*) a diváky, jež by ocenili pořady prezentované v této variantě jazyka. Ředitel Palembangské umělecké rady Vebri Al-Lintani dodává, že v palembangštině existuje rčení *baso nunjukke bangso* neboli „jazyk značí národ“, které znamená, že jazyk, jenž používáme, odráží hrdost na vlastní identitu. Nicméně míchání jazyků a sklon k používání palembangštiny pouze jako jazyka hovorového, až pejorativního, k němuž dochází mezi současnými teenagery, podle něj přináší náznaky ztráty identity. Al-Lintani zdůrazňuje, že masmédia, ať už indonéská či regionální, musí plnit také svou vzdělávací, nikoli pouze zábavní funkci, a používat jazyky v jejich gramaticky správné a spisovné formě. (Desmalinda – P. Herdiansyah – R. Naripati, 2016: 198).

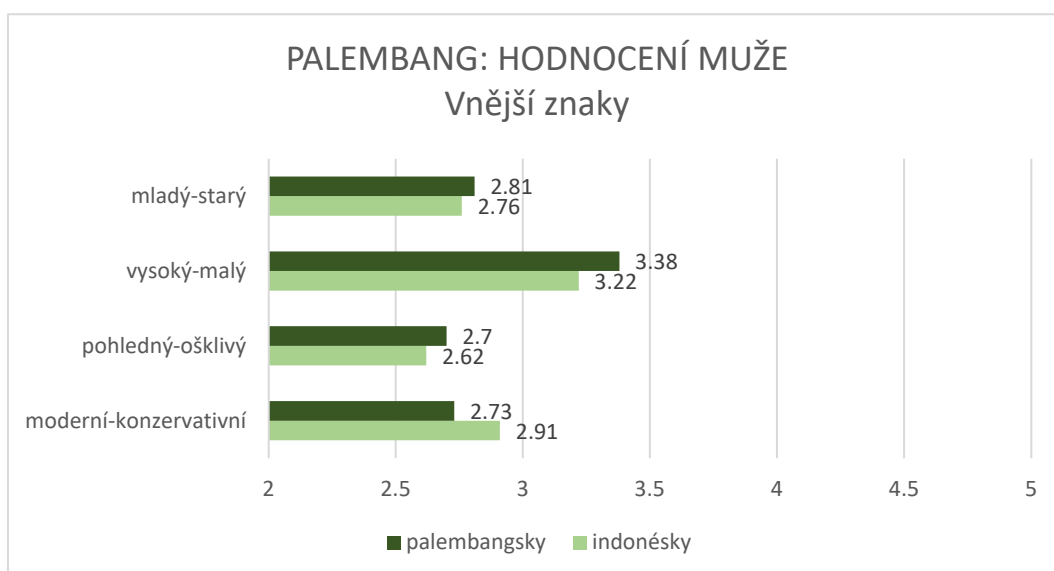
3.6.2 Postoje k jazykům a jazyková identita v Palembangu technikou spojitých masek

Jak tvrdí Julia Sallabank v kapitole o jazykové politice vůči ohroženým jazykům v *Oxford Handbook of Language Policy* (Spolsky ed. 2012, 104), ideologie a postoje k jazykům jsou naprosto stěžejní pro udržování jazyků. Součástí výzkumu v roce 2013 jsem postoje k jazykům zjišťovala metodou spojitých masek, již se detailně věnuji v kapitole 2.2.

Grafy 132 a 133 zobrazují hodnocení ženské a mužského mluvčího v Palembangu. Z grafu 132 vyplývá celkově pozitivnější hodnocení ženské mluvčí hovořící pod indonéskou maskou, respondenti si ji představují jako osobu mladší, vyšší a s nejvýraznější odchylkou také pohlednější, přičemž u vlastností *vysoká-mladá*, *krásná-ošklivá*, *moderní-konzervativní* byl potvrzen statisticky signifikantní rozdíl. Mužský mluvčí je naopak vnímán jako pohlednější, mladší a vyšší pod palembangskou maskou. Odchylka v tomto případě není statisticky signifikantní, nicméně je konzistentní a svědčí o pozitivním vnímání palembangsky hovořícího muže. Ženu i muže hovořící palembangsky hodnotí respondenti shodně jako konzervativnější, u ženy je tato tendence mnohem prominentnější. V hodnocení se shodovali respondenti bez ohledu na to, zda uvedli jako vlastní mateřský jazyk indonéštinu nebo palembangštinu.

Graf 132 Palembang: Hodnocení ženy: Vnější znaky.

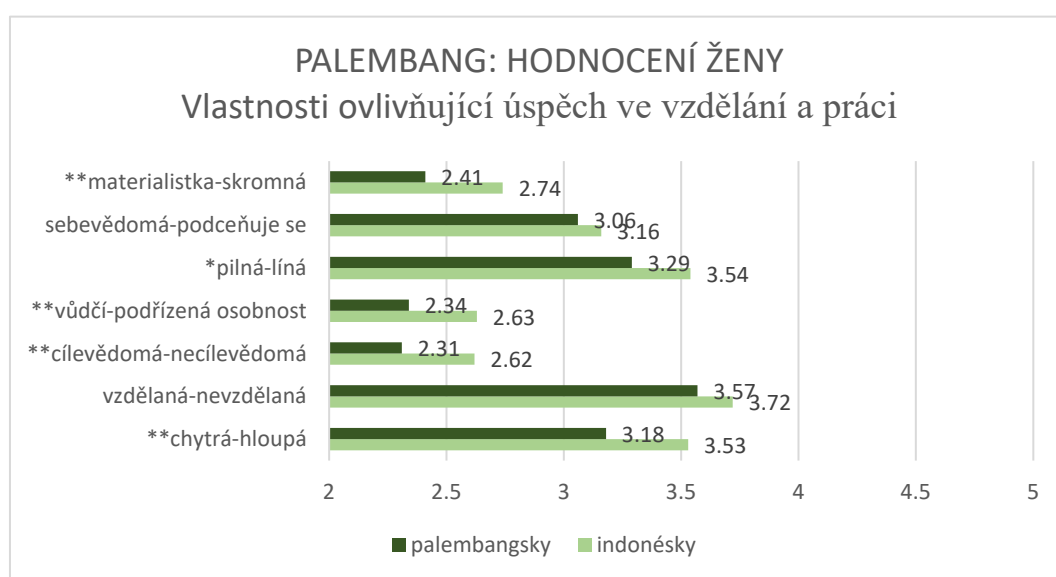
Graf 133 Palembang: Hodnocení muže: Vnější znaky.

Metodou spojitých masek bylo dále hodnoceno, jak respondenti vnímají mluvčí hovořící sundsky a indonésy a zda aplikovaný jazyk nějak ovlivňuje percepci respondentů o vlastnostech mluvčích v oblasti vzdělání a práce. Do této kategorie jsou zařazeny **vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci**, konkrétně předpokládané úrovně inteligence, píle a vzdělání, cílevědomosti.

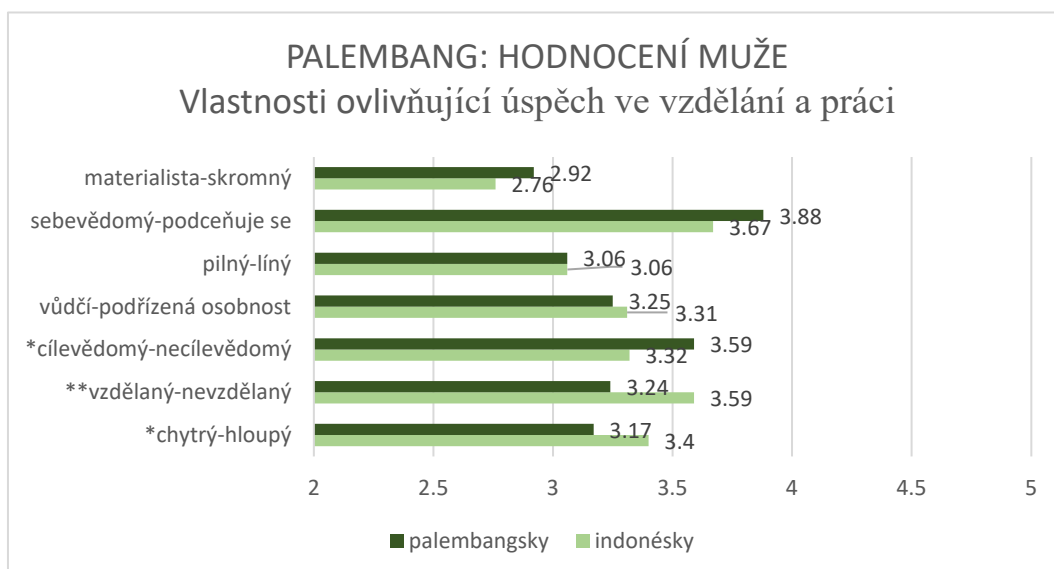
Grafy 134 a 135 znázorňují, že hodnocení ženy hovořící pod oběma maskami je poměrně vyrovnané, přesto můžeme sledovat konzistentní odchylku ve prospěch indonéštiny u všech vlastností, které jsou zařazeny v této kategorii. Ženskou mluvčí hovořící pod

indonéskou maskou respondenti hodnotí jako osobu chytřejší, vzdělanější, cílevědomější, sebevědomější a považují ji za pilnější. Ženská mluvčí s palembangskou maskou je považována za skromnější, méně cílevědomou a v porovnání s indonéskou maskou za osobu v podřízeném postavení. Hodnocení indonéské a palembangské nahrávky namluvené ženou se výrazně neliší v závislosti na tom, zda je mateřským jazykem hodnotících palembangština nebo indonéština.

Také muž hovořící pod palembangskou maskou je v celkovém součtu považován za nepatrně méně chytrého a méně vzdělaného, nicméně odchylka zde nebyla potvrzena jako statisticky signifikantní. Na rozdíl od své indonésky hovořící masky je však muž celkově a se statisticky signifikantním rozdílem hodnocen jako cílevědomější, sebevědomější a více materialistický. Jako cílevědomějšího a sebevědomějšího ho vidí především respondenti, kteří uvedli jako svůj rodný jazyk palembangštinu (58 rsp.), což svědčí o pozitivním přijetí palembangského mluvčího, který, vycházející z výsledků výzkumu, možná není vysoce vzdělaný, ale dokáže se se svou cílevědomostí prosadit. Respondenti s mateřským jazykem indonéštinou (21 rsp.) hodnotí naopak jako cílevědomějšího a sebevědomějšího mluvčího s indonéskou maskou. Tato skutečnost je relevantní, jelikož ve většině případů se hodnocení shoduje bez ohledu na uvedený mateřský jazyk hodnotících. Simpson (2007, 336) v knize *Language and National Identity in Asia* tvrdí, že zavedení indonéštiny jako národního jazyka bylo strategicky správně zvolené, jelikož se tím společnost vyhnula konkurenčním střetům mezi etniky, nicméně výše uvedené výsledky mohou naznačovat, že ve společnosti panuje střet sociálních tříd mezi více a méně vzdělanou částí populace, přičemž ta vzdělaná je asociována s používáním národního jazyka.

Graf 134 Palembang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

Graf 135 Palembang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

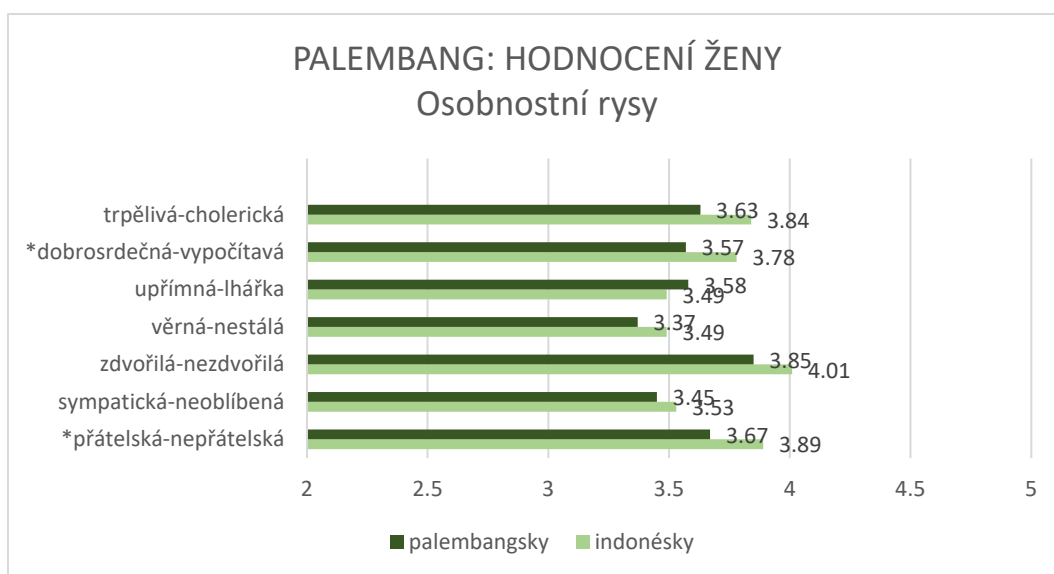
Osobností rysy jsou kategorií, která zastřešuje testované vlastnosti, které nejvíce ovlivňují chování a vztahy mezi lidmi. U některých zkoumaných vlastností nám může připadat, že mají nevhodný nebo nesprávný protiklad, např. *trpělivý-cholerický* nebo *upřímný-lhář*, ale byly zvoleny pečlivě na základě pozorování a odposlechu každodenních konverzací v testovaných oblastech.

Grafy 136 a 137 analyzují tuto kategorii v Palembangu. U ženy opět sledujeme pozitivnější hodnocení, hovoří-li pod indonéskou maskou. Mluví-li žena indonésy, je v celkovém hodnocení respondenty považována za trpělivější, dobrosrdečnější, věrnější, zdvořilejší, sympatičtější a přátelštější, přičemž statisticky signifikantní odchylka byla zjištěna v kategoriích *přátelská-nepřátelská* a *dobrosrdečná-vypočítavá*. Jediná vlastnost, v níž je žena pozitivněji hodnocena, hovoří-li pod palembangskou maskou, je upřímnost, nicméně rozdíl není signifikantní. Ani u těchto vlastností nevidíme žádný veliký výkyv ve výsledcích, hodnotí-li mluvčí osoby s mateřským jazykem palembangštinou nebo indonéštinou.

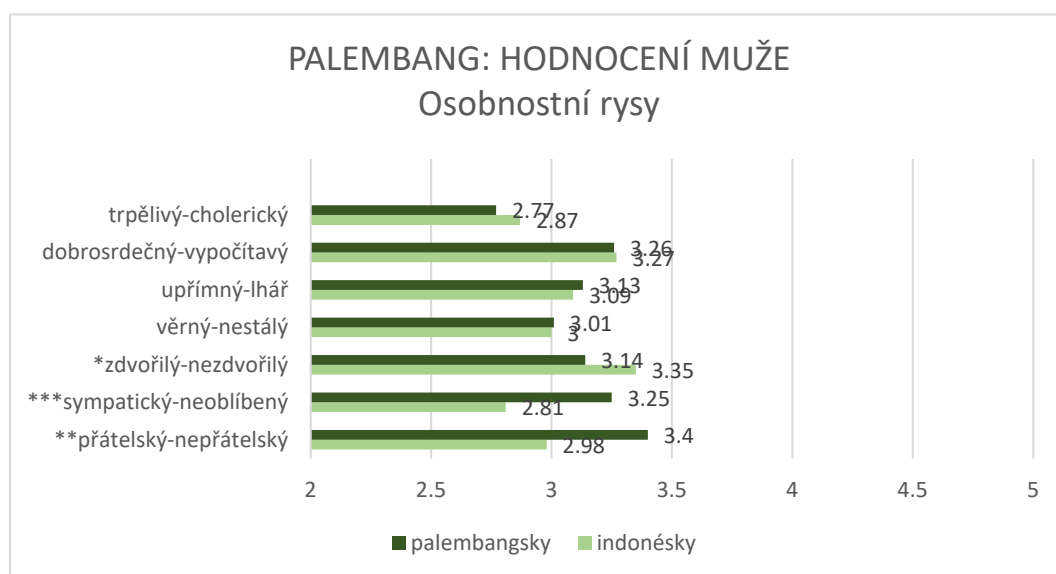
Nacházíme zde však velmi zajímavý aspekt u hodnotících, jejichž mateřským jazykem není ani palembangština ani indonéština, tzn. nepocházející z Palembangu, ale dlouhodobě zde žijí. Ti hodnotí ženu hovořící pod palembangskou maskou u některých vlastností pozitivněji než mluvčí hovořící indonésy, vidí palembangsky hovořící ženu např. jako chytřejší, vzdělanější, sebevědomější, sympatičtější, upřímnější nebo zdvořilejší. Současně ji hodnotí také pozitivněji, než respondenti, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, a co je ještě zajímavější, hodnotí ji také pozitivněji, než respondenti, kteří označili jako svůj mateřský jazyk

palembangštinu. Znamená to tedy, že palembangská žena je hodnotiteli z jiných etnických skupin hodnocena pozitivněji než svými vlastními etnickými příslušníky.

Muž hovořící pod palembangskou a indonéskou maskou je v řadě vlastností ovlivňujících mezilidské vztahy celkově hodnocen velmi vyrovnaně. Jediná vlastnost, kde je pozitivněji hodnocen mluvčí s indonéskou maskou, je zdvořilost. Mužský mluvčí hovořící pod palembangskou maskou je hodnocen se statisticky signifikantním rozdílem jako výrazně přátelštější a sympatičtější, a to shodně hodnotícími s mateřským jazykem indonéštinou i palembangštinou. Mužský mluvčí hovořící pod indonéskou maskou získává nižší bodové ohodnocení od respondentů, kteří uvedli jako mateřský jazyk palembangštinu, ti jej považují za méně upřímného, méně sympatického i méně přátelského než respondenti s mateřským jazykem indonéštinou. Opět se zde potvrzuje pozitivnější vnímání palembangského muže očima, či v tomto případě ušima, příslušníků vlastního etnika.

Graf 136 *Palembang: Žena: Osobnostní rysy.*

Graf 137 Palembang: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.

Získané informace mě přivádí zpět k genderovým rozdílům, které vyplývají z výsledků nejenom tohoto výzkumu (dříve již Andriyanti 2019, Smith-Hefner 2009, Kurniasih 2005 nebo Anderbeck 2010). Sullabank (in Spolsky, ed. 2007, 112) zdůrazňuje, že faktor pohlaví, ženského chování a postojů k jazykům týkajících se žen, je klíčový v udržování jazyků, ale je pouze zřídka součástí diskusí o jazykové politice. Ačkoliv se v Palembangu signifikantně neprojevil rozdíl v používání palembangštiny a indonéštiny v rámci jazykových domén tak, jako např. u Javánců nebo Sundů, metoda spojených masek zřetelně zachycuje rozdíly v postojích vůči mužům a ženám podle jazyka, kterým hovoří. Shrnuť zcela zjednodušeně, je palembangský muž vnímán, až na domnívané nižší vzdělání, v mnoha ohledech pozitivněji, než hovoří-li indonéscky, je vnímán jako cílevědomější, sebevědomější, přátelštější a sympatičtější a (nesignifikantně) dokonce i pohlednější. Na rozdíl od ženy, která hovoří-li stejným jazykem, tedy palembangštinou, není ani v jednom případě hodnocena pozitivněji, než její indonéská maska.

3.6.3 Jazyková identita v Semarangu z hlediska funkcí jazyků

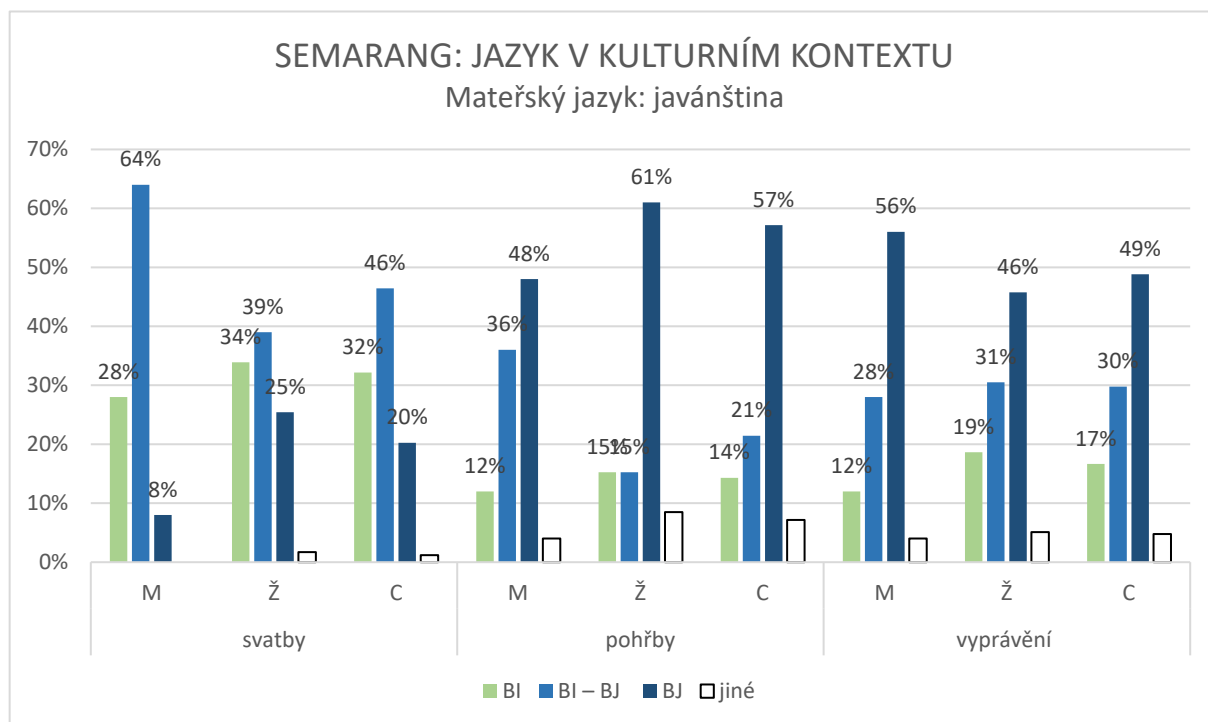
Erna Andriyanti publikovala v roce 2019 článek prezentující výsledky výzkumu provedeného v Yokyakartě mezi studenty nižších a vyšších střední škol. Výzkum byl zaměřen na jazykový posun a vnímání místní a národní identity, sestával asi ze 40 prohlášení, na něž měli studenti reagovat buď *ano* nebo *ne* nebo hodnocením od 1 do 5. Vyplynulo z nich, že se dotázaní cítí být Indonésany i Javánci, že jazyky jsou podle nich symbolem národní i etnické identity, přičemž více platí (hodnocení 0,6 z max. 1), že umět mluvit indonésy by mělo být podmínkou toho, být považován za Indonésana, a méně (hodnocení 0,41 z max 1, tj. více odpovědí bylo negativních než pozitivních), že umět mluvit vysokou variantou javánštiny (*basa Jawa Krama*) nebo nízkou variantou javánštiny (*basa Jawa Ngoko*)⁶⁵ by mělo být podmínkou toho, aby mohl být člověk považován za Javánce. Následující dvě sady otázek obsahovaly tvrzení o tom, co by mělo být podle názoru respondentů podmínkou toho být Javáncem nebo Indonésanem, na něž bylo opět možno odpovědět *ano* nebo *ne*. Podle výsledků by se měl Indonésan cítit součástí indonéské komunity (90 %), být ochoten pomoci při živelných pohromách v Indonésii (82 %), měl by umět mluvit indonésy (86 %), umět číst a psát indonésy (80 a 79 %), mít rád život v Indonésii (67 %), umět nazpaměť národní hymnu (85 %), měl by vědět o etnické rozmanitosti země (78 %) a regionálních jazycích (75 %), znát historii Indonésie (77 %). Jako Javáncem by se měl člověk cítit jako součást javánské komunity (90 %), nemusí komunikovat javánsky na dennodenní bázi (*ano* odpovědělo 45 %), měl by umět číst staré javánské písmo *ha na ca ra ka* (59 %) a psát jím (57 %), umět číst javánské texty psané v latině (52 %) a umět tak psát (49 %), mít rád javánské umělecké předměty (71 %) a používat jazykové úrovně, když hovoří ke starším lidem (80 %). Mít oba rodiče buď Javánce nebo Indonésany není podmínkou pro to být Javáncem nebo Indonésanem (Andriyanti 2016: 117–118). Výsledky tohoto výzkumu zde uvádím pro rozšíření celkového obrázku o javánské identity tak, jak ji vnímá současná mladá (městská) populace dnes. Tento článek je jedním z mnoha důrazně upozorňujících na rychle se vyvíjející jazykový posun v používání jazyků na Jávě, na progresivní úbytek javánských mluvčích a na ztrátu vysoké varianty *Krama*, kterou ve formálním kontextu nahrazuje spisovná indonéština, v neformálním varianta *Ngoko*.

Regionální jazyky a některé tradiční prvky etnických kultur jsou někdy mladou generací považovány za něco staromódního a možná ne pro mladou generaci tolik zajímavého, např. účast na javánských kulturních akcích, nošení tradičního oblečení atd. (Andriyanti 2019, 118).

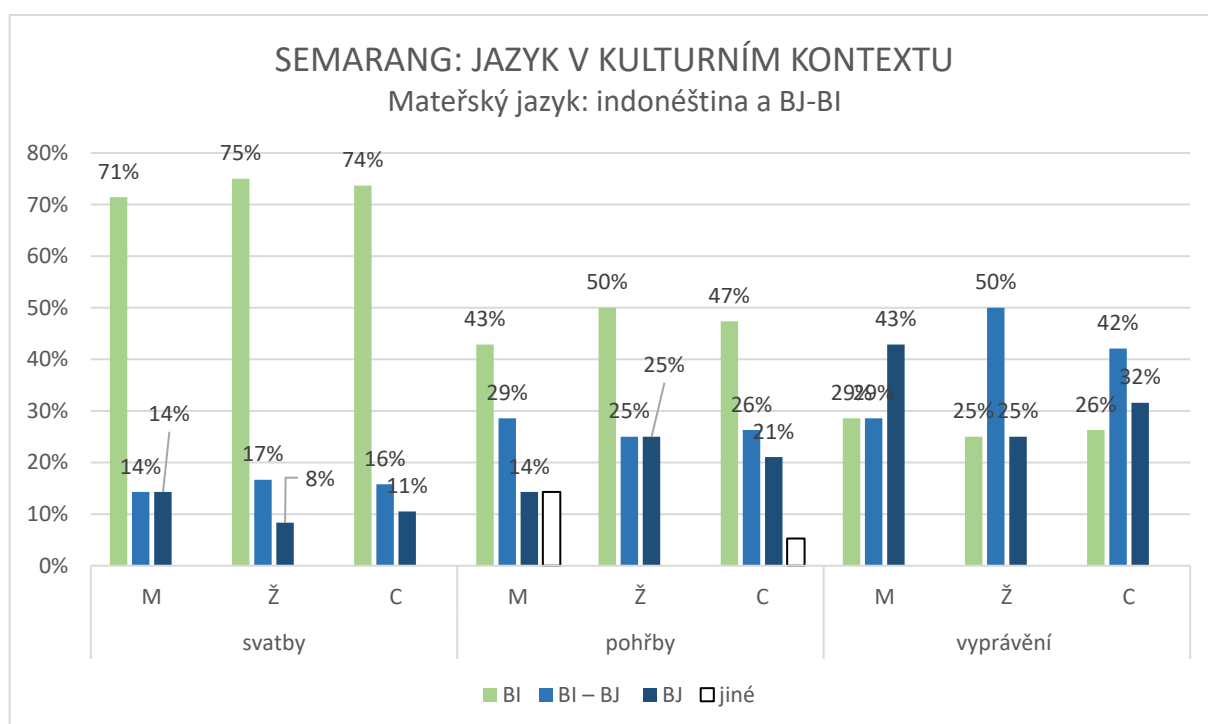
⁶⁵ V dotazníku byly uvedeny jako dvě samostatná tvrzení.

Níže představím výsledky výzkumu z roku 2013, konkrétně situace kulturního nebo náboženského charakteru, v nichž buď sleduji, jaký jazyk byl v konkrétní situaci kulturního charakteru nejvíce zastoupen, nebo jaký jazyk by respondenti v takové situaci preferovali slyšet. První událostí jsou svatby. Otázka zněla, jakým jazykem by hovořili dotázaní k hostům (bez ohledu na etnickou příslušnost) v průběhu konání svatby, tj. například při poskytování obecných informací, pozvání k jídlu, ke stolu atp. U respondentů s mateřským jazykem javánštinou vidíme asi 30procentní zastoupení indonéštiny, u mužů výrazně převládá varianta BJ-BI, zatímco u žen je rozložení jazyků vyrovnanější (**graf 138**). Ve výzkumu nebyla zahrnuta otázka, jaký jazyk je dominantní v průběhu obřadu, přesto ze zkušenosti předpokládám, že je to javánština, což potvrzuje také výsledek dotazu o jazyce pohřebních obřadů. Zde byla otázka položena jinak, a to jaký jazyk se používá (nikoliv jaký jazyk používáš) během pohřebního obřadu. Průměrně 57 % (48/84) všech dotázaných zde uvedlo javánštinu, 21 % (18/84) kombinaci BJ-BI a pouze 14 % (12/84) indonéštinu. O kompetentnosti v javánštině a o pozitivním přístupu vůči jejímu kulturnímu dědictví svědčí převládající odpověď na otázku, jaký jazyk by dotázaní použili při vyprávění klasického javánského příběhu či pohádky. 49 % (41/84) ze všech dotázaných s mateřským jazykem javánštinou by použilo javánštinu, 30 % (25/84) kombinaci BI-BJ a 17 % (14/84) indonéštinu, srovnajme např. s palembangštinou, kde by indonéštinu ve stejné situaci použilo téměř 40 % dotázaných.

V **grafu 139**, který zobrazuje odpovědi respondentů s mateřským jazykem BI a BJ-BI, naopak vidíme během svatebního a pohřebního obřadu preferenci indonéštiny, především tedy u svateb, ale předpokládám, že tato nerovnováha je dána rozdílným položením otázky – tedy u svateb, jakým jazykem hovoří dotázaný, a u pohřbů, jakým jazykem je hovořeno během obřadu. U vyprávění javánského příběhu preferuje tato skupina nejvíce kombinaci jazyků. Také tyto výsledky svědčí o jazykových kompetencích mluvčích a dokazují, že je jejich znalost regionálního jazyka dostatečná natolik, aby dokázali vyprávět souvislý příběh, navzdory tomu, že jako svůj mateřský jazyk označili indonéštinu.

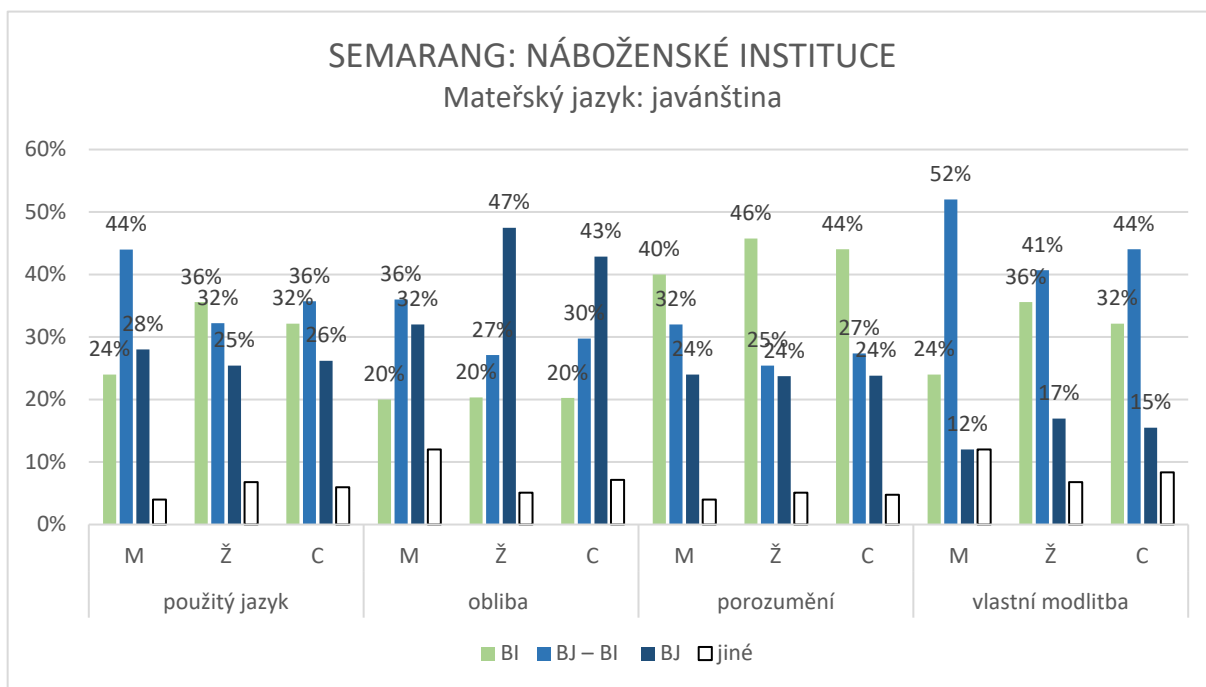
Graf 138 Semarang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BJ.

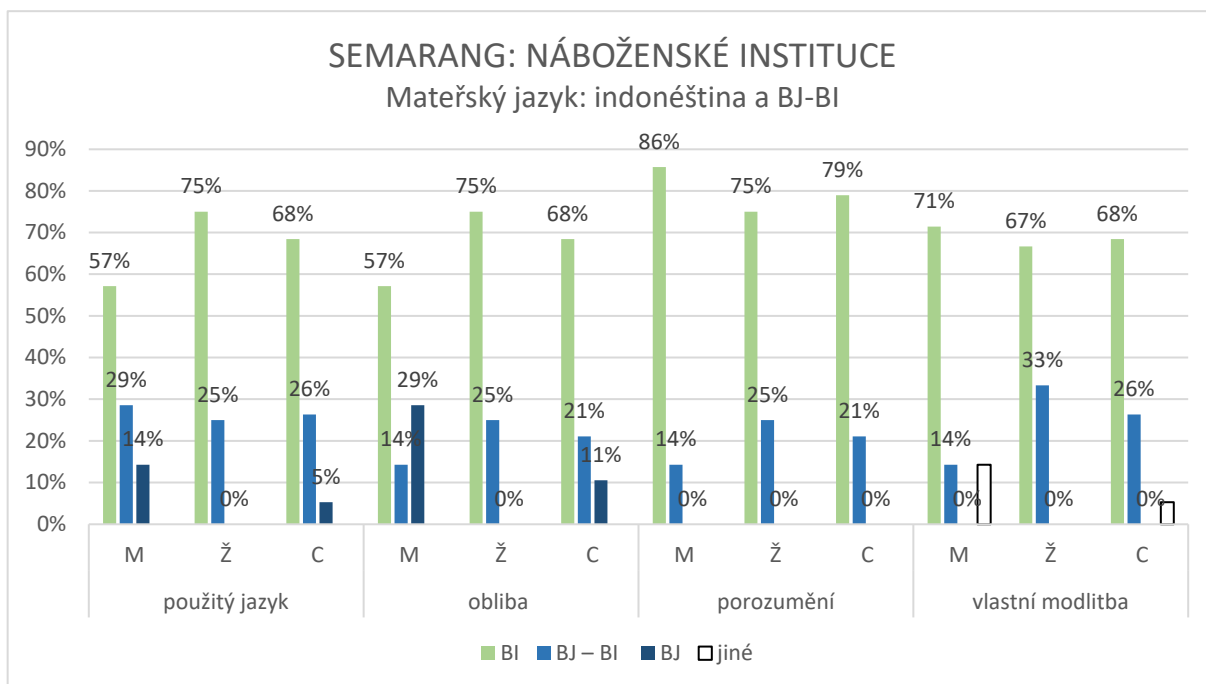
Graf 139 Semarang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI a BJ-BI.

Ve výzkumu jsem se ptala také na to, který z jazyků respondenti preferují při přijímání oficiálních informací ve veřejných prostorách (bez grafu) a v prostorách náboženských institucí (grafy 140 a 141), na Jávě tedy převážně v mešitách. Co se týče oblíbenosti, respondenti s mateřským jazykem javánštinou upřednostňují indonéštinu ve veřejných prostorách průměrně ve 46 % (39/84) a lépe indonéštině rozumějí v 60 % (50/84). Respondenti s mateřským jazykem

BI a BJ-BI upřednostňují indonéštinu v 79 % (15/19) a také ji lépe rozumějí v 79 % (15/19). V náboženských institucích respondenti s mateřským jazykem BJ preferují javánštinu v 43 % (36/84), ale lépe rozumějí indonéštině ve 44 % (37/84) případů, ostatní dvě nabízené jazykové varianty jsou pak rovnoměrně rozprostřeny. Dotázaní s mateřským jazykem BI nebo BJ-BI preferují v 68 % (13/19) indonéštinu a v 79 % (15/19) ji lépe rozumějí.

Graf 140 Semarang: Náboženské instituce. MJ: BJ.

Graf 141 Semarang: Náboženské instituce. MJ: BI.

V tomto výzkumu tedy evidujeme dvě skupiny respondentů. Ty, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk javánštinu, a ty, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu nebo kombinaci javánštiny a indonéštiny. Obě skupiny pocházejí ze Semarangu na Střední Jávě a studují zde na vysoké škole. Příslušníci obou skupin uvedli, že v různém rozsahu (viz zpracované odpovědi dotazníku) komunikují v obou jazycích, tzn. javánsky i indonésky. Volba použitého jazyka je dána kontextem komunikační situace a partnerem komunikační situace a osobní preferencí, v níž mateřský jazyk hraje zásadní vliv. Skupina s mateřským jazykem javánštinou výrazně preferuje javánštinu ve všech typech situací a prostředí, začínaje doma u kuchyňského stolu, pokračující návštěvou, kamarády, ve škole, v městitě, a dokonce i v psané komunikaci s osobami stejného etnika. Ne však ve 100 procentech případů. Co se týče formální mluvené či psané komunikace, převládá indonéština, opět však ne výlučně. Podobně to platí také u druhé skupiny s mateřským jazykem indonéštinou nebo kombinací indonéštiny a javánštiny, která naopak ve většině situací preferuje indonéštinu, v porovnání s javánskou skupinou se tak děje výrazně ve školství, psané komunikaci, formálních situacích, na svatbách a pohřbech, viz předcházející grafy, opět ale ne ve 100 procentech případů. Obě skupiny však mají tendenci používat javánštinu ještě více (než doma), pokud je partnerem jejich komunikace někdo z blízkého okolí javánského původu, tzn. sousedé, prodavač z *warungu*, zástupci komunity – Pak RT a Pak RK, což dokazuje, jak silná je v javánském prostředí motivace zvenčí, motivace v rámci vlastní komunity. Tvrdím také, že javánská identita je součástí osobního stylu, který se zřetelně formuje mezi studenty na vysoké škole, kde především v komunikaci se spolužáky používají nejvíce kombinaci BJ-BI, a smíšený jazyk je ve více než 50 % také jejich preferovaná forma na sociálních sítích.

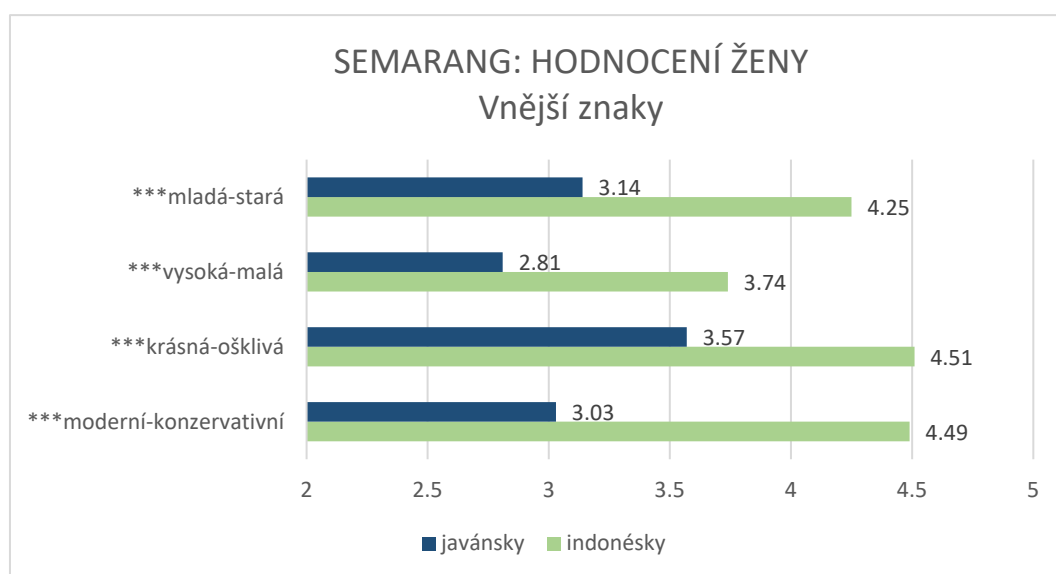
Tento výzkum prokázal poměrně silné zastoupení javánštiny ve všech oblastech, které mají být podle jazykového plánování regionálním jazykům dominantní, tj. domácí prostředí, sousedské vztahy, vnitroetnická konverzace, za silné považují také zastoupení javánštiny v oblasti školství, množství respondentů uvedlo, že je jazykově kompetentních v javánštině vyprávět příběh, čili vést a vystavět soustavný monolog. Javánština se vyskytuje také v psané vnitroetnické komunikaci. Existuje mnoho situací, kde by javánštinu použili také respondenti, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli indonéštinu, což svědčí o jejich znalosti jazyka a motivaci jej používat, a eliminuje obavu z „bud’ – anebo“ konceptu, který u mluvčích indonéštiny vylučuje znalost regionálních jazyků.

3.6.4 Postoje k jazykům a jazyková identita v Semarangu technikou spojitých masek

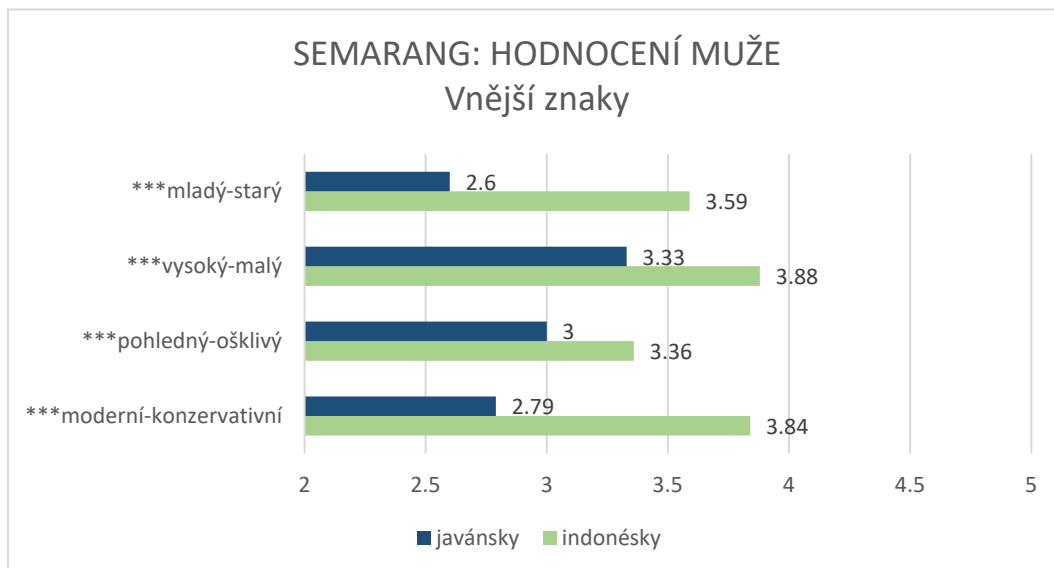
Postoje k jazykům, které výrazně ovlivňují jazykové preference, a především v bilingvním či multilingvním prostředí mají zásadní vliv na vitalitu jazyka, byly v tomto výzkumu zjišťovány pomocí *techniky spojitých masek*.

Grafy 142 a 143 zobrazují představu o fyzických vlastnostech mluvčích v Semarangu na střední Jávě. Žena i muž hovořící pod indonéskou maskou byli považováni za výrazně mladší, vyšší vzrůstem a pohlednější. Ashizawa a kol. (2009, 2) poukazuje na skutečnost, že fyzická charakteristika je u lidí epigeneticky ovlivňována prostředím, ve kterém člověk žije, životním stylem a výživou, přičemž právě poslední zmíněné nejvíce ovlivňuje fyzický vzrůst a proporce jedince. Uvádí, že dřívější studie odhalily, že např. městské děti na Jávě bez ohledu na pohlaví jsou vyšší a těžší, než děti žijící na venkově. Můžeme se proto domnívat, že hodnotili respondenti mluvčího pod javánskou maskou jako menšího vzrůstu a mluvčího pod indonéskou maskou jako osobu vyššího vzrůstu, asociují si druhého zmíněného jako osobu žijící spíše v městském prostředí.

Žena i muž hovořící pod javánskou maskou jsou hodnoceni jako signifikantně více konzervativní, než hovoří-li pod maskou indonéskou. Zjednodušeně bychom mohli říci, že javánština je respondenty považována za jazyk, kterým hovoří starší generace a lidé, kteří neholdují změnám a podporují tradiční normy. Toto hodnocení poukazuje na stereotypy, které se s používáním javánštiny pojí, a které tak mohou ovlivňovat jazykovou volbu respondentů.

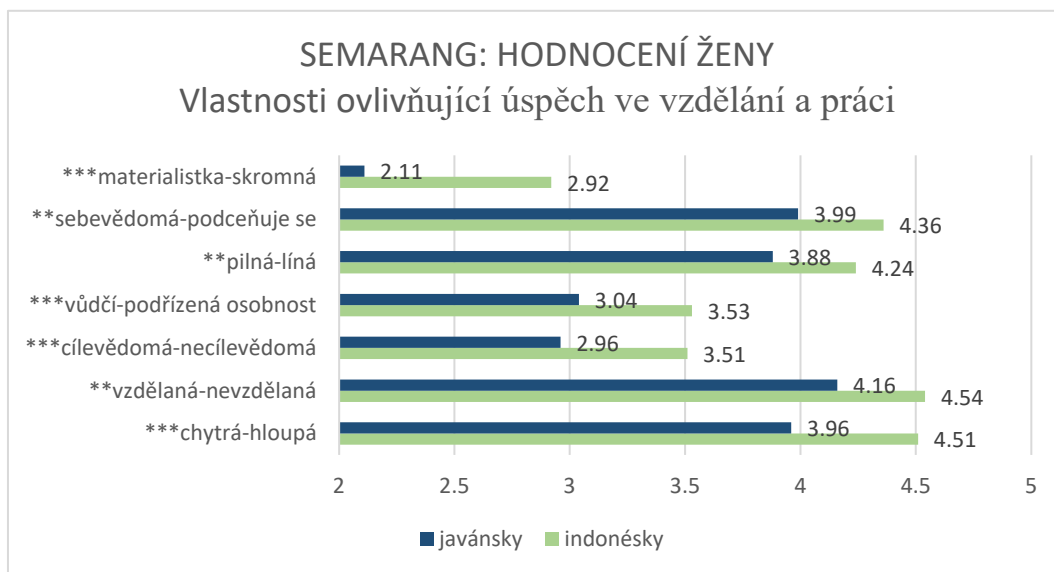

Graf 142 Semarang: Hodnocení ženy: Vnější znaky.

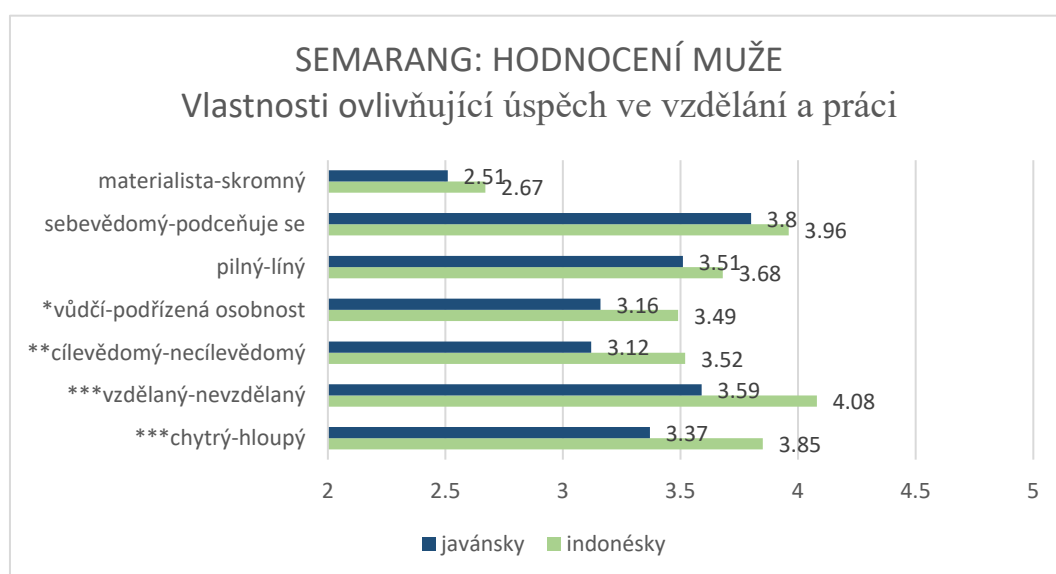
Graf 143 Semarang: Hodnocení muže: Vnější znaky.

Grafy 144 a 145 znázorňují, jak jsou mluvčí hovořící pod javánskou a indonéskou maskou vnímáni podle vlastností ovlivňujících úspěch ve vzdělání a práci. Žena, hovořící-li indonésky, je se statisticky signifikantním rozdílem vnímána jako chytřejší, vzdělanější, cílevědomější, pilnější a sebevědomější, než používá-li javánštinu. Respondenti odhadují, že zastává vůdčí postavení a je také méně skromná. Jako výrazně materialisticky založenou ji hodnotí především respondenti, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk javánštinu. Je důležité zdůraznit, že titíž respondenti, tedy ti, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk javánštinu, hodnotí v rámci této kategorie indonésky hovořící ženu pozitivněji než respondenti, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli indonéštinu, což dokazuje podhodnocování vlastní etnicity.

Graf 144 Semarang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

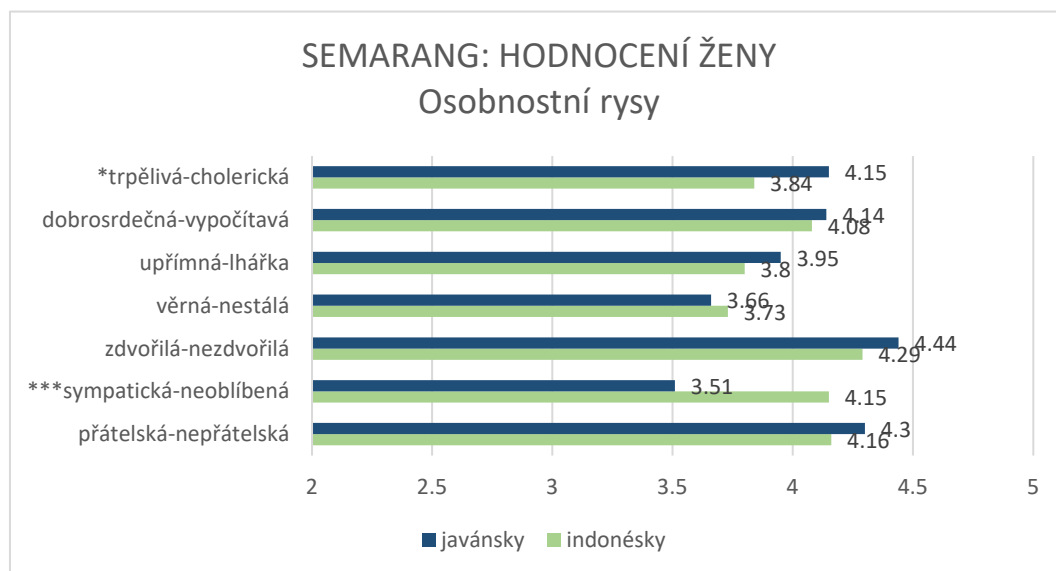
Také muž hovořící pod indonéskou maskou je v oblasti vzdělání a zaměstnání hodnocen veskrze pozitivněji, indonésky hovořící muž je považován se statisticky signifikantním rozdílem za vzdělanějšího, a to především hodnotiteli, kteří jako svůj mateřský jazyk uvedli javánštinu. Bez ohledu na mateřský jazyk respondentů je indonésky hovořící muž považován za chytřejšího a cílevědomějšího a v porovnání s javánsky hovořícím mužem také více jako osobnost ve vůdčím postavení. Julia Sallabank (in Spolsky 2012, 111) uvádí jako jednu z největších motivací k jazykové změně směrem k jazykům širší komunikace „užitečnost“ nového jazyka, příležitost a výhody, které nový jazyk, v našem případě indonéština, lidem přináší. V oblasti školství a práce je faktor užitečnosti jazyka zcela evidentní, a jazykové chování to v tomto výzkumu potvrzuje

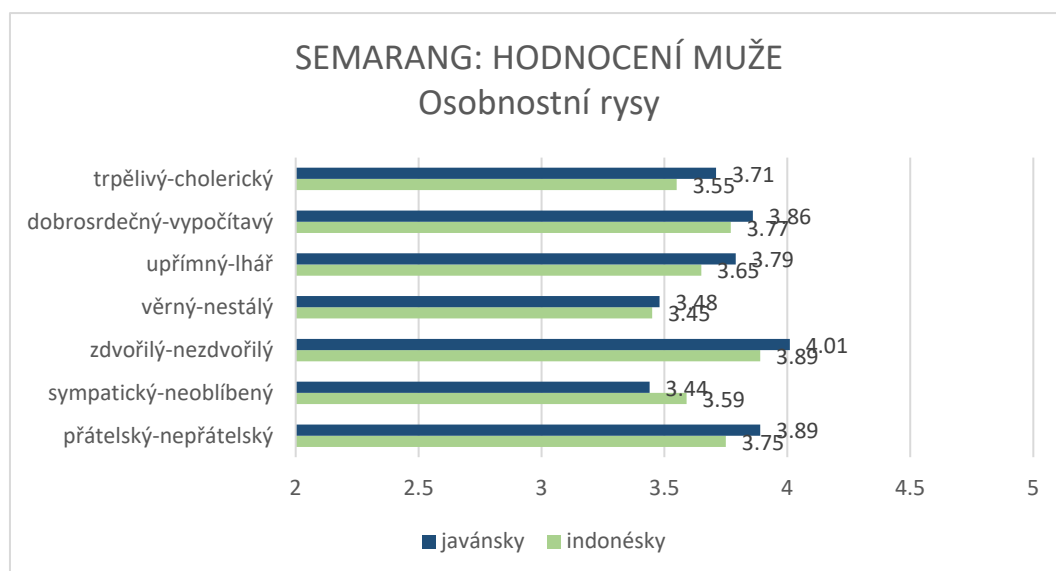
Graf 145 Semarang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

Grafy 146 a 147 nám poskytují informace o tom, jak u mluvčích indonéštiny a javánštiny respondenti hodnotili charakterové vlastnosti ovlivňující chování a mezilidské vztahy. U mluvčích obou pohlaví zde sledujeme konzistentně pozitivnější hodnocení, hovoří-li pod maskou místního jazyka, bez ohledu na mateřský jazyk hodnotitelů. Pouze u dvojice vlastností *sympatická–neoblíbená* je signifikantně pozitivněji hodnocena mluvčí hovořící indonésky, u muže tuto tendenci sledujeme také, nikoliv však tak výrazně. Tato skutečnost stojí za zamyšlení, jelikož nám poskytuje informaci o tom, jak jsou podle respondentů mluvčí vnímáni okolím, nikoliv jací podle nich jsou. Analýzou respondentů zjistíme, že jako nejsympatičtější s 4,25 body hodnotili respondenti s mateřským jazykem javánštinou ženu

hovořící indonésy, zatímco javánsky mluvící ženu ohodnotili 3,64 body. Stejně jako u kategorie vzdělání, sledujeme konkrétně u vlastností *přejícná–lakomá* a *věrná–nestálá*, tendenci ze strany respondentů s mateřským jazykem javánštinou hodnotit indonésy hovořící ženu pozitivněji, než ji hodnotí respondenti s mateřským jazykem indonéštinou.

Graf 146 Semarang: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.

Graf 147 Semarang: Hodnocení muži: Osobnostní rysy.

Muž i žena hovořící pod javánskou maskou jsou tedy považováni za starší věkem, menší vzrůstem a méně pohlední, než hovoří-li pod indonéskou maskou. Jsou považováni za mnohem konzervativnější. V sadě vlastností zařazených do kategorie vlastností ovlivňujících vzdělání a práci jsou javánsky hovořící muž i žena hodnoceni v porovnání se svými indonéskými maskami negativněji u všech vlastností, indonésy hovořící mluvčí jsou považováni za sebevědomější, pilnější, cílevědomější, vzdělanější a chytřejší, ve vůdčím. Naopak u setu vlastností zaměřených na mezilidské vztahy vidíme mírný, ale konzistentní pozitivnější postoj vůči oběma mluvčím s javánskou maskou, jsou považováni za přátelštější, zdvořilejší upřímnější, dobrosrdečnější a trpělivější. Oba mluvčí, kteří pro tento výzkum nahráli texty v javánštině i indonéštině, byli mladí bilingvní studenti původem také ze Semarangu. Jejich vrstevníci, respondenti našeho výzkumu, je pod každou z jazykových masek hodnotili velmi rozdílně a toto hodnocení se shoduje s některými jinými výzkumy, v nichž byla javánština označena jako nemoderní a nesoučasná.

Technika spojitých masek v Semarangu neprokázala na základě použitých jazyků rozdíl v hodnocení mužů a žen, stejně jako se vliv genderu na Jávě neprojevil u analýzy jazykových funkcí kromě kategorie formální komunikace (viz kap.3.3.2).

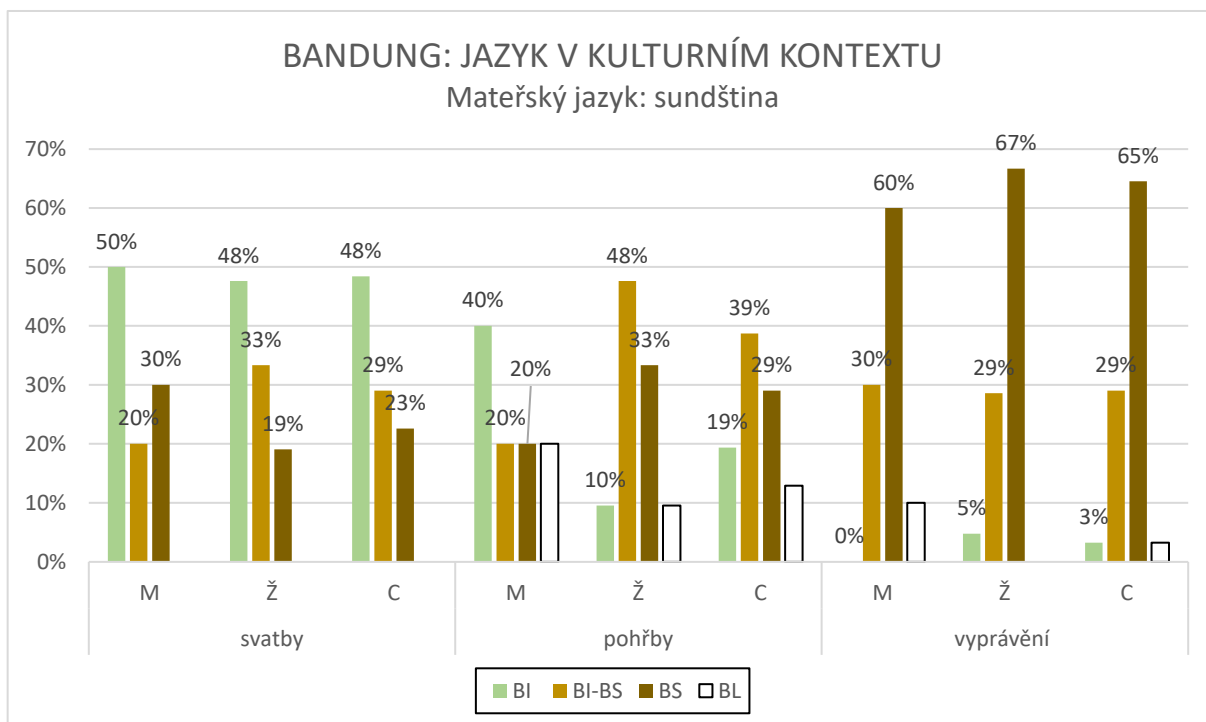
3.6.5 Jazyková identita v Bandungu z hlediska funkcí jazyků

García (in Spolsky 2012, 80) parafrázuje J. Fishmana, když píše, že etnicita, stejně jako identita, jsou situační a kontextuální koncepty, není žádná „opravdová“ identita, pouze více nebo méně efektivní identity a více nebo méně výrazné identity. V následujících kapitolách budeme analyzovat jazykové preference, oblibu a porozumění ve vybraných situacích souvisejících s kulturou nebo náboženstvím.

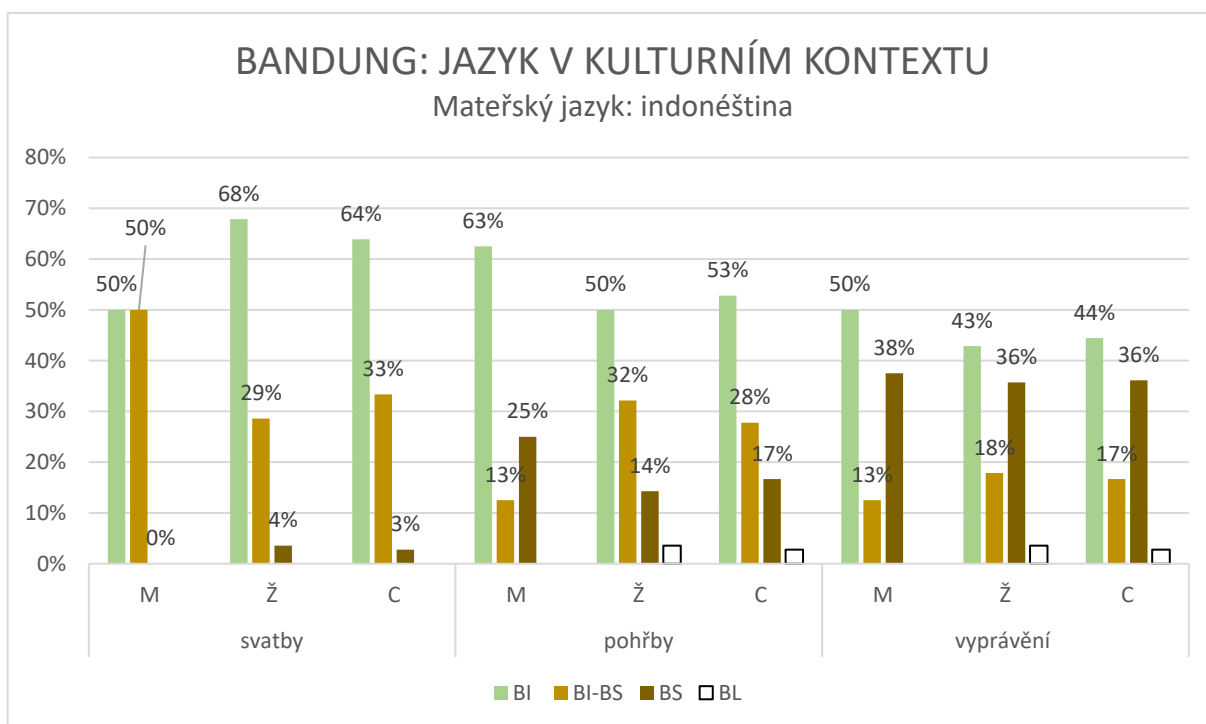
Graf 148 zobrazuje, jakým jazykem by dotázaní s mateřským jazykem sundštinou hovořili, dávali instrukce či pobízeli ke stolu atp. na svatbách (společných modlitbách a jiných tradičních akcích), kde je přítomno větší množství lidí (bez ohledu na původ). 48 % použije indonéštinu, 29 % kombinaci jazyků a 23 % sundštinu.

Detailní zmapování jazyků během tradičních obřadů, oslav a událostí nebylo předmětem této práce, ale bylo by velice přínosné se mu věnovat, obzvláště s důrazem na diferenciaci hierarchických variant. Dřívější výzkum z roku 1985 (Kartini 1985, 80) do rozboru komunikačních situací zařadil tři tradiční události – žádání o ruku, svatbu a pohřeb, výsledky pak byly analyzovány společně. Studenti pocházející z města, tedy stejná demografická skupina jako ve výzkumu z roku 2013, měli odpovědět na otázku, jaký jazyk použijí úředníci nebo obřadníci moderující tyto obřady. 87 % z městských studentů odpovědělo, že obřady jsou vedeny „vždy“ v sundštině, 2 % „obvykle“ v sundštině, 3,5 % „obvykle“ v indonéštině a 3,5 % „nikdy“ v sundštině. Tyto odpovědi se téměř shodovali s tím, jak odpověděli v tomtéž výzkumu studenti z vesnice. V porovnání s výzkumem v roce 2013, kde otázka zněla, jaký jazyk je používán během pohřebních obřadů, nicméně sledujeme obrovský posun, zatímco v roce 1985 byla sundština v rámci tradičních obřadů použita téměř v 90 %, v roce 2013 to bylo pouze 29 %. Přední příčku zabrala kombinace obou jazyků s 39 %, v 19 % by byl obřad veden v indonéštině.

Skupina s mateřským jazykem indonéštinou (**graf 149**) by jako komunikační prostředek na svatbách s hosty smíšeného původu použila primárně indonéštinu, průměrně 64 % (23/36), ve 33 % (12/36) pak kombinaci BS-BI. Jazykem pohřebních obřadů, tak jak o nich referují respondenti s mateřským jazykem indonéštinou je v 53 % (19/36) indonéština. Každá z testovaných jazykových skupin zde zachycuje jiné jazykové prostředí, založené na vlastním komunitním zázemí a zkušenosti.

Graf 148 Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BS.

Graf 149 Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI.

Součástí výzkumu byla dále zjišťována oblíbenost a míra porozumění, a to při přijímání formálních informací a při návštěvě náboženské instituce. Kromě dvou všichni respondenti uvedli jako svou víru islám, zabýváme se tedy primárně komunikačním médiem v mešitě.

U předávání formálních informací jsme předpokládali vysokou míru zastoupení indonéštiny, a to jak v oblíbě, tak porozumění. V jazykové skupině s **mateřským jazykem indonéštinou** respondenti uvedli, že lépe rozumí indonéštině průměrně v 58,5 %, (22/36) na druhém místě byla kombinace BS-BI s průměrně 29 % (9/36) a sundštině jako posluchači lépe rozumí 9,5 % (3/36) respondentů. Co se týče oblíby, při přijímání formálních informací oblíbenější indonéština, a to průměrně v 64 % (23/36), na druhém místě je kombinace BS-BI s 18 % (9/36) a sundštinu i zde upřednostňuje 9,5 % (3/36) respondentů.

Jazyková skupina s **mateřským jazykem sundštinou** úředním informacím lépe rozumí v indonéštině 35 % (11/31), 35 % (11/31) preferuje formální informace přijímat v BS-BI a 19 % (6/31) respondentů uvedlo, že nejlépe rozumí sundštině. Co se týče líbivosti či oblíby, 48 % (15/31) respondentů s BS raději přijímá formální informace v indonéštině, 26 % (8/31) v kombinaci BS-BI a 16 % (5/31) v sundštině.

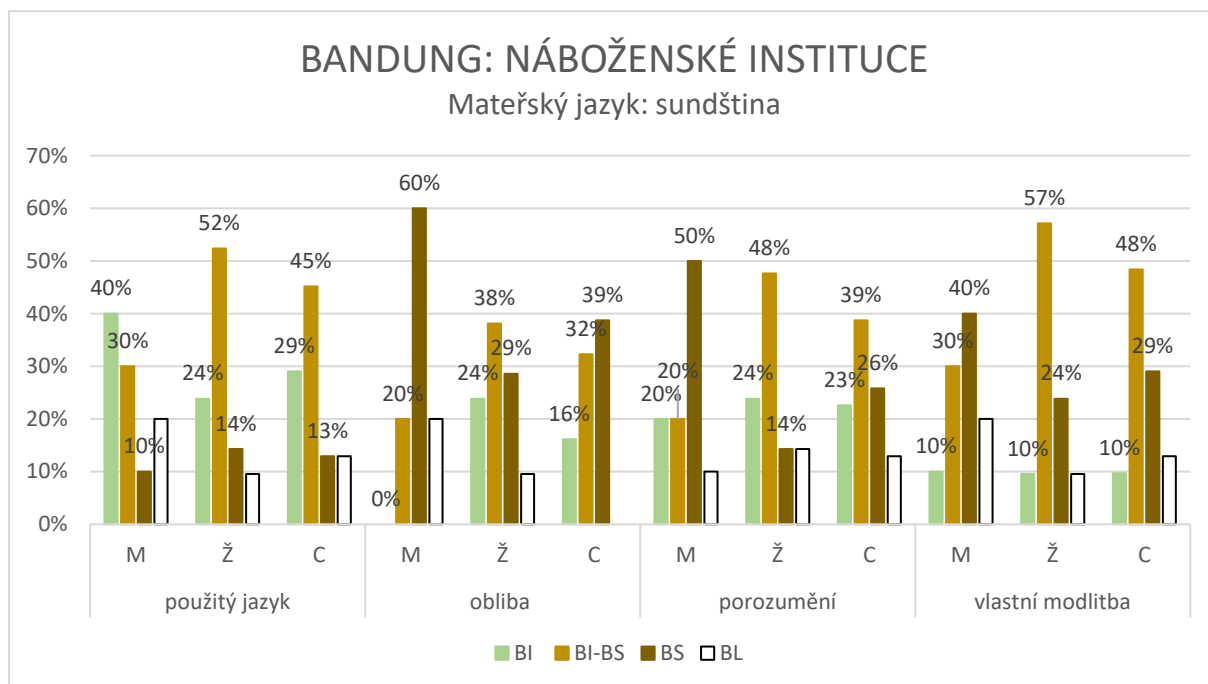
Porozumění a oblíba během kázání v náboženských institucích, v případě našich bandungských respondentů tedy především v mešitě, jsou zobrazeny v **grafech 150 až 151**.

V **grafu 150**, který zobrazuje vyhodnocení odpovědí respondentů s mateřským jazykem sundštinou, vidíme, že podle jejich zkušenosti jsou kázání v mešitách ve 45 % (14/31) vedena v kombinaci jazyků BS-BI, indonéština zaujímá 29 % (9/31) a sundština 13 % (4/31). Respondenti s mateřským jazykem indonéštinou se nejvíce setkávají s indonéštinou v 67 % (24/36), BS-BI zastupuje pouze 19 % (7/36) a sundština 11 % (4/36).

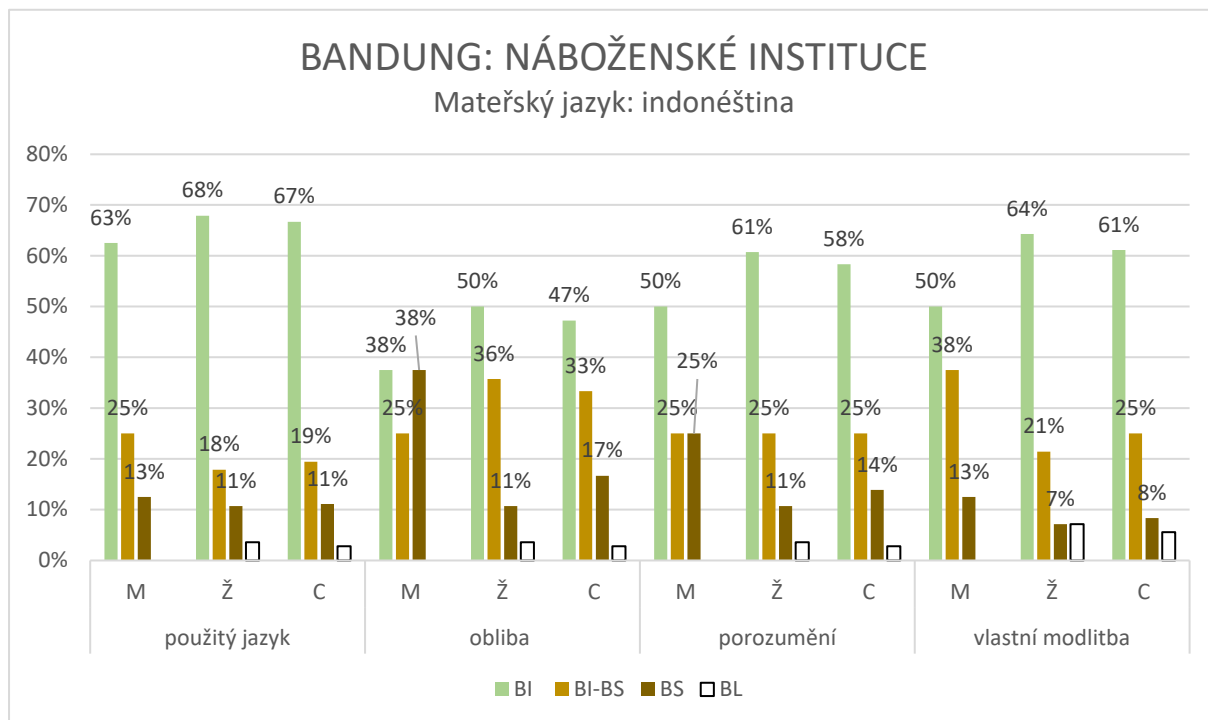
Co se týče oblíby, skupina s mateřským jazykem sundštinou (**graf 150**) preferuje sundštinu se 39 % (12/31), indonéštinu uvedlo pouze 16 % (5/31). Specifickou kategorií je vlastní modlitba, která možná nejlépe vypovídá o vnitřním intimním světě a v jakém jazyce je reflektován. Z analýzy výsledků ostatních jazyků v rámci tohoto výzkumu vyplývá, že jazyk modlitby je často ovlivněn dominantním jazykem instituce. Sundští muži nicméně k vlastní modlitbě volí sundštinu (40 %), BS-BI (30 %) a indonéštinu pouze v 10 %. Dvaceti procentní zastoupení u mužů a deseti procentní u žen má „jiný jazyk“ (BL), jímž je konkrétně v tomto případě arabština. Sundské ženy se u vlastní modlitby uchylují v 57 % k BS-BI, ve 24 % k sundštině a pouze v 10 % k indonéštině.

Graf 151 prezentuje výsledky skupiny s mateřským jazykem indonéštinou. V navštěvovaných náboženských institucích převládá indonéština s 67 % (24/36), sundština je

jako jazyk kázání zastoupená pouze v 11 % (4/36). V porozumění jazyku a říkání vlastní modlitby evidujeme také převládající indonéštinu, následovanou kombinací BS-BI. Co se týče oblíbenosti, i zde celkově vítězí indonéština s 47 % (22/36). U mužů, vezmeme-li v úvahu, že je jejich mateřským jazykem BI, opět vidíme poměrně vysoké zastoupení sundštiny, 38 % ji uvedlo jako jazyk, který mají v tomto prostředí nejraději.

Graf 150 Bandung: Náboženské instituce. MJ: BS.

Graf 151 Bandung: Náboženské instituce. MJ: BI.

V odpovědích na otázky zařazenými do této kapitoly můžeme zřetelně vidět tendence, které byly evidentní již v některých jiných komunikačních prostředích v předcházejících kapitolách. První z nich je silná preference mužů v oblíbě i používání sundštiny v porovnání s ženami. Muži používají sundštinu mnohem intenzivněji než ženy. Doma s rodinou dosahuje komunikace mužů v sundštině 80 % (ženy 57 %), se sousedy dokonce 100 % (ženy 76 %), komunikace se starostou 50 % (ženy 19 %), vyprávění tradičního sundského příběhu 67 % (ženy 17 %), průměrně během celé školní docházky muži použili sundštinu ve 37 % a ženy v 11 %. Na základě dostupných informací a dat získaných v rámci tohoto výzkumu předpokládám, že zatímco ženy se více ztotožňují s hodnotami a výhodami, které přináší vyšší vzdělání, lepší zaměstnání a moderní společnost (viz také výzkumy Andriyanti 2019, Smith-Hefner 2009, Kurniasih 2005 nebo Anderbeck 2010), pro muže jsou naopak důležitější tradice a příslušnost ke komunitě, což dokazuje vysoké zastoupení sundštiny jak v domácím prostředí a v komunikaci se sousedy a zástupci vnitroetnické komunity, tak také silné propojení mezi jazykem – kulturním symbolem a praktikováním náboženství – vně nejbližší komunity.

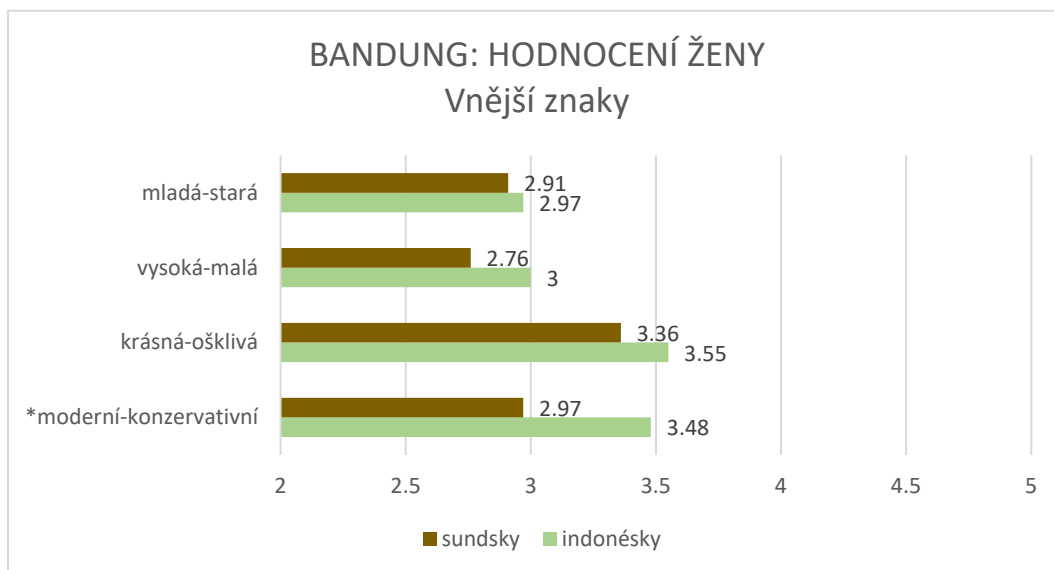
3.6.6 Postoje k jazykům a jazyková identita v Bandungu technikou spojitých masek

Součástí mého výzkumu identit bylo dále zkoumání postojů k jazykům technikou spojitých masek. Výsledky získané touto metodou výše zmíněné rozdíly ve vnímání mužů a žen mluvčích sundsky, či indonésy, potvrzují. Výzkumu technikou spojitých masek se v Bandungu účastnilo pouze 33 respondentů, přestože byla provedena statistická kontrola, jsou-li rozdíly signifikantní, testovaný vzorek není stejně veliký jako u ostatních jazykových skupin.

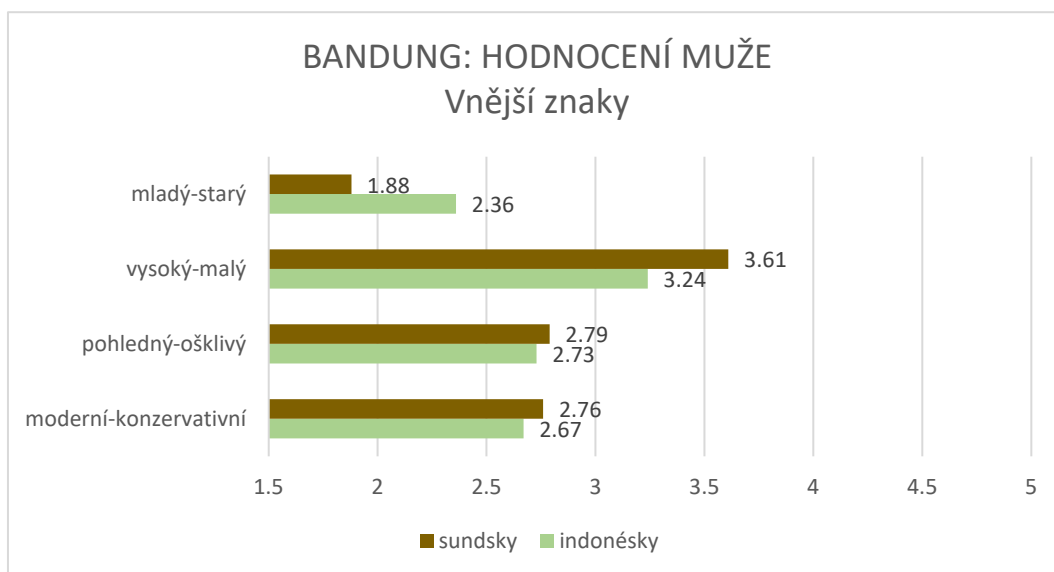
Grafy 152 a 153 zobrazují, jak respondenti hodnotili fyzické vlastnosti neboli vnější znaky mluvčích hovořících sundsky a indonésy. U ženské mluvčí je hodnocení všech charakteristik velmi vyrovnané, přesto, stejně jako v Palembangu můžeme vidět, že mluvčí hovořící pod indonéskou maskou je považována za mladší, vyšší a krásnější, a to shodně respondenty, jež uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, tak těmi, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk sundštinu. Mluvčí hovořící pod sundskou maskou je považována za více konzervativní a odchylka je výrazně větší, hodnotí-li tuto vlastnost respondenti s mateřským jazykem indonéštinou.

Mužského mluvčího hovořícího pod sundskou maskou vnímají respondenti jako staršího, ale na rozdíl od ostatních zkoumaných etnik jako vyššího, pohlednějšího

a modernějšího. Přestože odchylka není signifikantní, hodnocení se shodovalo bez ohledu na mateřský jazyk respondentů.

Graf 152 *Bandung: Hodnocení ženy: Vnější znaky.*

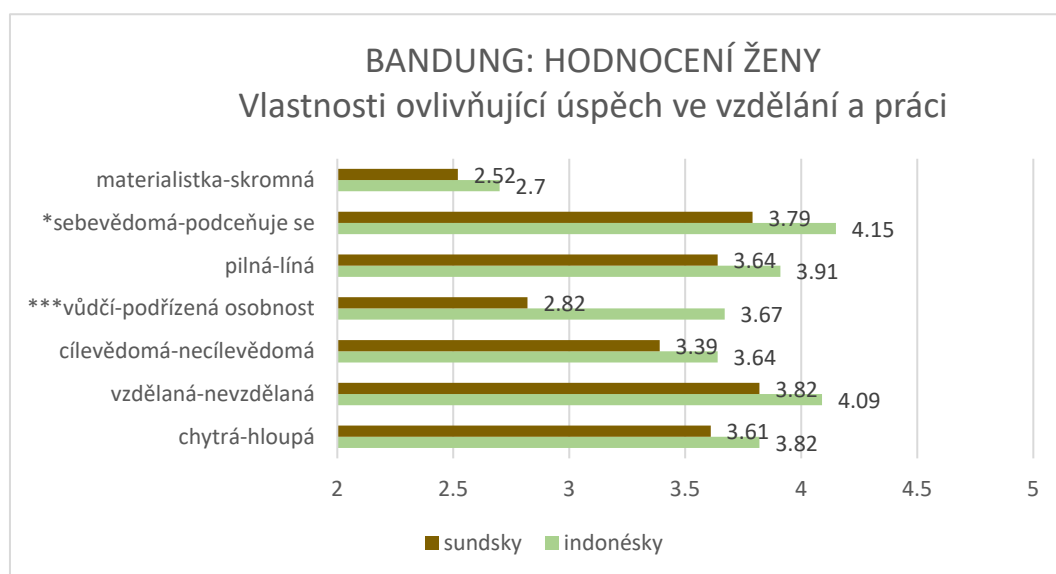

Graf 153 *Bandung: Hodnocení muže: Vnější znaky.*

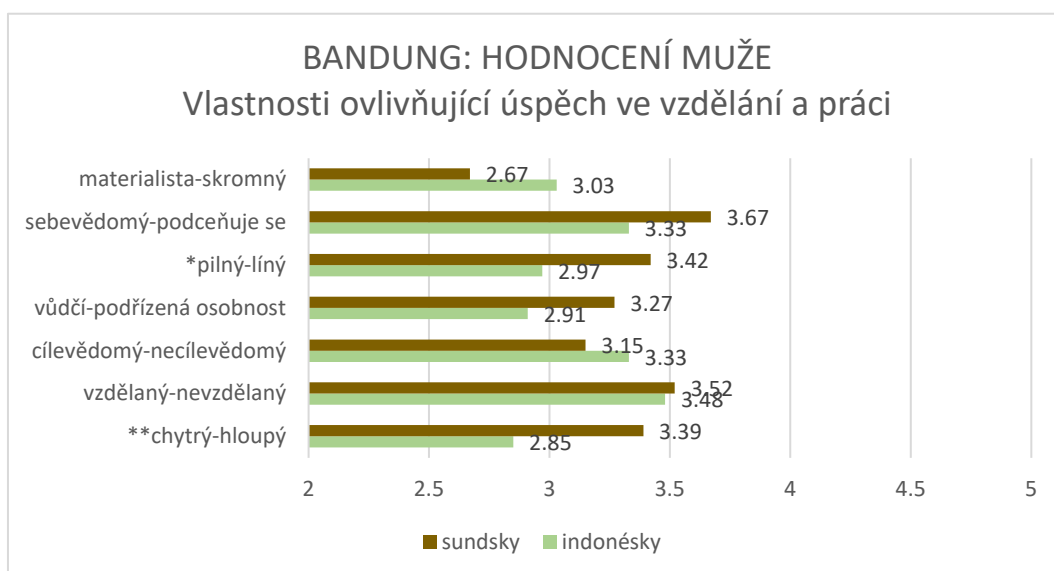
V **grafech 154 a 155** jsou vyhodnocovány vlastnosti ovlivňující vzdělání a úspěch v práci. Žena a muž jsou hodnoceni velmi rozdílně, navíc muž hovořící sundsky celkově znatelně pozitivněji v porovnání s ostatními zkoumanými etniky. Žena hovořící indonésy je hodnocena jako sebevědomější, pilnější, cílevědomější, vzdělanější a chytřejší, než používá-li sundštinu, statisticky signifikantní rozdíl byl prokázán u vlastností *sebevědomá-podceňuje se* a

a *vůdčí-podřízená osobnost*. Nejvýraznější rozdíl zaznamenáváme v hodnocení vůdčích schopností. Zaznamenáváme zde také nadřazené či kritické postoje ze strany respondentů, kteří jako svůj mateřský jazyk označili indonéštinu a jejichž hodnocení vůči sundsky hovořící ženě je výrazně přísnější. Zatímco odchylka v hodnocení ze strany respondentů s mateřským jazykem sundštinou se pohybuje u většiny zkoumaných vlastností v této kategorii mezi 0–0,30 body, u respondentů s mateřským jazykem indonéštinou zaznamenáváme u stejných vlastností rozdíl 0,6–1,1 bodu.

U muže sledujeme v hodnocení opačnou tendenci, hovoří-li sundsky je považován v celkovém hodnocení za chytřejšího, pilnějšího a sebevědomějšího. Na rozdíl od sundsky hovořící ženy je sundsky hovořící muž vnímán v porovnání se svou indonéskou maskou také jako více vůdčí osobnost. I zde zaznamenáváme rozdíl v hodnocení na základě mateřského jazyka hodnotitelů. Ačkoliv respondenti s mateřským jazykem indonéštinou u některých vlastností sdílí prioritizaci sundského mluvčího (chytřejší, pilnější), u jiných vlastností pozitivněji hodnotí mluvčího hovořícího indonésy, považují jej např. za vzdělanějšího, sebevědomějšího a více vůdčího. Respondenti s mateřským jazykem sundštinou naopak hodnotí indonéského mluvčího kriticky, a to opět v kategoriích sebevědomý a vůdčí, přičemž rozdíl v hodnocení dosahuje až jednoho bodu. Vzhledem k nízkému počtu respondentů, nejsou, navzdory poměrně velkým rozdílům v hodnocení, výsledky, kromě vlastnosti *pilný-líný* statisticky signifikantní.

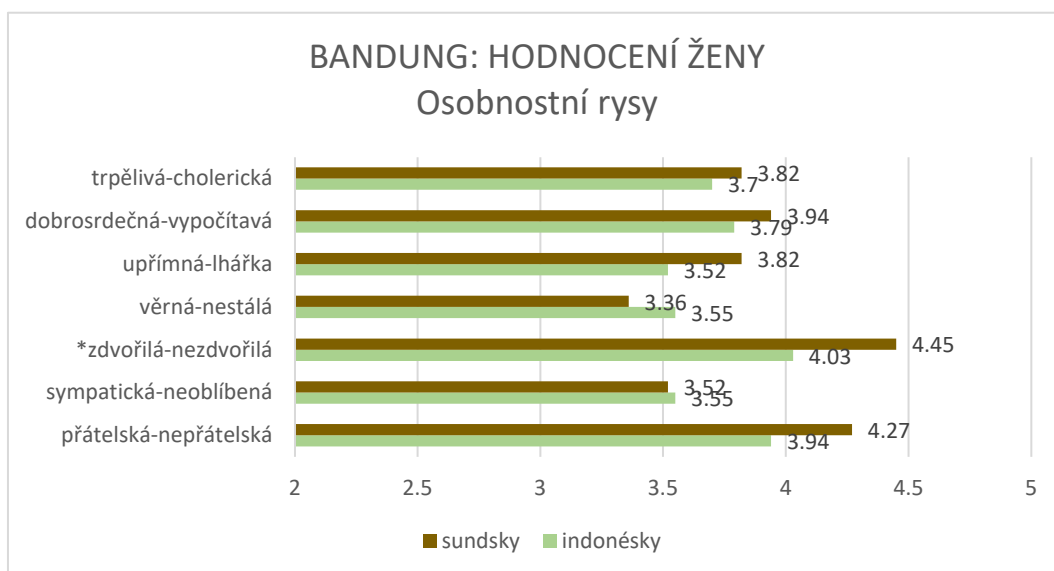
Graf 154 Bandung: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

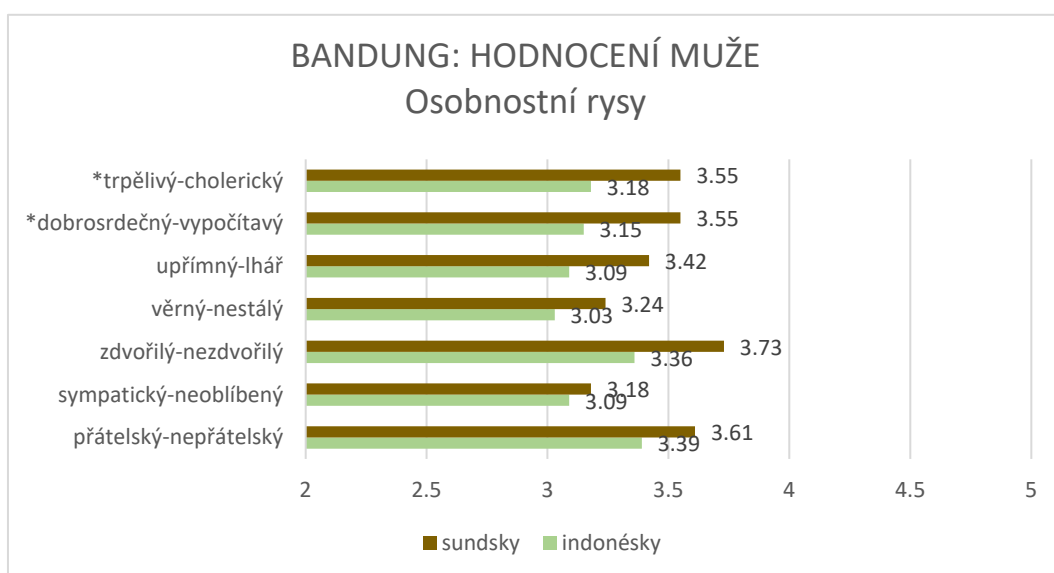
Graf 155 Bandung: Hodnocení muže: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

Grafy 156 a 157 zaznamenávají hodnocení testovaných osobnostních rysů či vlastností ovlivňující mezilidské vztahy. Žena hovořící sundsky je považována za zdvořilejší a přátelštější než její indonésy mluvící verze. Také u ostatních vlastností vidíme, že respondenti v celkovém hodnocení upřednostňují ženu používající sundštinu. Analyzujeme-li odpovědi respondentů na základě jejich mateřských jazyků a porovnáme-li odpovědi v hodnocení sundsky mluvící ženy, sledujeme zde pozitivnější hodnocení ze strany respondentů s mateřským jazykem sundštinou, kteří tuto ženu považují za věrnější, sympatičtější, upřímnější a dobrosrdečnější. Pozitivní hodnocení přichází také ze strany respondentů s mateřským jazykem indonéštinou tentokrát vůči indonésy mluvící ženě, která je podle nich zdvořilejší, sympatičtější, přátelštější a dobrosrdečnější.

U hodnocení muže vidíme u všech vlastností výraznější odchylku ve prospěch mluvčího hovořícího sundsky, v porovnání se svým indonésy mluvícím protějškem, je považován za trpělivějšího, dobrosrdečnějšího, upřímnějšího a zdvořilejšího, s menším rozdílem pak také za věrnějšího a přátelštějšího. Věnujeme-li se detailně analýze respondentů, sledujeme zde podobné tendence jako u hodnocení ženské mluvčí pod indonéskou a sundskou maskou. Respondenti, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, hodnotí pozitivněji indonésy hovořícího muže a považují ho za štedřejšího, věrnějšího a sympatičtějšího. Respondenti, kteří jako svůj mateřský jazyk označili sundštinu, naopak pozitivněji hodnotí sundsky hovořícího mluvčího, kterého vnímají jako věrnějšího, upřímnějšího a štedřejšího.

Graf 156 *Bandung: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.*

Graf 157 *Bandung: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.*

Muž mluvící sundsky je hodnotiteli stejného, tedy sundského etnika, považován za „lepšího“ ve všech testovaných vlastnostech. V kategorii, jež jsme pojmenovali „vlastnosti ovlivňující mezilidské vztahy, je muž hovořící pod sundskou maskou považován za trpělivějšího, dobrosrdečnějšího, upřímnějšího, věrnějšího, zdvořilejšího, sympatičtějšího a přátelštějšího, než hovoří-li stejná osoba pod maskou indonéskou. Co se týče vlastností vztahujících se k vzdělání a práci, je sundsky hovořící muž hodnocen jako sebevědomější, pilnější, jako vůdčí osobnost a chytřejší. Úroveň vzdělání a pracovního zařazení je totožná s hodnocením muže hovořícího indonésy. Muž hovořící pod sundskou maskou je sice jen s minimální odchylkou, ale vzhledem k ostatnímu celkově pozitivnímu hodnocení, i vnímáme

jako relevantní, považován za pohlednějšího, vyššího, a dokonce modernějšího než muž mluvící indonésy. Sundsky mluvící muž byl v porovnání s indonésy mluvícím hodnocen jako osoba starší.

Sundsky hovořící žena je také velmi pozitivně hodnocena v rámci kategorie „vlastností ovlivňující mezilidské vztahy“, v porovnání se svou indonésy mluvící maskou je považována za trpělivější, dobrosrdečnější, upřímnější, věrnější, zdvořilejší a přátelštější. Zaměřím-li se však na vlastnosti týkající se vzdělání a práce, tatáž žena hovořící sundsky je hodnocena jako méně sebevědomá, línější, podřízená, necílevědomá, méně vzdělaná, hloupější a s horším pracovním zařazením, než její indonéská maska. Dále také jako mnohem konzervativnější a co se týče fyzických vlastností, tak i ošklivější než její indonésy hovořící maska. Výzkum technikou spojitých masek byl rovněž prováděn v Bandungu mezi studenty vysoké školy. Analyzujeme-li skupinu respondentů u této metody podle mateřského jazyka, zjišťujeme, že mnohem kritičtější vůči sundské ženě jsou hodnotitelé, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, zatím skupina s mateřským jazykem sundštinou nevykazovala v hodnocení takové rozdíly. Sundsky hovořící muž byl nicméně hodnocen mnohem vyrovnaněji jak ze strany hodnotitelů s mateřským jazykem BI, tak těch s mateřským jazykem BS.

Výše jsme uvedli, že sundské ženy se více ztotožňují s hodnotami a výhodami, které přinášejí vyšší vzdělání, lepší zaměstnání a moderní společnost, což je vede k prioritizaci indonéštiny na úkor sundštiny. Výzkum provedený technikou spojitých masek potvrzuje, že existuje motivace zvenčí, která je vede k této změně, a to rozdílné vnímání žen založené na aplikovaném jazykovém kódu ze strany okolí a společnosti – tedy vlastní etnické společnosti.

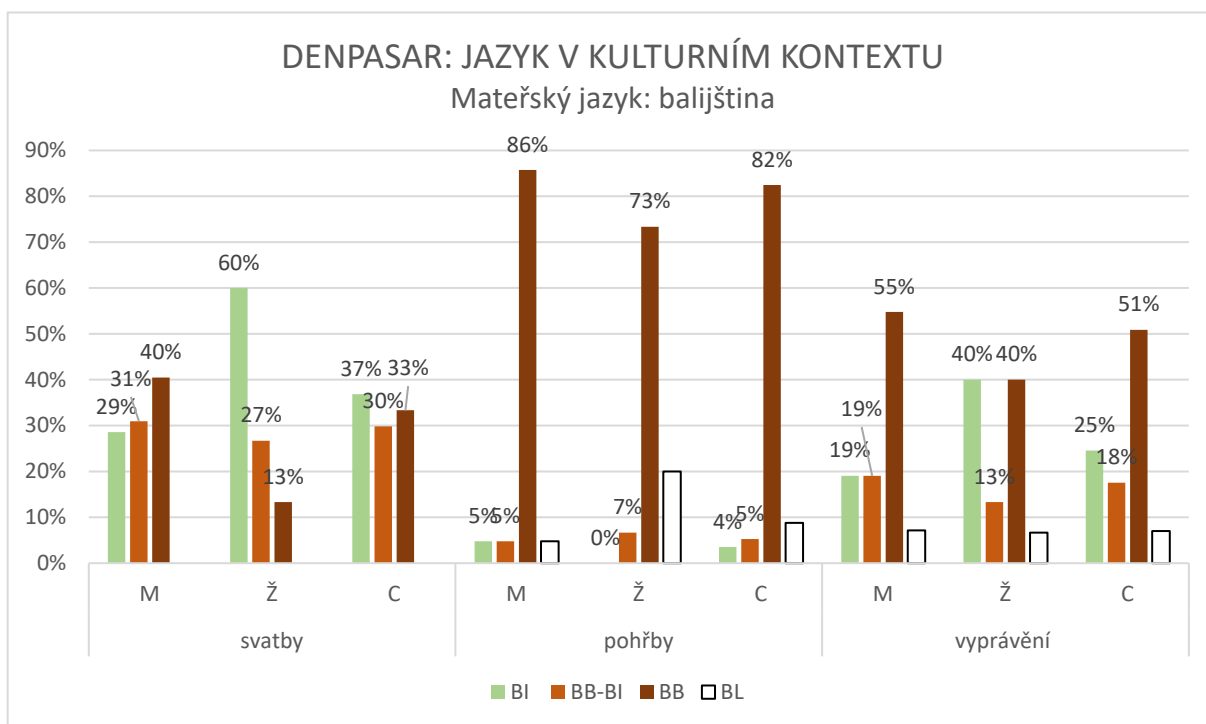
3.6.7 Jazyková identita v Denpasaru z hlediska funkcí jazyků

V **grafech 158 a 159** vyhodnocuji komunikační situace, jež jsou součástí kulturního kontextu a balijské kulturní identity v Denpasaru. První událostí, o níž jsem se zajímala, byly svatby a jaký jazyk respondenti během takové události používají při konverzaci s ostatními hosty (bez ohledu na etnickou příslušnost), vybízejí-li hosty k jídlu, k přesunu atp. **Graf 158** zaznamenává rozdílné preference u mužů a žen s mateřským jazykem balijštinou. 60 % (9/15) žen by za takových okolností použilo indonéštinu, balijštinu pak pouze v 13 % (2/15). Muži by ve stejné situaci zvolili balijštinu ve 40 %, (17/42) indonéštinu a kombinaci BB-BI až na druhém místě.

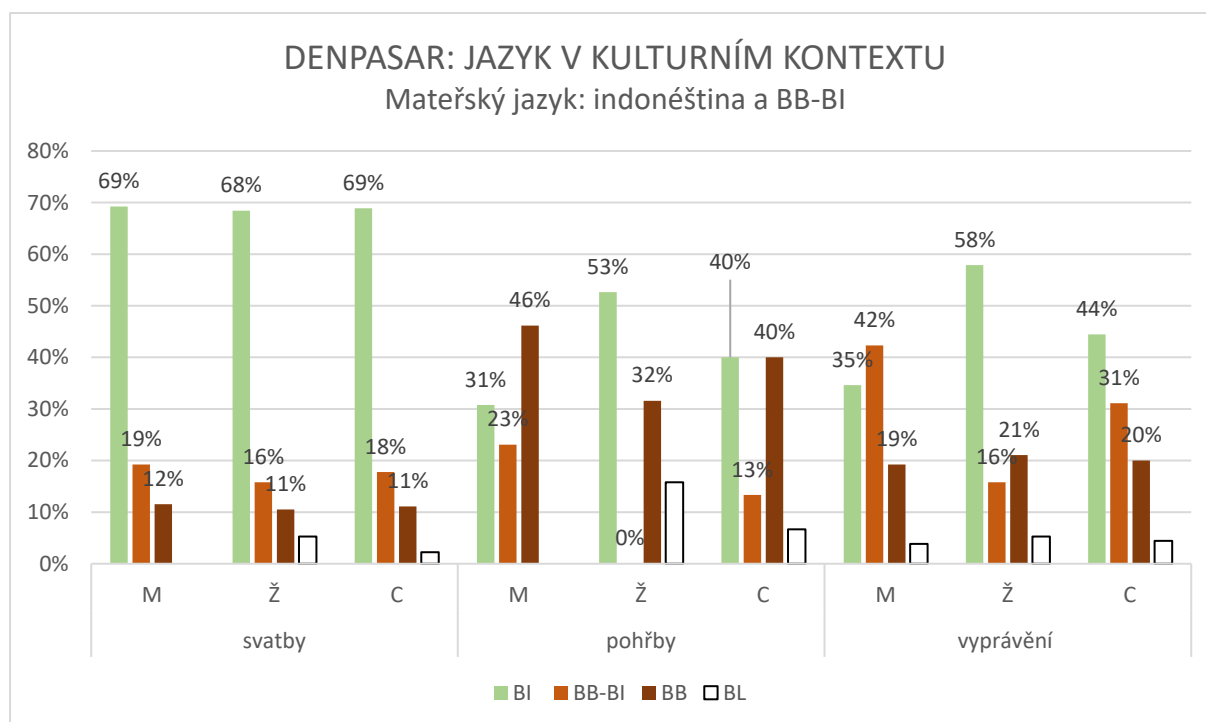
Druhá otázka zjišťovala, jakým jazykem je hovořeno na pohřbech, tedy nikoliv, jakým jazykem hovoří dotázaní, ale jakým jazykem hovoří řečníci a moderátoři pohřbů. Zde zcela převládá balijština a tyto výsledky odpovídají informaci, že chrámy jsou svým způsobem ochrannou schránkou balijského jazyka, především jeho vysoké varianty, které se mezi lidmi v běžné konverzaci již tolik nepoužívá (Putra 2008).

Poslední dotaz se týkal vyprávění balijského příběhu před publikem (spolužáci ve škole, během setkání mládeže atp.). 55 % (23/42) mužů s mateřským jazykem balijštinou by příběh vyprávělo balijsky, 19 % (8/42) by zvolilo indonéštinu a 19 % (8/42) kombinaci BB-BI. 40 % (6/15) žen by také vyprávělo v balijštině a dalších 40 % (6/15) by raději použilo indonéštinu.

Skupina respondentů s mateřským jazykem indonéštinou a BB-BI (**graf 159**) by na svatbách použila nejvíce indonéštinu, a to celkem v 69 % (31/45). Na otázku, v jakém jazyce probíhají pohřební obřady, uvedli muži 46 % (12/26) a ženy 32 % (4/19) v balijštině, indonéštinu během pohřebních obřadů zažilo 53 % (10/19) žen a 31 % (8/26) mužů. Co se týče vyprávění balijského příběhu, celých 20 % (9/45) studentů by vyprávělo balijský příběh v balijštině navzdory jinému mateřskému jazyku, 31 % (14/45) kombinací BB-BI a 44 % (20/45) v indonéštině.

Graf 158 Denpasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BB.

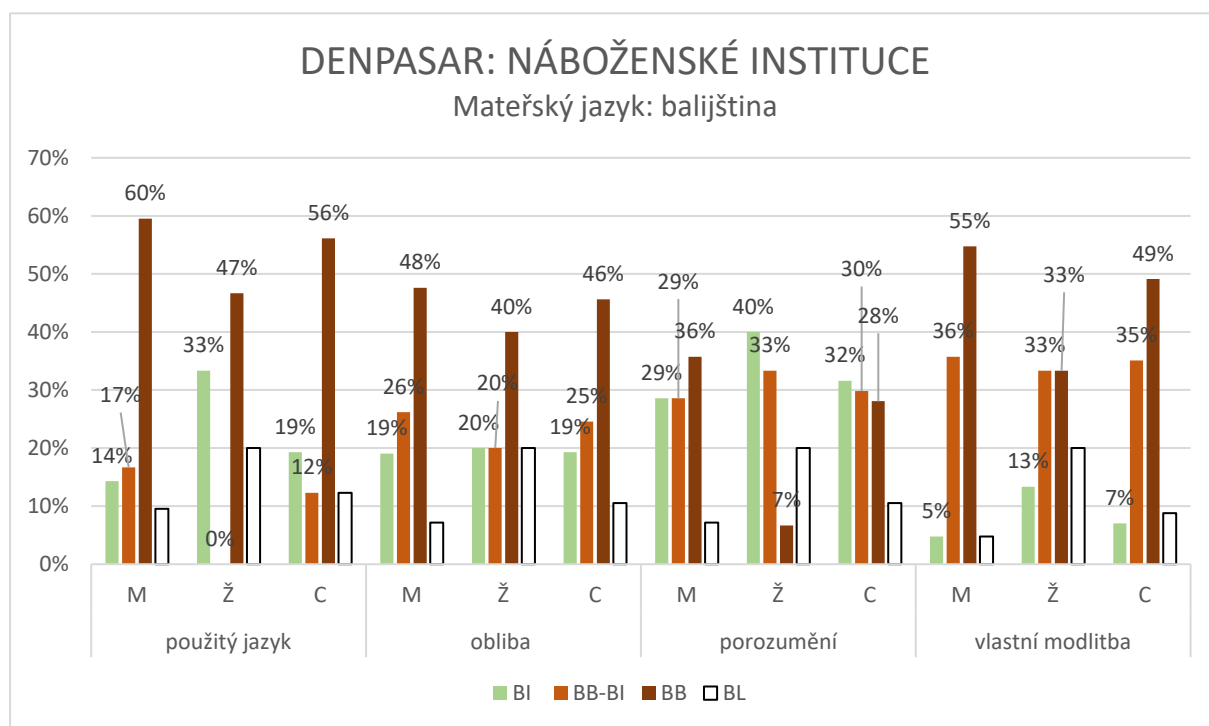

Graf 159 Denpasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI a BB-BI.

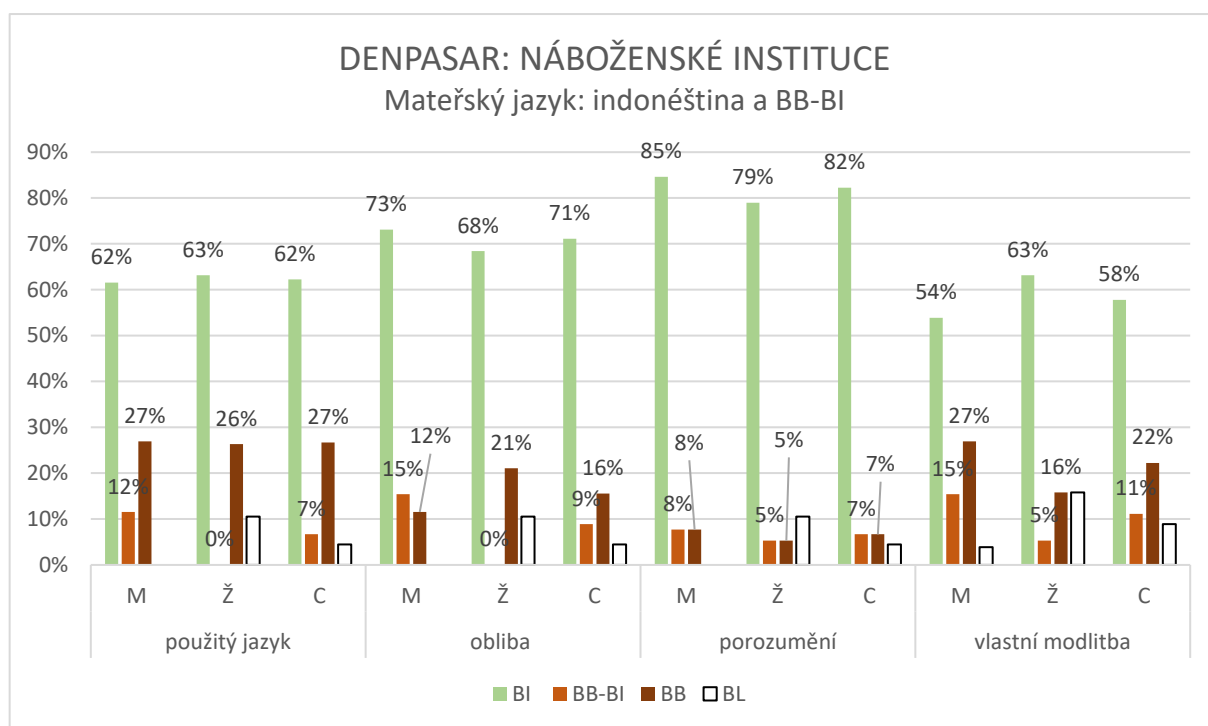
Dalším tématem propojujícím tradici, identitu a jazyk, je jazyk náboženských institucí, v případě Bali je touto institucí pro většinu respondentů balijský hinduistický chrám (*pura*). Balijské chrámy jsou místem tradičních obřadů a modliteb a hlavním jazykem se zde

předpokládá balijština. **Graf 160** zobrazuje, jaký jazyk je v chrámu (nebo v jiné náboženské instituci, záleží na víře respondentů) používán, jaký jazyk dotázaní preferují, kterému jazyku lépe rozumí a v jakém jazyce sami formulují své modlitby, podle toho, jak odpovídali respondenti s mateřským jazykem balijštinou. 56 % (32/57) dotázaných uvedlo, že jazykem bohoslužeb je balijština, 19 % (11/57) uvedlo indonéštinu. Muži i ženy vyjádřili, že jim milejší a více oblíbený jazyk v chrámech je balijština v celkem 46 % (26/57). Co se týče porozumění, 36 % (15/42) mužů nejlépe rozumí balijštině, 29 % (12/42) naopak indonéštině a 29 % (12/42) upřednostňuje kombinaci BB-BI. Ženy, naopak, nejlépe rozumí indonéštině ve 40 % (6/15), 33 % (5/15) žen preferuje kombinaci BB-BI a pouze 7 % (1/15) uvedlo, že nejlépe rozumí, je-li bohoslužba vedena v balijštině. Muži své vlastní modlitby formulují v balijštině v 55 % (23/42), 36 % (15/42) pak upřednostňuje kombinaci BB-BI. Ženy pro vlastní modlitbu volí buď balijštinu ve 33 % (5/15) nebo BB-BI (5/15), indonéštinu pouze ve 13 % (2/15).

Graf 161 zobrazuje odpovědi respondentů s mateřskými jazyky BI a BB-BI. Ve všech otázkách převažuje silná preference indonéštiny, dotázaní ji mají raději a lépe ji rozumí. Pro vlastní modlitbu průměrně 22 % (10/45) volí balijštinu, opět více muži než ženy, a 58 % (26/45) indonéštinu.

Graf 160 Denpasar: Náboženské instituce. MJ: BB.

Graf 161 Denpasar: Náboženské instituce. MJ: BI a BB-BI.

Podobně kladený dotaz byl položen také o jazykových preferencích respondentů v prostředí úředních institucí. Obě jazykové skupiny preferují na úřadech indonéštinu, probíhá v ní většina komunikace a je oblíbenější bez ohledu na mateřský jazyk respondentů. Co se týče porozumění, 44 % (25/57) respondentů s mateřským jazykem BB rozumí v tomto kontextu lépe indonéštině, 32 % (18/57) preferuje kombinaci BB-BI a 14 % (8/57) rozumí lépe balijskému jazyku.

Balijské respondenty projevily silné tendence k používání indonéštiny v úředních a formálních situacích, také v komunikaci s vyučujícími a v psané komunikaci. Domácí prostředí, komunikace se spolužáky a kulturně-etnické či náboženské aktivity se zdají být doménou balijského jazyka a má zde silné zastoupení také kombinace BB-BI. Téměř ve všech kategoriích byla preference balijského jazyka silnější u mužů než u žen, které by ve stejných situacích (domácí prostředí, formální komunikace, vyprávění) daly více přednost indonéštině. Prokázané silné zastoupení balijského jazyka, především ze strany mužů, a projevená snaha o používání balijského jazyka také ze strany respondentů s mateřským jazykem BI a BB-BI svědčí o celkově pozitivním vnímání balijského jazyka.

Výzkum v roce 1981 (Bagus a kol. 1981, 56–60) rovněž zjišťoval, jaký jazyk Balijské respondenty použijí během aktivit spojených s náboženstvím nebo tradičními zvyky. Stejně jako v jiných kategoriích, bylo i zde zastoupení balijského jazyka velice vysoké. Při modlitbě použilo balijského jazyka 92 % dotázaných. Řečníci při vyprávění tradičních naučných příběhů balijského jazyka použili v 84 % a

během tradičních obřadů balijsky hovoří 93 %. Písemnou pozvánku na náboženskou nebo zvykovou událost 95,5 % dotázaných napsalo v balijštině. Při loučení s hosty se balijsky rozloučilo 97 % dotázaných (Bagus a kol 1981, 63).

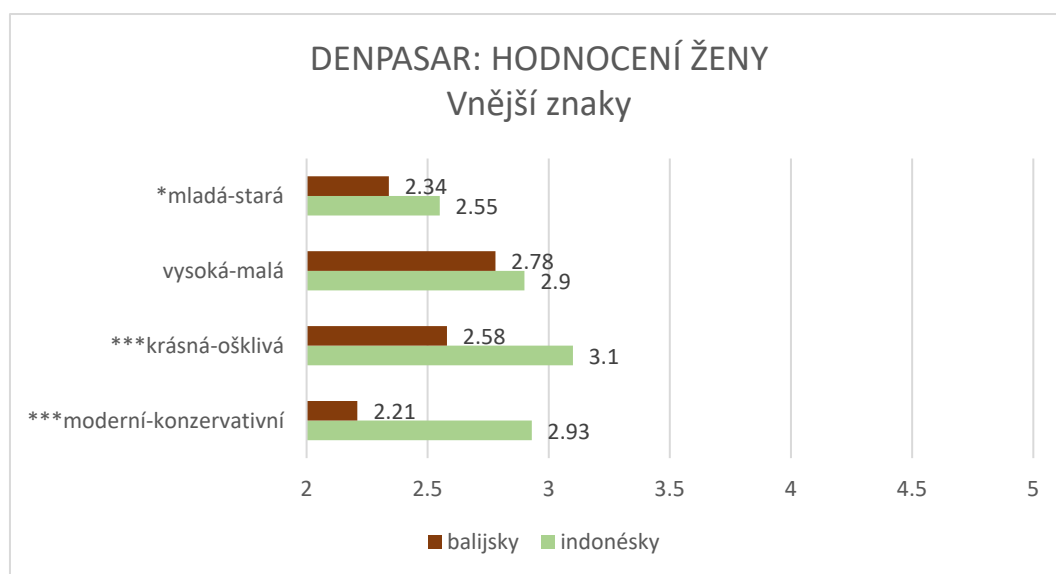
Pokud vycházíme čistě z citovaného výzkumu z roku 1981 a srovnáme jej s tím v roce 2013, nacházíme v preferenci jazyků největší posun ze všech etnických skupin, a to ve všech kategoriích. Kromě formální komunikace byla v 80. letech balijšтина zastoupena ve všech oblastech komunikace ve více než 90 %, zatímco dnes se mnohem častěji setkáváme s kombinací obou jazyků nebo s indonéštinou. Na Bali silnou úlohu sehrává také turismus, který může ovlivnit jazykovou volbu mladých lidí, Prof. Putra (2008) nicméně poznamenává, že rozsáhlý turismus posiluje povědomí balijského obyvatelstva a vlastní kultuře a tradicích, a hraje v postojích k vlastní etnické příslušnosti velmi pozitivní úlohu.

3.6.8 Postoje k jazykům a jazyková identita v Denpasaru technikou spojitých masek

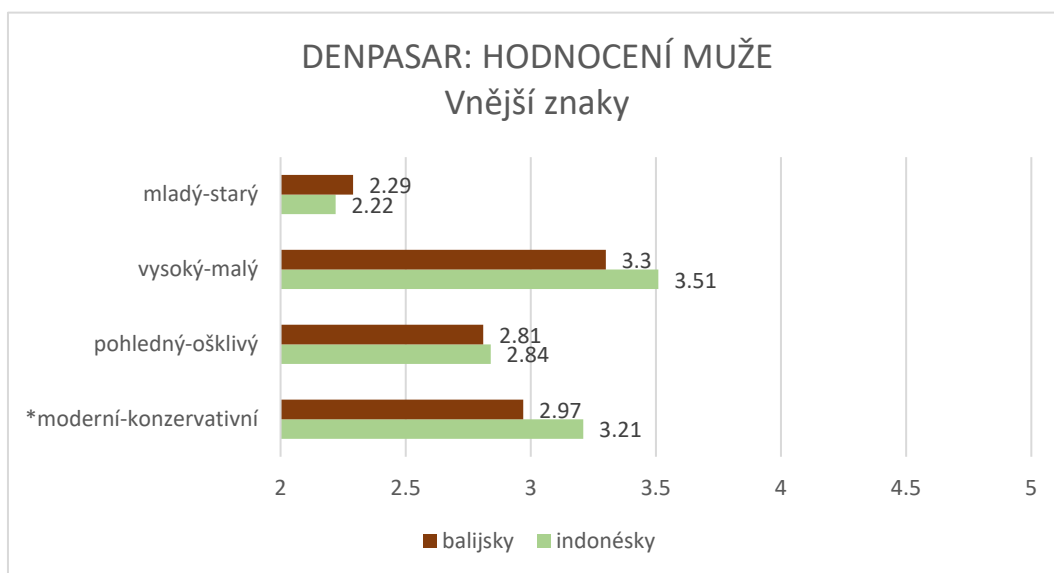
Tato kapitola představuje výsledky šetření provedené metodou spojitých masek zjišťující postoje k jazykům v Denpasaru.

Hodnocení vzhledových vlastností či vnějších znaků indonéských a balijských mluvčích v Denpasaru na Bali je zachyceno v **grafech 162 a 163**. Žena hovořící pod balijskou maskou je považována za signifikantně starší a méně pohlednou v porovnání s maskou indonéskou. Statisticky signifikantní odchylku sledujeme u hodnocení modernosti a tradice, kde je indonésky hovořící žena hodnocena jako výrazně modernější.

U mužského mluvčího nenacházíme výrazný rozdíl v hodnocení vzhledu. Hovoří-li pod indonéskou maskou, je vnímán jako vyšší, pohlednější a modernější, nikoliv však signifikantně. Nesledujeme zde ani tendenci hodnotit mluvčího používajícího balijštinu jako osobu starší, jak je tomu u ostatních etnik.

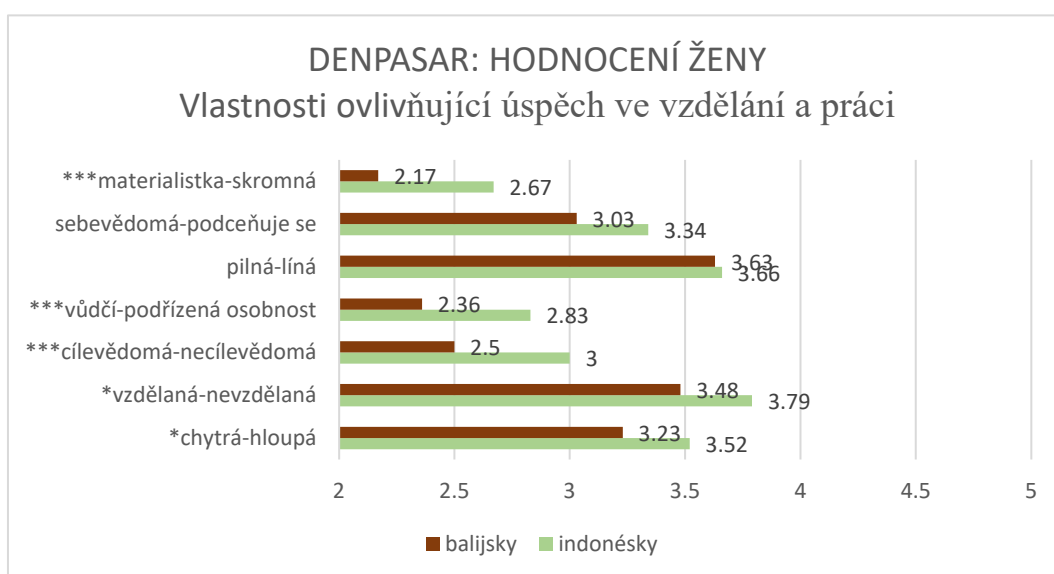
Graf 162 Denpasar: Hodnocení ženy: Vnější znaky.

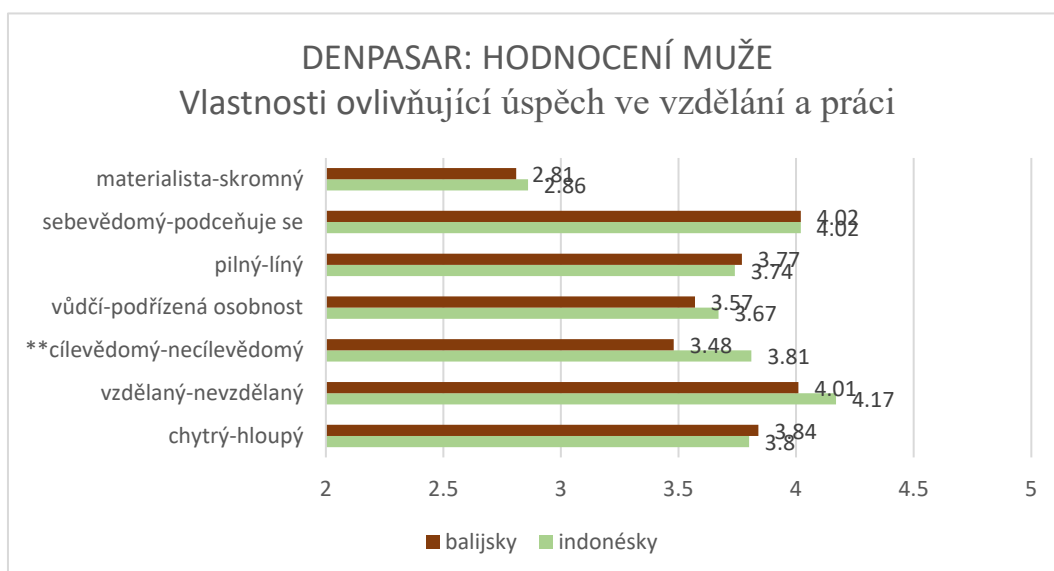
Graf 163 Denpasar: Hodnocení muže: Vnější znaky.

Grafy 164 a 165 zobrazují výsledky hodnocení vlastností ovlivňujících vzdělání a práci. Žena hovořící pod balijskou maskou je považována za skromnější, podřízenější a méně cílevědomou. Hovoří-li indonésy, má dále hodnocena jako sebevědomější, vzdělanější, chytřejší a ve vůdčím postavení. Indonésy hovořící žena je tedy v celkovém součtu hodnocena signifikantně pozitivněji, a to bez ohledu na mateřský jazyk respondentů.

U muže je hodnocení velice vyrovnané, stejným počtem bodů byl hodnocen muž hovořící pod indonéskou a balijskou maskou u párů vlastností: *chytrý–hloupý*, *materialista–skromný*, *vůdčí–podřízená osobnost*, *sebevědomý–podceňuje se* a *pilný–líný*. Mluvčí hovořící pod indonéskou maskou je pak považován za vzdělanějšího a cílevědomějšího, což je jediná vlastnost, u níž byl prokázán statisticky signifikantní rozdíl. Hodnocení se neliší na základě mateřského jazyka respondentů.

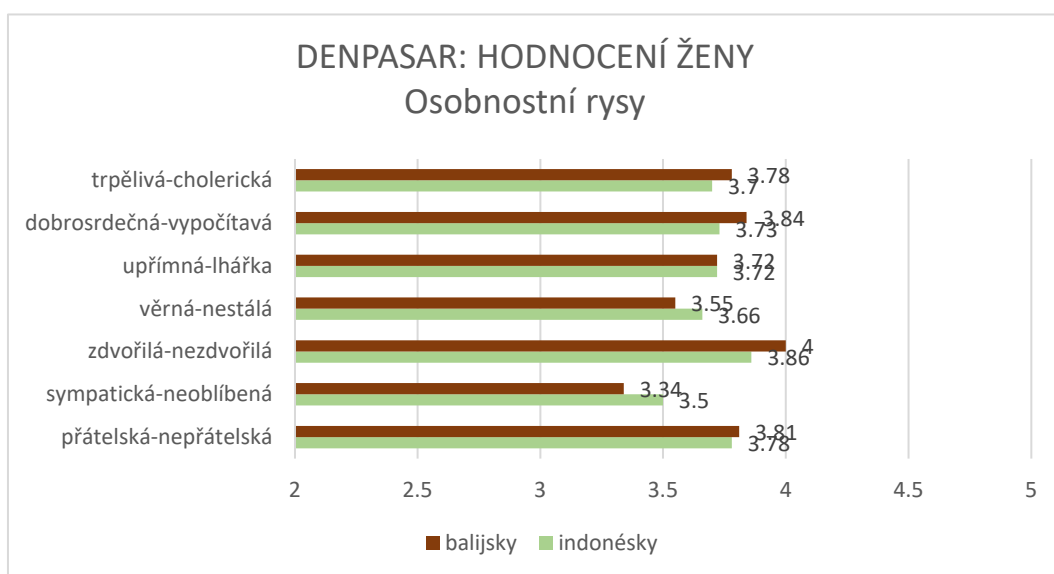

Graf 164 Denpasar: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

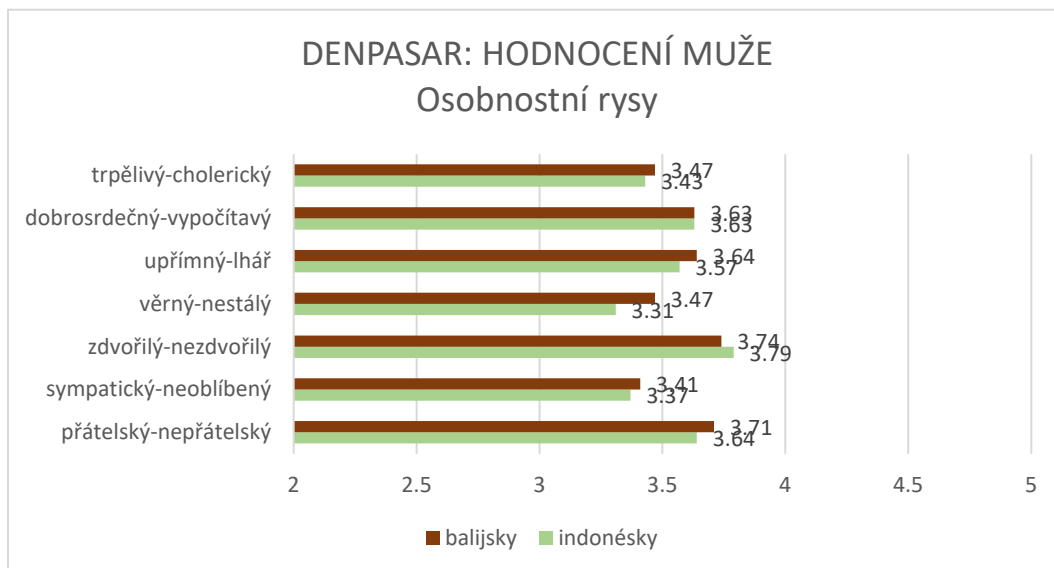

Graf 165 Denpasar: Hodnocení muže: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.

Poslední kategorií jsou osobnostní rysy mluvčích. V **grafech 167 a 168** vidíme, že hodnocení ženy i muže hovořící pod indonéskou a balijskou maskou se téměř shoduje, odchylka nikde nepřesahuje 0,2 bodu a rozdíl není statisticky signifikantní. Nenacházíme zde ani rozdíly mezi hodnocením na základě uvedeného mateřského jazyka respondentů.

Graf 166 Denpasar: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.

Graf 167 Denpasar: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.

Balijský muž je ze všech etnik hodnocen nejvíce neutrálně, tedy bez signifikantních rozdílů, hovoří-li balijsky nebo indonésy. Jediný statisticky signifikantní rozdíl byl potvrzen u kategorie *moderní-konzervativní* a *cílevědomý-necílevědomý*, kde vyšší bodové ohodnocení získala mužova indonéská maska. Tyto výsledky vyvrací předsudky o vyšším vzdělání a větší chytrosti, které na základě zvoleného jazyka, ve prospěch indonéštiny, sledujeme v ostatních testovaných skupinách.

U žen se znovu setkáváme s mnohem kritičtějším přijetím, hovoří-li pod balijskou maskou. Žena je považována za starší, více konzervativní a ošklivější. U vlastností ovlivňujících vzdělání je indonésy hovořící žena považovaná za vzdělanější a chytřejší, zároveň vůdčí, cílevědomější a více materialistickou. Všechny tyto vlastnosti souvisejí s uplatněním a úspěchem v profesním životě, a výsledky nám potvrzují, jaká je představa o ženě, která takového úspěchu dosáhne, a že je tato představa přímo spojena s jazykem.

3.6.9 Jazyková identita v Makasaru z hlediska funkcí jazyků

Ve snaze zachytit vnímání vlastní identity makasarských respondentů, uživatelů a čteněji neuživatelů makasarštiny, a její projekci do používání jazyka jsem vybrala několik komunikačních situací, v nichž buď sleduji, jaký jazyk je v konkrétních situacích kulturního nebo náboženského charakteru nejvíce zastoupen, nebo jaký jazyk by v takových situacích použili naši respondenti.

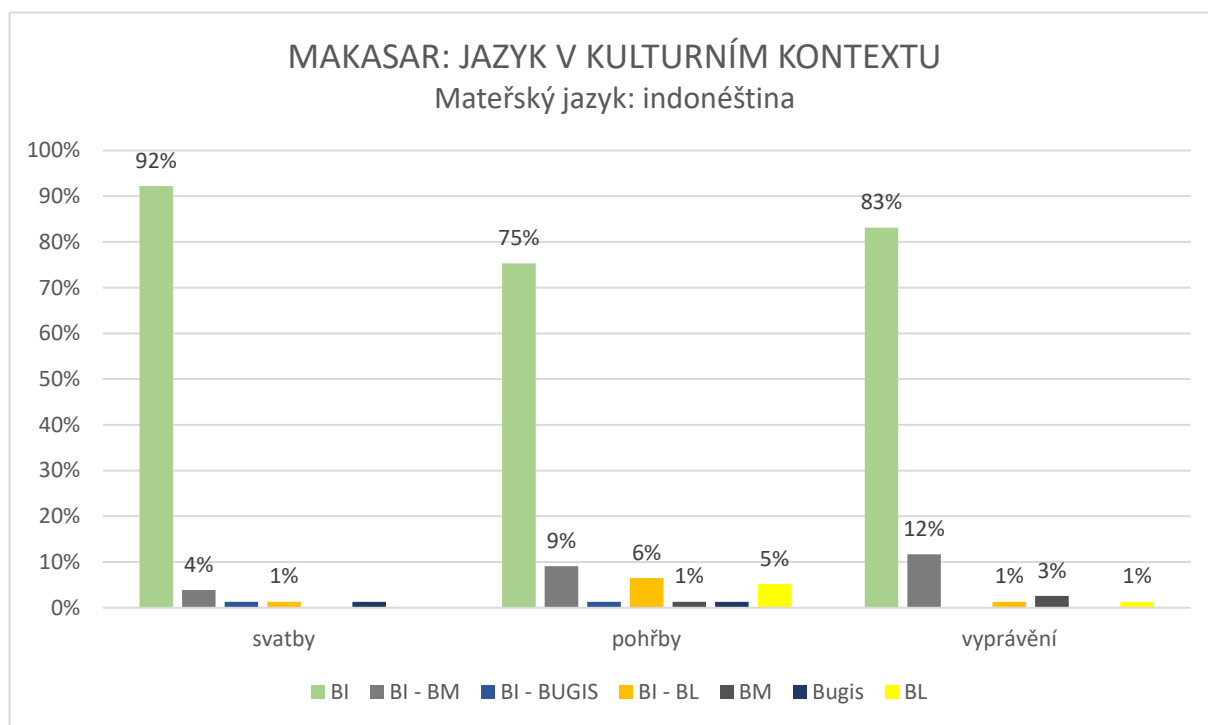
První takovou událostí jsou svatby. Ptala jsem se, jakým jazykem by hovořili dotázaní k hostům v průběhu konání svatby, aniž by znali jejich etnickou příslušnost, např. při zvaní ke stolu, při poskytování hromadných informací atp. Skupina s mateřským jazykem indonéštinou by v takové situaci použila indonéštinu v 92 % (71/77) a více než 80 % (7/8) dotázaných by použilo indonéštinu i ze skupiny s mateřským jazykem makasarštinou a bugištinou. Kombinace jazyků BI-BM je zde zastoupena ve 13 %, viz **grafy 168 a 169**.

Další otázkou bylo, jaký jazyk je používán během pohřebního obřadu, tedy v tomto případě nikoliv, jaký jazyk použijí respondenti, ale v jakém jazyce je pohřeb veden. Kromě indonéštiny zde sledujeme také náznaky používání regionálních jazyků, u skupiny s mateřským jazykem indonéštinou 9 % (7/77) respondentů uvedlo, že pohřby jsou vedeny kombinací jazyků BI-BM, skupina s mateřským jazykem makasarštinou v 63 % (5/8) uvedla indonéštinu a ve 13 % (1/8) makasarštinu.

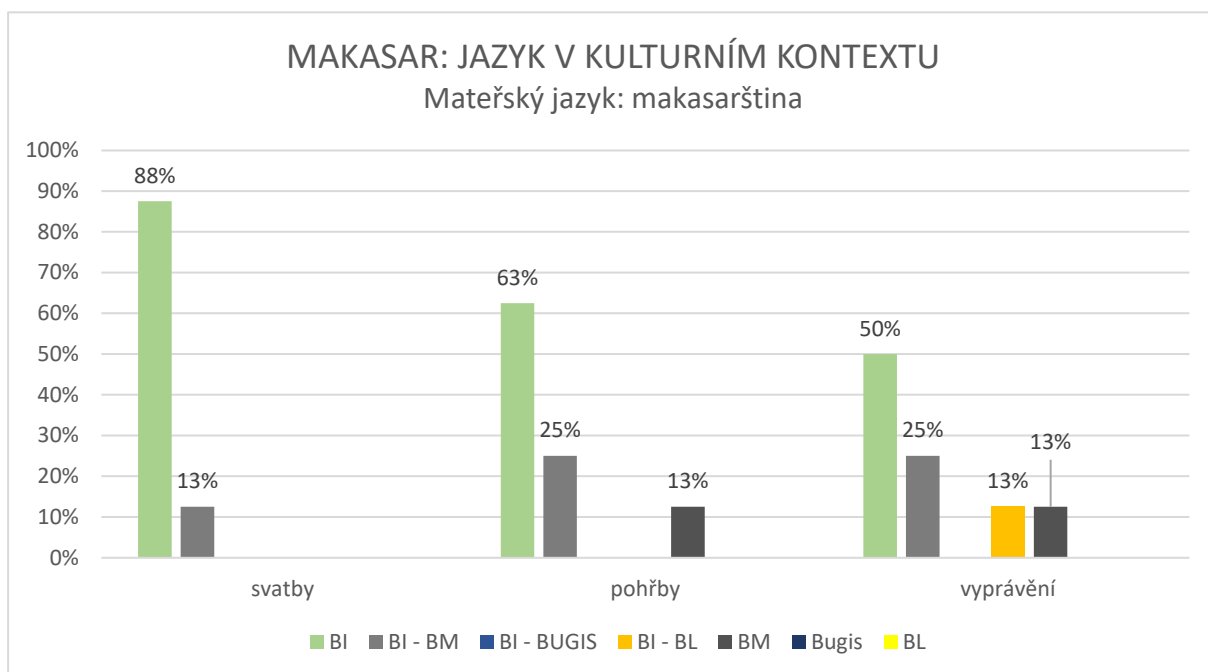
Poslední položkou je veřejné vyprávění tradičního lidového příběhu, pohádky nebo legendy. Respondenti s mateřským jazykem makasarštinou by v 50 % (4/8) použili indonéštinu, ve 25 % (2/8) kombinaci BI-BM a ve 13 % (1/8) makasarštinu. U skupiny s mateřským jazykem indonéštinou by 12 % (9/77) respondentů použilo kombinaci BI-BM, 83 % (64/77) pak indonéštinu.

Také zde, během událostí kulturní povahy sledujeme ze strany uživatelů silnou preferenci indonéštiny, která je na jedné straně způsobená překvapivou převahou respondentů s mateřským jazykem indonéštinou, jež je sama o sobě signifikantním důkazem o jazykovém posunu v regionu. U některých jiných jazyků, kterým je věnován prostor v předcházejících kapitolách, respondenti s mateřským jazykem indonéštinou v rámci vnitroetnické komunikace a kulturních aktivit nadále používají regionální jazyk, nejčastěji jeho kombinaci s indonéštinou, nicméně přítomnost regionálního jazyka v jedné z těchto forem je evidentní. V Makasaru u stejné skupiny respondentů tuto tendenci nenacházíme. Vzhledem k malému počtu respondentů s mateřským jazykem makasarštinou nechci vyvozovat žádné obecné závěry, nicméně indonéština je mezi respondenty s mateřským jazykem makasarštinou prominentní ve všech

doménách, včetně domácí a vnitroetnické komunikace, během školní docházky v komunikaci se spolužáky i během aktivit kulturního charakteru.

Graf 168 *Makasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI.*

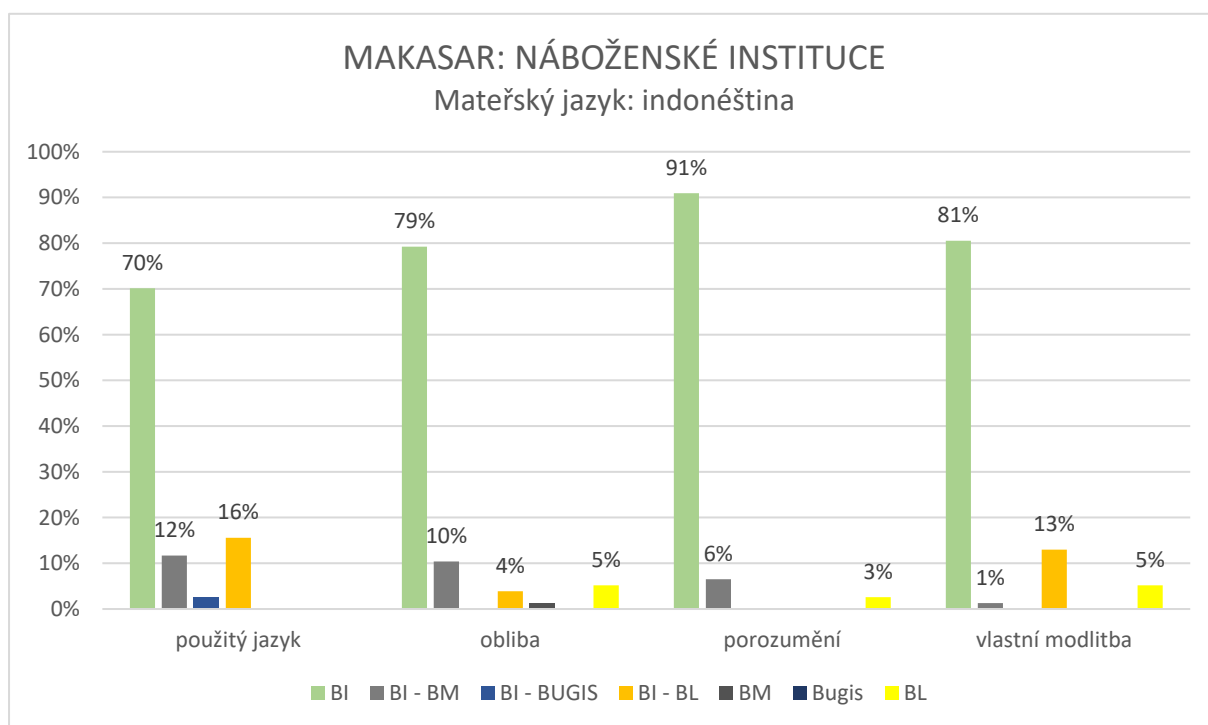

Graf 169 *Makasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BM.*

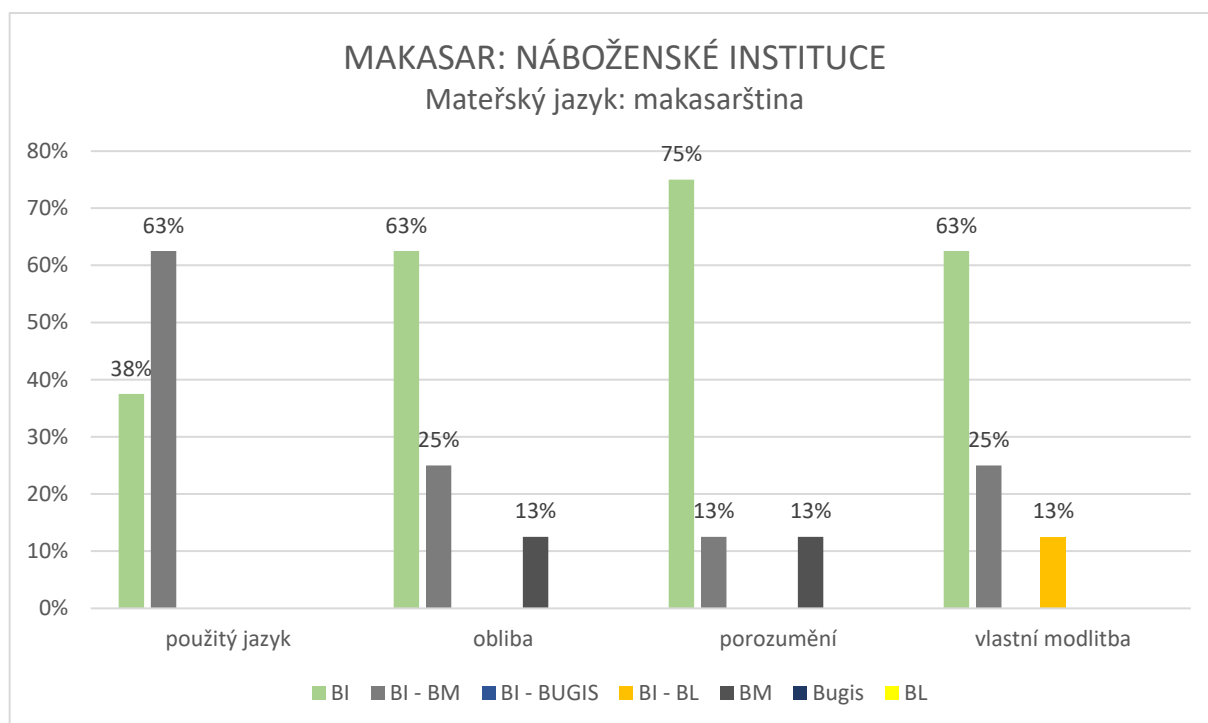
Dalšími aktivitami spojenými s inkluzí do společnosti, osobním přesvědčením a sebeidentifikací jsou aktivity náboženské. Následující **grafy 170 a 171** znázorňují, jaký jazyk je obvykle používán v náboženských institucích, které respondenti navštěvují, jaký jazyk preferují, co se týče obliby a porozumění a v jakém jazyce se modlí. Z celkových 97 respondentů se 79 přihlásilo k islámu a 18 ke křesťanství. Je-li v této kategorii zmíněn „cizí jazyk“ (BL), jedná se téměř výhradně o arabštinu.

Podle odpovědí respondentů s mateřským jazykem indonéštinou je v jimi navštěvované náboženské instituce indonéština v 75 % (62/77), zatímco u respondentů s mateřským jazykem makasarštinou je to 38 % (3/8), zbylých 63 % (5/8) zaujímá kombinace BI-BM. Co se týče obliby a porozumění, respondenti s mateřským jazykem indonéštinou v 91 % (70/77) nejlépe rozumí indonéštině a mají ji v 79 % (61/77) raději, 10 % preferuje kombinaci BI-BM a celkem 9 % arabštinu nebo kombinaci BI-Barab. 75 % (6/8) respondentů s mateřským jazykem makasarštinou nejlépe rozumí indonéštině, makasarština a BI-BM zaujímají každá 13 % (1/8) ze získaných odpovědí.

Jazykem vlastní modlitby je u obou skupin respondentů nejčastěji indonéština, dotázaní s mateřským jazykem BI preferují v celkem 18 % arabštinu nebo BI-Barab, zatímco dotázaní s mateřským jazykem makasarštinou by BI-Barab použili v 13 % a 25 % preferuje modlit se BI-BM.

Graf 170 *Makasar: Náboženské instituce. MJ: BI.*

Graf 171 Makasar: Náboženské instituce. MJ: BM.

Pokud bychom chtěli hodnotit, zda makasarština naplňuje hodnoty, které jsou regionálním jazykům přisuzovány, tedy používá se jako jazyk každodenní komunikace, používá se jako podpora místní kultury a jako symbol identity a hrdosti v daném regionu, náš výzkum bohužel neprokázal naplnění ani v jedné z oblastí. Z 97 dotázaných VŠ studentů původem z Makasaru, kteří se našeho průzkumu zúčastnili, 77 uvedlo, že je jejich mateřským jazykem indonéština a v různorodých komunikačních situacích neinklinovali k používání makasarštiny, bugištiny ani jiného regionálního jazyka. Ze zbylých dvaceti respondentů uvedlo 8 jako svůj mateřský jazyk makasarštinu, a také v této skupině 49 % komunikačních situací analyzovaných v kategorii domácí a vnitroetnická komunikace probíhá v indonéštině, pouze 19 % čistě v makasarštině a 31 % kombinací BI-BM.

Porovnáme-li jazykové preference z výzkumu 2013 s výzkumem 1978 (Kaseng 1978, 88–89), pozorujeme veliký posun v použitých jazycích. Přestože výsledky v roce 1978 nezaznamenávají téměř stoprocentní použití regionálního jazyka v každé situaci tak, jak je tomu například na Bali, i tak nám podávají důkaz o tom, že makasarština byla u téže demografické skupiny respondentů, tedy vysokoškolských studentů z města, aktivní a oblíbená.

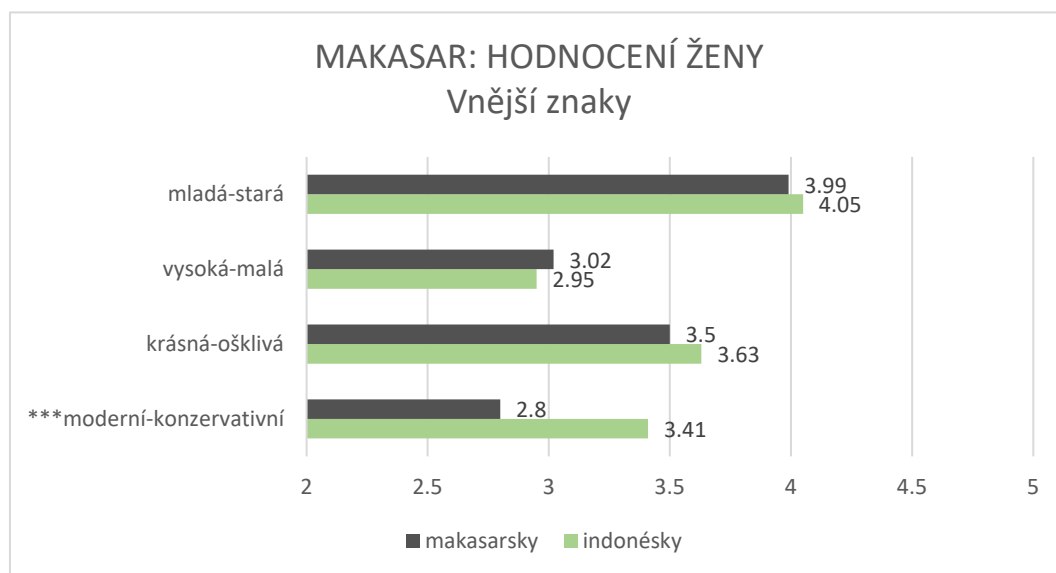
Na otázku, zda mají studenti rádi zábavu v makasarštině, odpověděli 104 ze 189 „ano“, 66 „celkem ano“ a 16 „ne“. Na dotaz, jaký mají postoj k makasarštině v mešitě nebo v kostele během bohoslužeb, odpovědělo 81 ze 189, že mají makasarštinu v tomto kontextu „rádi“, 65

„celkem rádi“ a 41 „neradi“. V roce 2013 uvedl pouze 1 člověk z 97, že je jeho oblíbený jazyk v náboženské instituci makasarština, 10 z 97 zvolili kombinaci indonéštiny a makasarštiny a 76 dotázaných indonéštinu.

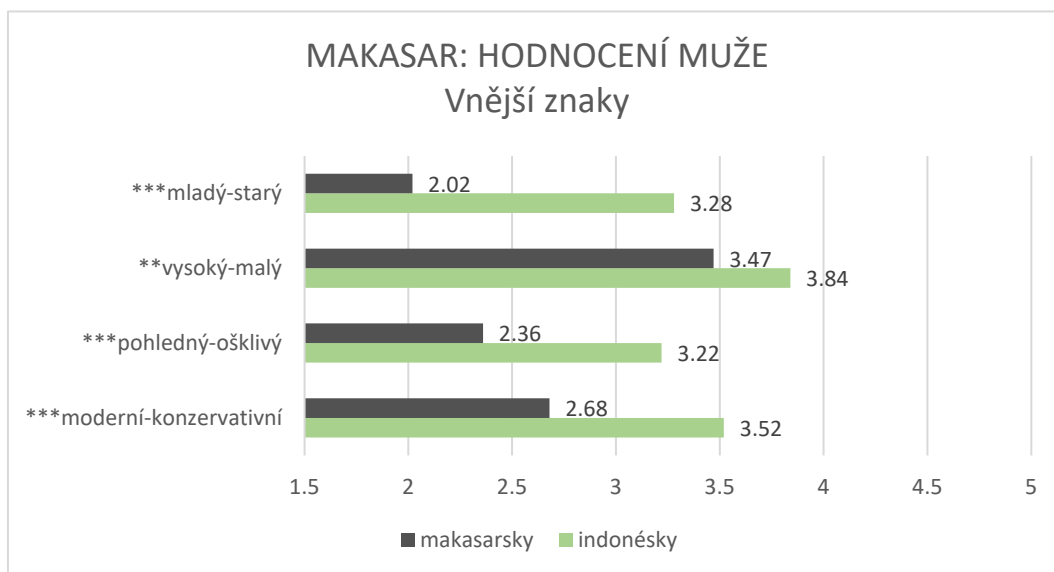
3.6.10 Postoje k jazykům a jazyková identita v Makasaru technikou spojitých masek

Jaké jsou současné postoje k jazykům v Makasaru byly dále zjišťovány technikou spojitých masek. V Makasaru byli jako respondenti výzkumu zastoupeni příslušníci makasarského etnika, příslušníci etnické skupiny Bugis a hodnotitelé, kteří uvedli jako mateřský jazyk indonéštinu, ti všichni nicméně hodnotili v této kategorii bez výrazných rozdílů.

Grafy 172 a 173 znázorňují hodnocení mluvčích hovořících pod makasarskou a indonéskou maskou v kategorii vnějších znaků. V grafu 172 zřetelně vidíme, že evaluace v kategorii vzhledových vlastností se u ženské mluvčí hovořící pod oběma maskami téměř shoduje. Jedinou dvojicí vlastností, kde byla zjištěna statisticky signifikantní odchylku, je *modernost-konzervativnost*, a makasarsky hovořící žena je zde hodnocena jako tradičnější. Jako konzervativnější je vnímán také mužský mluvčí hovořící makasarsky. Ten je považován rovněž za výrazně staršího a méně pohledného, než hovoří-li pod indonéskou maskou.

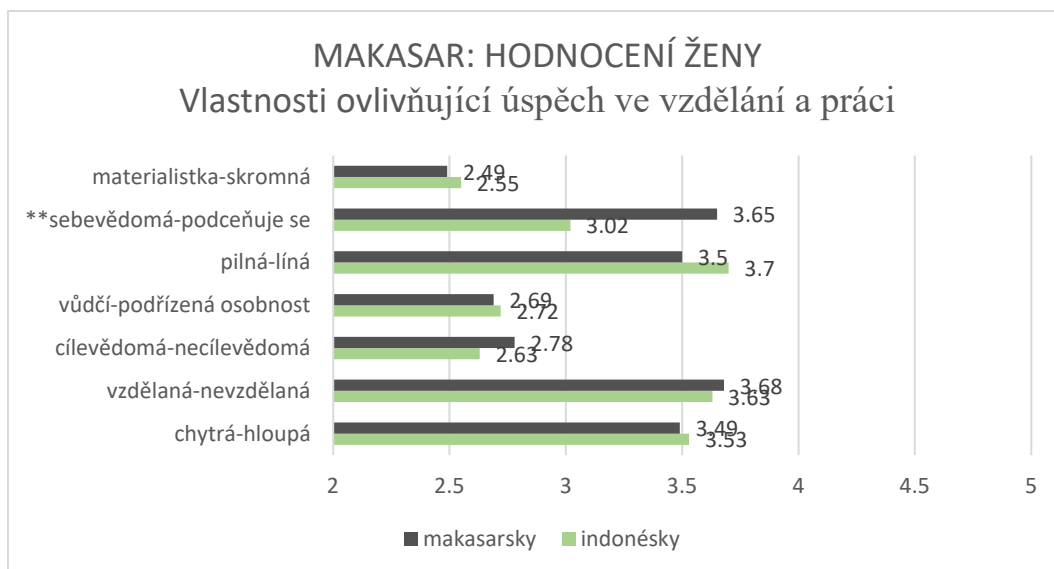
Graf 172 *Makasar: Hodnocení ženy: Vnější znaky.*

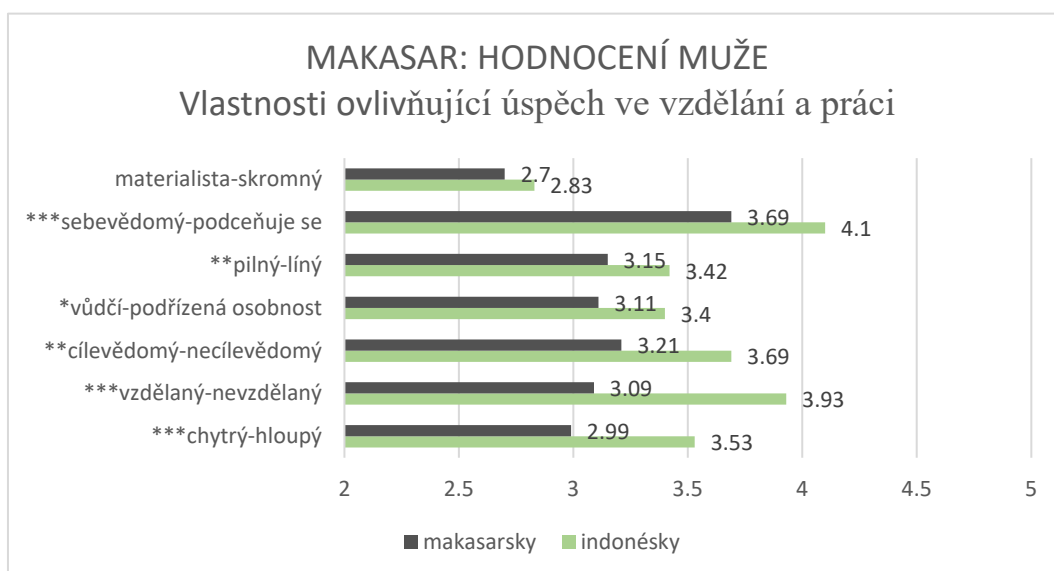
Graf 173 Makasar: Hodnocení muže: Vnější znaky.

Grafy 174 a 175 znázorňují hodnocení vlastností ovlivňující vzdělání a práci. Žena hovořící pod makasarskou maskou je považována za značně sebevědomější, naopak hovoří-li pod indonéskou maskou, považují ji dotázaní za pilnější. U ostatních vlastností nenacházíme žádné výrazné rozdíly, žena je tedy hodnocena téměř stejně bez ohledu na to, jaký jazyk používá. U muže sledujeme výraznou prominenci, používá-li indonéštinu. Pod indonéskou maskou je vnímán jako signifikantně sebevědomější, pilnější, vůdčí, cílevědomý, výrazně vzdělanější a chytřejší.

Ženská a mužský mluvčí hovořící pod indonéskou maskou získali nejvyšší hodnocení od respondentů, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk bugištinu. Makasarsky mluvící muž a žena získali nejslabší hodnocení od respondentů, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu.

Graf 174 **Makasar: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.**

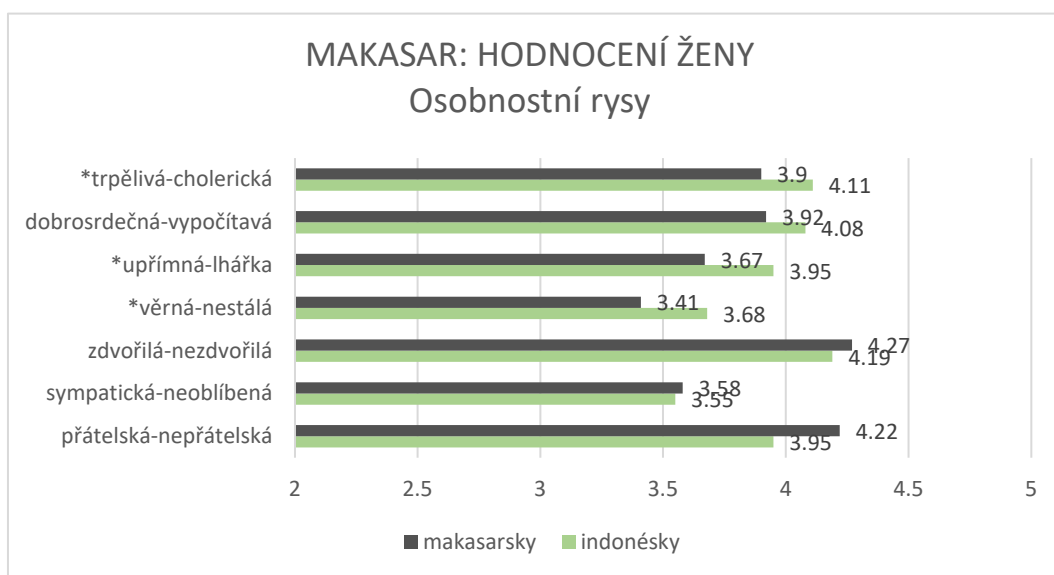

Graf 175 **Makasar: Hodnocení muže: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.**

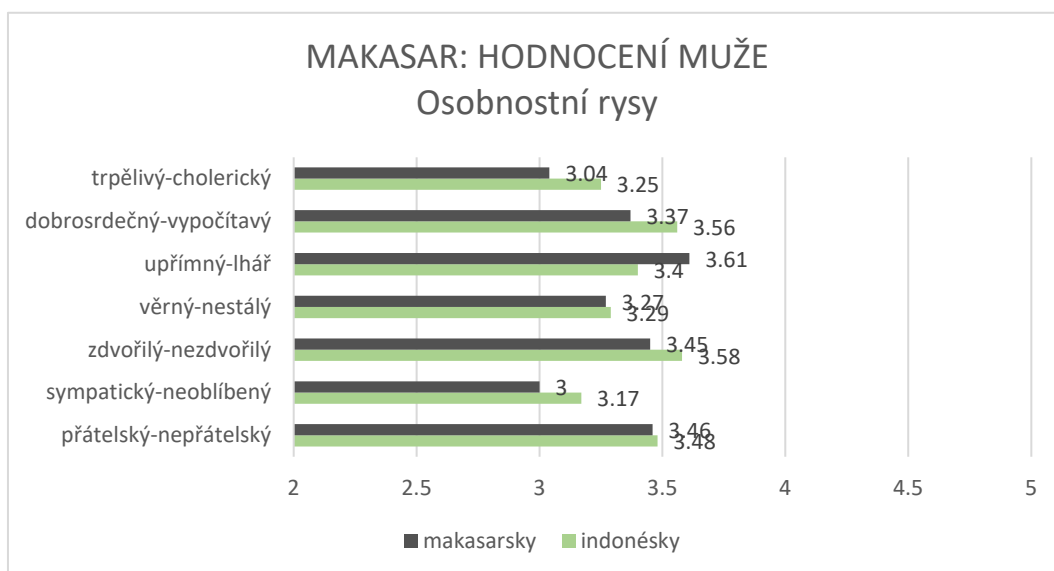
V **grafech 176 a 177** je znázorněno, jak respondenti na základě použitého jazyka mluvčích hodnotili osobnostní rysy. Žena hovořící pod makasarskou maskou je považována za přátelštější. Hovoří-li pod indonéskou maskou, je vnímána jako trpělivější, dobrosrdečnější, upřímnější a věrnější. Nenacházíme zde rozdíl hodnocení na základě mateřských jazyků respondentů.

Makasarsky hovořící muž je považován za upřímnějšího. U ostatních vlastností je pozitivněji hodnocen mluvčí hovořící pod indonéskou maskou. Odchylna v hodnocení není výrazná. Zajímavá je analýza respondentů. Indonésy hovořícího muže hodnotí v této kategorii

s nejnižším počtem bodů respondenti, kteří uvedli jako svůj mateřský jazyk indonéštinu, na druhém místě jsou respondenti s mateřským jazykem makasarštinou a nejpozitivněji hodnotí indonésy hovořícího muže dotázaní, jejichž mateřský jazyk je bugiščina. Mluvčího hovořícího makasarsky hodnotí nejmenším počtem bodů respondenti s mateřským jazykem indonéštinou, pozitivní hodnocení pak získává nejvíce od respondentů, jejichž mateřským jazykem je makasarština, ti makasarského mluvčího považují za štedřejšího, věrnějšího, více sympatického, upřímného a dobrosrdečného.

Graf 176 **Makasar: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.**

Graf 177 **Makasar: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.**

V Makasaru sledujeme velice rozdílné postoje v hodnocení muže, který je nejenom považován za staršího, více konzervativního a v porovnání s indonéskou maskou i ošklivějšího, ale signifikantní je také jeho kritické hodnocení u vlastností, které se týkají studia a práce. Na rozdíl od ženy, u níž se evaluace v této kategorii v důsledku použitých masek nemění, indonésky hovořící muž je považován za signifikantně sebevědomějšího, pilnějšího, cílevědomějšího, chytřejšího, vzdělanějšího, než hovořil-li mluvčí makasarsky.

Je to poprvé, co se v tomto výzkumu setkáváme s negativnějším postojem vůči muži v kategorii vzdělávání. V Semarangu byli negativněji pod maskou regionálního jazyka v kategorii vzdělání hodnoceni oba – muž i žena, v ostatních případech je obvykle kritičtěji hodnocena žena. Z celkového hodnocení můžeme usuzovat, že se jedná o stereotypní vnímání makasarského muže ze sociálně nižší třídy, tradičními povoláními makasarských mužů bylo námořnictví, rybářství, lodě stavba či zemědělství (Mattuladi in Koentjaraningrat 1999, 273).

Diskuze na závěr

V závěru práce si dovoluji shrnout některé z výrazných aspektů, které tento výzkum odhalil a prokázal, a zodpovědět na otázky, které jsem si položila v úvodu práce. Pokusím se o to bez přehrše čísel, které detailně dokumentují má zjištění již na předcházejících 150 stranách, přesto se jim alespoň pro upřesnění některých odpovědí nevyhnu. První otázku, na niž jsem hledala odpověď bylo, zda regionální jazyky (*bahasa daerah*) naplňují funkce, které jsou jim vytýčeny v rámci politiky národního jazyka (Alwi – Sugono 2003, xv), tedy

- a) jsou primárním jazykem domácího prostředí a každodenní komunikace v rámci zkoumané oblasti;
- b) jsou jazykovým prostředkem a symbolem regionální a kulturní hrdosti a identity;
- c) jsou podpůrným prostředkem národního jazyka?

Regionální jazyky slouží jako jazyk domácího prostředí, tento výzkum však prokázal, že v kategorii domácí domény došlo u mladé městské vzdělané generace k výraznému jazykovému posunu. Tento posun si dovoluji označit jako posun třífázový, kdy část společnosti upouští od regionálního jazyka jako jediného prostředku domácí komunikace, namísto čehož nastupují na místo jazyka domácí komunikace dva jazyky, kterými jsou jazyk regionální a indonéština. Třetí zmiňovaná fáze je přechod pouze k indonéštině.

Tento jazykový posun směrem k bilingvistu a následně k monolingvistu v domácím prostředí můžeme vysvětlit historickým vývojem v Indonésii i obecným trendem ve světě, kde posun k jazykům širší komunikaci provází řadu společností (Sallabank in Spolsky, ed. 2012, 103). Od vyhlášení nezávislosti je indonéština jazykem, který většina populace používá jako druhý jazyk, a rozrůstající se část populace ji používá jako jazyk první. Jak dokazuje tento výzkum, skutečnost, že se indonéština dostává do pozice mateřského jazyka, nemusí znamenat, že je jediným jazykem v repertoáru mluvčích, kteří pak již nepoužívají jazyky lokální. Alespoň prozatím. Cohn a Rabindranath (2014, 135) definovaly čtyři fáze vývoje jazykové situace v Indonésii – I. Vytvoření a vývoj indonéštiny (od 20. do 40. let 20. stol.), II. Šíření indonéštiny (od 50. do 80. let 20. stol.), III. Post difuze (od 90. let do přelomu století), IV. Dlouhodobý důsledek (nyní a nadále). Zatímco první fáze autorky spojují s jazykovou politikou státu a zavedením indonéštiny, druhá fáze je podle nich obdobím multilingvismu a diglosie, třetí období je časem jazykové vitality a poslední období, v němž se nacházíme, může být buď

obdobím stabilního multilingvismu nebo obdobím ohrožení jazyků, záleží na současném vývoji (Cohn – Rabindranath 2014, 135).

David Crystal, který se dlouhodobě zabývá problematikou vymírání jazyků, v článku *Language Sentence (Odsouzení jazyků)* píše, že jazyky mohou zaniknout vlivem kulturní asimilace, přestože jejich tradiční uživatelé stále žijí na svém tradičním území. Vysvětluje, že současná krize začala s rozvojem kolonialismu a s rozšířením jazyků, které začaly hrát dominantní úlohu na kolonizovaném území. První fáze vlivu na původní jazyky se projevuje politickým, společenským a ekonomickým tlakem na používání dominantních jazyků, přičemž se může jednat o tlak „shora dolů“, který se projevuje příkazy, doporučeními nebo zákony zaváděnými vládou, ale také tlakem „zespodu vzhůru“, jež se projevuje společenským tlakem ze strany spoluobyvatel nebo je konkrétní jazyk nezbytný pro rozvoj ekonomický. Druhá fáze je obdobím „vznikajícího bilingvismu,“ v níž lidé začínají nový jazyk ovládat a aktivně používat, zatímco si stále udržují svůj jazyk původní. Tato fáze, však podle Crystala rychle končí, bilingvismus začne upadat a degradovat a starý jazyk uvolní místo jazyku novému. Pro třetí fázi je pak charakteristické, že se mladá generace postupně identifikuje s jazykem novým a starý jazyk pro ni přestane hrát tak důležitou úlohu. V průběhu jedné generace – někdy i v průběhu jedné dekády – může zdravý bilingvismus v rodinném prostředí sklouznout do nepřirozeného semilingvismu⁶⁶ a následně do monolingvismu (Crystal 2000, 17).

V **tabulce 24** je zobrazeno použití zkoumaných regionálních jazyků v domácí doméně. Na základě historické perspektivy jsem navrhla, v jaké fázi se zkoumané jazyky momentálně nacházejí. U palembangštiny a javánštiny vidíme celkové zastoupení regionálního jazyka ve více než 90 %, na prvním místě stále zůstává preference regionálního jazyka v domácím prostředí. U sundštiny a balijštiny je regionální jazyk celkově zastoupen 70 % a pouze okolo 35 % studentů doma použije exkluzivně jazyk regionální. Makasarština, alespoň v námi testované demografické skupině, je jazykem domácí domény pouze pro 19 % dotázaných. Domnívám se, že důvodem pro rychlejší jazykový posun u makasarštiny může být etnický více diverzní prostředí Makasaru a provincie Jižní Sulawesi. Zatímco ostatní zkoumané jazyky jsou kromě indonéštiny na svém území jedinými dominantními jazyky širší komunikace, Jižní Sulawesi je etnický mnohem diverznější a posun k indonéštině pak může být praktickým řešením multietnického dorozumívání, jak evidujeme i v jiných částech v Indonésii (Anderbeck 2013, 9) i jinde po světě (Sallabank in Spolsky ed. 2012, 103), kde se obyvatelé uchylují k jazyku širší komunikace.

⁶⁶ Nedostatečná kompetence v druhém či dalším jazyce, která se může projevovat v nedostatečné slovní zásobě, gramatické nesprávnost, nesprávném používání jazyka atp.

	Fáze 1				Fáze 2				Fáze 3	
	palembangština		javánština		sundština		balijšťina		makasarština	
BD	70 %		64 %		37 %		35 %		5 %	
BD-BI		23 %		28 %		35 %		35 %		14 %
Celkem	93 %		92 %		70 %		70 %		19 %	

Tabulka 24 Regionální jazyk v domácí doméně: Třífázový jazykový posun.

Se zmiňovaným jazykovým posunem v domácí doméně souvisí také signifikantní zastoupení indonéštiny jako mateřského jazyka mezi zkoumanou skupinou respondentů. Tomuto aspektu, a detailně celé problematice domácí a vnitroetnické komunikace, se dopodrobna věnuji v kapitole 3.1.6. Největší zastoupení indonéštiny v pozici mateřského jazyka jsme zaznamenali v Makasaru, kde indonéštinu jako mateřský jazyk uvedlo 77 osob z 97, a kde indonéština dominuje ve všech zkoumaných doménách a jazykových funkcích. V Bandungu indonéštinu jako mateřský jazyk uvedlo 47 %, (36/76), v Denpasaru to bylo 40 % (41/102). Naopak, nejvyšší zastoupení regionálních jazyků jako mateřského jazyka evidují mezi studenty v Palembangu a v Semarangu v provincii Střední Jáva. Mateřský jazyk respondentů a jazyk domácí domény se tedy přibližně shodují.

U respondentů s mateřským jazykem indonéštinou bez ohledu na původ sledujeme silnou preferenci indonéštiny ve všech oblastech kromě vnitroetnické komunikace, a informace, které níže uvádím, se vztahují k výsledkům **respondentů s mateřským jazykem regionálním**.

Přes silný vliv indonéštiny, také další oblasti našeho výzkumu potvrzují stálou přítomnost regionálních jazyků. Ve vnitroetnické komunikaci je to například komunikace se spolužáky ve škole, a u javánštiny v Semarangu a sundštiny v Bandungu ze strany MJ: BD⁶⁷ také během formální komunikace na regionálních institucích. Za důležité zjištění považují, že v Palembangu palembangština, přes její prominentní pozici ve vnitroetnické komunikaci, skutečně slouží jako jazyk mluvené a neformální komunikace, v doménách formální komunikace včetně regionálních institucí se s ní téměř nesetkáváme. Na Bali respondenti v rámci formální komunikace na regionálních úřadech preferují indonéštinu a celkově je zastoupení indonéštiny napříč kategoriemi na Bali dominantnější než u ostatních skupin kromě Makasaru, kde ve všech oblastech zcela jednoznačně převládá indonéština.

⁶⁷ Zkratky: MJ – mateřský jazyk: BD - bahasa daerah (regionální jazyk), BI – bahasa Indonesia (indonéština), BP – palembangština, BJ – bahasa Jawa (javánština), BS – bahasa Sunda (sundština), BM – bahasa Makassar (makasarština), BB – bahasa Bali (balijšťina).

Kde ovšem nalézáme balijštinu zcela v prominentní pozici jsou tradiční a náboženské události. Náboženský život na Bali je úzce navázán na kulturu tohoto ostrova a etnika, některé zdroje uvádějí, že právě aktivním používáním vysoké varianty jazyka v této doméně se na Bali podaří udržet zdvořilou variantu balijštiny stále živou (např. Putra 2008). V úvodním slovu balijské kapitoly jsem uvedla další metody, např. hromadné přeřikávání náboženských textů v televizním a rádiovém vysílání atd., jehož účelem je totéž s dosahem na širší obyvatelstvo. Bali je jediná ze mnou zkoumaných jazykových oblastí, kde respondenti uvedli regionální jazyk jako hlavní jazyk náboženských institucí (BB 56 %, BB-BI 12 %, BI 19 %) nebo jazyk vlastní modlitby (BB 49 %, BB-BI 35 %, BI 7 %).

Také u javánštiny v Semarangu mohu potvrdit silnou provázanost s kulturním a tradičním životem respondentů, javánština je převažujícím jazykem tradičních obřadů (BJ 57 %, BB-BI 21 %, BI 14 %), je oblíbeným jazykem v mešitě (BJ 43 %, BJ-BI 30 %, BI 20 %) a preferovaným jazykem vyprávění tradičního příběhu (BJ 49 %, BB-BI 30 %, BI 17 %). V Bandungu 65 % respondentů použije sundštinu jako jazyk vyprávění tradičního příběhu, během hromadných kulturních událostí a v náboženských institucích je nejfrekventovaněji zastoupeným jazykem kombinace BS-BI.

U makasarštiny ani palembangštiny nebylo prokázáno aktivní používání regionálního jazyka v kulturním kontextu během událostí, jakými jsou svatby nebo pohřby. V Palembangu uvedla asi třetina respondentů, že by zvolili palembangštinu k vyprávění tradičního příběhu.

Výše uvedené informace nám částečně zodpovídají druhou část otázky, zda regionální jazyky slouží jako jazykový prostředek a symbol regionální a kulturní hrdosti a identity.

Zda jsou regionální jazyky symbolem identity a co přesně symbolizují, jsem dále zjišťovala **technikou spojitých masek**, jejímž cílem a způsobem zpracování je odhalit, jaký je vztah respondentů k testovaným jazykům. Všichni respondenti bez ohledu na svůj původ, považují za **jazyk vzdělání** a lepšího pracovního uplatnění indonéštinu a hodnotili indonéské mluvčí jako sebevědomější, více vůdčí, cílevědomější a vzdělanější, než hovořili-li regionálním jazykem. Výjimkou byl sundsky hovořící muž, který byl v této kategorii celkově hodnocen pozitivněji než jeho indonéská maska.

Všichni mluvčí regionálního jazyka byli v kategorii „**vnější znaky**“ považováni za konzervativnější a v osmi případech z desíti také za starší, než indonésky hovořící maska.

Nejpozitivnější hodnocení mluvčích regionálního jazyka jsem předpokládala v kategorii „**osobnostní rysy**“, kam byla zařazena trpělivost, dobrosrdečnost, upřímnost, zdvořilost, oblíbenost a přátelskost. Makasarsky hovořící žena byla považována za přátelštější, ale

v ostatních vlastnostech byla hodnocena negativněji, než její indonéská maska. Makasarsky hovořící muž byl pozitivně hodnocen makasarskými a bugiskými respondenty, ale v celkovém hodnocení je v porovnání s indonéskou maskou jeho hodnocení horší. Hodnocení mluvčích pod balijskou a indonéskou maskou je nejvyrovnanější ze všech pěti jazykových oblastí, hodnocení ženy je mírně kladnější, hovoří-li pod balijskou maskou, ale odchylka je nesignifikantní. Můžeme usuzovat, že jazyk na Bali nehraje diferenciací úlohu tak jako v jiných regionech. V Semarangu a v Bandungu byli v kategorii „rysy osobnosti“ pozitivněji hodnoceni muži i ženy hovořící pod maskou regionálního jazyka. Zatímco palembangsky hovořící žena je hodnocena negativněji, než její indonéská maska, hodnocení palembangsky a indonésky hovořícího mužského mluvčího je vyrovnané u většiny vlastností, a hovoří-li palembangsky, je také považován za výrazně sympatičtějšího a přátelštějšího.

S porovnáváním postojů k jazykům a funkcemi a frekvencí užití jazyka souvisejí tři další položené otázky:

- Mají-li regionální jazyky silné zastoupení v každodenní komunikaci, jsou zjištěné postoje k jazykům pozitivní?
- Mají-li regionální jazyky slabé zastoupení v každodenní komunikaci, jsou zjištěné postoje k jazykům negativní?
- Liší se jazykové preference u mužů a žen?

Ačkoliv tento výzkum nebyl původně zamýšlen jako genderová studie, ze získaných výsledků vyplývá, že se jednoznačně liší, jak jsou v hodnocení mluvčích vnímány ženy a muži, a že, vycházející z výsledků techniky spojitých masek, je hodnocení vůči ženám hovořícím regionálním jazykem kritičtější. Ačkoliv u konkrétních jazykových skupin nacházíme konkrétní odchylky, viz kap. 3.6, některé aspekty jsou výraznější. Jakkoliv se to jeví povrchní, ženy hovořící regionálním jazykem, jsou považovány za méně pohledné, než jejich indonéské masky, s výjimkou Makasaru, kde je hodnocení neutrální. U mužů se se stejným postojem setkáváme v Semarangu a v Makasaru, u ostatních etnik je však hodnocení vzhledu neutrální. V kategorii „vlastností ovlivňující vzdělání a práci“ jsou palembangsky, sundsky i balijsky hovořící ženy hodnoceny v porovnání s muži ze stejné etnické skupiny mnohem kritičtěji. Na Jávě jsou muž a žena hodnoceni stejně, a to pozitivněji pod indonéskou maskou.

Dřívější výzkumy prokázaly (Andriyanti 2019, Smith-Hefner 2009, Gunarwan 2006, Kurniyasih 2006 a další), že také volba použitého jazyka se může lišit na základě toho, je-li mluvčím muž nebo žena. Výsledky zmíněných výzkumů poukázaly na větší tendence hovořit

regionálním jazykem u mužů, než u žen, které naopak preferují indonéštinu. Mezi hlavními důvody k takovému jazykovému jednání ženy uváděly výhodnější postavení indonéštiny ve vzdělání, lepší pracovní uplatnění a také společenskou rovnost mezi muži a ženami, kterou ženám indonéština na rozdíl od regionálních jazyků umožňuje. Rozdíly v jazykové volbě na základě pohlaví jsme zaznamenali také v rámci tohoto výzkumu. Nejvýrazněji se tato tendence projevila v Bandungu, kde se muži jednoznačně přikláněli k použití sundštiny. Zatímco ženy by sundštinu použily v rámci vnitroetnické konverzace v 38 % případů, u mužů to bylo 54 %, ve formálních situacích by ženy použily v 63 % indonéštinu, zatímco muži pouze v 50 %, naopak sundštinu by použili v 26 %, zatímco ženy pouze v 9 %. V rámci školní docházky bandungští mužští respondenti použijí sundštinu v 37 % komunikačních situacích, na rozdíl od žen, které by sundsky mluvily pouze z 11 %.

Rozdíly v jazykových preferencích nacházíme také v Denpasaru, během vnitroetnické konverzace volí balištinu 44 % mužů a 27 % žen, indonéštinu pak 44 % žen a 19 % mužů. V rámci formální konverzace 83 % žen použije indonéštinu, zatímco muži hovoří indonésy v 67 %, balijsky v 11 % (ženy 4 %) a kombinací BB-BI ve 20 % (ženy 8 %). Podobnou odchylku nacházíme také v průběhu školní docházky, muži průměrně použijí balištinu v 18 %, BB-BI v 32 % a indonéštinu v 47 %, zatímco ženy použijí indonéštinu v 65 %, BB-BI v 17 % a balištinu pouze v 6 % komunikačních situacích.

U javánštiny se rozdíly v používání konkrétních jazyků u mužů a žen nepotvrdily, stejně jako se signifikantně nelišilo hodnocení mužů a žen u techniky spojitých masek. Narážíme samozřejmě na odchylky v jednotlivých situacích (je prezentováno v hlavní části práce), nicméně nejedná se o jev provázející všechny komunikační situace.

V Makasaru rovněž nacházíme větší procentuální zastoupení indonéštiny u žen, než u mužů, a to jak v intraetnické komunikaci, tak v komunikaci formální i v rámci vyučování. Vzhledem k celkově vysoké frekvenci používání indonéštiny na úkor ostatních variant, není odchylka velice výrazná a pohybuje se asi okolo 5 %.

Poslední zkoumanou jazykovou skupinou je Palembang, kde naopak sledujeme tendence opačné, nicméně pouze v intraetnické komunikaci a v komunikaci probíhající ve vyučování. V prvním případě ženy použijí palembangštinu v 66 % komunikačních situacích, zatímco muži v 55 %, v rámci školní docházky rozdíl činí pouze 4 %.

Vztah mezi pozitivními postoji vůči jazykům a četností jejich použití není přesně měřitelný, ale opět nalézáme evidenci, která prokazuje, že se tyto dvě proměnné navzájem ovlivňují. Jazyk, na němž je tento vztah nejsnazší prokázat, je indonéština. Technikou spojitých

masek bylo prokázáno, že mluvčí indonéštiny jsou považováni za moderní, dobře vypadající, vzdělané osobnosti, s dobrým pracovním umístěním, které jsou cílevědomé a vůdčí. A oblasti použití indonéštiny se vztahují přesně k těmto vlastnostem, indonéština má dominantní postavení ve formální komunikaci mluvené i psané, v komunikaci s vyučujícími ve škole, což můžeme celkově vztáhnout na komunikaci s autoritami, a samozřejmě v mezigetnické komunikaci.

V Semarangu byly osoby hovořící indonésy lépe reflektovány přesně ve výše uvedených vlastnostech. Osoby hovořící javánsky byly naopak pozitivněji vnímány v kategorii „osobnostní rysy“. Zastoupení javánštiny v každodenní komunikaci je velice vysoké ve všech oblastech této kategorie, a to jak ze strany respondentů s MJ: BJ, tak také MJ: BI.

V Bandungu jsme technikou spojených masek prokázali velice pozitivní vztah vůči sundštině, především však, je-li prezentována mužským mluvčím. Ten je, na rozdíl od svého ženského protějšku, hodnocen pozitivněji, než jeho indonéská maska, napříč všemi kategoriemi vlastností. V rámci každodenní komunikace můžeme sledovat silné zastoupení sundštiny v rámci vnitroetnické komunikace, ze strany MJ: BI vůči sousedům a známým stejného etnika, v rámci formální komunikace na regionálních institucích nebo v kontextu kulturních událostí. Osobami, které sundštinu používají častěji a v širším kontextu, jsou muži.

S podobným jevem se setkáváme také u balijské masky v Denpasaru. Hodnocení balijského mužského mluvčího bylo v podstatě neutrální a byl hodnocen velice vyrovnaně ve všech oblastech pod maskou balijského i indonéského jazyka, na rozdíl od ženy, která byla v kategoriích vzhledu a vzdělávání hodnocena výrazně negativněji, hovořila-li balijsky. Také zde v každodenní komunikaci mluví balijsčinou více často muži.

V Palembangu ani v Makasaru tento vztah prokazatelně nenacházíme.

Sallabank na toto téma píše, že postoje k minoritním jazykům ze strany žen se přímo vztahují k postavení žen ve společnosti. Matky si přejí, aby se jejich děti učily „užitečnější“ jazyk, který jim pomůže vyhnout se v životě diskriminaci a těžkostem, a postoje k jazykům pak mohou ovlivnit volbu partnera i preferovaný jazyk v domácím prostředí. Jazyk širší komunikace může také reprezentovat liberálnější prostředí (Sallabank in Spolsky 2012, 112), na což poukazují i zmiňované výzkumy z Indonésie.

Užitečnost a uplatnitelnost indonéštiny a její pozitivní přijetí může být také jedním z důvodů, které mohou vést k domněnce, že znát i jiný indonéský jazyk v podstatě není potřeba. Jako příklad si dovoluji uvést konkrétní případ dnes asi čtyřicetileté ženy ze Semarangu, která pochází z tradiční javánské rodiny, umí mluvit javánsky včetně hierarchických rejstříků a byla

vychována obklopena javánskou komunitou a tradicemi, doma mluvili javánsky a indonésy. Její manžel pochází se stejného kulturního prostředí a byl vychováván podobně. Tento pár má dvě děti, s nimiž doma používají indonéštinu, protože je to jazyk, kterým s dětmi komunikují vyučující ve školských zařízeních. Dětské knížky čtou v indonéštině a na televizi se dívají v indonéštině, někdy v angličtině (žena je lektorkou angličtiny). Na dotaz, zda používá javánštinu, žena odpověděla, že někdy s manželem, kamarády a rodiči, s dětmi dříve občas používala javánštinu v neformálním kontextu, ale dnes používá indonéštinu. Na dotaz, zda někdo mluví javánsky s jejími dětmi, odpověděla, že se je její rodiče někdy snaží naučit pár základních formálních frází.

Nancy J. Smith-Hefner (2009) uveřejnila informaci, že 62 % z dotázaných 198 yogyakartačských studentů plánuje s vlastními dětmi používat národní jazyk, nikoliv jazyk regionální. Navzdory změnám v přístupu centrální a regionálních vlád, které od přelomu století podnikají oficiální změny na podporu regionálních jazyků a kultur, je to především současná mladá generace, která musí své místní a kulturní jazyky uznat za natolik důležité, aby je předávala dál. Jak píše Spolsky (1998, 34) solidarita, či příslušnost ke skupině, je důležitá společenská síla, která má zásadní vliv na jazyk. Volbou jazyka nebo jazykové formy prohlašujeme, že jsme součástí určité skupiny, a díky jazyku navazujeme intimní vztah s jejími ostatními členy. Jazyk je také hlavním identifikačním znakem jednotlivce. Přestože existují i další znaky, které označují etnickou identitu jedince, např. jídlo, oblečení, náboženství a další, jazyk má zvláštní postavení, za prvé proto, že v něm formujeme naše myšlenky, a za druhé proto, že jím budujeme společenské vztahy (Spolsky 1998, 57). Výběr jazyka u bilingvních mluvčích, především hovoří-li s jiným bilingvním mluvčím, obsahuje hluboký společenský význam (Spolsky 1998, 50).

Tímto se nepřímou dostávám k dalšímu aspektu, který se v této studii výrazně projevil, a který souvisí s používáním jazyků v bilingvním prostředí. Jan Blommaert v jedné ze svých online přednášek říká, že „*reální lidé v reálném světě vytvářejí reálný jazyk*.“⁶⁸, a mladá vzdělaná generace, které se tento výzkum věnuje, je, navzdory intervencím jazykové politiky směřované na podporu regionálních jazyků, ovlivněna mnoha aspekty života, které mohou nahrávat indonéštině. Jak již bylo zmíněno v úvodních kapitolách této práce, vliv urbanizace, vnitrostátní migrace, dobrovolné migrace obecně, vzdělání, vliv sdělovacích prostředků a používání elektronických zařízení, jejichž výchozí nastavení je v oficiálním jazyce, jsou

⁶⁸ Citováno z video přednášky Jana Blommaerta dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=XwUV-NGQHHA&ab_channel=JanBlommaert (23.3.2023).

všechno vlivy, které působí na volbu jazyka. A jazykovou volbou, která se s velikou frekvencí objevuje ve všech zkoumaných oblastech, je již zmiňovaná kombinace regionálního jazyka a indonéštiny. Smíšený jazyk je velice oblíbená varianta nejen v psané formě na sociálních sítích. Je také velice oblíbenou formou současné mluvené řeči (Tamtomo 2012, 2018) a populární a hravou variantou jazyka v programech televizního a rozhlasového vysílání (Goebel 2010, 2017). J. Joseph Errington míchání javánštiny s indonéštinou nazval ve své knize *Shifting Languages* velice příznačně *bahasa gado-gado* neboli „jazykový salát“⁶⁹. Střídání kódů a míchání jazyků je v Indonésii velice frekventované a dovoluji si tvrdit, že u mladé generace stylově oblíbené. Výzkumy zabývající se analýzou „indonéských“ smíšených textů, ať už v běžně mluvené řeči, v televizních pořadech, nebo u psaných textů na internetu, poukazují na to, že míchání je založeno na přijímání lexikálního materiálu z jednoho jazyka do druhého, ať už v gramaticky asimilovaných formách, nebo v rámci rozsáhlejšího přepínání kódů, a také že k alternacím jazyků dochází nejvíce uvnitř vět, tzn. mluvčí nestřídají jazyky či kódy podle komunikační situace nebo kontextu, ale kombinují oba jazyky vnitrovětně (*intra-sentential*) v rámci běžné řeči (Errington 1998).

Specifickým prostředím, kde jazyková varianta BD-BI zaujímá v tomto výzkumu velice silné postavení, je komunikace mezi spolužáky na vysoké škole mimo vyučování (kap. 3.4), což je tradičně doména nízké indonéštiny (např. Sneddon 2003a). Signifikantní preferenci varianty BD-BI evidujeme v Semarangu, Bandungu a Denpasaru, v malé míře v Makasaru, což může být způsobeno silným postavením indonéštiny, jež nedává jiným jazykovým variantám prostor. V Palembangu pak sledujeme obdobný jev, a tím je v tomto prostředí dominantní zastoupení palembangštiny mezi spolužáky, a to bez ohledu na jejich mateřský jazyk. Výraznou preferenci varianty BD-BI nalézáme jak u skupin respondentů s mateřským jazykem regionálním, tak také s mateřským jazykem indonéštinou, přičemž u obou skupin dochází k posunu jazyka, u skupin s MJ:BD od regionálního jazyka směrem k BD-BI a u skupin s MJ:BI od indonéštiny směrem k BD-BI. Spolsky (2021, 22) na příkladu jiného jazykového prostředí upozorňuje na vliv z vnější, obzvláště u mladé generace, která si určité aspekty jazyka přináší obvykle ze školy a z interakcí s kamarády domů, ať už jde o slovní zásobu, přízvuk, intonaci nebo skupinovou sounáležitost.

Další doménou, kde je tato jazyková varianta dominantní, jsou sociální sítě, kde smíšený jazyk (*bahasa campur*) použije 55 % (54/99) studentů z Palembangu, 51 % (53/103)

⁶⁹ V češtině je srozumitelnější označení „jazykový salát“, než „salátový jazyk“, což je přesný překlad tohoto termínu.

v Semarangu, 42 % (42/102) v Denpasaru, 29 % (27/76) v Bandungu a v 22 % (21/97) v Makasaru. Ostatní psaná komunikace probíhá nejčastěji v indonéštině. Tyto etnolekty jsou stejně jako tradiční jazyky znakem komunitní a etnické identity (Matras 2020, 78) a jejich používání jako komunitně rozšířeného jazykového prostředku zdůrazňuje skupinovou soudržnost se skupinou. Tato práce se nezabývá analýzou řečových aktů ani psaných textů a neznáme ani míru míšení ve zjišťovaných komunikačních situacích, tomuto tématu se věnují např. autoři Errington, Goebel, Tamtoto nebo Manns.

Ačkoliv je silná tendence k míchání indonéštiny a regionálních jazyků přirozená a má pozitivní impakt na postoje k jazykům a etnickou solidaritu, domnívám se, že i velké indonéské jazyky, jimž se v této práci věnujeme a které se vzhledem k rozsáhlé základně mluvčích nenacházejí na hranici vymření ani blízko ní, zachycujeme také v kritickém bodě právě probíhající jazykové změny, která může vlivem míchání jazyků, zastarávání jazyků a minorizace přinést a) vymizení jazykových variant regionálních jazyků, které stojí nejvýše na hierarchickém žebříčku, b) ustálené smíšené jazykové varianty na úkor nízkých variant indonéštiny i regionálních jazyků.

Ústup od vysokých hierarchických rejstříků může být nicméně také způsoben přirozeným společenským vývojem a změnou hierarchie ve společnosti, která neprobíhá pouze v Indonésii. Paralelu můžeme najít také v českém jazyce, v němž bylo vykání rodičům naprosto přirozené ještě u generace našich prarodičů. Tato zdvořilostní norma však v současném jazyce již téměř vymizela, naopak posunula se ještě dál, děti nezřídka nazývají své rodiče jménem, nikoliv označením maminko a tatínku, v alternativních vzdělávacích systémech, možná i vlivem angličtiny, žáci nevykají svým vyučujícím, což je v tradičních institucích běžná společenská a jazyková norma.

Poslední otázkou, na níž jsem hledala odpověď je, zda je v Indonésii možné obrácení směru jazykového posunu⁷⁰? Javánština, sundština a balijsština jsou silné žijící jazyky, které jsou součástí a mohou čerpat ze silné kulturní i literární tradice. Palembangština je jazykem širší komunikace na jižní Sumatře a stejně jako javánština, sundština a balijsština má miliony mluvčích, v domácí doméně je z námi zkoumaných jazyků dokonce nejprominentnější. Také makasarština, ačkoliv z mého výzkumu vychází jako jazyk před vymřením a jsou zde prokazatelné velice silné tendence k opuštění mateřského jazyka u současné mladé vzdělané

⁷⁰ Termín obrácený jazykový posun přejímáme z knihy od Joshuy Fishmana *Reversing Language Shift* (1991).

generace, je jazyk s více než milionem mluvčích, je vyučována ve školách na jižním Sulawesi v rámci školního předmětu o místním jazyce a kultuře (*muatan lokal bahasa daerah Makasar*) a je pravděpodobné, že kdyby tento výzkum probíhal na venkově, nikoliv ve městě mezi vzdělanou mládeží, dopadly by výsledky zcela jinak. I u těchto jazyků však jazykový posun probíhá a je nutné se k němu vymezit a o jazyky pečovat.

V mnoha ohledech se to již děje. Všech pět jazyků, které byly předmětem tohoto výzkumu, je vyučováno na základních a středních školách, ačkoliv např. palembangština až od roku 2021 a makasarština jen na některých školách. Existují televizní a rádiové stanice nebo alespoň programy, které vysílají v regionálních jazycích. V javánštině, sundštině a balijštině vzniká současná literatura a autoři jsou motivováni literárními cenami. Existují jazykové příručky a vznikají nové výukové materiály pro potřeby výuky na školách. Zahrnutí regionálních jazyků jako povinné součásti kurikula je podle mě zásadní, regionální jazyky již nejsou vykázány ze školského prostředí. Přestože se jim věnovaný prostor naprosto nemůže vyrovnat indonéštině, v níž probíhá veškerá ostatní výuka, a jež má vliv na to, že žáci a studenti jsou v mnoha tématech více kompetentní v indonéštině, jejich přítomnost je podporována a kladně vnímána. Místní kulturní tradice jsou podporovány a udržovány také vlivem kulturního turismu. Položení otázky o problematice jazykové vitality v 90. letech 20. století otevřelo dveře pro další výzkum a dokumentaci jazyků a podpořilo zájem o ni také mezi indonéskými lingvisty a aktivisty, ačkoliv do té doby většina zájmu o dokumentaci či revitalizaci indonéských jazyků pocházela spíše od zahraničních vědců (Florey – Himmelmann 2009).

Nejdůležitější článkem řetězce je podle mého názoru však stále domácí doména a vnitroetnické prostředí, jehož motivační síla byla v rámci tohoto výzkumu potvrzena. O důležitosti domácího prostředí pro udržování regionálních jazyků jsem již psala v teoretických kapitolách práce, na závěr si však znovu dovoluji znovu vrátit se k slovům klasika: Pro veškerou podporu zvenčí, která je k revitalizaci a udržování jazyků nezbytná, je nejdůležitější iniciativa vnitřní, která začíná doma intimním mezigeneračním předáváním jazyka, protože co není, nemůže být předáno (Fishman 1991, xxi).

Sběr dat k této práci proběhl v roce 2013, v době, kdy byla většina právě zmíněných změn pro podporu regionálních kultur a jazyků teprve zaváděna do praxe, a respondenti tohoto výzkumu jí tedy nebyli zásadně ovlivněni. Bylo by zajímavé provést podobný výzkum za dalších dvacet nebo třicet let a zjistit, jakým směrem se jazykový vývoj ubírá. Současně se domnívám, že stěžejním tématem současného bádání je analýza řečových i psaných komunikátů, a zjišťování stavu prolínání jazyků, a dále mapování používání hierarchických rejstříků regionálních jazyků.

Seznam použité literatury

ABDOELLAH, Oekan Soekotjo. Transmigration Policies in Indonesia: Government Aims and Popular Response. In: *Centre for Migration Studies Special Issues. Special Issue: People in Upheaval*. Vol 5, Issue 2, 1987/3. S. 180–196.

ADELAAR, Alexander K. Language Documentation in the West Austronesian World and Vanuatu: An Overview. In: M. J. Florey (Ed.). *Endangered Languages of Austronesia*. S. 12–41. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199544547.

ALISJAHBANA, Sutan Takdir. *Language Planning for Modernization: The Case of Indonesian and Malaysian*. Mouton: University of California, 1976. 131 s. ISBN 97-8902797712-0.

ALWI, Hasan – SUGONO, Dendy, ed. *Politik Bahasa: Rumusan Seminar Politik Bahasa*. Jakarta: Pusat Bahasa Departemen Pendidikan Nasional Jakarta, 2000. 246 s. ISBN: 979-685-098-2.

ANANTA, Aris a kol. *A New Classification of Indonesian Ethnic Groups* (Based on the 2010 Population Census). ISEAS Working Paper #1. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2014. 51 s.

ANDERBECK, Karl. Portraits of Indonesian Language Vitality. Připraveno k publikace in: *Pacific Linguistics' ICAL 2012 Proceedings, Vol. 2: Language Documentation and cultural practices in the Austronesian world*. 2013. Dostupné z: https://www.academia.edu/3370703/Portraits_of_Indonesian_Language_Vitality (15.3.2022).

ANDERBECK, Kristen Leigh. *Language Use and Attitudes Among the Jambi Malays of Sumatra*. Dallas: SIL International, 2010. SIL e-Books 21. 134 s. Dostupné z: https://www.sil.org/system/files/rapdata/46/07/49/46074966893978452936483403861274599291/52809_Anderbeck_Sumatra.pdf (24.5.2015).

ANDRIYANTI, Erna. Language Shift among Javanese Youth and Their Perception of Local and National Identities. In: *GEMA Online Journal of Language Studies*. 2019. Vyd. 19 (3), August 2019. ISSN 2550-2131. Dostupné z: DOI: [10.17576/gema-2019-1903-07](https://doi.org/10.17576/gema-2019-1903-07).

ASHIZAWA, Kumi a kol. Body size and shape, and its secular change in Javanese-Indonesian adults. In *Anthropological Science*. 2009. 117(3). S. 165–170. ISSN: 0918-7960. Dostupné z: DOI: [10.1537/ase.080826](https://doi.org/10.1537/ase.080826).

ARIF, R. M. a kol. *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Palembang*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa. 1981. 77 s.

BÁČA, Milan. K výzkumu studentského slangu. *Naše řeč*. 1985. Roč. 68 (1985), č. 2. S. 78–87. Praha: UJČ. ISSN: 2571-0893. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6531> (2.6.2023).

BAGUS, I. Gusti Ngurah et al. *Kedudukan dan fungsi Bahasa Bali*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan, 1981. 94 s.

BAUW, Lily. Special Autonomy of Papua: A Review from the Perspective of the Unitary State of the Republic of Indonesia. *Papua Law Journal*. Nov 2016. Vol. 1, Issue 1. e-ISSN: 2540-9166. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/228785782.pdf>.

BERTRAND, Jacques. *Nationalism and Ethnic Conflict in Indonesia*. UK: Cambridge University Press, 2004. 278 s. ISBN: 0-521-81-889-3.

BLOMMAERT, Jan – RAMPTON, Ben. *Language and Superdiversity*. Göttingen: Max-Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity, 2012. 36 s. MMG Working Paper 12-05. ISSN: 2192-2357. Dostupné z: https://www.academia.edu/1496858/Language_and_Superdiversity_Blommaert_and_Rampton_2012_email_work_card=title.

BOGAERTS, Els. Mediating the local: Representing Javanese cultures on local television in Indonesia. *Journal of Southeast Asian Studies*. Červen 2017, roč. 48, sv. 2. S. 196–218.

BOURGHIS, Richard Y. – GILES, Howard. The Language of Cooperation in Wales: A Field Study. *Language Sciences*, 1976. 62, s. 13–16.

COHN, A. C. – RAVINDRANATH, M. Local Languages in Indonesia: Language Maintenance or Language Shift? *Linguistik Indonesia*. Srpen 2014, roč. 32, č. 2. S. 131–148. ISSN: 0215-4846.

CRYSTAL, David. Death Sentence. In *Spotlight*. Březen 2000, 3/00. S. 14–19. ISSN 1448-4838.

CRYSTAL, David. Revitalizing Languages. In *Language Magazine: The Journal of Communication & Education*. Říjen 2002. S. 18–20. ISSN 1537-7350.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. Čeština v síti: Psanost či mluvenost? (O stylu e-mailového dialogu). *Naše řeč*. 1997, roč. 80. S. 225–247. Praha: ÚJČ. ISSN: 2571-0893. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7410> (2.6.2023).

DARMASETIYAWAN, I Made Sena. A Brief Look on Balinese Language Maintenance and Shift in Denpasar. *Lingual: Journal of Language and Culture*. 2022. Sv. 14, č. 2, s. 49–53. ISSN: 2716-3091. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.24843/LJLC.2022.v14.i02.p08> (9.3.2023).

DESMALINDA, P., HENDRIANSYAH a R. NARIPATI. Dampak Kehadiran Stasiun Televisi Berbahasa Lokal PAL TV (Palembang TV) Pada Pelestarian Bahasa Lokal Kota Palembang. *Ranah*. 2016. Sv 5, č. 2., s. 185–200. ISSN: 2579-8111. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.26499/rnh.v5i2.153>.

DOSTÁL, Daniel. *Statistické metody v psychologii I: studijní opora pro rok 2022/23 k předmětům BSMP1, DSMP1, BSMP2 a DSMP2* (skripta). Olomouc: Filozofická fakulta UP, ©2024. Dostupné z: [skripta_statistika.pdf](#) (vyzkum-psychologie.cz). 229 s.

DUBOVSKÁ, Zorica – PETRŮ, Tomáš – ZBOŘIL, Zdeněk. *Dějiny Indonésie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 576 s. ISBN: 80-7106-457-2.

DUNBAR, Robin. *How Many Friends Does One Person Need?* Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2010. 312 s. ISBN 9780571258291.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007. 1. vyd. 268 s. ISBN: 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: Slon, 2012. 352 s. ISBN: 978-80-7419-053-7.

ERRINGTON, J. Joseph. *Shifting Languages: Interaction and Identity in Javanese Indonesia*. Velká Británie: Cambridge University Press, 1998. 360 s. ISBN: 0-521-63267-6.

- EVANS, Kevin. The five levels of government: An AIC briefing note. The Australia-Indonesia Centre, 2020. 6 s. Dostupné z: https://australiaindonesia.com/wp-content/uploads/2020/05/Five_Levels_Govt_051320-2.pdf.
- FISHMAN, Joshua (Ed.). *Advances in Language Planning*. Hague/Paris: Mouton, 1974.
- FISHMAN, Joshua A. *Language in Sociocultural Change: Essay by Joshua Fishman*. Stanford: Stanford University Press, 1972 [reprint 2011]. 590 s. ISBN 3-11-158360-0.
- FISHMAN, Joshua A. *Reversing Language Shift*. Bristol: Multilingual Matters, 1991. Sv. 76. 448 s. ISBN: 9781853591211.
- FLOREY, Margaret. Language Shift and Endangerment. In: ADELAAR, K. A. – HIMMELMANN, N. (ed.). *The Austronesian Languages of Asia and Madagascar*. (Routledge Language Family Series). Londýn: Routledge, 2005. 43–64.
- FLOREY, Margaret – HIMMELMANN, Nikolaus. New Direction in Field Linguistics: Training Strategies for Language Documentation in Indonesia. In FLOREY, M. (ed.): *Endangered Languages of Austronesia*. Oxford: Oxford University Press, 2009. S. 121–140. ISBN 978 0199544547.
- FURNIVALL, John Sydenham. *Netherlands India: A Study of Plural Economy*. New York: The University Press, 1944. 502 s.
- GARCÍA, O. – SCHIFFMAN, H. – ZAKHARIA, Z. Fishmanian Sociolinguistics (1949 to the Present). In *Language Loyalty, Continuity and Change: Joshua A. Fishman's Contributions to International Sociolinguistics*. Bristol: Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 2006. S. 3–68. <https://doi.org/10.21832/9781853599040-002>
- GARRETT, Peter. *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 268 s. ISBN: 9780521759175.
- GILES, H. – Bourhis, R.Y. Methodological issues in dialect perception: Some social psychological perspectives. In: *Anthropological Linguistics*, 18. S. 294–304.
- GOEBEL, Zane. Language Diversity and Language Change in Indonesia. 2017. To appear in Hefner, Robert W.: *Routledge Handbook of Contemporary Indonesia*. New York: Routledge. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/313250993_LANGUAGE_DIVERSITY_AND_LANGUAGE_CHANGE_IN_INDONESIA (1.6.2023).
- GOEBEL, Zane. *Language and Superdiversity: Indonesians Knowledgeing at Home and Abroad*. Velká Británie: Oxford University Press, 2015. 271 s. ISBN: 9780199795420.
- GOEBEL, Zane. *Language, Migration, and Identity: Neighborhood Talk in Indonesia*. Velká Británie: Cambridge University Press, 2010. 240 s. ISBN: 9781107642515.
- GOEBEL, Zane. The Idea of Ethnicity in Indonesia. La Trobe University/Tilburg University: *Tilburg Papers Culture Studies*, Paper 71, 2013. 31 s. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286920327_The_idea_of_ethnicity_in_Indonesia (1.6.2023).
- GOEBEL, Zane. Understanding Shifting Languages on Indonesian Television: Understanding Social Value in Late Capitalism. Nov 2014, conference paper. 30 s Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286921202_Understanding_shifting_languages_on_Indonesian_television_understanding_social_value_in_late_capitalism (1.6.2023).

GRIMES Ch. E. – GRIMES B. D. *Languages of South Sulawesi*. Canberra: The Australian National University, 1987. Pacific Linguistics, Series D – No. 78. 216 s. Dostupné také z: <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/145413/1/PL-D78.pdf> (4.6.2023).

GUNARWAN, Asim. Indonesian and Banjarese Malay among Banjarese Ethnic in Banjarmasin City: A Case of Diglossia Leakage? Paper presented at the ISMIL 5, 2001 in Leipzig. Vydáno ERIC Clearinghouse, 2001. 16 p. Dostupné z: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED461294.pdf> (3.6.2023).

GUNARWAN, Asim. The Unstable State of the Indonesian-Javanese Bilingualism: Evidence from Language Use in the Home Domain. In *Actas/Proceedings II Simposio Internacional Bilingüismo*. 2002. S. 923–936. Dostupné z: <http://ssl.webs.uvigo.es/actas2002/04/08.%20Asim%20Gunarwan.pdf> (3.6.2023).

GUNARWAN, Asim. Kasus-kasus Pergeseran Bahasa Daerah: Akibat Persaingan dengan Bahasa Indonesia? In *Linguistic Indonesia*. 2006. Roč. 24, č. 1. Februari 2006. P. 95–113. ISSN 2187-7297.

HAERUDIN, Dingding. The Role of Parents in Sundanese Language Preservation. In: JUFRIZAL a kol., ed. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the 1st International Conference on Innovation in Education (IcoIE 2018)*. Amsterdam: Atlantis Press, 2018. Sv. 178. S. 27–32. ISBN 9781510880511. Dostupné z: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icoie-18/55912862> (7.3.2023)

HALIM, Amran, ed. *Politik Bahasa Nasional*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, 1976.

HASANDINATA, Neti Sumiati. Siaran Bahasa Sunda di RRI Bandung dan Upaya Pelestarian Budaya Lokal. *Jurnal Penelitian Komunikasi dan Pembangunan*. Červen 2014, roč. 14, č. 1. S. 45–58.

HERYANTO, Ariel. *Language of Development and Development of the Language: The Case of Indonesian*. Canberra: Australian National University. Pacific Linguistics, Series D. 83 str. ISBN 0 85883 4294.

HIMMELMANN, Nikolaus. Language Endangerment Scenarios: a Case Study from Northern Central Sulawesi. In: FLOREY, M. (Ed.): *Endangered Languages of Austronesia*. Oxford: Oxford University Press, 2010. Str. 45–72.

HOON, Chang-Yau. *Reconceptualising Ethnic Chinese Identity in Post-Suharto Indonesia*. Australia: The University of Western Australia, 2006. 431 s.

HUBÁČEK Josef. K dnešnímu stavu studentského slangu. In *Naše řeč*. 1965. Roč. 48, č. 2. S. 86–90. Praha: UJČ. ISSN: 2571-0893. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5108> (13.3.2023).

HUSIN, Imron. *Migration to South Sumatra and Some of its Implications* (Magisterská práce). Canberra: Australian National University, 1978.

CHLOUPEK, Jan. *Aspekty dialektu*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1971. 134 s. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/cs/handle/11222.digilib/103543> (23.3.2023).

CHROMÝ, Jan. Postoje k jazyku, technika spojitých masek a čeština. In *Naše řeč*. 2009. Roč. 92 (5). Praha: UJČ. ISSN: 2571-0893. S. 252–262. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=8064> (3.6.2023).

- ISKANDAR, D. – HIDAYAT, S. – JAMALUDIN, U. – LEKSONO, S. M. Javanese Script Digitalization and Its Utilization as Learning Media: an etnopedagogical approach. In *The Internation Journal of Mathematics and Siences Education*. 2023, 1 (1). S. 21–30.
- JOSEPH, John E. *Language and Identity: National, Ethnic, Religious*. Great Britain: Palgrave Macmillan, 2004. 268 s. ISBN 978-0-333-99752-9.
- JUKES, Anthony. *A Grammar of Makasar*. Leiden/Boston: Brill, 2019. 460 s. ISBN 978-90-36368-7.
- JUKES, Anthony. Makassar. In ADELAAR, Alexander a Nikolaus Himmelmann, ed. *The Austronesian Languages of Asia and Madagascar*. UK: Routledge: Routledge Language Family Series, 2005. S. 649–682. ISBN 9780415681537.
- KAGAMI, Haruya. Pemakaian Bahasa Nasional/Daerah di Kalangan Remaja: Sebuah Studi Kasus dari Bali. In: MORIYAMA, M. a M. BUDIMAN, ed. *Geliat Bahasa Selaras Zaman*. Tokyo: Research Institute for Languages and cultures of Asia and Afrika (ILCAA), 2010. S. 152–167.
- KARTINI, Tini a kol. *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Sunda di Jawa Barat*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan, 1985. 120 s.
- KASENG, Syahrudin a kol. *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Makassar di Sulawesi Selatan*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, Departmen Pendidikan dan Kebudayaan, 1978. 114 s.
- KODIRAN. Kebudayaan Jawa. In KOENTJARANINGRAT: *Manusia dan Kebudayaan Indonesia*. Jakarta: Djambatan, 1999. S. 329–352. ISBN 979-428-363-0.
- KOENTJARANINGRAT. *Manusia dan Kebudayaan di Indonesia*. Jakarta: Penerbit Djambatan, 1999. 397 s. ISBN 979-428-465-3.
- KOŘENSKÝ, J. – HOFFMANNOVÁ, J. – MÜLLEROVÁ, O. *Analýza komunikačního procesu a textu*. Olomouc: Univerzita Palackého 2013. 1. vyd. 45 s. ISBN 978-80-244-4032-3.
- KRAMER, Cherish. Women's Rhetoric in "New Yorker" Cartoons: Patterns for a Mildred Milquetoast. ERIC, ED087058, 2006. Dostupné z: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED087058.pdf> (4.6.2023).
- KRAUS, Michael. The worlds's languages in crisis. *Language* 68 (1). 1992. S. 4–10.
- KURNIASIH, Yacinta K. Gender, Class and Language Preference: A case study in Yokyakarta. In ALLAN, Keith, ed. *Selected Papers from the 2005 Conference of the Australian Linguistic Society, 2006*. Str. 1–25. Melbourne: Australian Linguistic Society. Dostupné z: file:///C:/Users/phils/Downloads/Gender_Class_and_Language_Preference_A_c.pdf (4.6.2023).
- LABOV, William. Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation. In: Baugh, J. & Sherzer, J., ed. *Language in Use*. Englewood Cliffs: Prentice Hall. Intensity. GURT '84: 43–70.
- LAMBERT, Wallace E. A social psychology of bilingualism. In: PRIDE, J. B. – Janet HOLMES, ed. *Sociolinguistics: Selected Readings*. Middlesex: Penguin Books, 1972.

- LEWIS, Paul (Ed.) *Ethnologue: Languages of the World*. 16th edition. Dallas: SIL International, 2009.
- LEWIS, M. Paul a Garry F. Simons. *Sustaining Language Use*. Dallas: SIL International Publications, 2016. 270 s. ISBN 9781556714207.
- MANNS, Howard. Indonesian Slang in Internet Chatting. In BABATUNDE, A. – ODEBUNMI, A. – ADETUNJI, A. – ADEDIMEJI, M. (Eds.): *Studies in Slang and Slogans*. Mnichov: Lincom, 2010. S. 71–99.
- MATRAS, Yaron. *Language Contact*. Velká Británie: Cambridge University Press, 2020. 2. vyd., 410 s. ISBN: 9781108425117.
- MATTULADA. Kebudayaan Bugis-Makassar. In: In KOENTJARANINGRAT: *Manusia dan Kebudayaan Indonesia*. Jakarta: Djambatan, 1999. S. 266–285. ISBN 979-428-363-0.
- McGIBBON, Rodd. *Secessionist Challenges in Aceh and Papua: Is Special Autonomy the Solution?* Washington: East-West Centre Washington, 2004. ISBN (online version): 1-932728-19-8. 126 s. Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/26104/PS010.pdf>.
- MEEUWIS, Michael a Jan BLOMMAERT. A Monolectal View of Code-Switching: Layered code-switching among Zairians in Belgium. In AUER, Peter, ed. *Code Switching in Conversation: Language, Interaction and Identity*. ISBN 9780415216098. Londýn a New York: Routledge, 1998. S. 76–98.
- MORIYAMA, Makihiro. Bahasa Daerah dan Desentralisasi pada Masa Pasca-Orde Baru. In MORIYAMA, M. a M. BUDIMAN, ed. *Geliat Bahasa Selaras Zaman*. Tokyo: Research Institute for Languages and cultures of Asia and Afrika (ILCAA), 2010. S. 249–274. ISBN 978-979-91-0221-8.
- MRÁZKOVÁ, Zuzana. (2014): *Emailová komunikace: Jazyk, styl, sociolingvistické aspekty*. [online]. Brno, 2014 [cit. 4.6.2023]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D. Dostupné z: https://theses.cz/id/huuub6/?zoomy_is=1.
- NABABAN, P.W.J. a kol. *Survei Kedwibahasaan Di Indonesia*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, 1992. 125 s. ISBN 979 459 207 2.
- NA'IM, Akhsan – SYAPUTRA, Hendry. *Kewarganegaraan, suku bangsa, agama dan bahasa sehari-hari penduduk Indonesia: Hasil Sensus Penduduk 2010* [online]. Jakarta-Indonesia: Badan Pusat Statistik, 2011. ISBN: 978-979-064-417-5. Dostupné z: http://sp2010.bps.go.id/files/ebook/kewarganegaraan_penduduk_indonesia/index.html?pageNumber=1 (4.6.2023).
- NEKVAPIL, Jiří – SLOBODA, Marián – WAGNER, Petr. *Mnohojazyčnost v České republice: Základní informace/Multilingualism in the Czech Republic: Basic Information*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 118 s. ISBN 978-80-7106-581-4.
- PARAMARTA, I Made Suta. Balinese Language on the Street Signs in Singaraja Town, Bali: A Linguistic Landscape Analysis. In *Ranah: Jurnal Kajian Bahasa*. 14.6.2022. ISSN: 2579-8111. Dostupné z: https://ojs.badanbahasa.kemdikbud.go.id/jurnal/index.php/jurnal_ranah/article/view/4197/1824 (9.3.2023)
- PETRŮ, Tomáš. Indonéština jako politický nástroj: Od jazyka revoluce k byrokratické „papaláštině“. *Nový Orient*, 67/4 (2012), s. 49-54. ISSN: 0029-5302.

PETRŮ, Tomáš. Indonéština jako politický nástroj: z bazarové malajštiny jazykem indonéské revoluce. *Nový Orient*, 66/1 (2011): s. 49-53. ISSN: 0029-5302.

POEDJOSOEDARMO, Soepomo. Javanese Speech Levels. In *Indonesia*. 1968. 6, s. 54–81.

POTTER, Lesley. New Transmigration 'paradigm' in Indonesia: Examples from Kalimantan. In *Asia Pacific Viewpoint*. Vol. 53, No. 3, December 2012. Str. 272–287. ISSN 1360-7456.

PUJOSUDARMO, Supomo a kol. *Kedudukan dan Fungsi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, 1982. 284 s.

PUTRA, I Nyoman Darma. *A Literary Mirror: Balinese reflection on modernity and identity in the twentieth century*. Leiden: KITLV Press, 2011. 378 s. ISBN 978-90-04-25363-6.

PUTRA, I Nyoman Darma. The Survival of Balinese Language. In *It Beaken*. Jierrong 70 – 2008. NR ½. S. 143–154. ISSN 0005-738X. Dostupné z: https://www.academia.edu/27071377/The_survival_of_the_Balinese_language (4.6.2023).

RABIAH, Sitti. Revitalisasi Bahasa Daerah Makassar Melalui Pengembangan Bahan Ajar Bahasa Makassar Sebagai Muatan Lokal. Prezentováno na *Kongres International II Bahasa-Bahasa Daerah Sulawesi Selatan Tahun 2012*. Říjen 2012.

RAJENDRA. Stasiun Televisi dan Radio Wajib Punya Acara Berbahasa Jawa. JOSS [online]. 3.12.2018. Dostupné z: joss.co.id/2018/12/stasiun-televisi-dan-radio-wajib-punya-acara-berbahasa-jawa/ (6.6.2024).

RAVINDRANATH, Maya a Abigail C. COHN. Can a language with millions of speakers be endangered? In *Journal of the Southeast Asian Linguistics Society (JSEALS)*. 2014. S. 64–75. ISSN 1836-6821. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/288188951_Can_a_language_with_millions_of_speakers_be_endangered (5.8.2020).

ROCHE, Gerald. The Necropolitics of Language Oppression. *Annual Review of Anthropology*. 2022. 51: 31-47. Dostupné z: <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev-anthro-041420-102158> (1.6.2023).

ROMAINE, Suzanne. *Language in Society: An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford/New York: Oxford University Press, 2000. 235 s.

RYSOVÁ, Martina. The Ethnic Chinese in Indonesia: What makes the Chinese Chinese? In *Dálný Východ*, 2014, roč. IV, č. 1, s. 22–33. ISSN 1805-1049.

RYSOVÁ, Martina. Funkce a postavení indonéštiny a oblastních jazyků na území Indonésie: případ Palembang. In *Jazyková euromosaika: místo pro divergenci/konvergenci jazyk: sborník z 14. mezinárodního setkání mladých lingvistů*. 1. vyd. Olomouc: UPOL, 2018. S. 209–218. ISBN 978-80-244-5282-1.

RYSOVÁ, Martina. Problematika vlastní identity v literárních dílech Číňanů žijících v Indonésii analyzovaná na povídce "Říkejte mi Pheng Hwa". Online. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. 2011. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kfept8/>.

SIMONS, G.F. a M.P. LEWIS. The world's languages in crisis: A 20-year update. In *Responses to language endangerment. In honor of Mickey Noonan. Studies in Language Companion Series 142*. Amsterdam: John Benjamins, 2013. S 3–19. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/300468999_The_world's_languages_in_crisis
(4.6.2023)

SIMPSON, Andrew. *Language and National Identity in Asia*. Oxford: Oxford University Press, 2023. 477 s. ISBN 1-383-04102-4.

SLOBODA, Marián. Matched-Guised Technique. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.): *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017.
URL: https://www.czechency.org/slovník/MATCHED-GUISE_TECHNIQUE (poslední přístup: 1. 6. 2024)

(a)SNEDDON, James N. Diglossia in Indonesian. In *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde/Journal of the Humanities and Social Sciences of Southeast Asia*. Leiden: Brill, 2003. Sv. 159, č. 4, str. 519–549. ISSN: 2214-9007. Dostupné z: DOI: 10.1163/22134379-90003741.

(b)SNEDDON, James N. *The Indonesian Language: Its History and Role in Modern Society*. Sydney: UNSW Press, 2003. 240 s. ISBN 978-0868405988.

SOPYAN, T. – GHUAN, G.P. Language Shift from Sundanese Language to Indonesian Language. In *PROJECT (Professional Journal of English Education)*. 2022. Sv. 5, č. 1, leden 2022. ISSN: 2614-6258. Dostupné z:
<https://journal.ikipsiliwangi.ac.id/index.php/project/article/view/5763/pdf>
(7.3.2023).

SPOLSKY, Bernard. *Rethinking Language Policy*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2021. 285 s. ISBN 1-4744-8549-9.

SPOLSKY, Bernard. *Sociolinguistics*. Oxford, Oxford University Press, 1998. 128 s. ISBN 978-0194372114.

SPOLSKY, Bernard. *The Cambridge Handbook of Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 738 s. ISBN 978 051197 9026.

STEINHAEUER, Hein. The Indonesian language situation and linguistics; Prospects and Possibilities. In *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde/Journal of the Humanities and Social Sciences of Southeast Asia: A Backward Glimpse and a Forward Glimpse*. Leiden: Brill, 1994. Sv. 150, č. 4, s. 755–784. ISSN: 2214-9007. Dostupné z:
https://brill.com/view/journals/bki/150/4/article-p755_8.xml?language=en (1.3.2023).

SUGIYONO. Pelindungan Bahasa Daerah dalam Kerangka Kebijakan Nasional Kebahasaan. Publikováno na webu: *Badan Pengembangan dan Pembinaan Bahasa*. 22.1.2022. Dostupné z: badanbahasa.kemdikbud.go.id (1.6.2023).

SUGONO, D., I. B. UTOMO, M. HARDANIWATI a F. SUBIYATNINGSIH. The Language Attitude of Border Peoples: Insular Riau, West Kalimantan, East Kalimantan, North Sulawesi, and the Eastern Sunda Islands. In *Wacana (Journal of the Humanities of Indonesia)*. 2011. Vyd. 13, č. 1, duben 2011. S. 166–184. ISSN 2716-1625. Dostupné z: DOI: [10.17510/wjhi.v13i1.14](https://doi.org/10.17510/wjhi.v13i1.14) (4.6.2023).

SURYADINATA, Leo. *Political Thinking of Indonesian Chinese*. Singapore: National University of Singapore, 1999. 2. vyd. 265 s.

SUWIJA, I Nyoman. Identification of Anggah-Ungguh Kruna Balinese Language. In *International Journal of Linguistics, Literature and Culture*. 2017. Sv. 3, č. 4, listopad 2017.

S. 14–21. ISSN: 2455-8028. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/304179862.pdf> (9.3.2023).

TAMTOMO, Kristian. Multilingual Youth, Literacy, Practices, and Globalization in an Indonesian City: A Preliminary Exploration. *Tilburg Papers in Cultural Studies*, 2012. 42 s.

TANNEN, Deborah. The Medium is the Metamessage: Conversational Style in New Media Interactions. In Tannen, D. – Trester, A. M., ed.: *Discourse 2.0: Language and New Media*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2013.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

VERRYSAPUTRO, E. A. – SUBEKTI, P. A. Kontribusi Mata Pelajaran Muatan Lokal Bahasa Jawa Dalam Penerapan Kurikulum Merdeka. In *Nusantara: Jurnal Pengembangan Bahasa dan Sastra Daerah*. 2023, sv. 1, č. 1.

WU, Jing Wei. *Private and Public on Social Network Sites*. Frankfurt nad Mohanem: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2017. ISBN 978-3-631-68103-9. 243 s.

WULANDARI, Dwi. The Importance of Positive Language Attitude in Maintaining Javanese Language. In: SUBYANTO, Agus, Mualimin – PRIHANTORO, ed. *Proceedings International Seminar Language Maintenance and Shift II*. Semarang: UNDIP, 2012. Dostupné z: <http://eprints.undip.ac.id/43118/> (4.6.2023).

WURM, Stephen. *Atlas of the World's Languages in Danger or Disappearing*. Paříž: UNESCO Publishing, 2001. 2. vyd. 90 s. ISBN: 9231037986.

WURM, Stephen. Australasia and the Pacific. In MOSELEY, Ch. (Ed.): *Encyclopedia of the World's Endangered Languages*. London: Routledge, 2007. Str. 424–557.

ZHANG L., TSUNG L., QI X.. Home language use and shift in Australia: Trends in the new millennium. In: *Frontiers in Psychology*. 2023 Feb 9;14:1096147. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1096147 (1.6.2023).

Použité internetové zdroje

... Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Bali". *Encyclopedia Britannica*, 5. června 2024, <https://www.britannica.com/place/Bali-island-and-province-Indonesia>. (7.6.2024).

...Implementasi Kurikulum Merdeka, Muatan Kearifan Lokal Bisa Dimasukkan Melalui Tiga Opsi. Publikováno: *Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan*. 2.8.2022. Dostupné z: *Kementerian Pendidikan dan Kebudayaan » Republik Indonesia* (kemdikbud.go.id)

... I. Párový t-test. *Math and Stats Support Centre*. Brno: Masarykova univerzita: Katedra aplikované matematiky. Dostupné z: pairedtest.pdf (muni.cz) (5.5.2024).

... Chí-kvadrát test v kontingenčních tabulkách. *Math and Stats Support Centre*. Brno: Masarykova univerzita: Katedra aplikované matematiky. Dostupné z: chikv.pdf (muni.cz) (16.5.2024)

... Peraturan Presiden Republic Indonesia. Nomor 63 Tahun 2019 Tentang Penggunaan Bahasa Indonesia. Dostupné z: Perpres_Nomor_63_Tahun_2019.pdf (setkab.go.id) (1.6.2024)

... Undang-Undang Nomor 20 Tahun 2003 Tentang Sistem Pendidikan Nasional. Dostupné z: UU No. 20 Tahun 2003 (bpk.go.id) (26.6.2024)

... Undang-Undang Nomor 24 Tahun 2009 Tentang Bendera, Bahasa, dan Lambang Negara, serta Lagu Kebangsaan. Dostupné z: UU No. 24 Tahun 2009 (bpk.go.id) (26.6.2024)

... Undang-Undang Nomor 32 Tahun 2002 Tentang Penyiaran. Dostupné z UU No. 32 Tahun 2002 (bpk.go.id). (29.6.2024)

Paired t test calculator - dependent t-test calculator (statskingdom.com)

Chi Square Calculator 2x2 (socscistatistics.com)

Seznam grafů

Graf 1 Rozhodovací strom pro klasifikaci jazyků na „rozšířené stupnici mezigeneračního narušení“ EGIDS (Zdroj: Anderbeck 2013, 6).....	14
Graf 2 Přibližné rozdělení indonéských jazyků podle vitality. (Zdroj: Anderbeck 2013, 3).....	14
Graf 3 Sociální kruhy: intimní vs formální komunikace.....	36
Graf 4 Příklad grafu analyzujícího dílčí výsledky zjištěné metodou spojitých masek.	52
Graf 5 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BP.	72
Graf 6 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BP.....	73
Graf 7 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI.	74
Graf 8 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI.....	74
Graf 9 Palembang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.	75
Graf 10 Semarang: Doma a s příslušníky stejného etnika. MJ: BJ.	77
Graf 11 Semarang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BJ.	77
Graf 12 Semarang: Doma a s příslušníky stejného jazyka. MJ: BI a BJ-BI.....	78
Graf 13 Semarang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI a BJ-BI.	78
Graf 14 Semarang: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.....	79
Graf 15 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BS.	80
Graf 16 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BS.	81
Graf 17 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI.	81
Graf 18 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI.....	82
Graf 19 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BS-BI.	83
Graf 20 Bandung: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.	84
Graf 21 Denpasar: Domácí komunikace s příslušníky téhož etnika. MJ: BB.	85
Graf 22 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika: Vybrané otázky. MJ: BB.	85
Graf 23 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI a BB-BI.....	86
Graf 24 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI a BB-BI.....	87
Graf 25 Denpasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.	87
Graf 26 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BI.....	88
Graf 27 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BI.	89
Graf 28 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. MJ: BM.	89
Graf 29 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Vybrané otázky. MJ: BM.	90
Graf 30 Makasar: Doma a s příslušníky téhož etnika. Celkové shrnutí.....	91
Graf 31 Respondenti podle mateřských jazyků.....	92
Graf 32 BD (regionální jazyk) vs BI (indonéština) doma s rodinou. Procentuální vyjádření.	93

Graf 33 BD (regionální jazyk) vs BI (indonéština) v domácím prostředí a s příslušníky téhož etnika. Procentuální vyjádření.	94
Graf 34 Bali: Jazykový posun: Domácí a vnitroetnická komunikace.	98
Graf 35 Střední Jáva: Jazykový posun: Domácí a vnitroetnická komunikace.	100
Graf 36 Palembang: Mezietská komunikace. MJ: BP.	102
Graf 37 Palembang: Mezietská komunikace. MJ: BI.	102
Graf 38 Palembang: Mezietská komunikace. Celkové shrnutí.	103
Graf 39 Semarang: Mezietská komunikace. MJ: BJ.	104
<i>Graf 40 Semarang: Mezietská komunikace. MJ: BI a BJ-BI.</i>	104
Graf 41 Semarang: Mezietská komunikace. Celkové shrnutí.	105
<i>Graf 42 Bandung: Mezietská komunikace. MJ: BS.</i>	106
<i>Graf 43 Bandung: Mezietská komunikace. MJ: BI.</i>	106
Graf 44 Bandung: Mezietská komunikace. Celkové shrnutí.	107
<i>Graf 45 Denpasar: Mezietská komunikace. MJ: BB.</i>	108
Graf 46 Denpasar: Mezietská komunikace. MJ: BI a BB-BI.	108
<i>Graf 47 Denpasar: Mezietská komunikace. Celkové shrnutí.</i>	109
Graf 48 Makasar: Mezietská komunikace. MJ: BI.	110
Graf 49 Makasar: Mezietská komunikace. MJ: BM.	110
Graf 50 Makasar: Mezietská komunikace. Celkové shrnutí.	111
Graf 51 Palembang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BP.	114
Graf 52 Palembang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI.	115
Graf 53 Palembang: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BP.	116
Graf 54 Palembang: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI.	116
Graf 55 Palembang: Formální komunikace. Celkové shrnutí.	117
Graf 56 Semarang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BJ.	118
Graf 57 Semarang: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI a BJ-BI.	118
Graf 58 Semarang: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BJ.	119
<i>Graf 59 Semarang: Formální komunikace. Regionální instituce. MJ: BI a BJ-BI.</i>	120
<i>Graf 60 Semarang: Formální komunikace. Celkové shrnutí.</i>	121
<i>Graf 61 Bandung: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BS.</i>	122
<i>Graf 62 Bandung: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI.</i>	122
Graf 63 Bandung: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BS.	123
<i>Graf 64 Bandung: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI.</i>	124
Graf 65 Bandung: Formální komunikace. Celkové shrnutí.	124
Graf 66 Denpasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BB.	125

<i>Graf 67 Denpasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI a BB-BI.</i>	126
<i>Graf 68 Denpasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BB.</i>	127
<i>Graf 69 Denpasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI a BB-BI.</i>	127
<i>Graf 70 Denpasar: Formální komunikace. Celkové shrnutí.</i>	128
<i>Graf 71 Makasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BI.</i>	129
<i>Graf 72 Makasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BI.</i>	129
<i>Graf 73 Makasar: Formální komunikace: Neúřední instituce. MJ: BM.</i>	130
<i>Graf 74 Makasar: Formální komunikace: Regionální instituce. MJ: BM.</i>	131
<i>Graf 75 Makasar: Formální komunikace. Celkové shrnutí.</i>	131
<i>Graf 76 Bali: Jazykový posun: Formální komunikace.</i>	134
<i>Graf 77 Palembang: Školství: Během vyučování. MJ: BP.</i>	137
<i>Graf 78 Palembang: Školství: Během vyučování. MJ: BI.</i>	137
<i>Graf 79 Palembang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BP.</i>	138
<i>Graf 80 Palembang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI.</i>	139
<i>Graf 81 Palembang: Školství. Celkové shrnutí.</i>	139
<i>Graf 82 Semarang: Školství: Během vyučování. MJ: BJ.</i>	141
<i>Graf 83 Semarang: Školství: Během vyučování. MJ: BI a BJ-BI.</i>	141
<i>Graf 84 Semarang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BJ.</i>	142
<i>Graf 85 Semarang: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI a BJ-BI.</i>	143
<i>Graf 86 Semarang: Školství. Celkové shrnutí.</i>	144
<i>Graf 87 Bandung: Školství: Během vyučování. MJ: BS.</i>	145
<i>Graf 88 Bandung: Školství: Během vyučování. MJ: BI.</i>	145
<i>Graf 89 Bandung: Školství: Mimo vyučování. MJ: BS.</i>	146
<i>Graf 90 Bandung: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI.MJ: BI.</i>	147
<i>Graf 91 Bandung: Školství. Celkové shrnutí.</i>	147
<i>Graf 92 Denpasar: Školství: Během vyučování. MJ:BB.</i>	148
<i>Graf 93 Denpasar: Školství: Během vyučování. MJ: BI a BB-BI.</i>	149
<i>Graf 94 Denpasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BB.</i>	150
<i>Graf 95 Denpasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI a BB-BI.</i>	150
<i>Graf 96 Denpasar: Školství. Celkové shrnutí.</i>	151
<i>Graf 97 Makasar: Školství: Během vyučování. MJ: BI.</i>	152
<i>Graf 98 Makasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BI.</i>	152
<i>Graf 99 Makasar: Školství: Během vyučování. MJ: BM.</i>	153
<i>Graf 100 Makasar: Školství: Mimo vyučování. MJ: BM.</i>	154
<i>Graf 101 Makasar: Školství. Celkové shrnutí.</i>	154

<i>Graf 102 Palembang: Mluvený projev. MJ: BP.</i>	159
Graf 103 Palembang: Mluvený projev. MJ: BI.	159
Graf 104 Palembang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BP.	160
<i>Graf 105 Palembang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BI.</i>	161
Graf 106 Palembang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BP.	162
Graf 107 Palembang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BI.	162
<i>Graf 108 Semarang: Mluvený projev. MJ: BJ.</i>	164
Graf 109 Semarang: Mluvený projev. MJ: BI a BJ-BI.	164
Graf 110 Semarang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BJ.	165
Graf 111 Semarang: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BI a BJ-BI.	166
Graf 112 Semarang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BJ.	167
Graf 113 Semarang: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BI a BJ-BI.	167
Graf 114 Bandung: Mluvený projev. MJ: BS.	168
Graf 115 Bandung: Mluvený projev. MJ: BI.	169
Graf 116 Denpasar: Mluvený projev. MJ: BB.	170
Graf 117 Denpasar: Mluvený projev. MJ: BI a BB-BI.	170
Graf 118 Denpasar: Psaná komunikace: Vnitroetnická. MJ: BB.	171
Graf 119 Denpasar: Psaná komunikace: Vnitroetnická. MJ: BI a BB-BI.	172
<i>Graf 120 Denpasar: Psaná komunikace: Formální a poloformální. MJ: BB.</i>	173
Graf 121 Denpasar: Psaná komunikace: Formální a poloformální. MJ: BI a BB-BI.	173
Graf 122 Makasar: Mluvený projev. MJ: BI.	174
Graf 123 Makasar: Mluvený projev. MJ: BM.	175
Graf 124 Makasar: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BI.	176
Graf 125 Makasar: Psaná komunikace: vnitroetnická. MJ: BM.	176
Graf 126 Makasar: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BI.	177
Graf 127 Makasar: Psaná komunikace: formální a poloformální. MJ: BM.	177
Graf 128 Palembang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BP.	185
Graf 129 Palembang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI.	185
Graf 130 Palembang: Náboženské instituce. MJ: BP.	186
Graf 131 Palembang: Náboženské instituce. MJ: BI.	187
Graf 132 Palembang: Hodnocení ženy: Vnější znaky.	190
Graf 133 Palembang: Hodnocení muže: Vnější znaky.	190
Graf 134 Palembang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	191
Graf 135 Palembang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	192
Graf 136 Palembang: Žena: Osobnostní rysy.	193

Graf 137 Palembang: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.	194
<i>Graf 138 Semarang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BJ.</i>	<i>197</i>
<i>Graf 139 Semarang: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI a BJ-BI.</i>	<i>197</i>
Graf 140 Semarang: Náboženské instituce. MJ: BJ.	198
Graf 141 Semarang: Náboženské instituce. MJ: BJ.	198
Graf 142 Semarang: Hodnocení ženy: Vnější znaky.	200
Graf 143 Semarang: Hodnocení muže: Vnější znaky.	201
Graf 144 Semarang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	201
Graf 145 Semarang: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	202
Graf 146 Semarang: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.	203
Graf 147 Semarang: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.	203
Graf 148 Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BS.	206
Graf 149 Jazyk v kulturním kontextu. MJ:BI.	206
<i>Graf 150 Bandung: Náboženské instituce. MJ: BS.</i>	<i>208</i>
Graf 151 Bandung: Náboženské instituce. MJ: BI.	208
Graf 152 Bandung: Hodnocení ženy: Vnější znaky.	210
Graf 153 Bandung: Hodnocení muže: Vnější znaky.	210
Graf 154 Bandung: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	211
Graf 155 Bandung: Hodnocení muže: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	212
Graf 156 Bandung: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.	213
Graf 157 Bandung: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.	213
Graf 158 Denpasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BB.	216
Graf 159 Denpasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI a BB-BI.	216
Graf 160 Denpasar: Náboženské instituce. MJ: BB.	217
<i>Graf 161 Denpasar: Náboženské instituce. MJ: BI a BB-BI.</i>	<i>218</i>
Graf 162 Denpasar: Hodnocení ženy: Vnější znaky.	220
<i>Graf 163 Denpasar: Hodnocení muže: Vnější znaky.</i>	<i>221</i>
Graf 164 Denpasar: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	221
Graf 165 Denpasar: Hodnocení muže: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	222
Graf 166 Denpasar: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.	222
<i>Graf 167 Denpasar: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.</i>	<i>223</i>
Graf 168 Makasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BI.	225
Graf 169 Makasar: Jazyk v kulturním kontextu. MJ: BM.	225
Graf 170 Makasar: Náboženské instituce. MJ: BI.	226
Graf 171 Makasar: Náboženské instituce. MJ: BM.	227

Graf 172 Makasar: Hodnocení ženy: Vnější znaky.....	228
Graf 173 Makasar: Hodnocení muže: Vnější znaky.	229
Graf 174 Makasar: Hodnocení ženy: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.	230
Graf 175 Makasar: Hodnocení muže: Vlastnosti ovlivňující úspěch ve vzdělání a práci.....	230
Graf 176 Makasar: Hodnocení ženy: Osobnostní rysy.....	231
Graf 177 Makasar: Hodnocení muže: Osobnostní rysy.	231

Seznam tabulek

Tabulka 1 Etnické skupiny Indonésie (Na'im – Syaputra 2011, 9).....	8
Tabulka 2 Palembang: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	38
Tabulka 3 Palembang: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	39
Tabulka 4 Semarang: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	39
Tabulka 5 Semarang: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	39
Tabulka 6 Bandung: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	40
Tabulka 7 Bandung: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	40
Tabulka 8 Denpasar: Rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	41
Tabulka 9 Denpasar: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	41
Tabulka 10 Makasar: Rozložení respondentů na základě mateřský jazyků a pohlaví.	42
Tabulka 11 Makasar: Procentuální rozložení respondentů na základě mateřských jazyků a pohlaví.	42
Tabulka 12 Technika spojitých masek – evaluační dotazník	45
Tabulka 13 Technika spojitých masek: Počet respondentů.....	50
Tabulka 14 Chronologické srovnání použití palembangštiny v neformální vnitroetnické komunikaci. 1981 vs 2013.	95
Tabulka 15 Chronologické srovnání v použití indonéštiny a sundštiny v domácí doméně mezi studenty. 1985 vs 2013.	97
Tabulka 16 Chronologické srovnání v použití makasarštiny ve vnitroetnické komunikaci mezi studenty. 1978 vs 2013.	98
Tabulka 17 Srovnání mateřských jazyků u respondentů v provincii Střední Jáva. 1992 vs 2013.	99
Tabulka 18 Chronologické srovnání použití palembangštiny v neformální mezieetnické komunikaci. 1981 vs 2013.	112
Tabulka 19 Chronologické srovnání použití palembangštiny v neformální mezieetnické komunikaci. 1981 vs 2013.	132
Tabulka 20 Chronologické srovnání v použití indonéštiny a sundštiny v domácí doméně mezi studenty. 1985 vs 2013.	133
Tabulka 21 Chronologické srovnání použití palembangštiny v psané komunikaci. 1981 vs 2013. .	179
Tabulka 22 Chronologické srovnání použití balijštiny v psané komunikaci s rodinou. 1981 vs 2013.	179

Tabulka 23 Chronologické srovnání použití balijštiny v psané komunikaci s rodinou. 1981 vs 2013.	180
Tabulka 24 Regionální jazyk v domácí doméně: Třífázový jazykový posun.	235

Přílohy

Příloha 1: Dotazník aplikovaný k zjišťování funkcí a použití jazyků.

DAFTAR PERTANYAAN

Umur:

Jenis kelamin:

Bahasa ibu:

Tempat lahir:

Tempat tinggal:

Pekerjaan:

Agama:

1. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan keluarga (anak, suami, isteri, menantu, atau keluarga lain) di rumah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d) (bahasa lain:)

2. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan keluarga (anak, suami, isteri, menantu, atau keluarga lain) di tempat lain (restoran, bioskop, mall, dan lain-lain)?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

3. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan tamu orang Sunda yang berkunjung ke rumah Anda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

4. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan tamu yang bukan orang Sunda yang berkunjung ke rumah Anda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

5. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan tetangga dan kenalan sesama orang Sunda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

6. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan tetangga dan kenalan yang bukan orang Sunda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

7. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan sanak keluarga yang berkumpul bersama-sama di rumah mengenai hal-hal seperti perkawinan, kematian, dan lain-lain?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

8. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para undangan orang Sunda yang hadir pada upacara doa selamat, pernikahan, dan lain-lain?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

9. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para undangan yang bukan orang Sunda yang hadir pada upacara doa selamat, pernikahan, dan lain-lain?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

10. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara atau menjelaskan sesuatu kepada semua undangan pada upacara doa selamat, pernikahan, dan lain-lain (waktu menjelaskan maksud undangan atau persilakan untuk menyantap makan)?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

11. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan Pak Wali atau Pak Camat?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

12. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan Pak RT, Pak RK, atau Pak Sirah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

13. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para pembantu di rumah atau kantor Pak RT, Pak RK, Pak Sirah, Pak Camat, atau Pak Wali?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

14. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para petugas klinik atau rumah sakit (dokter, perawat, mantri, dan lain-lain) ketika Anda perlu bantuan atau berobat?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

15. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para petugas bank?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

16. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan polisi atau para pembantunya di kantor polisi?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

17. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan kepala sekolah atau para guru di sekolah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

18. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbelanja di warung-warung di kampung?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

19. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbelanja di toko-toko orang Sunda di kota?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

20. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbelanja di toko-toko yang pemiliknya bukan orang Sunda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

21. Bahasa apa yang Anda pakai waktu ketemu dengan para sahabat kenalan yang bukan orang Sunda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

22. Bahasa apa yang Anda pakai waktu ketemu dengan para sahabat kenalan yang orang Sunda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

23. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan para pejabat di tempat umum (warung, restoran, pasar, dan lain-lain)?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

24. Bahasa apa yang Anda pakai waktu menceritakan cerita atau dongeng kepada anak-anak atau keluarga di rumah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

25. Bahasa apa yang Anda pakai waktu menceritakan cerita atau dongeng klasik Sunda di depan umum (kampung, sekolah, teman-teman)?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

26. Bahasa apa yang Anda pakai waktu menceritakan kembali atau dongeng Indonesia di depan umum (kampung, sekolah, teman-teman)?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

27. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di dalam kelas waktu SD?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

28. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di luar kelas waktu SD?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

29. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan guru di dalam kelas waktu SD?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

30. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan guru di luar kelas waktu SD?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

31. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di dalam kelas waktu SMP?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

32. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di luar kelas waktu SMP?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

33. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan guru di dalam kelas waktu SMP?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

34. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan guru di luar kelas waktu SMP?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

35. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di dalam kelas waktu SMA?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

36. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di luar kelas waktu SMA?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

37. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan guru di dalam kelas waktu SMA?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

38. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan guru di luar kelas waktu SMA?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

39. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di dalam kelas waktu kuliah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

40. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan teman-teman di luar kelas waktu kuliah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

41. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan dosen di dalam kelas waktu kuliah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

42. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berbicara dengan dosen di luar kelas waktu kuliah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

43. Bahasa apa yang Anda pakai waktu berdoa kepada Tuhan?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

44. Bahasa apa yang dipakai para khatib pada waktu berkhotbah di mesjid Anda atau para pendeta waktu massa di gereja Anda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

45. Bahasa apa yang dipakai oleh para pemerintah (juru penerangan) pada waktu memberikan penjelasan tentang masalah pemerintah?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

46. Bahasa apa yang dipakai oleh salah seorang waktu upacara melepas mayat ke kuburan?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

47. Bahasa apa yang lebih Anda senangi pemakaiannya waktu mendengar wirid-wirid atau khotbah di langgar atau mesjid? Atau waktu massa di gereja Anda?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

48. Wirid-wirid, khotbah, atau pengajaran yang disampaikan dalam bahasa apa yang lebih cepat Anda pahami?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

49. Pakaian bahasa apa yang Anda sukai waktu ada pejabat memberikan Penerangan di depan umum?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

50. Penerangan-penerangan yang disampaikan dalam bahasa apa yang lebih cepat Anda pahami?

- a) Bahasa Indonesia
- b) Bahasa Sunda
- c) Bahasa Indonesia dan Bahasa Sunda
- d)

51. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat atau e-mail yang ditujukan untuk keluarga (anak, isteri, suami, ibu bapak, adik, kakak, nenek)?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

52. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat atau e-mail untuk orang yang sekampung?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

53. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat atau e-mail untuk sahabat kenalan orang Sunda?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

54. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat, pesan atau e-mail kepada pacar atau tunangan?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

55. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat, pesan atau e-mail kepada sejawat pekerjaan?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

56. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat jual beli?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

57. Bahasa apa yang Anda pakai dalam surat kepada lembaga pemerintah?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

58. Bahasa apa yang Anda pakai waktu pakai facebook, twitter, atau jaringan sosial yang lain?

- a) Bahasa Indonesia b) Bahasa Sunda c) bahasa campur

Anda akan mendengarkan empat cerita. Tolong mengisi apa yang Anda pikir tentang orang yang sedang berbicara. Keterangan-keterangan ini akan berguna untuk penelitian psikologi.
Terima kasih banyak atas waktu dan kesedian Anda.

Data responden:

Umur:

Jenis kelamin:

Pekerjaan:

Tempat lahir:

Tempat tinggal:

Agama:

Bahasa ibu:

Pembicara nomor:

Usul	5	4	3	2	1	Usul
1. Muda						Tua
2. Badannya tinggi						Badannya kecil
3. Cantik/Tampan						Kurang cantik/tampan
4. Cerdas						Bodoh
5. Rajin						Malas
6. Berpendidikan						Tidak berpendidikan
7. Pemimpin						Pengikut
8. Percaya diri						Tidak merasa yakin
9. Ambitius						Tidak ambitius
10. Modern						„old fashion“ kuno
11. Murah hati						Pelit/Balokil
12. Sopan						Tidak sopan
13. Setia						Tidak setia
14. Orang yang menyenangkan						Orang yang tidak di sukai
15. Jujur						Bohong
16. Ramah						Tidak ramah
17. Materialis						Sederhana
18. Baik hati						Licik
19. Sabar						Mudah marah
20. Pekerjaan dia:	dokter	guru/ dosen	pedagang	karyawan	petani, tukang masak	Menganggur
	politikus	siswa/ mahasiswa	rumah tangga	prajurit, polisi, pelaut		